

51207

T.C
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DIŞ TİCARETTE DAMPİNG UYGULAMALARI
VE
BUNA KARŞI ALINAN ÖNLEMLER
(AT VE TÜRKİYE ÖRNEĞİ)

T-51207

Hayat Büken KANAT

Danışman
Prof.Dr. Tefik PEKİN

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON BİRİMİ

İZMİR
1995

TÜRKÇE ABSTRAKT : Gerek Topluluk'ta gerekse Türkiye'de uygulanan anti-damping prosedürleri arasında farklılıkların bulunması, uygulamalarda da farklılıklara yol açmaktadır. Bu çalışmada, damping ve son yıllarda en etkin koruma aracı olarak ortaya çıkan anti-damping uygulamalarının AT ve Türkiye açısından değerlendirilmesi amaçlanarak; her iki taraftaki prosedür ve uygulamalar, karşılaştırmalı olarak kapsamlı bir incelemeye tutulmuş, damping ve anti-damping konuları için tarafların belirlediği çizgiler ortaya konmuş ve özellikle ticari ilişkilerine olan etkileri araştırılmıştır.

Topluluğun korumacı çizgisi nedeniyle, soruşturmalara konu olan ülke sayısı ve ürün çeşidinde büyük bir artış gözlenmektedir. Topluluk anti-damping uygulamalarının aşılmasını önlemek amacıyla ilgili en son olarak, montaj işlemleriyle elde edilen ürünleri de o ülke çıkışı kabul ederek, bu ürünlere anti-damping vergisi uygulama kararı almıştır. Bunun yanında, en son yürürlüğe koyduğu Madde VI'nın Yürütülmesi Anlaşması ile, damping yaptığı iddia edilen firmalara yargıya başvuru yolunu açarak kararı temyiz etme hakkı vermiştir.

Konu Türkiye açısından incelendiğinde ise iki boyutlu bir sonuçla karşılaşmıştır. Topluluğun aldığı korumacı önlemlerin, Türkiye'ye olan ekonomik yansımaları oldukça etkili olmaktadır. Özellikle tekstil ürünleri ve demir-çelik sanayi, AT 'ın sıkı rekabet politikaları sonucunda, sık sık damping iddialarıyla uğraşmak zorunda kalmaktadır. Topluluk hem emek-yoğun sektörlerde hem de sanayi ağırlıklı ürünlerde, açtığı soruşturmalarda baskı yapmaya çalışarak, Topluluk dışı ülkelere uyguladığı katı korumacılık önlemlerine Türkiye'yi de dahil etmektedir. Topluluk bugüne kadar görülen anti-damping soruşturmalarında Katma Protokol'ü gözardı etmiştir. Türkiye'de, dampingli ithalattan en fazla rahatsız olan sektörün tekstil sektörü olduğu görülmektedir. Bu sektörde özellikle Uzakdoğu ve Güneydoğu Asya çıkışlı ürünler haksız rekabet ortamı yaratırken; kimya ürünleri, otomotiv ve demir-çelik sektörlerinde de Doğu Avrupa çıkışlı ürünler soruşturmalara konu olmaktadır. Türkiye'de damping ve anti-damping konularını yasal çerçeveye oturtan, 3577 sayılı İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Kanun henüz birkaç yıl öncesinde kabul edilmiştir. Kanun incelendiğinde çelişkiye yol açabilecek bazı ifadelerle rastlanmıştır. Kanunda, dampingli ithalata karşı önlem alınmasını gerektiren durumlara, dampingli ithalatın piyasa bozulmasına neden olması gibi yoruma açık bir kavram eklenmiştir. Piyasa bozulmasına neden olacak durumların neler olduğu konusunda ise herhangi bir açıklama getirilmemiştir. Bunun yanında anti-damping vergilerinin aşılması girişimlerine karşı alınacak önlemler hakkında herhangi bir açıklamaya rastlanmamıştır.

Gümrük Birliği Anlaşması ile Türkiye'de üretilen her mal AT malı kabul edileceğinden, Türkiye'nin herşeyden önce AT standartlarında üretim yaparak ve dumpingli ithalattan mümkün olduğunca kaçınarak; fiyat düşüklüğünden doğan avantaj yerine kalite arttırımı ile rekabete girişmesi gerekmektedir. Bunun yanında AT içinde korumacılığın daha düşük oranlarda varolduğu sanayilere yönelik ihracat olanakları aranabilir.

İNGİLİZCE ABSTRAKT: There are differences between the anti-dumping procedures both in EC and in Turkey and these cause differences also in applications. In this study, the evolution of dumping and anti-dumping application, which has recently come into being, has been aimed from the point of view of EC and Turkey; the procedures and applications of either has been investigated deeply and comparatively; the boundaries for dumping and anti-dumping subjects which are determined by the parties has been presented and especially the influences on the trade relations have been investigated.

Because of the protective characteristic of the EC, the number of the countries and the kinds of products on which the investigations has been opened, has increased to stop surpassing of anti-dumping application EC has been finally accepted that the products of mounting are the products of other country and it is decided to assess anti-dumping tax on those products. On the other hand, with the Treatyöto make Article VI. effective it has given the right of several to the firms which is claimed to make dumping.

When the subject is investigated from the point of view of Turkey, we come accross with the two dimensional consequence. Protective measures of EC are effective economically on Turkey. Especially the products of textile and the industry of iron and steel often have to struggle with the claim of dumping because of the competition policy of EC. EC has opened investigation both on the sectors of labor and the products of industry, and thus it includes Turkey into the countries on which it applies protective measure. EC has not been considered Katma Protokol in the investigation of dumping until recently. In Turkey the sector which feels most uncomfortable about the import with the dumping is the sector of textile. In this sector, especially the products of Far East and South East Asia make an unfair competition and moreover the products of chemical ndustry, the iron and steel and otomotive industry of East Europe has become the subject of investigation. The law 3577 about " Measure of Unfair Competition in Importation " and anti-dumping on a legal level has been accepted several years ago. When the law is investigated, there are some expressions which can cause contradictions. In the first article, a concept which means that the importation with dumping causes market corruption has been added to the situation which require measure against the importation with dumping. And this concept may be evaluated differently. But there is no explanation about the situations which cause market corruption. Moreover, one has not come accross with any explanation about measures against efforts to surposs the anti-dupping taxes.

As the products which are produced in Turkey will be considered the products of EC with the Customs Union Agreement, Turkey should make productions in the standards of EC; should avoid the exportation with the dumping and should compete with the quality instead of the advantage of low-priced productions. In addition, Turkey can turn towards the sectors which are less protected in EC.

TUTANAK

Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünün 15. 11. 1995 tarih ve 19 sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliğinin 9. maddesine göre İktisat Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Hayat Büken KANATın Dış Ticarete Damping Uygulamaları ve Buna Karşı Alınan Önlemler (AT ve Türkiye Örneği) konulu tezi incelemiş ve aday 12. 7. 1995 tarihinde, saat 14.00 da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 80. dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerince sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin başarılı.....olduğuna oy birliği ile karar verildi.

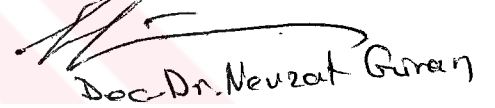
ÜYE

Prof. Dr. Temel Erpin

BAŞKAN

Prof. Dr. Tevfik Pekin

ÜYE

Doc. Dr. Nevzat Günen

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum " Dış Ticarete Damping Uygulamaları ve Buna Karşı Alınan Önlemler (AT ve Türkiye Örneği) " adlı çalışmamın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

...6...6...1995

Hayat Büken KANAT

ÖZET

Uluslararası mal ve hizmet alış-verişleri ile insan ve sermaye hareketleri sonucu ortaya çıkan ekonomik ilişkiler olarak tanımlanan dış ticaret, son yıllarda haksız rekabet uygulamalarıyla bir üstünlük elde etme yarışına sahne olmaktadır. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ihracatlarını arttırmak, mevcut pazar paylarını korumak ve yeni pazarlar elde etmek kaygısı ile sık sık damping uygulamalarına gittiği görülmektedir.

Gelişmekte olan ülkelerin en büyük pazarı olan AT ta, bu ülkelerden yaptığı ithalatta damping uygulamalarıyla karşılaşmaktadır. Bu nedenle Topluluk, rekabet politikasını anti-damping uygulamaları üzerinde yoğunlaştırarak; anti-damping önlemlerinin kapsamını, Topluluk çıkışlı ürünlere göre karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olan mallara doğru genişletmektedir. Haziran 1994'e kadar açılan anti-damping soruşturmaları 580'i bulmuştur. Topluluk son yıllarda getirdiği çıkış şartı ile de, özellikle kendi ürünlerine rakip olabilecek sanayi ürünleriyle rekabet etmeye çalışan yabancı firmaları tedirgin etmeyi amaçlamaktadır.

Türkiye de dampingli ürünler sattığı iddiasıyla Topluluğun anti-damping soruşturmaları ile karşılaşmaktadır. Katma Protokolün 47.maddesine rağmen; AT Türkiye'ye ayrıcalık tanımamakta ve 15 Nisan 1994 te Avrupa Komisyonu tarafından kabul edilen Madde VI.nın Yürütülmesi Anlaşmasında yer alan hükümleri uygulamaktadır. Bu durum doğal olarak Türk ithalatını kısıtlayıcı etkiler yaratmaktadır.

Türk pazarında ise, maliyet ve fiyat ilişkilerinin zayıf olduğu Doğu Avrupa ülkelerinden ve ucuz işgücü ile teknoloji transferinden kaynaklanan düşük maliyet imkanına sahip olan Uzakdoğu ülkelerinden, dampingli fiyatlarla satılan ürünler, haksız rekabet ortamı yaratarak yerli ürünlere zarar vermektedir. Türkiye'de dampingli ithalata karşı alınan, 3577 sayılı İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Kanun bazı değişikliklerle halen yürürlükte olup, bugüne kadar 65 anti-damping soruşturması açılmıştır.

AT üyelerinden İtalya ve Hollanda da Türkiye'nin anti-damping soruşturmaları ile karşılaşmıştır. Her ülke için de soruşturmalar kesin anti-damping vergisi ile sonuçlandırılmıştır.

Türkiye'de bu konu ile ilgili son olarak, 1994 ün başında İthalat Genel Müdürlüğü tarafından ithalatın gözetimi ve korunmasıyla ilgili bir yasa taslağı hazırlanmıştır. Bu yasa taslağına göre, ithalat Türk sanayine zarar veriyorsa,

sanayicilerin talebi ile, HDTM Genel Müdürlüğü ithalatı belli bir süre için gözetim altına alarak incelemeler yapabilecektir. Eğer zarar tesbiti söz konusu olursa koruma önlemlerine başvurulabilecektir.

ÖNSÖZ

Maliyet ve fiyat ilişkilerinin zayıf olduğu Doğu Avrupa ülkeleri ve ucuz işgücü ile teknoloji transferinin getirdiği avantajlara sahip Uzakdoğu ülkeleri; dumpingli fiyatlardan sattığı ürünlerle uluslararası pazarlara girerek haksız rekabet ortamı yaratmaktadır. Bu ülkelerin yanında diğer ülkeler de; ihracatlarını arttırmak, mevcut pazar paylarını korumak ve yeni pazarlar elde etmek için uluslararası pazarlarda dumpingli fiyatlarla rekabet etmektedirler.

Özellikle gelişmekte olan ülkelerin, gelişmiş ülke pazarlarına dumpingli ürünlerle girmeye çalışması karşısında, gelişmiş ülkeler anti-dumping önlemleriyle katı korumacılık önlemleri almaktan geri kalmamaktadırlar.

Gelişmekte olan ülkelerin en büyük pazarı durumunda olan AT ta, haksız rekabet uygulamalarında ve özellikle dumpingli ithalata karşı anti-dumping önlemleri almaktan çekinmemektedir. 15 Nisan 1994 te Avrupa Komisyonu tarafından yayımlanan Madde VI.nın Yürütülmesi Anlaşması, oldukça sert önlemlerin uygulanmasına olanak sağlamaktadır. Bu konuda alınan önlemler, Katma Protokol gözardı edilerek Türk çıkışlı ürünlere de uygulanmakta , Türk ihracatı olumsuz yönde sınırlanmaktadır.

Türkiye'de ise dumpingli ithalata karşı 3577 sayılı İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Kanun kabul edilerek, bu konu ile ilgili çalışmalar yasal çerçeveye oturtulmuştur.

Haksız rekabetin %60'lar gibi büyük boyutlara ulaştığı günümüz dünyasında, dumping ve son yıllarda en etkin koruma aracı olarak ortaya çıkan anti-dumping uygulamaları, yukarıdaki açıklamalarda görüldüğü gibi AT ve Türkiye için önemli boyutlara ulaşmıştır. Bu çalışmada konunun AT ve Türkiye açısından kapsamlı bir biçimde değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Yapıcı eleştirileri ve katkılarıyla çalışmamın bu aşamaya gelmesini sağlayan hocam, Sayın Prof. Dr. Tefik Pekin'e maddi ve manevi desteği ile çalışma ortamı yaratan değerli aileme ve sevgili kızıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

BÖLÜM II

DIŞ TİCARETTE HAKSIZ REKABET VE DAMPİNG UYGULAMALARI

I. DIŞ TİCARETTE HAKSIZ REKABET VE KORUMACI EĞİLİMLER.....	24
A. Haksız Rekabete Karşı Korumacılık.....	24
B. Yeni Korumacılık.....	26
1. Eski Korumacılık	26
2. 1973 Öncesi Dönem.....	28
3. 1973 Sonrası Dönem.....	29
C. Yeni Korumacılıkta Tarife Dışı Engeller ve Anti-Damping Uygulamaları..	30
1. Tarife Dışı Engeller ve Anti-Damping Uygulamaları.....	30
2. Dünya Ticaretinin Gelişiminde Tarife Dışı Engeller ve Anti-Damping Uygulamaları.....	35
D. AT ve Yeni Korumacılık.....	39
1. Ekstra-AT Korumacılık.....	39
2. İntra-AT Korumacılık.....	42
II. DIŞ TİCARETTE DAMPİNG UYGULAMALARI VE BUNA KARŞI ALINAN ÖNLEMLER.....	45
A. Damping Olgusu.....	45
1. Tanım.....	45
2. Damping Türleri.....	47
B. Dampinge Karşı Alınan Önlemler.....	51
III. GATT'TA DAMPİNG UYGULAMALARI VE BUNA KARŞI ALINAN ÖNLEMLER.....	54
A. GATT 'ta Damping Uygulamaları.....	54
1. Dampingin Tanımı.....	54
2. Sistemin Gelişimi.....	54
B. GATT Anti-Damping Kodu.....	55
C. Dünya Ticaret Organizasyonu.....	60

BÖLÜM III

AVRUPA TOPLULUĞU'NDA DAMPİNG UYGULAMALARI VE BUNA KARŞI ALINAN ÖNLEMLER

I. AT 'TA DAMPİNG UYGULAMALARI.....	62
A. Avrupa Topluluğu.....	62
1. AT 'ın Kuruluşu.....	62
2. AT 'ın Dünya Ticaretindeki Yeri.....	65
B. Topluluk'ta Rekabet Kavramı.....	74
1. Roma Anlaşması'nda Serbest Rekabetin Korunması ile İlgili Kurallar...	74
2. Roma Anlaşması'nda Serbest Ticaretin Korunması ile İlgili Kurallar.....	77
C. AT 'ta Damping Uygulamaları.....	78
1. Dampingin Tanımı.....	78
2. AT 'ın İdari Yapısı İçinde Dampingle İlgili Kuruluşlar.....	79
II. AT 'TA ANTI-DAMPİNG UYGULAMALARI.....	81
A. AT 'ta Anti-Damping.....	81
1. Sistemin Gelişimi	81
2. AT Anti-Damping Kodu ile GATT Anti-Damping Kodu Arasındaki Farklılıklar.....	84
3. Anti-Damping Uygulaması Sürecinde Başlıca Aşamalar.....	85
4. Anti-Damping Önlemlerine İlişkin Yargısal Başvuru.....	89
5. Yeniden Değerlendirme.....	89
B. Madde VI.nın Yürütülmesi Anlaşması.....	91
C. AT 'ta Anti-Damping Uygulamaları.....	95
1. Topluluğun Anti-Damping Soruşturmaları.....	95
2. Soruşturmaların İhracatçı Ülkelere Göre Dağılımı.....	96
3. Açılan Soruşturmaların Sektörlere Göre Dağılımı	99
4. Anti-Damping Vergilerinin Aşılması	102
5. 1990-1994 Yılları Arasında Topluluğun Üçüncü Ülkelere Karşı Açtığı Anti-Damping Soruşturmaları.....	106

BÖLÜM IV

TÜRKİYE'DE DAMPİNG UYGULAMALARI VE
BUNA KARŞI ALINAN ÖNLEMLER

I. TÜRKİYE'DE DAMPİNG UYGULAMALARI.....	113
A. Türkiye-AT İlişkileri.....	113
1. Tarihsel Gelişim.....	113
2. Ankara Anlaşması.....	114
3. Gümrük Birliği Anlaşması	117
B. Türkiye-AT Dış Ticareti.....	120
1. Türkiye'nin AT ile Ticaretinin Genel Olarak Gelişimi.....	120
2. Türkiye-AT Dış Ticaretinin Üye Ülkelere Göre Dağılımı.....	124
3. Türkiye-AT Dış Ticaretinin Sektörlere Göre Dağılımı.....	126
C. Türkiye'de Damping Uygulamaları	128
1. Dampingin Tanımı.....	128
2. Damping ile İlgili Kuruluşlar.....	128
3. Türkiye'nin AT'a Yaptığı İhracatta Damping İddiaları.....	129
II. TÜRKİYE'DE ANTİ-DAMPİNG UYGULAMALARI.....	134
A. Türkiye'de Anti-Damping.....	134
1. Sistemin Gelişimi.....	134
2. AT Anti-Damping Kodu ile Türk Anti-Damping Kanunu Arasındaki Farklılıklar.....	136
3. Anti-Damping Uygulanması Sürecinde Başlıca Aşamalar.....	137
B. Türk Anti-Damping Kanunu.....	140
C. Türkiye'de Anti-Damping Uygulamaları.....	144
1. Türkiye'nin Anti-Damping Soruşturmaları Faaliyetleri.....	144
2. Türkiye'de Anti-Damping Soruşturmalarının Ülkelere Göre Dağılımı.....	145
3. Türkiye'de Anti-Damping Soruşturmalarının Sektörlere Göre Dağılımı.....	147
4. 1989-1994 Yılları Arasında Türkiye'de Açılan Anti-Damping Soruşturmaları.....	149
SONUÇ.....	154
EK-1.....	159
EK-2.....	162
EK-3.....	165
KAYNAKLAR.....	170

KISALTMALAR

ACP: Afrika , Karayip ve Pasifik Ülkeleri.

AET: Avrupa Ekonomik Topluluğu.

AT: Avrupa Tpoluluğu.

EFTA: Avrupa Ticaret Bölgesi.

GATT: Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması.

WTO: Dünya Ticaret Organizasyonu.

TABLO ve ŞEKİL İNDEKSİ

TABLOLAR

Sayfa

TABLO 1. İthalat Üzerine Konan Değişik Türdeki Tarife Dışı-Önlemlerin Sınıflandırılması	31
TABLO 2. Tarife Dışı Dış Ticaret Engelleri	32
TABLO 3. AT Ortak Dış Ticaret Politikasında Yer Alan Korumacı Önlemler	40-41
TABLO 4. AT'ın Üye Olmayan Ülkelerle Dış Ticareti (1980-1992)	66-67
TABLO 5. AT'a İhracatın Mal Gruplarına Göre Dağılımı (1992)	69
TABLO 6. AT'ta İthalatın Mal Gruplarına Göre Dağılımı (1992)	71
TABLO 7.AT'ın Başlıca Ticari Ortakları İhracat (1992)	72
TABLO 8. AT'ın Başlıca Ticari Ortakları İthalat (1992)	73
TABLO 9. AT'ın Anti-Damping Faaliyetleri (1981-1991)	95
TABLO 10.Topluluk Anti-Damping Soruşturmalarının İhracatçı Ülkelere Göre Dağılımı (1980-1994)	97-98
TABLO 11.SektörlereGöre AT'ta Açılan Anti-Damping Soruşturmalar (1980-94)	100
TABLO 12.İleri Teknoloji Ürünlerine Uygulanan Anti-Damping Soruşturmaları (1994) .	103-105
TABLO 13.AT'ın Topluluk Dışı Ülkelere Karşı Anti-Damping Uygulamaları (1990-1994).	106-111
TABLO 14.Türkiye-AT Dış Ticaretinin Gelişimi (1967-1994)	122
TABLO 15.Türkiye-AT Dış Ticaretinin Üye Ülkelere Göre Dağılımı (1988-1992).	125
TABLO 16.Türkiye'nin AT'a İhracatının Sektörler ve Mal Gruplarına Göre Dağılımı (1990-1992) .	126
TABLO 17. Türkiye'nin AT'tan İthalatının Sektörler ve Mal Gruplarına Göre Dağılımı (1990-1992).	127
TABLO 18.AT'ta Türkiye'ye Açılan Anti-Damping Soruşturmaları (1979-1994).	131-133
TABLO 19.Türkiye'de Anti-Damping Faaliyetleri (1989-1994)	145
TABLO 20.Türkiye'de Anti-Damping Soruşturmasının Ülkelere Göre Dağılımı (1989-1994) .	146

TABLO 21. Türkiye'de Anti-Damping Soruşturmasının Sektörlere Göre Dağılımı (1989-1994)	147
TABLO 22. Türkiye'de Açılan Anti-Damping Soruşturmaları (1989-1994)	149-152

ŞEKİLLER:

ŞEKİL 1. İnatçı Damping Türünün Ekonomik Analizi	49
ŞEKİL 2. AT'ta Anti-Damping Prosedürü	87
ŞEKİL 3. Türkiye-AT Dış Ticareti	123
ŞEKİL 4. Türkiyede Anti-Damping Prosedürü	139

GİRİŞ

I. ÇALIŞMANIN AMACI

Geçmiş yıllardaki fikirler savaşımdan sıyrılan dünya ekonomik sistemi, günümüzde dış ticaretle bir üstünlük elde etme yarışına sahne olmaktadır. Bu yarışta yer alan ülkeler; ihracatlarını arttırmak, mevcut pazar paylarını korumak ve yeni pazarlar elde etmek kaygısı ile yoğun bir rekabet ortamına sürüklenmişlerdir. Özellikle, kalkınma çabasımdaki gelişmekte olan ülkeler, çareyi haksız rekabet uygulamalarına başvurmakta bulmuşlardır.

Damping uluslararası ticaretle en sık rastlanılan haksız rekabet uygulamalarından biridir. Bu uygulama, ithalatçı ülkede gümrük tarifelerinin etkinliğini kaybetmesine yol açarak yerli üreticileri korumadan yoksun bırakmaktadır. Bu durum, son yıllarda ülkelerin korumacılık önlemlerine giderek artan oranlarda başvurmalarına neden olmuştur. Özellikle, gelişmekte olan ülkelerin, gelişmiş ülkelerin pazarlarına damping yoluyla girmete çalışmaları karşısında, gelişmiş ülkeler anti-damping önlemleriyle korumacı politikalar izlemeye başlamışlardır.

Gelişmekte olan ülkelerin en büyük pazarı durumunda olan AT ta, gittikçe sertleşen önlemlerle anti-damping uygulamalarına gitmektedir. Son yıllarda, dış ticaretin ekonomik ilişkilerde ön plana çıkması ve gelişmekte olan ülkelerin, giderek daha fazla sayıda sanayi ürünleri ile uluslararası pazarlarda boy göstermeye başlaması, AT 'ın korumacı önlemler ve özellikle anti-damping uygulamaları üzerinde daha fazla durmasına yol açmaktadır.

AT, son yıllarda, gelişmekte olan ülkelerdeki çevre koruma standartları ve işgücü maliyetini etkileyen sosyal koşulların gelişmiş ülkelere göre daha düşük olduğu bahanesiyle, bu ülkelerin sosyal damping ve çevre dampingi yaptığı iddialarını ortaya atmıştır. Bu gibi iddialar, Topluluğun dampingli rekabet karşısında, öncelikle kendi sektörlerini düşünmek zorunda olduğunu, bunun için her türlü çareyi kullanabileceğini açıkça ortaya koymaktadır. Ticari ilişkiler, karşı ülkenin lehine artış gösterdiğinde, Topluluk, özellikle anti-damping uygulamalarıyla önlem almaktan çekinmemektedir.

Bu açıklamalardan da görüleceği gibi, AT, rekabet politikasını anti-damping uygulamaları üzerinde yoğunlaştırarak; bu aracı, Topluluk pazarında rekabet etmeye

alışan yabancı firmaları tedirgin etmeye yönelik kullanmaktadır. Ayrıca, Topluluğun korumacı çizgisi nedeniyle, soruşturmalara konu olan ülke sayısı ve ürün çeşidinde büyük bir artış gözlenmektedir.

Türkiye de son yıllarda, sık sık damping uygulamalarıyla uğraşmak zorunda kalmaktadır. Özellikle maliyet ve fiyat ilişkilerinin zayıf olduğu Doğu Avrupa ülkelerinden ve ucuz işgücü ile teknoloji transferinden doğan düşük maliyet sonucu avantaj elde eden Uzakdoğu lkelerinden, Türkiye pazarlarına dampingli fiyatlarla mal satışları yapılmaktadır. Türkiye için önemli bir sorun olarak ortaya çıkan damping ve anti-damping konuları ülkemizin yeni karşılaştığı sorunlardır.

Gerek Topluluk'ta gerekse Türkiye'de uygulanan anti-damping prosedürleri arasında farklılıklar bulunması, uygulamalarda da farklılıklara yol açmaktadır. Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, bu çalışmada, damping ve son yıllarda en etkin koruma aracı olarak ortaya çıkan anti-damping uygulamalarının AT ve Türkiye açısından değerlendirilmesi amaçlanarak; her iki taraftaki prosedür ve uygulamalar karşılaştırmalı olarak incelenmiş, damping ve anti-damping konuları için tarafların belirlediği çizgiler ortaya konmuş ve özellikle ticari ilişkilerine olan etkileri araştırılmıştır.

Çalışma dört bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde, dış ekonomik ilişkilerde ticaretin rolüne değinmek amacıyla dış ticaretin konusu, nedenleri üzerinde kısaca belirtilerek iç ticaret-dış ticaret ayrımı üzerinde durulmakta ve dış ticaretin gelişimi incelenmektedir.

İkinci bölümde, uluslararası ekonominin son elli yıldıki gelişimi içinde haksız rekabet ve korumacılık kavramları incelenerek, Yeni Korumacılık'ın AT 'ın rekabet politikasındaki yeri araştırılmıştır. Bunun yanında GATT 'ın damping ve anti-damping konularına bakış açısı da değerlendirilmiştir.

nc bölümde, AT 'ta damping ve anti-damping konularıyla ilgili prosedür ve uygulamalar incelenerek, özellikle Topluluğun konu için belirlediği çizgiler araştırılmıştır.

Son bölümde ise, konu Türkiye açısından ele alınarak Türk Anti-Damping Kanunu AT Kodu ile karşılaştırmalı olarak analiz edilmiş, uygulamalar incelenmiştir.

II. KONUNUN ÖNEMİ

Çalışmamızda, damping ve son yıllarda en etkin koruma aracı olarak ortaya çıkan anti-damping uygulamalarının AT ve Türkiye açısından değerlendirilmesi yapılmıştır.

Bu konuların incelenmesinde neden AT ve Türkiye örneğinin seçildiği ve damping ve anti-damping uygulamalarının iki taraf için neden önemli olduğu soruları akla gelebilir.

Her şeyden önce gerek ihracat gerekse ithalatta AT, dünyanın en büyük ticari bloku olarak ABD ve Japonya ile birlikte uluslararası ticarete yön veren üç büyük güçten biridir. 1994 yılında dünya ticareti içindeki payı tahmini olarak %54.3 iken, dünya ithalatındaki payı %41.8 olmuştur. Dolayısıyla dünya ticaretinde, diğer ülkelerin ekonomileri üzerinde önemli etkiler yaratmaktadır. Özellikle aldığı korumacılık önlemlerinin bu ülkelere olan ekonomik yansıması oldukça büyük ve etkilidir.

Türkiye de dış ticaretinin hemen hemen yarısını AT ile gerçekleştirmektedir. 1993 sonu verilerine göre, toplam ihracatın %47.4'ü, toplam ithalatın ise %44.0'ı AT ülkeleri ile yapılmaktadır. Bu nedenle Topluluğun korumacılık çerçevesindeki uygulamaları ülkemizi de yakından ilgilendirmektedir.

Türkiye ile AT arasındaki ilişkilerde; Ankara Anlaşması çerçevesinde imzalanan Katma Protokol'ün 47. maddesine göre, damping uygulamalarına karşı getirilen özel koruma mekanizmaları, akit taraflarca kullanılabilecek iki taraflı bir hak olarak işlemektedir.

Ancak iki taraf arasında bugüne kadar görülen anti-damping soruşturmalarında, Topluluk 47. maddeye uymak yerine, Topluluk dışı ülkelere yapılan dampingli ithalata karşı korumaya ilişkin prosedürü işleterek, Katma Protokol'ü gözardı etmiştir. AT dampingli ithalata karşı halen, 15 Nisan 1994'te Avrupa Komisyonu tarafından yayımlanan Madde VI 'nın Yürütülmesi Anlaşması'nda kabul edilen anti-damping prosedürünü işletmektedir.

Son yıllarda, uluslararası ticarete yer alan ülkeler, ekonomik refaha ulaşmak için, haksız rekabet başta olmak üzere her türlü yola başvurmadan çekinmemektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerin başvurduğu damping uygulamalarıyla sık sık karşılaşan AT ta, önceliği kendi çıkarlarına vermek zorunda kalmaktadır.

Topluluk bu nedenle oldukça ödünsüz davranarak rekabet politikasında, korumacı önlemler ve özellikle anti-damping uygulamaları üzerinde önemle durmaktadır.

Türkiye de ise önemli bir sorun olarak ortaya çıkan damping ve anti-damping konuları ülkemizin yeni karşılaştığı sorunlardır. Özellikle Doğu Avrupa ve Uzakdoğu ülkelerinden Türkiye pazarlarına dampingli fiyatlarla mal satışları yapılmaktadır. Bu durumda, Doğu Avrupa ve Uzakdoğu çıkışlı ürünler, Türk iç pazarında haksız rekabete yol açmakta; Türk firmaları bu ortamda rekabet etmek zorunda kalmaktadır.

Bu nedenle, Türkiye, öncelikle kendi firmalarını ayakta tutmak ve Türkiye çıkışlı ürünleri haksız rekabete karşı korumak için anti-damping uygulamalarına yönelmektedir.

Gerek AT ve gerekse Türkiye'nin, aldığı karar ve uygulamalarıyla, oldukça güncel bir konu olan damping ve buna karşı en etkin koruma aracı olan anti-dampingin üzerinde durması, konunun önemini açıkça ortaya koymaktadır.

III. YÖNTEM ve YARARLANILAN KAYNAKLAR

Çalışmada öncelikle karar ve yönetmeliklere dayanılarak tanımlara yer verilmiş, konu ile ilgili uygulamalar gerektiğinde dönemlere ve bölümlere ayrılarak incelenmiştir.

Açıklamaları desteklemek amacıyla hazırlanan tablolarda 1980-1994 arasındaki dönem incelenmiştir. Uzakdoğu ülkelerinin güçlenerek uluslararası piyasalarda söz sahibi olması ve eski Doğu Bloku ülkeleri çıkışlı ürünlerin dünya pazarlarına açılması nedeniyle, özellikle belirlenen bu dönem içinde, geçmiş yıllara göre yoğun bir haksız rekabet ortamı yaşanmıştır. Bu nedenle seçilen dönemin, konunun incelenmesi açısından uygun bir dönem olduğu düşünülmektedir.

Çalışmada Avrupa Komisyon'unun bülten ve yayınları; Konsey kararları, rapor ve yayınları; Ekonomik ve Sosyal Komite'nin bülten ve raporlarından, EC News ve EC Official Journal'den büyük ölçüde yararlanılmıştır. Türkiye ile ilgili bölümler hazırlanırken TOBB, İktisadi Kalkınma Vakfı Dergisi, DPT Yayınları, BHD TM Tebliğleri ve Resmi Gazete'den yararlanılmıştır. Ayrıca kişisel çalışmalara da başvurulmuştur.

B Ö L Ü M I

DIŞ EKONOMİK İLİŞKİLERDE TİCARETİN ROLÜ

I. DIŞ TİCARETTEKİ GELİŞMELER

A. DIŞ TİCARET OLGUSU

1. Tanım

Ekonomi biliminin güncelliğini koruyan alanlarından biri olan dış ticaretin, değişik ölçütler gözönüne alınarak çeşitli tanımlamaları yapılmıştır.

Bir kısım yazarlara göre, dış ticaret uluslararası ekonominin yalnızca bir bölümüdür. Uluslararası ekonomi kavramı ile kapsamı daha dar olan dış ticaret kavramı genelde aynı anlamda kullanılmaktadır. Oysa dış ticaret yalnızca ekonomiler arasındaki mal değişimlerine ilişkin kuram ve görüşleri içerirken; uluslararası ekonomi dış ticaret ile birlikte ekonomiler arası faktör faaliyetleri, para, sermaye ve transfer işlemleri ile ülkeler arası ekonomik işbirliği konularını da kapsamaktadır. Bu kapsamları gözönünde tutarak yapılan tanımlamalara göre; uluslararası ekonomi, ülkeler arasındaki tüm ekonomik ilişkileri inceleyen bir bölümdür. Dış ticaret ise, uluslararası ekonominin yalnız mal ve mal değişimine ilişkin konu alan kısmıdır.¹ Diğer yandan bir kısım yazarlar ise dış ticaretin dar ve geniş anlamdaki tanımlamalarını yaparak, dış ekonomik ilişkilerin tümünü dış ticaret kavramı içine almışlardır. Bu yazarlara göre dış ticaret, uluslararası cerayan eden mal ve hizmet alış-verişi olup ülkelerin ekonomilerinde önemli bir yer tutmaktadır.² Başka bir tanımda ise, dış ticaret uluslararası mal ve hizmet akımları olarak belirtilmiştir. Bununla birlikte dış ticaret; emek, sermaye, teknoloji gibi faktör akımlarını da kapsamına almaktadır.³

¹ KUMBARACIBAŞI Onur, Dış Ticaret Teorisi ve Uluslararası Ekonomi, Ankara İTİA Yayınları No:103, Kalite Matbaacılık, Ankara, 1976 s.7.

² DURA Nejat, İhracatın Finansmanı, DPT, Ankara, 1982, s.1.

³ SEYİDOĞLU Halil, Uluslararası İktisat Teori, Politika ve Uygulama, Geliştirilmiş 6.Baskı, İstanbul, 1988, s.2.

Dış ticarete değişik açıdan bakan bu tanımlar gözönüne alınarak, dış ticaretin dar ve geniş anlamda tanımlamaları yapılabilir. Dar anlamda dış ticaret, uluslararası mal ve hizmet alışverişinden ibarettir. Ancak zamanla gelişen, ülkeler arasındaki sosyal, ekonomik ve kültürel bağlar, ekonomik ilişkilerin dar kapsamını aşarak; turizm, ulaştırma, haberleşme, faktör ve sermaye hareketleri, v.b. önem kazanmasına yol açmıştır. Dolayısıyla geniş anlamda dış ticaret, bu unsurları da içine almaktadır. Buna göre geniş anlamda dış ticaretin tanımı; uluslararası mal ve hizmet alışverişleri ile insan ve sermaye hareketleri sonucu ortaya çıkan ekonomik ilişkiler olarak yapılabilir.

2. Konusu

Tanımda da belirtildiği gibi mal, hizmet, insan ve sermaye hareketleri dış ticaretin kapsamına giren konulardır. Bunlar ana hatlarıyla aşağıdaki gibi incelenebilir:

a) Uluslararası Mal Hareketleri: Önceki dönemde temel maddeler sözkonusu iken; teknolojik yenilikler, haberleşme, ulaştırma, v.b. etkenlerle dış ticarete konu olan mal sayısı ve çeşitinde artış olmuştur.

Gelişmiş ülkelerin dış ticaretinde daha çok işlenmiş mallar için değişim sözkonusu iken, gelişmekte olan ülkeler temel maddeleri ihraç ederek işlenmiş malları ithal etmektedir. Uluslararası mal hareketleri ise daha çok işlenmiş mallar üzerinde yoğunlaştığından, bu durum karşısında, gelişme halindeki ülkeler uluslararası gelişmelerden büyük bir pay alamamaktadır.

b) Uluslararası Hizmet Hareketleri: Uluslararası ekonomik ilişkilerin en eski biçimi mal değişimidir. Ancak zamanla ortaya çıkan uluslararası değişimler, değişik nitelikte ekonomik ilişkiler ortaya çıkarmıştır. Gerçekte uluslararası, kültürel, sportif, politik temaslar, haberleşme, turizm, işçi hareketleri, ulaştırma hizmetleri, krediler, hibeler, yatırımlar, v.b. sayısız faaliyetin temelinde ekonomik ilişkiler vardır.⁴

c) Uluslararası İnsan Hareketleri: Klasikler ve özellikle Ricardo, uluslararası ilişkilerde, mal ve hizmetlerin kolayca hareket etmesine karşın işgücü ve sermayenin daha az hareketli olduğu varsayımını öne sürmüşlerdir. Fakat yaşanan bazı olaylar bu varsayımı doğrular nitelikte değildir. Özellikle 19. yüzyılın II.

⁴KUMBARACIBAŞI Onur, a.g.e, s.7.

yarısından sonra Avrupa'dan, ABD, Kanada ve Brezilya'ya doğru son derece büyük bir göç olayı yaşanmıştır.

II. Dünya Savaşı sonrası yaşanan göç olayları ise, sınır ve rejim değişikliği nedeniyle yapılan siyasi göçler ve uluslararası istihdam piyasasında ortaya çıkan ekonomik göçler niteliğindedir. Günümüzde artık 19.yy ve 20.yy başlarındaki gibi büyük göç dalgaları kaybolmuştur. Gelişmiş ülkelerdeki refah düzeyi, gelişmekte olan ülkelerdeki iş gücünü bu ülkelere çekmektedir. Bu durum da günümüzde insan hareketlerinin daha çok ekonomik nedenlere dayandığını ortaya koymaktadır. Hemen her ülkenin mevzuatında emek göçü ile ilgili kanunlar, yerleşme ve oturma izinleri, yabancılar için çalışma izin ve süreleri, v.b. gibi emeğin uluslararası hareketliliğini sınırlayan bölümler yer almaktadır.⁵

d) Uluslararası Sermaye Hareketleri: Dünya ticaretinin büyük bir bölümü, sermaye hareketlerinin etkisi altındadır. Ülkeler arasında portföy yatırımları ile özel sermaye hareketleri oluşmakta; uluslararası kurumlar yada gelişmiş ülkeler tarafından, gelişmekte olan ülkelere borç verilmektedir.

Bunlarla birlikte gelişmiş ülkelerin gelişmekte olan ülkelere teknoloji transferi ile belli boyutlarda yardımı da sözkonusudur.

Teknoloji transferi, doğrudan sermaye mallarının yollanması ve yatırımlar aracılığıyla olabildiği gibi, lisans anlaşmaları, teknik yardım programları, teknik eleman yollama, v.b. gibi yollarla da gerçekleştirilebilir.⁶ Ancak gelişmekte olan ülkeler açısından teknoloji transferinde en önemli sorun, bu teknolojilerin genellikle sermaye yoğun olmasıdır. Bu transferler bu ülkelerdeki istihdam sorununun daha da büyümesine yol açmaktadır.

B. DIŞ TİCARETİN NEDENLERİ

Ülkeler arasındaki üretim ve tüketim imkanları arasındaki farklılıklar dış ticaretin başlıca nedenleridir.

Bir kısım yazarlar dış ticaretin nedenlerini doğal etkenler, ekonomik etkenler ve psikolojik etkenler olarak üç ana başlık altında toplamaktadır:

⁵ALKİN Erdoğan, Uluslararası Ekonomik İlişkiler, Filiz Kitapevi, Bayrak Matbaacılık, İstanbul, 1990, s.214.

⁶İbid, s.208.

1. Doğal Etkenler

a) Doğal Kaynakların Sağladığı Ekonomik Olanaklar: Doğal kaynakların yeryüzündeki dağılımı, her ülkenin sahip olduğu olanakları farklı kılmıştır. Mutlak üstünlükte denilen bu durum karşısında; ülkeler sahip oldukları kaynakları gözönüne alarak, ürettikleri mal ve hizmetlerin bir kısmı ile kendi gereksinmelerini karşılamakta, bir kısmını ise başka ülkelere ihraç ederek, kendi olanaklarıyla sağlayamadıkları veya kendisi ürettiği takdirde pahalıya mal olacak mal ve hizmetleri satın almaktadır. Bu karşılıklı işbirliği ve uzmanlaşma ancak dış ticaret yolu ile sağlanabilmektedir.

b) İklim Koşulları: İklim koşulları, değişik ürünlerin değişik bölgelerde yoğunlaşmasına neden olmuştur. Bu durum da yine doğal kaynaklar gibi bir etki yaratarak dış ticarete uzmanlaşma ve işbirliğini gerekli kılmaktadır.

2. Ekonomik Etkenler

Bir ülkenin mal ve hizmetlerin üretiminde ekonomik üstünlüğe sahip olması aşağıdaki etkenlere bağlıdır:

a) Teknolojik Gelişme ve Uzman İşgücü Yetersizliği: Doğal hammaddeler gibi, bir ülkede belirli sanayi mallarıyla ilgili üretim tekniklerinin bilinmemesi veya bunları üretecek beceriye sahip insangücünün bulunmaması da dış ticareti zorunlu kılar.⁷ Ülkeler, hükümetlerin aldıkları kararlar, ülkenin istikrar durumu, raslantı v.b. etkenlerle bazı malların tekniğinde diğer ülkelere göre önemli üstünlükler elde edebilir. Bu gelişme farklılığı, dış ticaretin başlamasına ortam hazırlamaktadır. Bununla birlikte ülkeler, üretim tekniklerine sahip fakat bunları kullanabilecek elemanlardan yoksunsa, yine o ülke için dış ticaret zorunlu hale gelmektedir.

b) Gelişme Düzeyi: Gelişmiş ülkelerle gelişmekte olan ülkeler arasında doğal olarak ekonomik gelişme farklılıkları vardır. Gelişmiş ülkeler sanayileşme, sermaye, uzman işgücü ve teknoloji yönünden gelişmekte olan ülkelere göre daha ileri düzeydedir. Bu ileri düzey ile dış ticarete önemli bir avantaj elde etmişlerdir.

⁷SEYİDOĞLU Halil,a.g.e.,s.3.

Gelişmekte olan ülkelerde ise, birçok sanayi dalı daha yeni kurulduğundan yüksek maliyetlerle kurulmaktadır. Bunun yanında ihracatları genellikle hammaddelere dayandığından ihraç gelirlerinin önemli bir kısmı da birçok maddeden elde edilmektedir.⁸ Bu nedenle gereksinim duyduğu mal ve hizmetleri tam olarak gelişmiş ülkelerden ithal ederek açıklarını kapatmaya çalışırlar. Zaman içinde bu ülkelerin gelişme düzeyleri ilerledikçe, buna bağlı olarak dış ticaretin yapısı da değişecektir.

c) Uluslararası Fiyat Farklılıkları: Üretim maliyetlerindeki ve üretim verimliliğindeki farklılıklar, uluslararası fiyat farklılıklarına neden olmaktadır. Bir kısım mallar yerli üretim ile diğer ülkelere göre daha yüksek bir maliyetle üretiliyorsa; ülke bu malların üretiminden vazgeçip, bunları daha ucuza üreten ülkelere ithal edebilir. Bu durumda ülke sınırlı kaynaklarıyla daha yüksek bir refah düzeyine ulaşabilecektir. Ancak siyasi amaçlarla, özellikle harp ekonomisi gibi dönemlerde, ülkeler için çok gerekli olan araçların sağlanması gereği, zarara bakılmaksızın yüksek maliyetlerle üretimi gerektirmektedir. Bu zorunlu durum "otarşi prensibi" olarak anılmaktadır.

Ülkelerarası üretim verimliliği açısından da farklılıklar bulunmaktadır. Bazı ülkeler belirli malları diğer ülkelere göre daha ucuza üretebilirler. Üretimdeki bu etkinlik ülkelerin ucuza ürettiği malları dışarıya satarak, pahalıya ürettiği malları ithal etmesini sağlamaktadır.

3. Psikolojik Etkenler

Tüketicilerin zevk ve tercihlerinin değişik olması farklı nitelikte mallar tercih etmelerine yol açmıştır. Bu nedenle ortaya çıkan mal farklılaşmaları da ülkeler arasında dış ticaretin başlamasına neden olan önemli etkenlerden bir tanesidir.

Mallar arasındaki kalite, dış görünüş, ambalajlama, imalat, kullanım şekli, v.b. nedeniyle farklılaşmalar görülmektedir. Bu farklılaşmalar nedeniyle mallar birbirinin benzeri olmakla birlikte tümüyle aynı değildir. Bu durumda, tüketicilerin bir kısmı malın bir türünü tercih ederken, diğeri de başka türlerini tercih edebilir. Aynı malın farklı çeşitleri değişik ülkelerde üretilebileceğinden, dış ticaret tüketicilerin zevk ve tercihleri doğrultusunda belirlenecektir.

⁸DPT, İhracatı Teşvik Tedbirleri ve Türkiye'de İhracatın Teşviki, Ankara, 1981, s.7.

Bir kısım yazarlara göre ise, dış ticaretin ortaya çıkmasına neden olan güçler, karşılaştırmalı üstünlük durumu, ölçeğe göre artan getiri yada azalan maliyetler ve zevklerdeki farklılıklardır.⁹

C. İÇ TİCARET - DIŞ TİCARET AYRIMI

Dış ticarete olduğu gibi, ülke içindeki bölgeler arasında da normal olarak mal, hizmet, faktör ve ödeme akımları görülmektedir. Dış ticaret ülkeler arasında gelişme farklılıklarına yol açarken, iç ticarete bölgeler arasında gelişme farklılıklarına neden olmaktadır.

Ohlin, bölgeler arası ticaret ile uluslararası ticaret arasında paralellik kurarak; ekonomi içinde bölgeler arasındaki mal ve hizmet değişimi ile ekonomiler arası mal ve hizmet değişimleri arasında ayrılık olmadığı görüşünü ileri sürmüştür.¹⁰

Bununla beraber, iç ticaret ile dış ticaret arasında görülen bazı farklılıklar aşağıdaki gibi belirtilebilir.

1.Faktör Mobilitesi

Klasikler dış ticaret ile iç ticaret arasındaki farklılıkların, üretim faktörlerinin hareketliğinden kaynaklandığını öne sürmüşlerdir. Liberaller ise, meselenin özünün devlet müdahalesi olduğuna inanmaktadır.

Klasikler, emek ve sermayenin ülke içinde hareket imkanına sahip olduğunu fakat uluslararası bu imkandan yoksun olduğunu düşünmüşlerdir.¹¹ Günümüzde ilk varsayım geçerliliğini korurken, ikincisi aşırı bulunmaktadır.¹² Üretim

⁹SALVATORE Dominic and DIULIO Eugene, Schaums Outline of Theory and Problems of Principle of Economic, 1980, by Mc Graw-Hill, Inc.'ten aktaran:ALPAR Cem, İktisat "İlkeler ve Kavramlar", Beta Basım Yayım, Y.No.91,İstanbul, 1986, s.340.

¹⁰OHLIN B. INTERREGIONAL and INTERNATIONAL, Cambridge Mass, Harvard University press, 1933'ten aktaran:KAZGAN Gülten, İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi, 4. Basım, Remzi Kitapçvı, İstanbul, 1989, s.202-203.

¹¹KINDLEBERGER.C.P Çev. Nejdett Scrin , Uluslararası İktisat, Doğan Yayıncıvı, Ankara,1970,s.4.

¹²BRAINARD G. Çev, Osman Tekok, Uluslararası İlişkiler ve Dış Ticaret Teorileri, AİTİA Yayınları No.24, Kalite Matbaası, Ankara 1975, s.5.

faktörlerinin, ekonomi içinde hareketliliğini sınırlayıcı unsurlar hemen hemen yok gibidir. Girişimci her bölgede yatırım yapabilir. Özellikle sermaye faktörünün mobilitesi yüksektir. Ayrıca ücretlerin yüksekliği, çalışma koşullarının iyiliği, iş olanaklarının bolluğu gibi nedenler iş gücünün bölgelerarası hareketini kolaylıkla sağlayabilmektedir.

Üretim faktörleri uluslararası da, bir miktar hareket kabiliyetine sahiptir. Fakat bu hareketlilik ülke içine göre daha sınırlı düzeydedir. Dil, din, yaşam biçimi, v.b. ayrılıklar, hukuki ve siyasi engeller uluslararası faktör hareketliliğini kısıtlayıcı yönde etki eder. Emek, ülke içinde dilediği bölgeye gidebildiği halde, ülkeler arasında bu tür bir özgürlükten yoksundur. Aynı sınırlayıcı engeller, uluslararası sermaye hareketleri içinde söz konusudur.¹³ Bu kısıtlamalar ülkeler arası üretim maliyetlerinde farklılıkların doğmasına yol açmaktadır. Oysa bölgeler arası faktör fiyatları, faktör hareketliliği nedeniyle eşitlenmek eğilimindedir.

Günümüzde EFTA, AT gibi ekonomik bütünleşmelerde faktör hareketliliğini artırıcı ve serbestleştirici tedbirler alınsa da, uluslararası yaygın bir faktör hareketliliğinden söz edilememektedir.

2. Para Farklılığı

Ekonomi için mal ve hizmet değişimleri, ulusal paralar ile yapılmaktadır. Uluslararası değişimlerde ise, her ülkede ayrı bir para biriminin olması, dış ticarete ödeme sorunları ortaya çıkarmaktadır. Burada varolan sorun çeşitli para birimleri arasındaki değişim oranlarının saptanmasıdır.

Bir paranın değişim değeri, paranın iç değerinin etkisi altındadır. Devletin para ve bankacılık, harcamalar, vergileme, v.b. alanlarda izlediği politikalar paranın iç değerini etkilemektedir. Bunun yanında devlet, ülke ekonomisini korumak, ödemeler bilançosunu düzeltmek, sermaye ihracını engellemek gibi nedenlerle; tarife ve kotalar, ithalat yasakları, kambiyo denetimi gibi kontrol araçları ile de uluslararası ticarete müdahale etmektedir.

Günümüzde kurlar, özel anlaşmalara, döviz borsalarına ve devletlerin aldıkları kararlara dayanan bir sistem içinde gerçekleşmektedir. Bu nedenle

¹³ ALKİN Erdoğan, İktisat, Filiz Kitapevi, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1992, s.265.

uluslararası ticarette etkili olan, çeşitli para birimlerinin varoluşundan çok ülkelerin izledikleri ekonomi politikalarıdır.

İç ticarette ise, para çeşitliliğinden ve kambiyo kurlarından doğan kısıtlamalar ve buna benzer sorunlar yoktur. Ulusal paralar ülke içinde genel kabul görürler ve ülkeler paralarıyla ilgili her türlü kararı alabilirler. Aynı zamanda malların bir bölgeden başka bir bölgeye geçişi sırasında engeller bulunmaz.

3. Hukuki, Ekonomik ve Kültürel Koşullarda Farklılıklar

Ülkedeki farklı siyasi sistemler, alınan hukuki ve ekonomik kararların da farklılaşmasına yol açmaktadır. Vergi, para, kredi, ulaştırma, sosyal güvenlik gibi alanlarda alınan kararlar, ülke içi ticarete uyum kazandırırken; gümrük vergileri, kotalar, döviz kontrol mekanizmaları, ihracat ve ithalat yasakları gibi devletlerin kendi çıkarlarını ön planda tutarak aldığı kararlar uluslararası ticari ilişkiler üzerinde önemli etkiler yaratmaktadır.

Bunun yanında ülkelerdeki kültürel bağlılıkları belirleyen dil, adet, kullanım biçimi, alışkanlıklar gibi nedenlerle iç piyasa ile dış piyasa arasındaki farklılıklar yaratmaktadır. İç ticaret aynı kültüre sahip insanlar arasında yapılırken, dış ticaret farklı kültürler arasında ortaya çıkmaktadır.

D. DIŞ TİCARETİN GELİŞİMİ

İnsanlığın başlangıcına kadar döndüğümüzde, henüz toprak mülkiyetinin olmadığı göçebe toplumlarda bile, dış ticaret diyebileceğimiz alış-verişlerin olduğunu görürüz. İnsanlığın ilkel dönemlerinde görülen bu ticaret biçimi, aslında, trampa yani mal değişiminden başka birşey değildir.

İlk ve ortaçağdaki ekonomik büyüme çabaları, siyasi büyüme yolu ile çözümlenmeye çalışılmıştır. İlkçağ imparatorluklarında sağlanan politik bütünlük, ekonomik büyümeyi de beraberinde getirmiştir. Ekonomik faaliyetlerin serbestçe ve verimli bir biçimde yürütülmesi, ekonomik refah düzeyinin artışına yol açmıştır. Bu artışın asıl nedeni, imparatorluklarda büyük bir ekonomik bütünleşmenin sağlanmış olmasıdır.

Ortaçağın siyasi yapısını, geniş bir imparatorluk içinde siyasi varlığını sürdüren, toprak mülkiyetinin sözkonusu olduğu feodal yapı ortaya koymaktadır. Bu dönemde nüfusun büyük bir çoğunluğu tarım kesiminde çalışarak, toprak ağalarının daha da zenginleşmesini sağlamakta idi. Uzak mesafelerden Baharat ve İpek Yolu ile yapılan ticaret, Uzakdoğu mallarını Avrupa'ya getirerek, özellikle zengin sınıfın lüks tüketim ihtiyaçlarını karşılamaktaydı. Böyle bir ortam içinde; egemen derebeylerini kendilerine bağımlı ve siyasi yönden zayıf hale getirip, merkezi otoritenin güçlenmesini isteyen hükümdarlar; bu değişikliğin derebeylik sisteminin ekonomik olanaklarını zayıflatmakla gerçekleştirilebileceğini düşünmüşlerdir.

Bu amaçla burjuva sınıfının çıkarlarını koruyacak ve güçlenmesini sağlayacak önlemlere başvurulmuştur. Denizaşırı ülkelerin doğal zenginliklerinden yararlanılarak, ticaret ve sanayi teşvik edilerek şehirli nüfusun zenginleşmesi sağlanmıştır. Gelişen teknolojinin gerektirdiği hammaddeleri ucuz yollardan elde etmek, ürünlere yeni pazarlar açmak amacıyla sömürgeci bir politika izlenmiştir. Bu dönemde görülen, dünya coğrafyasındaki önemli keşifler, gerçekleştirilen yeni teknolojik buluşlar araştırma arzusu ile birlikte daha çok, önemli ticaret yollarını ellerinde tutan zengin doğu ülkelerinin tekeli kırarak ekonomik avantajlar sağlamak kaygısı da taşımaktadır.

Sömürgelerden getirilen doğal zenginlikler, ucuz hammadde ve ucuz işgücü ile Avrupa'ya akan altın stokları, ülkelerde sermaye birikimini hızlandırmış ve bireysel girişimciliği özendirici etki yapmıştır.

Eldeki sermaye birikimi ile hızlı bir sanayileşme süreci başlamış, artan üretime pazar bulmayı kolaylaştıracak bireysel girişimcilik ile ortaya çıkan serbest piyasa ilişkileri, kapitalist sınıfın zenginleşmesini sağlamıştır. Bu sınıfın kolaylaştıracak serbest dış ticaret ilkesi bu dönemde destek görmüştür.

Üretimden çok ticaretle uğraşan burjuva sınıfının yanında, bireysel girişim özgürlüğü ile büyük yatırımlar yapan kapitalist sınıf, yeni teknolojiler kullanarak büyük işletmeler kurmuş ve bu işletmeleri kendi yönetmiştir. Bu ortam işçi sınıfının ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Feodal ve geleneksel yapının çözülmesi ile kentlere akan insanlar sanayi işçisi olmuştur.¹⁴Ekonomik alandaki bu düşünceler, liberalizm ile sisteme oturtulmuş, bunlar, sosyalizmin devletçilik ilkesi ile karşılık

¹⁴ERKAN Hüsnü, Sosyal Piyasa Ekonomisinin Temelleri, S.P.E yayınları serisi:1,Tükel Mat.A.Ş İzmir, 1991, s.10-11.

bulmuştur. Dünya piyasalarında görülen bu kutuplaşmalar, 1989'da sosyalist sistemin çöküşüne kadar devam etmiştir.

Günümüzde gelişmiş ülkeler olarak tanımlanan ülkeler, dış ticareti ekonomik büyümelerinin temel dayanaklarından biri olarak görüp, her ne kadar rekabeti önleyici koruyucu önlemlere zaman zaman başvursalar da, dünya ticaret hacminin artması için serbest dış ticaret ilkesini savunmaktadırlar.

Özellikle 1940'lardan sonra, eski sömürgelerin bağımsızlıklarına kavuşmaları, ortaya kalkınmak amacını taşıyan azgelişmiş ülkeleri çıkarmıştır. Azgelişmiş ülkelerin bu çabaları dünya ticaretini artırıcı yeni etkiler yaratmıştır.

Uluslararası ekonomik örgütlerin kurulması, kalkınma kredilerinin sağlanması, pazar bulma çabaları, ticareti artırma politikalarının belirgin kanıtlarıdır. Günümüzdeki teknik gelişme ve modern teknoloji, geçmiş yüzyıllarda olduğundan daha fazla olarak ekonomik büyümeyi gerektirmektedir.¹⁵ Öte yandan haberleşme araç ve olanaklarının günümüzde ulaşılmış oldukları ileri düzey, toplumlarda kültürel ve teknolojik yakınlaşmayı büyük ölçüde arttırmakta; belli ekonomik koşullar altında bir ülkede doğan yeni ihtiyaçların hızla evrensellik kazanmasını sağlamaktadır. Tüm bunlar dünya ticaretinin gelişimine katkıda bulunan önemli etkenlerdir.

Gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkeler, bu ortam içerisinde karşılaştıkları sorunlara, uluslararası ekonomik bütünleşmelerle giderme çabasına girişmişlerdir. Üretim ve tüketimi arttırarak ekonomik entegrasyonu sağlamak, siyasi sınırların olumsuz etkilerini gidermek amacıyla çeşitli ekonomik birleşmeler gerçekleştirilmiştir.¹⁶ Uluslararası ticaretin bir işbirliğine dayandırılması çabalarını ilk olarak 1919'da kurulan Milletler Cemiyeti (League of Nation) ile görmek mümkündür. Cemiyet daha çok silahsızlanma ve barışın korunması gibi sorunlarla ilgilendiğinden, ekonomik ve mali konularda dış ticaret ilişkilerine yapıcı katkıda bulunamamıştır.

1944'de kurulan Birleşmiş Milletler'in uluslararası düzeyde bir ekonomik ve siyasi işbirliği imkanlarını hazırlamış olduğu görülmektedir. Savaş sonrasının en önemli sorunu olan dış ticaretle ilgili çözümlerin sağlanması için; 1944'te Bretton Woods'ta varılan anlaşma ile, uluslararası ilişkilerin kısa vadeli sorunlarını çözmek üzere IMF-Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund), uzun vadeli

¹⁵KUMBARACIBAŞI Onur, age, s.4-5.

¹⁶ATAMAN Ümit, SÜMER Haluk, Dış Ticaret İşlemleri ve Muhasebesi, Geliştirilmiş 2. Baskı, İsmail Akgün Vakfı, Yayın No:3, İstanbul, 1991, s.4.

sorunlarını çözmek üzere de IBRD-Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (International Bank for Reconstruction and Development) kısa adı ile Dünya Bankası kurulmuştur.

1947-1960 yılları arasında faaliyet göstermiş Avrupa İşbirliği Örgütü'nün (OEEC) devamı sayılan Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'nün (OECD)ise, sanayileşmiş Batılı ülkelerin işbirliğinin geliştirilmesi amacını taşımaktadır. OECD'nin amaçları Paris Konvansiyonu'nda; üye ülkelerde ekonomik istikrar ve büyümeyi sağlamak, üye olmayan ülkelerde kalkınmayı teşvik etmek ve dünya ticaretinin ayrımcı olmayan bir temelde genişletilmesini sağlamaya çalışmak olarak ifade edilmiştir.¹⁷

Günümüzde serbest ticaretin evrensel planda gerçekleşmesini sağlamakla yükümlü başlıca kuruluş olan GATT-Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması(General Agreement for Trade and Tariffs), sanayileşmiş Batılı ülkelerin çabalarının bir ürünüdür. 1947 yılında imzalanan ve özünde bir ticaret anlaşmasından başka bir şey olmayan GATT ya da Genel Anlaşma'nın çok yanlı olması ve hükümlerinin uygulanabilmesi için çoğu kez ortak hareketin gerekmesi, Anlaşma'ya uluslararası bir kuruluş niteliği kazandırmaktadır. Oysa Genel Anlaşma da GATT'ın bir örgüt olduğuna ilişkin herhangi bir madde yoktur. Sanayileşmiş Batılı ülkeler Genel Anlaşma'nın başlangıç kısmında, serbest ticaretin gerçekleşmesinden beklediklerini; üretimin ve mal ticaretinin genişletilmesi, dünya kaynaklarından tam yararlanmanın sağlanması, yaşam düzeyinin yükseltilmesi biçiminde dile getirmişlerdir.¹⁸

Günümüzdeki serbest ticaret bölgelerinin en önemlisi olan EFTA-Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi (European Free Trade Area) 1957 yılında, başta İngiltere olmak üzere çeşitli nedenlerle AET' ye katılmayan ülkeler tarafından kurulmuştur. EFTA, birlik üyesi ülkeler arasında ithalattan alınan vergiler, ithalatta uygulanan kotalar gibi kısıtlayıcı önlemlerin kaldırılarak dünya ticaretinin serbestleştirilmesini amaçlamaktadır. Üye ülkeler birlik dışı ülkelere karşı dış ticaret politikalarını özgürce belirleyebilmektedir.

Ekonomik bütünleşmeyi sağlamak amacıyla günümüzde girilen en önemli teşebbüs ise Avrupa Topluluğu'dur.

¹⁷ALPAR Cem, ONGUN M.Tüba, Dünya Ekonomisi ve Uluslararası Ekonomik Kuruluşlar "Azgelişmiş Ülkeler Yönünden Değerlendirme",2.Baskı, Türkiye Ekonomi Kurumu, Yayın No:1985/3 ,Ankara, 1987,s.227.

¹⁸ibid, s.176-177.

II. DIŞ TİCARET KURAMLARI

A. MUTLAK ÜSTÜNLÜKLER KURAMI

Smith için işbölümü, insanın doğasında belli bir eğilimin çok ağır, yavaş yavaş gelişen ancak yine de zorunlu olan sonucudur.¹⁹ Kendi hallerine bırakılan üreticiler ile işçilerin, kendi çıkarlarının rehberliğinde hareket ederken, sermayelerini ve emeklerini en verimli yere yatıracaklarını öne sürmektedir.²⁰

Bu ortamda yapılacak dış ticaret te doğal olarak uluslararası işbölümüne yol açacaktır. Uluslararası işbölümü ile ülkeler; hem optimum kaynak dağılımı ile kaynaklarını en verimli oldukları alanlarda kullanacaklar, hemde tüketicilerin en ucuz ve en kaliteli ürünleri tüketmelerini sağlayarak refah artışı sağlayacaklardır. Smith, bunların sağlanması için ise, ülkeler arasında mutlak maliyet üstünlüğü koşulunu getirmiştir. Bu koşul ile ortaya çıkan dış ticaret dengesi, her iki ülkenin de dış ticaretten aynı oranda kazançlı çıktıklarını belirtmektedir.

Devlet müdahalesinin ise tekelciliğe yol açacağını düşünerek devletin güvenlik, savunma, özel mülkiyet ve girişimciliğin özendirilmesi, alt yapı gibi alanlar dışında ekonomiye müdahale etmemesi gerektiğini savunmuştur.

B. KARŞILAŞTIRMALI ÜSTÜNLÜKLER KURAMI

Ricardo, Smith'in Mutlak Üstünlükler Kuramını Karşılaştırmalı Üstünlükler ile tamamlamış ve bir ülkenin yalnızca mutlak olarak üstün olduğu mallarda değil karşılaştırmalı olarak üstün olduğu mallarda da uzmanlaşacağını ileri sürmüştür.²¹

Kurama göre, bir ülkenin dış ticarete girişmesi için, bir malı diğer ülkeden mutlaka daha ucuza üretmesi gerekmemektedir. Ticarete konu olan malları diğer ülkeden daha pahalıya üreten bir ülke de dış ticaret yapabilmektedir. Bu ülke hangi malı daha az pahalıya üretiyorsa, o dalda uzmanlaşarak dış ticarete girişmelidir. İki malı daha ucuza üreten ülke içinde aynı durum geçerlidir. Bu ülke de ucuza ürettiği dalda uzmanlaşarak daha az avantajlı olduğu dalı karşı ülkenin uzmanlık

¹⁹SMİTH A.Çeviren: Ayşe YUNUS, Mehmet BAKIRCI, Ulusların Zenginliği, Alan Yayıncılık, İstanbul, 1985, s.25.

²⁰BATRA Ravi, Çeviren: Oya Argun Çakır, Kriz 1990 Yaklaşan Büyük Ekonomik Krizle Başatmenin Yolları, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1988, s.92.

²¹ALKİN Erdoğan, Gelir ve Büyüme Teorisi, Filiz Kitapevi, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1992, s.28.

alanına bırakmalıdır. Bu ortamda yapılacak dış ticaret her iki ülkeye de kaynak tasarrufu sağlayacaktır.

Karşılaştırmalı Üstünlükler Kuramını yeniden değerlendiren Graham ise, kuramın birkaç temel varsayımının değiştirilmesi halinde ticaretten sağlanacak kazancın değişebileceğini, hatta tamamen ortadan kalkabileceğini savunmaktadır.²²

Graham'a göre; ülkelerden biri küçük diğeri büyük ise ve mallardan biri önemli diğeri önemsiz ise, ülkelerarasında karşılaştırmalı üstünlüklere göre ticaret yapılsa bile tam uzmanlaşma ortaya çıkmayabilir.²³

Ülkeler en çok maliyet üstünlüğüne sahip olduğu malı ihraç ederek ticarete başlayacaktır; ancak karşı ülkede yeterli talep yoksa, buna karşın kendisinin ithal malına olan talebi sürüyorsa, daha az maliyet üstünlüğüne sahip olduğu malları da ihraç malları listesine katacaktır. İthal malına olan talep arttığı sürece, değişim oranı da karşı ülke lehine gelişme gösterecektir.

Haberler ise, malların değerini fırsat maliyeti ile ölçerek, Karşılaştırmalı Üstünlükler Kuramı'nı emek-değere başvurmada, mallar arasındaki değişim oranının o mallar arasındaki ikame oranına eşit olması ile açıklamıştır.²⁴

Ulusların sahip oldukları kaynaklar farklı olduğundan bir malı daha fazla üretmenin (üretimden vazgeçilen diğer mal cinsinden) fırsat maliyeti de ülkelere göre değişecektir.²⁵ Her ülke fırsat maliyeti düşük olan malın, yani karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu malın üretiminde uzmanlaşmalıdır. Ülkeler karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu mallarla dış ticarete girdiğinde; üretimde uzmanlaşma ve ticaretin olmadığı duruma göre, her ülkede daha fazla üretim sonucunu doğuracaktır.

²²GRAHAM F.D, "The Theory of International Values Re-examined", Readings in The Theory of International Trade, H.S. Ellis, L.S. Metzler, George Allen and Unwin, 1966'dan aktaran:

YILMAZ Şiir Erkök, Dış Ticaret Kuramlarının Evrimi, Gazi Üniversitesi Y.N.178 Ankara, 1992, s.92.

²³İbid s.92.

²⁴HABERLER G., The Theory of International Trade (1933), London, Mac Millan, 1937'den aktaran:KAZGAN Gülten, İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi. 4. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1989, s.250 - 251

²⁵ALPAR Cem, a.g.e., s.327.

C . ULUSLARARASI TALEP EŞİTLİĞİ KURAMI

Mill, uluslararası iktisadi ilişkilerin nedenleri üzerinde dururken, uluslararası ticareti karşılaştırmalı üstünlüğün değil, uluslararası arz ve talep ilişkilerinin uyaracağını ileri sürmüştür.²⁶

Mill'e göre, yurt içinde malların değişim oranını belirleyen emek-değer yasasıdır, ancak bu yasa uluslararası alanda geçersizdir.²⁷ İç değişim ile dış değişim oranları arasındaki bu farklılığı Uluslararası Talep Eşitliği Kuramı ile belirlemektedir. Bu yasaya göre, bir ülkenin ürünü ile diğer ülkelerin ürünleri, bu ülkenin tüm ihracının tüm ithalatını karşılayabilmesi için gerekli değerler üzerinden değiş tokuş edilir. Mill'in burada sözünü ettiği değer piyasa fiyatıdır. Bu fiyat, ülkelerin birbirlerin mallarına olan talepleri tarafından belirleneceğinden; arz ve talep eşitliğinin ürünü olmaktan çok, ülkelerin birbirlerinin mallarına olan taleplerinin eşitlenmesinin ürünüdür.²⁸ Ancak Mill'e göre, bu taleplerin arkasında arz yattığından; bir ülkenin ihraç malının arzı, o ülkenin ithal mallarına olan talebi gösterecektir. Bu nedenle uluslararası alanda talep ve arz, karşılıklı talep konumuna gelmektedir. Uluslararası Talep Eşitliği Kuramı'na bu nedenle Karşılıklı Talep Kuramı da denmektedir.

Aynı zamanda dış ticaretin yararları üzerinde durarak dış ticaretten hangi ülkenin daha kazançlı çıkacağı konusu üzerinde çalışmıştır. Bu çalışmalar dış ticarete "önemsiz olmanın önemi" kavramını kazandırmıştır. Zengin ve büyük ülkelerin ticaret hacimleri geniş olacağından dış ticaretten elde ettikleri toplam kazançları da daha fazla olacaktır, ancak tek tek mallar gözönüne alındığında büyük ülkenin pazarlık gücü küçük ülkeye göre daha zayıf olacağından avantaj küçük ülkeye geçecektir. Bu avantaj ile küçük ülke, ithal mallarına olan talebini kısa sürede karşılamış olacağından dış ticaret hadlerini kendi lehine çevirebilir. Bu duruma dış ticarete, önemsiz olmanın önemi denmektedir.

Marsall'da dış ticaretin yararları parasal değil, reel anlamda, emek ve fedakarlık açısından ele alınmaktadır. Ancak Marshall tek bir mal yerine temsili

²⁶ALKİN Erdoğan, age, s.30.

²⁷Mill J.S, Principles of Political Economy, Reprints of Economic Classic, New York,1965'den aktaran:YILMAZ Şiir Erkök , age, s.72.

²⁸ Mill J.S, Principles of Political Economy, Reprints of Economic Classic, New York,1965'den aktaran:YILMAZ Şiir Erkök, s.72.

balya adını verdiği bir grup maldan söz etmektedir.²⁹ Temsili balya içine giren mallar ticaret süresince değişebilir, ancak balyanın L/K oranı sabittir. Mill'in Karşılıklı Talep Kuramı'nı teklif eğrileri ile inceleyerek dış ticaret hadlerinin oluşumunda arz ve talebin etkilerini incelemiştir. Bir ülkenin teklif eğrisi, ülkenin ihraç edeceği bir birim mal karşılığında çeşitli uluslararası fiyatlardan talep edeceği miktarları gösteren eğri olarak tanımlanabilir.³⁰ Teklif eğrileri üzerinde yer alan her noktada ülkeler kazançlıdır. İthal mallarına ise en az yurt içi üretimden alınan vergi kadar bir ithal vergisi uygulanarak haksız rekabetin önlenebileceğini savunmuştur.

Robinson dış ticaret fazlası elde edebilmek için; devalüasyon, ücretlerde kısıntı, ihracat teşvikleri, ithalata gümrük ve kota gibi engellerin konulması gibi araçlara başvurabileceğini öne sürmüştür.³¹ Eğer dış ticaret fazlası ithalata kısıtlamalar getirerek elde edilmişse, başka ülkenin ithalatı engellenmiş demektir. Bu nedenle bu olaya "Komşuyu Fakirleştirme Oyunu" adını vermiştir. Komşuyu Fakirleştirme; korumaya giden ülkenin, ancak diğer bir ülke aleyhine dış ticaretten yararlanabileceğini gösterir.

D. ÜRETİM GÜCÜ KURAMI

List, çeşitli üretim kesimleri arasında bir ideal denge bulunması gerektiğini ileri sürerek Klasiklerin ihtisaslaşma teorisine karşı çıkmıştır.³² Geliştirdiği Üretim Gücü Kuramı'na göre; bir ulus için en ideal ekonomik durum, tarım ile sanayi arasında ekonomik bir denge kurulmasıdır. Bunun için devlete önemli görevler yüklemiştir. Ülkelerin içinde bulundukları gelişme aşamalarını dikkate almadığı için, serbest rekabet görüşünü eleştirmiş; yeni kurulan bir sanayinin dış piyasalarda rekabet edebilecek düzeye gelinceye kadar gümrük duvarları ile korunmasını önermiştir. List'in bu görüşleri Genç Endüstri Tezi olarak ta adlandırılmaktadır. Aradan uygun bir süre geçtikten sonra, yerli sanayi korumasız ayakta durabilecek düzeye gelememişse, bu sanayinin korunmasına gerek olmadığını savunarak önlemlerin kaldırılması gerektiğini belirtmiştir.

²⁹Marshall, Money, Credit and Commerce, London, 1923'ten aktaran:KAZGAN Gülten, age, s.198.

³⁰SEYİDOĞLU Halil, age, s.45.

³¹ROBINSON D., Economic philosophy, Penguin books,1962'den aktaran:KAZGAN Gülten, age, s.213.

³²LIST F. Das Nationale Sistem der Politischen Ökonomie, 1841'den aktaran:Kazgan Gülten, a.g.e., s.207.

E. ÜRETİM FAKTÖRLERİ YOĞUNLUĞU KURAMI

Heckscher, Üretim Faktörleri Yoğunluğu Kuramı ile Karşılaştırmalı Üstünlükler Kuramı'na alternatif getirmiştir. Bu kurama göre; her ülke daha fazla sahip olduğu ve böylece kendisinde daha ucuz olarak bulunan üretim faktörünü yoğun olarak kullandığı alanlarda ihtisaslaşır ve ürettiği bu malları dış ticarete konu yaparsa, ülke içinde ve dünyada kaynaklar daha etkin kullanılmış olacağından, dış ticaret her ülkede refahın artmasını sağlayacaktır.³³ Görüldüğü gibi Heckscher, bir malın her ülkede aynı üretim tekniği ile kullanılmakta olduğu varsayımından hareketle, dış ticarete neden olan maliyet farklarını ülkelerin farklı faktör donatımlarına sahip oluşları ile açıklamaktadır. Sonuç olarak, serbest ticaretin ülkelerin yararına olacağını belirterek, korumacılığı, hiçbir yarar sağlamadığı gerekçesiyle reddetmiştir.

Ohlin ise, dış ticaret ile faktör fiyatlarının karşılıklı etkileşimlerini inceleyerek, Klasiklerin uzlaşma düşüncesine karşı çıkmıştır.³⁴ Buna göre iki öge arasında ticaretin olabilmesi için bölgeler arasındaki mal ve faktör fiyatları farklı olmalıdır. Bunun yanında bölgelerarası ticaretin başlaması için, bu fiyat farkını ortadan kaldırmayacak talep koşulları gerçekleşmiş olmalıdır. Bu durumda ticareti yönlendiren faktör oranları ve fiyatlar olacaktır.

Faktör fiyatları arasındaki fark ticarete yol açarken, dış ticarete faktör fiyatları arasındaki farkı ortadan kaldırmacı etki yaratmaktadır.³⁵ Bölgelerarası mal hareketleri, faktörlerin hareketsiz oluşundan ileri gelecek sorunları en aza indirmektedir.

Samuelson da faktör fiyatlarının dış ticaret yoluyla eşitlendiği görüşünü kabul eden yazarlardandır.³⁶ Samuelson'a göre; faktör oranları bakımından birbirine yakın iki bölgede, faktör yoğunlukları açısından farklılık gösteren mallar bulunduğu faktör fiyatları eşitliğine rastlanabilir. Bunun için gerekli diğer bir koşul da malların sayısının faktör sayısından fazla olmasıdır. Stopler ile birlikte düşündükleri Stopler-Samuelson Kuramı'na göre; serbest dış ticaret, kıt girdinin

³³ALPAR Cem, age, s.31.

³⁴OHLIN B., "The reparation problem: A discussion" Readings in the Theory of International Trade, H.S. Ellis, L.S. Metzler, G. Allen and Unwin, 1966'dan aktaran: YILMAZ Şiir Erkök, age, s.122.

³⁵İbid, s.122.

³⁶SAMUELSON P., International Trade and Equalization of Factor Prices Economic Journal, June 1948'den aktaran: KAZGAN Gülten, age, s.203.

nisbi kıtlığını azalttığı için getirisini yükseltir. Zengin ülkelerde nisbi kıtlığı en şiddetli olan emek, fakir ülkelerde nisbi bolluğu en fazla olan kaynaktır. Dolayısıyla bu ikisi arasında serbest dış ticaret reel ücretlerin eşitlenmesi eğilimini yaratır. Zengin ülkelerde reel ücret düşerken, fakir ülkelerde reel ücretler yükselir. Oysa koruma politikası yoluyla dış ticaret sınıflanırsa, zengin ülkelerde reel ücretlerin korunması ve muhafazası mümkün olabilir. Bu teori, tam rekabet şartları altında dahi, fakir ve zengin ülkelerin çıkarlarının çatıştığını kabul eder.³⁷

Linder ise, Faktör Donatımı Kuramı'nın yerine alternatif bir kuram geliştirerek, gerek bölgelerarası gerekse bölge içi ticareti açıklamaya yönelik çalışmalar yapmıştır. Linder'e göre bir malın ihraç malı olabilmesi, herşeyden önce iç pazarda o malın talebinin olmasına bağlıdır. Bu talebe temsili talep adını vermiştir. Temsili talep, bir malın potansiyel ihraç malı olabilmesi için, iç pazarda olması gerekli taleptir diyerek, ticaretin benzer talep yapılarına sahip ülkelerarasında gelişeceğini ileri sürmüştür.³⁸ Bu durum ülkelerarası ticarete ortam hazırlamaktadır, ancak dış ticaret iki ülke üreticilerinin birbirinin pazarlarına girebilmesine bağlıdır. Bu aşamada ticarete konan engeller devreye girmektedir. Taşıma giderleri, gümrükler, kotalar, v.b. engeller kalktığı ölçüde ülkeler arasındaki ticarete gelişecektir.

F. DIŞ TİCARET KURAMLARI ve DAMPİNG OLGUSU

Yukarıda görüşleri açıklanan Smith, Ricardo, Mill gibi iktisatçıların oluşturduğu Klasik Okul; tam rekabetin geçerli olduğu bir ekonomide, devletin dış ticarete müdahalede bulunmaması halinde; ulusal ve uluslararası işbölümünün tam istihdam ve etkin kaynak dağılımını sağlayarak tüm toplumların maksimum refaha ulaşacaklarını savunmuşlardır. Onları izleyen Neo-Klasikler de; bölüşüm ve kaynakların etkin dağılımının ancak rekabet ortamında gerçekleşebileceğini belirterek Klasik görüşü desteklemişlerdir.

Serbest dış ticareti savunan bu görüşlere karşın List; bu kuramların ülkelerin içinde bulundukları gelişme aşamalarını dikkate almadıklarından ulusal çıkarları gözardı ettiklerini savunmuş, ülkelerin tarım, sanayi ve ticarete rekabet edebilecek

³⁷Ibid, s.211.

³⁸ALPAR Cem, ONGUN M.Tuba, age, s.32.

düzeye gelebilmesi için devletlerin koruyucu politikalar izlemesi gerektiğini öne sürmüştür.

Özellikle 1940' lardan sonra eski sömürgelerin bağımsız ülkeler haline gelmeleri, bu ülkelerde ekonomik kalkınmanın sağlanması için, planlama ve sanayileşme sorunlarını gündeme getirmiştir. Bu nedenle koruyucu dış ticaret politikaları bu dönemde izlenen en etkin yol olmuştur.

Görülen yoğun korumacılık politikalarına karşı ilk tepki sanayileşmiş ülkelerden gelmiştir. Dünya ticaretini serbestleştirme çabaları iki ayrı yönde ortaya çıkmıştır. Bunlardan birisi GATT çerçevesinde dış ticaret kısıtlamalarının tüm üye ülkelerce karşılıklı olarak indirilmesi için yapılan çalışmalardır. Diğer ise, ülkeler arasında oluşturulan EFTA, AT gibi serbest bütünleşme hareketleridir.

Bu gelişmelerle beslenen serbest ticaret ortamı içinde, dünya ticaret hacmi büyük bir hızla artış göstermiş, fakat 1973' te yaşanan Petrol Şoku ile yerini durgunluğa bırakmıştır. Bu ortam içinde yoğun bir rekabete girişen ülkeler haksız rekabet uygulamalarına gitmişlerdir.

Damping uygulamaları, uluslararası ticarete en sık rastlanan haksız rekabet uygulamalarından biridir. Damping baskıları altında yürüyen dış ticaret, ülke ekonomilerini olumsuz yönde etkilemekte ve ülkelerin serbest ticaretten gittikçe uzaklaşarak korumacı politikalara yönelmesine yol açmaktadır.

Damping yapan firmalar kuşkusuz iç fiyatlarını düşürmemek ve uluslararası piyasalarda rekabet gücünü arttırmak amacındadır. Ancak ortaya çıkan haksız rekabet ortamı özellikle yerel üreticiler için dezavantaj yaratmaktadır.

Hükümetler damping karşısında, dampingli ithalattan zarar gören tüketicileri korumak amacıyla ekonomiye müdahaleyi gerekli görmekte ve anti-damping önlemleri alarak olumsuz etkileri gidermeye çalışmaktadır.

Kuramlar incelendiğinde, damping ve anti-damping uygulamalarıyla ilgili kuramsal açıklamalara rastlanmamıştır. Bu kuramlar dış ticaretten her iki tarafın da kazançlı çıkacağını öne sürmektedirler. Damping uygulamaları sonucunda ise ithalatçı ülkedeki yerel üreticiler zarar görmektedirler.

Kuramlar aynı zamanda, dış ticaret sonucunda dış ticaret hacminin artacağını savunmaktadırlar. Ülkeler birbirlerinin pazarlarına serbest rekabet koşulları altında girebildiği ölçüde dış ticaret gelişecek ve tüm tarafların kazançlı çıkmasıyla dış ticaret hacminde artış olacaktır. Ancak, damping uygulamaları ile haksız rekabet ortamı yaratıldığından, ülkeler haklı olarak ticarete koruyucu engeller koymakta, bu

da dış ticaretin gelişmesini dolayısıyla dış ticaret hacminin artışını engellemektedir. Gümrükler, kotalar, anti-damping uygulamaları, v.b. koruyucu önlemler kalktığı ölçüde, ülkeler arasındaki ticaret hacminde artış görülecektir.

Karşılıklı Talep Kuramı'nı teklif eğrileri ile inceleyerek dış ticaret hadlerinin oluşumunda arz ve talebin etkilerini ortaya koyan Marshall ise, haksız rekabeti önlemek için, ithal mallarına en az yurt içi üretimden alınan vergi kadar bir ithal vergisi konabileceğini savunmuştur. Burada açıkça belirtilmese de, bir haksız rekabet uygulaması olan dämpinge karşı, anti-dämping vergileri ile haksız rekabetin önlenebileceği sonucu çıkarılabilir.

BÖLÜM II

DIŞ TİCARETTE HAKSIZ REKABET ve DAMPİNG

UYGULAMALARI

I. DIŞ TİCARETTE HAKSIZ REKABET ve KORUMACI EĞİLİMLER

A. HAKSIZ REKABETE KARŞI KORUMACILIK

Hukuki açıdan haksız rekabet; iktisadi rekabetin kötüye kullanılması, kanuna ve objektif iyi niyet kurallarına aykırı hareket edilmesi demektir.³⁹ Ekonomik açıdan ise; çok genel bir tanımlamayla serbest rekabet kurallarına uymayan veya aykırı olan rekabete haksız rekabet denilmektedir.⁴⁰ Uluslararası ticarete haksız rekabetle karşılaşan ülkeler koruyucu dış ticaret politikalarına yönelmektedir. Korumacılık eğilimleri dünya ticaret hacminin genişlediği dönemlerde azalırken, dünya ticaret hacimlerinin azaldığı dönemlerde güç kazanmaktadır.

Ülkelerin ulusal sanayilerini dış rekabete karşı korumalarının kökeninde yatan nedenin yapısal dengesizlik olduğu söylenebilir. Ticaret partnerleri arasında çeşitli sektörlerdeki verimlilik artış hızları farklılık gösterdikçe ve yapısal uyum yönünden alınan önlemlerin sonuçlarının alınması uzun zamana yayıldıkça, korumacı önlemler, en azından karşılaşılacak sorunların üstesinden gelmenin tek çıkar yolu olarak algılanmaktadır.⁴¹

Özellikle son yıllarda görülen korumacılık eğilimleri, klasik korumacıktan oldukça farklıdır. Çünkü ithalatı azaltmayı hedeflerken aynı zamanda ihracat ürünlerinin fiyat avantajlarını korumayı da düşünmektedir.

Günümüzdeki korumacı eğilimlerin kökeninde, dünya ekonomik sisteminin kötüye gitmesi yatmaktadır. Günümüzde dış ticaret, ülkelerin zararına yol açmakta ve ülkelerin rekabet gücünün azalması sonucunu doğurabilmektedir. Dolayısıyla bu durum ülkeleri koruyucu politikalar uygulamaya itmektir. Korumacılık,

³⁹AYHAN Rıza, Haksız Rekabet, Selçuk Üniversitesi, Y.N: 80, Konya , 1990, s.12.

⁴⁰ERTÜZÜN Tevfik, 1. Tebliğ "Uluslararası Ticarete Haksız Rekabet ve Korumacı Eğilimler", Haksız Rekabete Karşı Önlemler Semineri, İstanbul, 16 Ekim 1986, s.26.

⁴¹ENGİN Nazım, Uluslararası Ticarete Korumacı Eğilimler, Renk Ajans, İstanbul, 1992, s.51.

savunmacı ve yavru sanayi türü korumacılık olmak üzere iki gruba ayrılabilir.⁴² Savunmacı korumanın amacı, olgun ve çoğu durumlarda da gerileyen sanayileri korumaktır. Çoğunlukla az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin başvurduğu yavru sanayi türü korumacılıkta ise, kaynaklar yeni kurulan sanayiye yönlendirilmektedir. Yazarlar için hangi türü olursa olsun, korumacılık ancak geçici bir önlem olarak kullanıldığında haklı gösterilebilir.

Gelişmiş ülkeler, pekçok konuda olduğu gibi dış ticarete de çifte standart uygulamakta, serbest dış ticaret yanlısı görünmelerine karşın, çıkarları olduğu takdirde katı korumacılık önlemleri almakta, üçüncü ülkelere baskı yaparak dış satım kotaları koydurtmakta, dış ticareti zaman zaman bir politik baskı veya destek aracı olarak kullanmaktadır.⁴³

Gelişmiş ülkeler, genellikle gelişmekte olan ülkelerin ihtisaslaşmaya çalıştığı sanayi dallarında korumacılığa başvurduğu gibi bu ülke ekonomilerinin temeli olan tarım sektöründe dahi aşırı korumacılık önlemleri almaktadır. Gelişmiş ülkelerin birçoğunda gıda, dokuma, giyim gibi emek yoğun endüstriler, özellikle politik baskılar nedeniyle dış rekabetten korunmaktadır. Kuşkusuz bu durum sözkonusu mallar üzerinde karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olan az gelişmiş ülkelerin ihracatını olumsuz yönde etkilemektedir.⁴⁴ Artan korumacılık eğilimlerinden en fazla etkilenen sektörlerin başında sanayi sektörü gelmektedir. 1963-1973 döneminde yılda %11 artan sanayi malları ihracatının 1973-1985 döneminde %5,5'a düşmesinde korumacı politikaların önemli rolü olmuştur.⁴⁵

Uluslararası ticarete haksız rekabet uygulamaları dünya ticaretini olumsuz olarak etkilemekte, haksız rekabete karşı uluslararası anlaşmalar, milli düzeydeki yasalar ve kurumlar hızla artmaktadır. Gelişmiş ülkeler, özellikle ABD, gelişmekte olan ülkelerle ikili anlaşmalar yapmayı çok taraflı anlaşmalara tercih etmektedir. GATT ise, gümrük tarifeleri dışında hiçbir önlemi kabul etmediği halde, çoğu ülkeler diğer tarife dışı engellere başvurmaktadır.

Gelişmekte olan ülkeler açısından haksız rekabet iki yönden önem taşımaktadır:

⁴²İbid, s.51.

⁴³AKGÜÇ Öztin, *Ekonomide Gerçeği Arayış*, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 1991, s.63.

⁴⁴PEKİN Tevfik, ERGUN Temel, *Türk Dış Ticaretinde Yapısal Değişme*, Ege Üniversitesi Basın Yayın Yüksek Okulu, Y.No: 6, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir, 1984, s.37.

⁴⁵ERTÜZÜN Tevfik, age, s.26.

aa) Gelişmekte olan ülkeler, sanayileşme için korumacı politikaları en azından bir süre uygulamak zorundadır. Ancak bu amaçla yapılan korumacılık, kaynak kullanımında etkinsizliğe yol açmayacak, gelişmeyi engellemeyecek, tekelleşmeye neden olmayacak ve ekonomiyi dış rekabete kapatmayacak bir ölçüde olmalıdır.⁴⁶

bb) Gelişmekte olan ülkelerdeki ihracat artışları, çoğunlukla kalite üstünlüğünden değil, fiyat avantajından kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte, bu ülkelerin uyguladıkları sübvansiyonlar gibi araçlar da, sözkonusu malların ithalatçısı olan ülkelerin dumping iddialarıyla ortaya çıkmasına yol açmaktadır.

B. YENİ KORUMACILIK

Yeni korumacılığın nasıl ortaya çıktığını ve niteliklerini kavrayabilmek amacıyla, dünya ticaretinde görülen korumacılık eğilimleri üç dönem halinde incelenebilir:

1. Eski Korumacılık

1930'lu yıllardan başlayarak uluslararası ticarete sık sık ortaya çıkan ve Klasik Korumacılık'ta denilen bu dönem, aşağıdaki düşünceler ışığında açıklanabilir:

a) Dış ticaret hadlerinin iyileştirilmesi: Bu görüş optimum tarife kavramı ile açıklanabilir. Optimum tarife, yalnızca ekonomik açıdan büyük ülkeler tarafından uygulanabilmesi sözkonusu olan tarife oranıdır.⁴⁷ Eğer bir ülke, dış ticaret hadlerini etkileyebilecek kadar büyük ise, bu ülke ithalatını kısıtlayarak, diğer ülkeleri, fiyatlarını düşürmeye zorlayabilir ve bu yolla dış ticaret hadlerini iyileştirerek refahını arttırabilir.

b) Yurt içindeki emeği, daha ucuz olan yabancı emeğin rekabetine karşı koruma: Burada önemli olan, emeğin fiyatı yani ücretler değil emeğin verimliliğidir. Ücret yüksek ve emek verimliliği de yabancı ülkelere göre fazla ise, emeğin

⁴⁶Ibid, s.29.

⁴⁷SEYİDOĞLU Halil, age, s.278.

birim maliyeti yabancı ülkelere göre düşük olabilir. Bu durumda korumacı politikalar yanlış temellere dayandırılmış olacaktır.⁴⁸

c) Bilimsel tarife görüşü: Bu düşünceyi savunanlara göre, ulusal üreticileri, yurtdışı rekabete karşı korumak için, ithal edilen malların fiyatını, yurt içinde ki benzer malların fiyatına eşitleyecek oranda bir bilimsel tarife uygulanmalıdır. Fakat bu uygulama dış ticaretin nedenlerinden olan uluslararası düzeydeki fiyat farklılıklarını ortadan kaldıracaktır. Bu nedenle bu görüş yanlış temellere dayandırılmıştır denilebilir.⁴⁹

d) İstihdamın artırılması ve ödemeler bilançosu açıklarının kapatılması: İthal ikamesi ile yurt içi istihdam artarken ödemeler bilançosu açıkları da azalacaktır. Dolayısıyla ulusal sanayinin korunması yararlı olacaktır. Ancak korumacılık ulusal düzeyde kaynakların etkin dağılımında çarpıklıklara yol açarken, aynı zamanda uluslararası düzeyde Komşuyu Fakirleştirme İlkesi nin işlemesine yol açmaktadır.⁵⁰ Koruma politikalarından olumsuz yönde etkilenen ülkeler ise karşı önlemler almak isteyebilirler. Bu durumda ise, her iki tarafın zararı da büyük olacak ve toplam ticaret olumsuz yönde etkilenecektir.

e) Yavru Sanayi Tezi: Korumacılık yanlısı olan diğer bir görüş de, Yavru Sanayi Tezi olarak bilinen görüştür. Bu görüşe göre, rekabet edebilecek düzeye gelinceye kadar dış etkilerden koruma amacıyla, sanayinin bebeklik döneminde korumacı politikalara başvurabilir. Ancak bu koruma geçici bir nitelik taşımaktadır ve sanayi rekabet edebilecek düzeye geldiğinde bırakılmalıdır. GATT' ın 1955'te eklenen XVIII. maddesinin 3. paragrafı; kalkınmakta olan ülkelere, belli sanayilerin kurulmasını sağlamak ve geliştirmek için gerekli olan devlet yardımlarının verilmesi olanağını vermiştir.⁵¹

f) Ulusal güvenlik açısından önemli olan ulusal sanayilerin korunması: Bu amaçla dış ticarete engeller konulması ve ithalatın sınırlandırılması yerine üretime yönelik yapılacak yardımlar bu alan için daha yararlı olacaktır.⁵²

g) Başka ülkeleri koruma oranlarını düşürmeye zorlama: Bu amaçla uygulanan tarifeler pazarlık tarifeleri olarak anılmaktadır. Bu görüşe göre, yüksek gümrük tarifesine sahip olan ülkeler bu avantajlarını kullanarak kendi ihraç

⁴⁸ENGİN Nazım, age, s.10.

⁴⁹İbid, s.11.

⁵⁰SEYİDOĞLU Halil, age, s.278.

⁵¹ENGİN Nazım, age, s.11.

⁵²İbid, s.11.

mallarına yabancı ülke piyasalarında sağlanacak kolaylıklar karşılığında gümrük tarifelerinde indirim yapma yoluna gidebilirler.⁵³ Böylece diğer ülkelerde aynı uygulamaya gitmek zorunda kalmaktadır. Bu korumacılık uygulamalarına ABD'de sık sık rastlanmaktadır.

h) Ulusal üreticileri dampinge karşı koruma: Korumacı politikalar, ulusal üreticileri dampinge karşı koruma amacı ile de uygulamaya konabilir. Dampingle mal ithali, ilk bakışta, tüketicinin refahını artırıcı gibi görünse de, ithalata rakip sanayilerin zarar görmesi ekonomik gelişmeyi olumsuz yönde etkileyecektir.⁵⁴

Yukarıda da belirtildiği gibi, eski korumacılığın dayandığı düşünceler sağlam temellere dayanmamaktadır. Bu tür korumacı politikalar, sorunları çözmekten çok, ulusal düzeyde maliyetleri arttırmakta, uluslararası düzeyde ise dünya refahını olumsuz yönde etkilemektedir.

2. 1973 Öncesi Dönem

II. Dünya Savaşı'ndan sonraki yıllarda, dünya üretim ve ticareti daha önce görülmemiş bir biçimde gelişme göstermiştir. 1948-1973 yılları arasındaki dönemde, dünya toplam üretimi yılda ortalama %5 oranında artarken, ihracat ortalama %7'lik bir hızla artmıştır. Bu durum ülkelerin ticari İ bilançolarının net fazlalar vermesiyle sonuçlanmış, bu fazlalar 1960'da toplam 14 milyar dolar iken, 1973'te toplam 43 milyar dolara ulaşmıştır.⁵⁵ Bu gelişmeler ile birlikte, bir yandan da ABD'de gizli korumacılık eğilimleri görülmeye başlanmıştır. Gelişmekte olan ülkelere korumacı önlemlere başvurmaya başlamıştır. Ancak gelişmekte olan ülkelerin, korumacılık politikalarını izleme gerekçesi, haksız rekabetten çok, serbest ticaretin kalkınmasını engellediği düşüncesidir.

Myrdal, Prebish ve Singer gibi yazarlar, serbest ticaretten gelişmiş ülkelerin kazançlı çıkarken az gelişmiş ülkelerin zarara uğradığını ortaya koyarak bu ülkelere yardım yapılması gerektiğini belirtmişlerdir.⁵⁶ Bu ülkeler durumlarını çözüme kavuşturmak amacıyla BM içinde 77'ler olarak ta bilinen UNCTAD'ı (Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı) oluşturmuşlardır. Uluslararası ekonomik düzenden memnun olmayan az gelişmiş ülkelerin talep ve önerileri, 1974 yılında

⁵³SEYİDOĞLU Halil, age, s.280.

⁵⁴ENGİN Nazım, age, s.12.

⁵⁵İbid, s.53.

⁵⁶BALKIR Canan, İthalatta Haksız Rekabet ve Anti-Damping Uygulamaları, Egevizyon Dergisi, Yıl 1, Sayı 3, Temmuz-Ağustos 1993, s.2.

kabul edilen, BM VI. Olağanüstü Genel Kurulunda "Yeni Uluslararası Ekonomik Düzen Bildirisi ve Eylem Programı" ile de gündeme gelmiştir.⁵⁷

Sübvansiyonlar, kotalar, anti damping ve fark giderici vergiler, ithalat ve ihracata ilişkin formaliteler ve menşe değerlendirmesi gibi tarife dışı engeller kapsamına giren bazı şartların kaldırılması 9 Mayıs 1964'te Kennedy Round sırasında GATT müzakerelerinde gündeme gelmiş ve sadece tarifelerin indirilmesi değil, tarife dışı engellerin ortadan kaldırılması fikride benimsenmiştir.⁵⁸

3. 1973 Sonrası Dönem

1973 Petrol Şoku'ndan sonra dünya ticaretinde görülen hızlı gelişme, yerini yıllık artış hızını %3-4'lere düşüren bir durgunluğa bırakmıştır. Yüksek enflasyon, yavaş büyüme ve artan borçlar ile beslenen bu ortam, ülkeleri yoğun bir rekabet ortamına sürüklemiş ve bu arada haksız rekabet uygulamaları da gözle görülür boyutlara ulaşmıştır. Bu arada, gelişmiş ülkelerde özellikle belirli sanayilerde istihdam sorunlarının ortaya çıkmasıyla birlikte, Yeni Korumacılık olarak adlandırılan politikalar taraftar bulmaya başlamıştır.⁵⁹ Yeni Korumacılık Politikası belirgin olarak anti-damping uygulamalarında ortaya çıkmaktadır.

Yeni Korumacılık olgusu, yalnızca gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler arasındaki ticari ilişkileri değil, aynı zamanda gelişmiş ülkelerin birbirleri ile olan ticaretleri ve AT ülkelerinin kendi aralarındaki ilişkileri açısından da önem taşımaktadır. 1973-1979 yılları arasında yapılan Tokyo Round'ta görüşülen yeni kurallar uygulamaya konmuş ve öncelikle tarife indirimleri gerçekleştirilmiştir.

1980'li yıllara gelindiğinde uluslararası ticaretin %60'lık önemli bir bölümünün normal rekabet kurallarının dışında, teşvik politikaları veya koruma önlemlerine konu olduğu görülmüştür.⁶⁰ Son yıllarda, özellikle gelişmekte olan ülkelere yönelik yeni korumacı önlemler, sadece ithalatı azaltmayı amaçlamamakta, aynı zamanda ihraç ürünlerinin fiyatlarında korumayı esas almaktadır.

⁵⁷İYİBOZKURT M.Erol, age, s.168.

⁵⁸YILDIRIM Şule, ÇAKIROĞLU Deniz, AET'de Tarife Dışı Engeller ve İç Piyasanın Tamamlanması, İGEME Yayınları, Ankara, 1988, s.1.

⁵⁹BALASSA Bela, Derleyen: H. Avni Hedili, Dışa Açık Ekonomi Üzerine Makaleler, Maliye ve Gümrük Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, Y.No:1986/270, Ankara, 1986, s.7.

⁶⁰BALKIR Canan, age, s.2.

C. YENİ KORUMACILIKTA TARİFE DIŞI ENGELLER ve ANTI-DAMPİNG UYGULAMALARI

1. Tarife Dışı Engeller ve Anti-Damping Uygulamaları

Yeni Korumacılık, eski korumacılığın klasik araçları olan tarifeler ve kotalar yanında, tarife dışı dış ticaret engelleri olarak adlandırılan araçları da kullanmaktadır. Gelişmiş ülkelerce kullanılan bu araçların en belirgin özelliği tesbit edilmelerinin son derece güç olmasıdır.

Tablo 1'de ithalat üzerine konulan değişik türdeki tarife dışı önlemler, türlerine göre sınıflandırılmışlardır. Tabloda da görüldüğü gibi, sayıları oldukça fazla olan ve özellikle gelişmekte olan ülkelerin ihracatını engelleyen tarife dışı engeller amaçlarına göre üçe ayrılmaktadır.

İthalat kısıtlamaları, gönüllü ihracat kısıtlamaları, ambargolar, telafi edici vergiler, vb. gibi birinci gruptaki önlemler, yerli üretimi ithal malların rekabetinden koruma amacı güderek doğrudan miktar ve fiyat-maliyet üzerine etki etmektedirler. Anti-damping vergileri de, ticareti etkilemeyi amaçlayan birinci türdeki önlemler grubundadır. Fiyatlar yada maliyetler üzerine etki ederek, uygulayanın çıkarlarını gözetmeyi hedef almaktadır.

Haberleşme ve reklamlara ilişkin sınırlamalar, gümrük değerlendirme ve tasnif prosedürleri, dövizle ilişkin sınırlamalar, vb. gibi ikinci gruptaki önlemler, aslında ticari olmayan sorunları çözmek niyetinde olduğu halde, uygulamaya girdiğinde ticareti sınırlayıcı amaçlara hizmet etmektedirler.

İhracat sübvansiyonları, hükümetin ayrıcalıklı satın alma politikaları, kısıtlayıcı idari ve teknik kurallar gibi üçüncü gruptaki önlemler ise dış rekabet koşullarını bozmakta ve bunun sonuçları da doğal olarak ticarete yansımaktadır.

Tarife dışı dış ticaret engellerinin etkilerini doğrudan veya dolaylı olarak ikiye ayıran bir sınıflandırma da yapılabilir. Bu sınıflandırma Tablo 2'den incelenebilir.

TABLO1. İTHALAT ÜZERİNE KONAN DEĞİŞİK TÜRKİYE TARİFE-DİŞİ ÖNLEMLERİN SINIFLANDIRILMASI

Birinci türdeki önlemler (ithalatta ticareti çarpıtıcı amaç)	İkinci türdeki önlemler (ikinci derecede ticareti sınırlayıcı amaç)	Üçüncü Türdeki Önlemler (Ticarete Yansıyan Etkileri olanlar)
A. MİKTARSAL ETKİLERİ OLANLAR	A. MİKTARSAL ETKİLERİ OLANLAR	A. MİKTARSAL ETKİLERİ OLANLAR
1. Global ithalat kotaları 2. İki yarılı ithalat kotaları 3. Kısıtlayıcı lisans uygulaması 4. Liberal lisans uygulaması 5. Göndürlü ihracat kısıtlamaları 6. Ambargolar 7. Devlet satın alımları 8. Devlet eliyle yürütülen ticaret 9. Yerli girdi kullanımıyla ilgili düzenlemeler	1. Haberleşme araçlarına ilişkin sınırlamalar 2. Reklamla ilişkin miktar sınırlamaları	1. Silah türü ürünleri kapsayan ve devlet eliyle yürütülen imalat ve dağıtım tekelleri 2. Devletçe yürütülen yapısal ve bölgesel kalkınma politikaları 3. Ödemeler bilançosuna ilişkin olarak devletçe alınan ad hoc önlemler 4. Ulusal sosyal güvenlik sistemindeki değişimler 5. Ulusal vergi şemalarındaki değişimler 6. Sermayenin amortismanı yöntemlerindeki değişimler 7. Devletçe finanse edilen savunma, havacılık ve askeri olmayan projelerin ekonomiyeye olan yansımaları 8. Devlet satın alımlarından kaynaklanan ölçek etkileri 9. Ulusal standartlara ilişkin kurallar ve uygulamalardaki değişimler 10. Yurtdışı taşımacılık ücretleri ve devletçe onaylanan uluslararası taşımacılık anlaşmaları 11. Limanlardan yapılan transferlerin maliyeti
B. FİYATLARMALİYETLER ÜZE, ETK. OLAN.	B. FİYATLARMALİYETLER ÜZE, ETK. OLAN.	
1. Değişken ithalat vergileri 2. Avans olarak depozit ödemesi uygulaması 3. ANTI-DAMPİNG VERGİLERİ 4. Denkleştirici (telafi edici) vergiler 5. İthalatla rekabet edenlere verilen sübvansiyonlar 6. İthalatçı üzerine konan kredi sınırlamaları 7. İthalatla rekabet edenlere sağlanan vergi avantajı 8. Ayırımı yurtiçi taşımacılık ücretleri 9. Uluslararası mal anlaşmaları 10. Düzenli pazarlama düzenlemeleri (anlaşmaları)	1. Paketleme ve etiketlenmeye ilişkin kur. 2. Sağlıkla ilişkin kurallar 3. Emniyet ve sanayi ile ilgili standartlar 4. Sınırlı uygulanan vergi düzenlemeleri 5. İstihlak vergileri ve kullanıcı vergileri 6. Gümrüklerden mal çekme işlemleri 7. Gümrük tasnif prosedürleri 8. Gümrük değerlendirme prosedürleri 9. Dövizle ilişkin sınırlamalar 10. Beyana ilişkin kurallar 11. İthalatla rekabet eden sanayilerde girişimciye yönelik olarak sağlanan AR-GE finansmanı ve buna ilişkin diğer yardımlar	

KAYNAK: Nazım ENGİN, Uluslararası Ticarete Korumacı Eğilimler, Reak Ajans, İstanbul, 1992, s.74

TABLO 2. TARİFE-DIŞI DIŞ TİCARET ENGELLERİ

1) Doğrudan (yani doğrudan doğruya ve münhasıran dış ticaretin sınırlandırılması amacını güden)	1.a)Miktarı Sınırlayan Araçlar 1.Doğrudan miktar sınırlamalar(kotalar) 2.Tarife-kotalar 3.Gönüllü ihracat sınırlamaları (GİS) ve düzenli pazarlama anlaşmaları (DPA)
	1.b)Mali Araçlar 1.Üretim sübvansiyonları 2.İhracat sübvansiyonları 3.İhracat kredi sübvansiyonları 4.Devlet satınalmaları politikaları
	1.c)İdari Araçlar 1.İthalatta lisans uygulamaları
2)Dolaylı (yani, esas olarak başka bir politika hedefini gerçekleştirme amacı güden fakat dış ticareti dış ticareti de dolaylı olarak etkileyen)	2.a)Mali Araçlar 1.Bölgesel sübvansiyonlar 2.Kamu kuruluşlarının sübvansiyonu 3.Bağlı yardımlar(tied aid) 2.b)İdari Araçlar 1.Sağlık ve sosyal güvenlik kuralları 2.Çevre denetim araçları 3.Gümrük değerlendirme prosedürleri 4.Menşee ilişkin bilgiler (Marks of origin)

KAYNAK: Nazım ENGİN, Uluslararası Ticarete Korumacı Eğilimler, Renk Ajans, İstanbul, 1992, s.75.

Tarife dışı engeller genel olarak sekiz grupta incelenebilir:⁶¹

a) Kotalar: Miktar kısıtlamaları, ithalat hacmini dolaysız olarak sınırlamaya yönelik uygulamalardır. Hükümetlerin ithal edilecek mal hacmini fiziki miktar veya değer olarak sınırlandırmalarına kota adı verilir.⁶² Kotalar doğrudan doğruya dış ticaretin sınırlandırılması amacını gütmektedir.

b) İhracat Sübvansiyonları: İhracatta vergi iadesi, düşük faizli ihracat kredileri, vergi, resim ve harç istisnası, ihraç ürünlerinin ithal girdilerine vergi muafiyeti, gelir ve kurumlar vergisi istisnası gibi değişik türleri olan ihracat sübvansiyonlarının uygulanması sonucunda; ihraç edilen her birim karşılığında, birim başına üretim maliyeti düşmüş olmaktadır. 1970 lerde oldukça fazla verilen ihracat sübvansiyonları, 1980 lerin başında yaşanan borç krizi ile daha da fazlalaşmıştır.⁶³

c) Hükümetin Ayrıcalıklı Satın Alma Politikaları: Kamu alımları GSMH'nin önemli bir bölümünü kapsamaktadır. Hemen hemen bütün AT ülkelerinde kamu yetkilileri hükümet alımlarını ve sözleşmelerini kendi ülkeleri ile sınırlandırmak eğilimindedirler.⁶⁴ Devletin karlılık motifi yanında sosyal ve siyasal amaçları gerçekleştirmek için dış ticaret yapması, bir anlamda dış ticarete müdahale nedeni olarak düşünülebilir. Çünkü burada maliyet ve verimlilik gibi faktörlerin dışındaki amaçlar dış ticarete hakim olmakta ve dolayısıyla dış ticaretin gelişmesi bir anlamda normal yolundan saptırılmış olmaktadır.⁶⁵

d) Selektif Dolaylı Vergiler: Doğrudan doğruya dış ticaretin sınırlandırılması, fiyatları doğrudan etkilediğinden rekabet eşitliği için oldukça önemlidirler.⁶⁶ KDV ve tüketim vergileri formundaki dolaylı vergiler, maliyeti dolayısıyla da mal, hizmet

⁶¹YILDIRIM Şule, ÇAKIROĞLU Deniz, age, s.2-3.

⁶²SEYİDOĞLU Halil, age, s.300.

⁶³MARKİN M. Daniel, " Sanayiye Yardım ve Yapısal Uyum ", Sanayide Devlet Yardımları ve Teşvikler GATT Kodu, AT ve EFTA Kuralları ve Uygulama Konulu Sempozyum (20-21 Mayıs 1992) İçin Seçilmiş Okuma Parçaları, Marmara Üniversitesi AT Enstitüsü, Yenilik Basımevi, İstanbul, 1992, s.178

⁶⁴YILDIRIM Şule, ÇAKIROĞLU Deniz, age, s.19.

⁶⁵SEYİDOĞLU Halil, age, s.320.

⁶⁶ULUDAĞ Ramazan, Avrupa Topluluğu ve Türk Vergi Sisteminin Topluluk Modeline Uyumu, Ankara, 1988, Maliye Gümrük Bakanlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu, Yayın No:1988-302, s.119.

ve sermayenin serbest dolaşımını engellemekte, rekabeti bozucu etkiler yaratmaktadır.

e) Selektif Yerel Sübvansiyonlar ve Yardımlar: Yerel endüstriyi dış rekabetten korumak için başvuru yollarından birisi de hükümetin bu endüstrilere sübvansiyon vermesidir. Ancak gümrük tarifeleri, kotalar ve fark giderici vergilerden farklı olarak, sübvansiyonla korunan mal yurt içinde serbest dünya fiyatlarından satılmaktadır. Hükümet yerli üreticiye, serbest dünya fiyatı ile bunun üzerindeki koruma fiyatı arasındaki fark kadar Hazine den ödemedede bulunmaktadır. İç piyasada mal düşük dünya fiyatından satıldığı için sübvansiyonlar tüketici refahını azaltıcı etki yapmazlar.⁶⁷

f) Anti-Damping Uygulamaları: Anti-Damping vergisi, dampingli ithalattan zarar gören yerel sanayicinin zararını ortadan kaldırmak için, dampingle gerçekleştirilen fiyat indirimine eşit tarife dışı bir vergidir.⁶⁸ Özellikle son yıllarda, dünya ticaretinde görülen yoğun korumacı çizgiler, anti-damping uygulamalarının dasık sık gündeme gelmesine yol açmaktadır.

g) Kısıtlayıcı İdari ve Teknik Kurallar: İthalat lisansları, teknik vizeler, menşe şahadetnamesi veya kalite düzenlemeleri gibi normların kabulü ile sonuçlanan bütün idari formaliteler, çoğunlukla tüketiciyi korumada ve üretimde rasyonalizasyonu sağlamada kullanılmamakta fakat daha çok ithalatı engelleyici, ulusal sanayileri ve iç piyasayı korumaya yönelik olmaktadır.⁶⁹

Bu gibi teknik ve idari düzenlemeler, tüketicinin korunması, toplumun sağlığı veya vatandaşların can güvenliği gibi nedenlerle çıkarılmış olabilir. Ancak yabancı ihracatçının bunlara uyma zorunluluğu dış ticaretin güçlüklerini arttırarak uluslararası mal akımlarını engelleyici sonuçlar doğurmaktadır.⁷⁰

Eldeki bu verilere dayanarak, uluslararası ticarete tarife dışı engeller; uluslararası ticareti engelleyici etki yapan her türlü kanun, kural yada ithalat vergisinden farklı herhangi bir uygulama olarak tanımlanabilir. Bu gibi kurallar genel olarak, ülkeler arasında piyasayla ilgili olarak konulan milli kurallar ve idari şartlar arasındaki farktan kaynaklanmaktadır ve başlangıç aşamaları uluslararası ticareti engellemek değil; yerel piyasaları, vatandaşların, sağlık, güvenlik şartlarını,

⁶⁷SEYİDOĞLU Halil, age, s.313.

⁶⁸BALKIR Canan, age, s.3.

⁶⁹YILDIRIM Şule, ÇAKIROĞLU Deniz, age, s.12.

⁷⁰SEYİDOĞLU Halil, age, s.321.

çevre koruması, ürünlerin ağırlık ve ölçü olarak karşılaştırılabilirliği yönünden düzenlemektedir.⁷¹

2. Dünya Ticaretinin Gelişiminde Tarife Dışı Engeller ve Anti-Damping Uygulamaları

Dünya ticaretinin gelişimine bakıldığında, ithalatın, devlet müdahalesi sonucunda, miktar ve fiyat kısıtlamalarıyla denetim altında tutulduğu dönemlerde, anti-damping uygulamaları veya telafi edici vergiler gibi tarife dışı engellere ihtiyaç hissedilmemiştir. Çünkü ithalat doğrudan denetim altında olduğundan devlet, sınırlamalarını kolaylıkla uygulayabilmektedir. Bu durum özellikle Merkantilist politikaların izlendiği dönemlerde açıkça görülmektedir. Buna karşın yirminci yüzyılın başlarından itibaren liberal politikaların izlenmeye başlaması ile serbest ticaret konusu gündeme gelmiş, böylece ülkeler de tarife dışı engelleri kullanmaya başlamışlardır.

1929'daki Büyük Buhran sonrasında, sanayileşmiş ülkelerin hemen hemen hepsi yüksek tarifeler, kotalar, döviz kontrolleri gibi koruyucu önlemlerin arkasına sığınmıştır.⁷² Buhranı izleyen 1930'lu yıllardaki global bunalım da büyük ölçüde, uluslararası ekonominin korumacı politikalarla idare edilmeye çalışılmasından doğmuştur.

ABD'nin yeni korumacı politikaların uygulama alanı bulmasında ve geliştirilmesinde özel bir yeri vardır. 1930'da yürürlüğe konan Smoot-Hawley Tarife Yasası başlangıçta ABD tarımını koruma amacı güderken, o dönemde yaşanan dünya krizinin de etkisiyle, imalat sanayii ürünlerini de kapsamına almış ve bu ürünlerin ithalatı üzerine büyük oranlı tarifeler getirilmiştir.⁷³ Diğer ülkelerin bu yüksek oranlı tarifede misillemede bulunması üzerine 1934' te " 1934 Yılı Ticaret Anlaşması Yasası" nı çıkarmıştır. ABD bu anlaşma ile savaş borçlarını vadesinde ödeyemeyen bütün yabancı ülkelere borç verilmesini yasaklamıştır.⁷⁴ Alınan bu gibi önlemlere rağmen gerileyen ABD ekonomisi, II. Dünya Savaşı sonrasında ise, dünyanın en güçlü devleti olarak ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda batılı ülkeler, savaş izleyen çeyrek yüzyıllık sürede uzun soluklu bir refah dönemi yaşamıştır.

⁷¹YILDIRIM Şule, ÇAKIROĞLU Deniz, age, s.1.

⁷²ALPAR Cem, ONGUN M.Tuba,age, s.175.

⁷³ENGİN Nazım,age, s.55.

⁷⁴KENNEDY Paul, Çev: Birtane Karanakçı, Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri (1500'den 2000'e Ekonomik Değişme ve Askeri Çatışmalar), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 5. Baskı, Ankara, 1994, s.388.

Yüksek bir büyüme hızı ve istihdam artışı yanında, ekonomik büyüklüklerin gösterdiği istikrar da bu dönemi tamamlamaktadır.⁷⁵ Aynı zamanda dünya ticaret hacminin bu derecede büyümesinde yüksek konjonktür kadar korumacılığa olan eğilimin azalması da rol oynamıştır.⁷⁶

Uluslararası ilişkiler tarihinde, genel kurallarla dünya çapında ticareti serbestleştirmeyi amaç edinen ilk uluslararası anlaşma olan GATT 'ın 1948 de yürürlüğe girmesiyle geleneksel koruma araçları yavaş yavaş etkinliğini yitirmiştir.⁷⁷

1960'lı yılların sonlarında, Batı dünyasında başgösteren enflasyon, işsizlik, dış rekabet gibi nedenlerle ortaya çıkan yapısal sorunlar değişik koruma türlerinin uygulanmasına olanak sağlamıştır. Özellikle Yeni Sanayileşen Ülkelerin belirli imalat sanayii ürünlerinin ihracatında ağırlıklarını hissettirmesi ile gelişmiş sanayi ülkeleri zor durumda kalmıştır.⁷⁸ 1973 sonrası döneme damgasını vuran Yeni Korumacılık olgusunun nedenlerinden birini de bu zorlamada aramak gerekmektedir.

Bu dönemde, gelişmiş ülkelerin, olumsuz olarak etkilenen sanayilerini, girdi ve çıktılarda sübvans ederek ya da gümrüklerde birtakım düzenlemelere giderek müdahale yolu ile korumaya yöneldiği görülmektedir. Burada 1970' lerin ortaları ile 1980 lerin başları arasında kalan dönemi, sanayiye kamu transferlerinin ve yapısal uyum süreci içinde sanayiye devlet müdahalelerinin arttığı dönem olarak adlandırılabilir.⁷⁹

Bu arada 60' ılı yıllarda, ucuz emek ve teknoloji ile dünya pazarlarında büyük bir atılıma girişen ve ekonomide hızlı bir büyüme yaşayan Japonya, 1970' lerin başlarında ileri bir sanayi ülkesi konumuna gelmiştir.

AT 'ın, Japonya ve ABD karşısında rekabet gücünün gittikçe zayıflaması, Topluluğu haklı olarak kendini korumaya yönelik bir tutum içerisine sokmuştur. Bu tutumun izlenmesine neden olan etkenlerin başında, Topluluk içindeki yoğun lobicilik faaliyetlerini de gözardı etmemek gerekmektedir.

1972'de, Benelux ülkelerindeki elektronik sanayini temsil eden bir delegasyonun; Japonya 'nın Benelux ülkelerine yaptığı elektronik eşya ihracatıyla ilgili olarak, gönüllü ihracatı kısıtlayıcı bir anlaşmanın imzalanmasını sağlamak için

⁷⁵KAZGAN Gülten, Ekonomide Dış Açık Büyüme, İstanbul, 1985, Altın Kitaplar Yayınevi, s.19.

⁷⁶Ibid, s.118.

⁷⁷AKOL Gülçin, " AT, GATT ve Türkiye", Avrupa Toplulukları Konusunda Tebliğler 1989-1990 Dönemi Hizmet İçi Eğitim Çalışmaları, BHDTM Yayınları, Ankara , 1990, s.133.

⁷⁸KAZGAN Gülten, age, s.120.

⁷⁹MALKİN M. Daniel, age, s.69.

baskı yaptığı ve bunun sonucunda da Hollanda 'nın Japonya 'yı iki taraflı anlaşmadaki koruma maddesini kullanmakla tehdit ettiği bilinmektedir.⁸⁰

Topluluk, çelik sektöründen gelen yoğun şikayetler üzerine 1977'den başlayarak, çelik ithalatını kotalarla sınırlandırmış; ABD de firmalardan gelen damping iddialarından hareketle anti-damping ve telafi edici vergi uygulamalarını başlatmıştır. Bunu izleyen AT ta, 1 Ocak 1978 'den itibaren geçerli olmak üzere, tüm çelik ithalatı için bir temel veya referans fiyat uygulamasına geçmiştir. Bu uygulamaların yerini daha sonra gönüllü ihracat kısıtlamaları almıştır.⁸¹ Yine 1977' de Japonya' nın elektronik ürünlerde öncülerinden olan Hitachi, İngiltere' de bir tesis kurma planını açıkladığında, bu endüstrinin yoğun muhalefetiyle karşılaşmış; 1980' de Philips Topluluk' tan Japon televizyonlarının ithalatına bir kota sistemi konulmasını istemiştir. 1983 'te Topluluk ile Japonya arasındaki video teyp kayıt cihazlarına ihracat kısıtlaması getiren anlaşma imzalandığında, bu anlaşmanın en önemli amaçlarından birinin Philips ve Grundig' i korumak olduğu iddiaları ortaya atılmıştır.⁸²

Topluluk 1980' lerden başlayarak, tekstil üreticilerinin yoğun baskısı nedeniyle, çeşitli ülkelerle yaptığı iki taraflı anlaşmalarda katı bir tutum içine girmiş,ithalatı kontrol altına alma yoluna giderek bu sektördeki anti-damping uygulamalarını fazlalaştırmıştır.

Eylül 1986' da başlayan Uruguay Rounds ile koruma sistemlerinin reformu yönünde önemli gelişmeler sağlanmıştır. En önemli gelişme tarım sektöründe sağlanmıştır. Bilindiği gibi son yıllarda, Ortak Tarım Politikası' nın koruması altında, garanti edilmiş fiyatlarla desteklenen üretim Topluluk stoklarının artmasına yol açmıştır. Bu stokların eritilmesi için AT, ihracat teşviklerinin artırılması yoluna gitmiştir. Topluluk Mayıs 1992'de tarım politikasında reform yapmayı kabul etmiştir. Reformun amacı, yardımları üretim miktarına bağlı olmaktan çıkararak üretim fazlasını azaltmaktır. Fiyatlar yoluyla verilen desteğin, kısmen üretim miktarının kısıtlanması koşuluna bağlı olarak doğrudan gelir artırıcı yardımlarla değiştirilmesi kabul edilmiştir.

Kasım 1992' de ABD ile AT arasındaki Blair House ön anlaşması ile ihracatta verilen parasal desteklerde kademeli indirim (sübvansiyonlara ayrılan bütçede

⁸⁰NAS Çiğdem," Japonya ve Avrupa: Vergiler (Anti-Sübvansiyon Tedbirleri)", Sanayide Devlet Yardımları ve Teşvikler GATT Kodu, AT ve EFTA Kuralları ve Uygulama Konulu Sempozyum (20-21 Mayıs 1992) İçin Seçilmiş Okuma Parçaları, Marmara Üniversitesi AT Enstitüsü, Yenilik Basımevi, İstanbul, 1992, s.178.

⁸¹ENGİN Nazım, age,s.70.

⁸²NAS Çiğdem,age, s.178.

%36lık bir kısıntı) ve destekli ihracatta %21 lik bir azalma, tarifelerde gidilecek indirimle Topluluk pazarının dışa açılması ve tarıma verilen desteğin (fiyatlar yoluyla veya doğrudan yardım şeklinde) azaltılması kabul edilmiştir.⁸³ İmalat sanayinde de önemli gelişmeler kaydedilmiş, 1993' ün başında, Çok Elyafıllar Anlaşması' nın 10 yıllık süre içinde kademeli olarak GATT' 'a dahil edilerek miktar kısıtlamalarının kaldırılması kabul edilmiştir.

Öte yandan 1993' ün başından itibaren ABD' nin yarattığı çok sayıdaki ticari anlaşmazlıklar korumacılık isteğini de ortaya çıkarmaktadır. Avrupa Topluluğu' nun Airbus Projesine sağladığı ve ABD' nin şikayetine yol açan devlet yardımları buna örnek olarak gösterilebilir. ABD' nin iddiasına göre; A-320' ye toplam 15 milyar dolarlık bir devlet yardımı söz konusudur. Ayrıca A-320 ve A-340' in yapımına başlanması için, Konsorsiyum' a dört üye devlet tarafından geriye ödenmek üzere 3 milyar dolar avans olarak verilmiştir. ABD, bu mali yardımın resmi olarak geriye ödenebilir avans şeklinde verilmesine rağmen hiçbir zaman geriye ödenme şansı olmadığını ve dolayısıyla da bu yardımın GATT aykırı düşen bir hibe olduğunu iddia etmektedir.⁸⁴ Yine Ocak 1993' te, içinde AT üyelerinin de bulunduğu, 19 ülkeden yapılan bazı çelik kategorileri ithalatına % 110 luk geçici ek vergi koymuştur.⁸⁵

14 Aralık 1993 'te ise Türkiye dahil 117 ülkenin katıldığı yeni GATT Anlaşması imzalanarak, taraf ülkeler arasında ticarete miktar kısıtlamalarının kaldırılması kabul edilmiştir. Bu anlaşma ile, 117 ülke koruma oranlarını %3 dolaylarına indirmek için anlaşmaya varmıştır.⁸⁶ Fikri mülkiyet haklarında kapsamlı bir anlaşmaya varılmış; patent, telif hakları, endüstriyel dizaynlar gibi fikir ürünleri koruma altına alınmıştır. Anti-damping soruşturmalarının bir tarife dışı engel olarak kullanımının zorlaşması için fikir birliğine varılmış; gönüllü ihracat kısıtlamaları ve teknik engeller gibi yöntemlerin tarife dışı engellere dönüşmesini engelleyecek düzenlemeler getirilmiştir. Bu anlaşmaya dayanarak 1 Ocak 1995' ten itibaren yürürlüğe giren Dünya Ticaret Organizasyonu (WTO), dünya ticaretini kontrol etme ve gerekli kanunları çıkarmada gözetim ve düzenleme görevini üstlenmiştir.

⁸³BONNAZ Hervé, Çev: Lerzan Özkale, " GATT Çıkılmaz mı? ", 1994 Ekonomisi, Yeni Yüzyıl Kitaplığı, İletişim Yayınları .La Decouverte, 1994, s.57.

⁸⁴ALESSANDRINI S., " Sübvansiyonlar Stratejik Ticaret Politikaları ve GATT ", Sanayide Devlet Yardımları ve Teşvikler GATT Kodu, EFTA Kuralları ve Uygulama Konulu Uluslararası Sempozyum (20-21 Mayıs 1992) için Seçilmiş Okuma Parçaları, Marmara Üniversitesi AT Enstitüsü, Yenilik Basımevi, İstanbul, 1992, s.99.

⁸⁵BONNAZ Hervé, age, s. 58.

⁸⁶Yeni Asır Gazetesi, 26 Aralık 1994, s.7.

D. AT VE YENİ KORUMACILIK

1. Ekstra-AT Korumacılık

AT'ın ticaret politikasını belirleyen Roma Anlaşması'nın 110. maddesi, dünya ticaretinin geliştirilmesi, uluslararası ticarete sözkonusu olan sınırlamaların aşamalı olarak kaldırılması ve tarifelerin aşamalı olarak indirilmesini öngörmektedir. Serbest dış ticareti savunan bu hükme karşın, özellikle 1970'lerin sonlarından itibaren üye ülkelerin bireysel olarak koruyucu uygulamalara yöneldikleri görülmektedir. Bu durum karşısında üye ülkeler, koruyucu önlemlere ilişkin olarak bireysel hareket etmek yerine, ortak bir tavır alma gereği duymuşlardır.

Topluluğun Ortak Dış Ticaret Politikası'nda bu korumacı önlemlere yer verilmektedir. Bu önlemler Tablo3. te görülmektedir.

TABLO 3.AT ORTAK DIŞ TİCARET POLİTİKASINDA YER ALAN KORUMACI TEDBİRLER

TEDBİR	HUKUKİ DAYANAĞI	UYGULAYICI BİRİM	ÖNLEMİN GEREKÇESİ VE UYGULAMA YÖNTEMİ
Anti-damping	2423/88 (EEC) yönetmeliği 2424/88 (ECSC) kararı	DG1-DİREC.C DIVISION I.	Haksız rekabet yaratacak şekilde indirilmiş fiyatlarla yapılan ithalata karşı sözkonusu malın ithal fiyatını yükseltmeye yönelik
Telafl edici tedbirler (counter vailing measure)	2423/88 (EEC) yönetmeliği 2423/88(ECSC) kararı	DG1-DİREC.C DIVISION I	Haksız rekabet yaratacak şekilde teşvike konu olmuş ürünlerin ithaline karşı sözkonusu malın ithal fiyatını yükseltmeye yönelik
Koruma tedbirleri (safe guard measures)	288/82 (EEC) 1765/82 (EEC) 1766/82 (EEC) yönetmelikleri	DG1-DİREC.C DIVISION I	Topluluk iç sanayini zarara uğratacak miktarlara ulaşmış ithalata karşı sözkonusu malın ithalat miktarını sınırlamaya yönelik
Yeni Ticari Politika Aracı (New Commercial Policy Instrument)	264/84 (EEC) yönetmeliği	DG1-DİREC.C DIVISION I	Üçüncü ülkelerin kurallarına aykırı (illicit) ticari uygulamalarına karşı (1984'te uygulanmaya başladı) Avrupa'nın Ticari çıkarlarının üçüncü ülke pazarlarında korunmasına yönelik(ABD ticari yasası bölüm 301'den örnek olarak düzenlenmiş) zararı giderecek ölçüde: a)Aykırı uygulamalara karşılık verilebilir, b)Topluluğun kanunlardan veya ticari teamüllerden kaynaklanan hakları sonuna kadar zorlanır.
Taklit mallara ilişkin tedbirler	3842/86 (EEC) 3077/87 (EEC) yönetmelikleri	DG1-DİREC.C DIVISION	Büyük ölçüde milli mevzuatlara başvurulur. Gümrük otoritelerinin de yardımı ile taklit malların topluluk sınırlarından girmesinin ve topluluk içinde serbest dolaşımının engellenmesine yönelik. Topluluk sanayine zarar şartı aranmaz; malın taklit olması yeterlidir.

Deniz taşımacılığın daki haksız fiyatlandırma uygulamaları na ilişkin tedbirler	4057/86 (EEC) yönetmeliği	DG 7	Üçüncü ülke deniz yolu nakliyecilerin uyguladığı düşük fiyatların yarattığı zarara karşı Haksız fiyatlandırma ile taşınan malın ithalatına düzeltme (redress) vergisi uygulayıp fiyatı yükseltir veya nakliyecisi ile fiyat taahhüdü anlaşması yapılır.

KAYNAK: BHDTM Avrupa Topluluğu Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Avrupa Topluluğu ve Türkiye, Genişletilmiş 2. Baskı, HDTM Müsteşarlığı Matbaası, Ankara, 1993, s.45.

Topluluk dışında kalan ülkelere karşı uygulanan korumacı önlemler, İthalatla İlgili Ortak Mevzuat'ın 12. maddesinin 2. paragrafında da teşvik görmektedir. Bu paragraf, üye ülkelerin üçüncü ülkelere yaptıkları ithalat üzerinde ulusal bir gözetim sistemi oluşturmaya olanak sağlamaktadır. Üye ülkeler, belli koşullarda gerekirse koruyucu önlemlere başvurabilirler. Ayrıca acil durumlarda üye ülkelerin, AT Komisyonu'nun davranışları konusunda bilgilendirmek koşulu ile, herhangi bir malın ülkelere girişini dondurma hakları vardır.⁸⁷ Son olarak ta, Maastricht Zirvesi toplantısında kararlaştırılan Avrupa Birliği Anlaşması'nda ilk kez, Topluluğun sanayi sektörünü destekleyeceğine dair bir hüküm (madde 130) konmuştur.

Bilindiği gibi, AT 'nın Ortak Dış Ticaret Politikası hiyerarşik bir tercih sistemine dayanmaktadır. En tercihli yer AT ülkelerine aittir. Bunu EFTA ülkeleri, ACP* ülkeleri ve ülkemizin de arasında bulunduğu Akdeniz ülkeleri izlemektedir. Topluluk bu sıraya göre, ülke veya ülke gruplarına tarife ve tarife dışı engeller konusunda ayrıcalıklı davranmaktadır. Hatta aynı grup içerisinde bulunan ülkeler arasında dahi farklı tercih uygulaması söz konusu olabilmektedir. Bu farklı uygulamalar, ülkelerin AT pazarında eşit olmayan şartlarda rekabet etmek zorunda kalmalarına yol açmaktadır.⁸⁸

AT piyasası, gelişmekte olan ülkelerin en büyük ihrac pazarıdır. Bu nedenle, Toplulukça alınan korumacı önlemler, farklı gelişmişlik düzeyindeki ülkeler üzerinde değişik etkiler gösterecektir. Bu etkiler aşağıdaki gibi incelenebilir:

⁸⁷ENGİN Nazım, age, s.63.

* ACP Ülkeleri: Afrika, Karaip ve Pasifik Ülkeleri.

⁸⁸GÜZELHAN Coşkun, " Almanya'nın Bütünleşmesinin AT ve Türkiye ye Muhtemel Etkileri" ,Avrupa Toplulukları Konusunda Tebliğler 1990-1991 Dönemi Hizmetiçi Eğitim Çalışmaları, BHDTM, Ankara, Nisan 1992, s.99.

aa) Yeni korumacılık önlemlerinin en çok etkilediği ülkeler, yeni sanayileşen Doğu ve Güneydoğu Asya ülkeleridir. Bu ülkeler, Topluluğun ithalata getirebileceği kısıtlamaları aşmak amacı ile, Topluluk'ta üretim fabrikaları kurma eğilimine girmişlerdir.

bb) İhracatları hammadde ihracatıyla sınırlı olan az gelişmiş ülkeler korumacı önlemlerden fazla etkilenmemektedir. Bu ülkeler grubunda bulunan ACP ülkelerinin, AT ülkelerinin eski sömürgeleri olarak Topluluk ile geleneksel bağlar içinde bulunmaları nedeniyle, gelişmekte olan ülkelere daha uygun koşullarda, pazarda kabul görmelerine olanak tanımaktadır. Söz konusu ülkelerin, Güney ve Doğu Avrupa ülkelerinin Topluluğa ihracatlarını ve tropikal ürünlere ilişkin gümrük vergilerinde Uruguay Round'da getirilen ayrıcalıkları, kendi tercihli durumları için birer tehdit ögesi olarak değerlendirdikleri görülmektedir.⁸⁹

Topluluğun, GATT-Uruguay Round görüşmelerinde "Genel Karşılıklık" İlkesini benimsemesi ve bu çerçevede anti-damping uygulamalarının serbestleştirilmesi, taklit ürünlerle mücadele, marka ve patentlerin korunması, hizmetler sektörünün GATT kapsamına alınması gibi çalışmalar, Topluluğun korumacılık önlemlerinin daha sertleşeceğini ortaya koymaktadır.

2. Intra-AT Korumacılık

AT üyeleri, ekonomik daralma dönemlerinde diğer üye ülkelere karşı da korumacılık önlemleri almaktadır. Bazı tarımsal ürünlerin ticaretinde kullanılan fark giderici uygulamalar, üye ülkelerin kendi kamu sağlığı standartlarındaki farklılıklardan kaynaklanan, özellikle veterinerlik ve bitki sağlığı ile ilgili uygulamalar, iç sınırlarda kontrol edilmektedir.

Bunların yanında üye ülkeler ulusal güvenlik ve ulaştırma ile ilgili işlemlerde korumacı önlemlere başvurmaktadır. İthalat lisansları, patentler, ticari markalar ve telif haklarıyla ilgili teknik vizeler, menşe şahadetnamesi veya kalite düzenlemeleri gibi normların kabulüyle sonuçlanan bütün idari formaliteler, çoğunlukla, tüketiciyi korumada ve üretimde rasyonalizasyonu sağlamakta kullanılmamakta, fakat daha çok ithalatı engelleyici, ulusal sanayilere ve iç piyasayı korumaya yönelik olmaktadır.⁹⁰ Ayrıca hemen hemen bütün üye ülkelerde kamu yetkilileri, hükümet

⁸⁹TEKELİ Mine, Uluslararası Bütünleşme Sürecinde, Özkan Matbaacılık, Ankara, 1990, s.74.

⁹⁰YILDIRIM Şule, ÇAKIROĞLU Deniz, age, s.12.

alımını ve sözleşmelerini kendi aralarında sınırlandırma eğilimindedir. Yine birçok üye devlet Roma Anlaşması'nın 73. ve 108/3. maddelerindeki koruyuculuk hükümlerini, sermaye hareketlerine kısıtlamalar getirmek amacı ile de kullanmaktadır.

Tüm bu engellemeler, Topluluk içinde aşağıdaki sorunların ortaya çıkmasına yol açmaktadır.⁹¹

aa) Gümrük ile ilgili masraflar, şirketlere topluluk içi ticaretten elde ettikleri karların, büyük bölümüne eşit bir harcamaya mal olmaktadır.

bb) Sanayi, motor-imalat ve telekomünikasyon gibi alanlarda farklı ürün standartlarının yol açtığı etkin olmayan ve korumacı alımlar nedeniyle, milyarlarca ECU kaybedilmektedir.

cc) Küçük firmalar, idari maliyet ve düzenleyici önlemler ile sınır ötesi ticari faaliyetten mahrum kalmaktadır.

dd) Bazı hizmet tüketicileri, fiyat farklılıklarına maruz kalmaktadır. Örneğin; otomobil sigortasında en düşük fiyatı veren ülke ile en yüksek fiyatı veren ülke arasındaki fiyat farkı %300' lere ulaşmaktadır. Aynı biçimde telefon tarifi, bir üye ülkeden diğerine %50' ye varan farklılık arz etmektedir. bazı temel mali hizmetlerde bu oran daha da artabilmektedir.

ee) Kamu otoriteleri, önderliğini yaptıkları, himayeci satın alma mevzuatları yüzünden her yıl ödemeleri gerekenden 17.500 milyon ECU daha fazla ödemede bulunmaktadır.

Tüm bu gelişmeler, üye ülkeleri, gerek kendi aralarında gerekse üçüncü ülkelere karşı uyguladığı ve ancak kısa dönemli yararlar sağlayan korumacı önlemler yanında, piyasanın tamamlanmasına ilişkin çalışmalara yöneltmiştir.

1982 yılında Kopenhag' ta yapılan AT hükümet başkanları toplantısında iç piyasanın tamamlanması konusuna birincil önemin verildiği belirtilmiştir.⁹² 1984 Fontainebleau ve Dublin' de bu konu ile ilgili çalışmalar yapılmıştır.

1985'te Brüksel'de Tek Pazar hedefi tespit edilmiştir. Tek Pazar hedefine ulaşmayı kolaylaştırmak amacıyla daha hızlı, daha etkin ve daha demokratik bir karar alma mekanizması oluşturmayı hedefleyen yapısal reform Tek Senet'te vucut bulmuş ve böylece Roma Anlaşması'nın hedeflerine Topluluğun sosyal ve

⁹¹BHDTM Avrupa Topluluğu Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Avrupa Topluluğu ve Türkiye, Genişletilmiş 2. Baskı, Ankara, 1993, s.121.

⁹²YILDIRIM Şule, ÇAKIROĞLU Deniz, age, s.4.

ekonomik bütünleşmesinin güçlendirilmesi, Topluluğun mali kapasitesinin ekonomik ve parasal birlik perspektifinde değerlendirilmesi gibi unsurlar da eklenmiştir.⁹³

1988 Hanover Zirvesi'nin ardından Komisyon, küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin dış piyasalarda rekabet gücünü arttıracak şirketlerarası bir işbirliğini sağlamak için bir dizi önlemler almıştır.⁹⁴

aa) Küçük ve Orta Büyüklükte İşletmeler Özel Görev Gücü (Task Force PME) bünyesindeki Şirket Yakınlaştırma Bürosu (BRE) tarafından, Avrupa ölçeğinde bir Şirketlerarası İşbirliği Ağı (Business Cooperation Network, BC - NET) oluşturulmuştur. Özel veya kamu şirket danışmanları BC-NET sisteminin üyeleridir.

bb) Geri kalmış ya da sanayisi gerileme sürecindeki bir bölgenin işletmeleri için, başka Topluluk bölgeleri işletmeleriyle işbirliği anlaşmaları yapma yolu Europartenariat (Avrupa Ortaklığı) ile açılmıştır.

cc) Komisyon, Avrupa'daki ülkelerarası ihale ortaklıklarını makro ve sektörel düzeylerde değerlendirme yoluyla, uluslararası sözleşmelerle çıkarılan engelleri ortadan kaldırarak önlemler geliştirme ve uygulama çabasına girmiştir.

Maastricht Anlaşmasından önce dört az zengin üyenin (Yunanistan, İrlanda, Portekiz ve İspanya) ulaşım ağı ve çevre koruma projeleri finanse edilerek, bu ülke ekonomilerinin Topluluk ekonomisine adapte olmasını sağlayacak çalışmalar hızlandırılmıştır.⁹⁵

İç Pazar'ın tamamlanmasına ilişkin çalışmalarda, Aralık 1992 itibarıyla, Beyaz Kitap çerçevesinde öngörülen önlemlerin %92' si Komisyon tarafından kabul edilmiş, bunların %79'u üye ülkelerin ulusal hukuk sistemlerine dahil edilmiştir.⁹⁶

Avrupa Tek Pazarı, Roma Anlaşması' nın, Tek Senet in 13, 14. ve 15. maddeleri çerçevesinde düzenlenen; 8A 8B ve 8C maddeleri gereğince 1 Ocak 1993 itibarıyla işlerlik kazanmıştır. 8A maddesinde Topluluğun amacının, iç pazarın aşamalı olarak kuruluşunu sağlamak olduğu belirtilerek; iç pazar, malların, kişilerin, hizmetlerin ve sermayenin Roma Anlaşması hükümlerine uygun olarak serbest

⁹³BHDTM Avrupa Topluluğu Koordinasyon Genel Müdürlüğü, age,s.111.

⁹⁴EC News, 3.4.1989, Yıl 4, Sayı 12, s.4-5.

⁹⁵European Commission , European Union Europe on the Move, Brussels, 1994, s.47.

⁹⁶BHDTM Avrupa Topluluğu Koordinasyon Genel Müdürlüğü, age, s.123.

dolaşıma kavuşturulduğu, iç sınırlardan arındırılmış bir alan olarak tanımlanmaktadır.⁹⁷

II. DIŞ TİCARETTE DAMPİNG UYGULAMALARI VE BUNA KARŞI ALINAN ÖNLEMLER

A. DAMPİNG OLGUSU

1 . Tanım

Damping başlangıçta, üreticilerin yurtiçinde satamadıkları malları, iç fiyatlarını kırmamak için dünya piyasasına boşaltmaları (dump) olayını ifade etmek için kullanılmıştır. Ancak süreç içinde giderek farklı şekiller ve uygulamalar ortaya çıkmıştır.⁹⁸

Kindleberger ve Seyidoğlu dampingi fiyat farklılaşması olarak kabul etmişlerdir. Kindleberger' e göre, farklı piyasalarda farklı fiyatlar talep edilmesine dumping denmektedir.⁹⁹ Seyidoğlu ise; monopolcünün malını dış piyasalarda iç piyasadan daha düşük bir fiyattan satmasını dumping olarak tanımlamıştır.¹⁰⁰

Engin' e göre dumping; bir malın dış piyasalarda "adil" denilebilecek bir fiyatın veya yurtiçinde satıldığı fiyatın altında satılması anlamına gelmektedir ve uluslararası ticaretin en çok tartışılan konularından biridir.¹⁰¹

Ertüzün dampingi; sun' i fiyat olarak tanımlamaktadır. Bu tanımda dumping , dünya piyasalarında rakip satıcılar karşısında daha yüksek bir rekabet gücüne ulaşmak için, iç piyasadaki satış fiyatının veya maliyet bedelinin altındaki bir fiyat üzerinden satılması haline verilen isimdir.¹⁰² Bu durumda dumping fiyatı bir tür, sun' i fiyat olduğundan haksız rekabete yol açmaktadır.

⁹⁷Ibid, s.118.

⁹⁸BALKIR Canan, age, s.3.

⁹⁹KINDLEBERGER C.P, age, s.11.

¹⁰⁰SEYİDOĞLU Halil, age, s.87.

¹⁰¹ENGİN Nazım, age, s.15.

¹⁰²ERTÜZÜN Tevfik, age, s.26.

Bolat kısa bir tanımla dampingi; ihraç piyasasında rekabet gücünün artırılması amacıyla bir ürünün, iç piyasadaki satış fiyatından veya üretim maliyeti değerinden, daha düşük olarak ihraç edilmesi biçiminde tanımlamıştır.¹⁰³

Davenport ta kısa bir tanım yaparak; bir malın ihraç fiyatı o malın menşe ülkedeki satış fiyatından veya üretim maliyetinden düşük ise damping olur demıştır.¹⁰⁴ Burada damping yapan firma, ya alıcıları arasında ayrımcılık gözetmekte ya da zararına satış yapmaktadır. Her iki durum da rekabet kurallarına aykırıdır.

Kamu kurumlarının da dampingi savunabileceğini ortaya koyan diğer bir tanımı ise; bir işletmenin kendi eylemi ile doğrudan doğruya, veya devletin ilgili işletme veya sektöre dış piyasadaki satım gücünü arttırması için, düşük bir fiyat uygulamasına imkan verecek şekilde sübvansiyon vermesi damping olarak kabul edilmektedir. İhracatçıya yapay avantajlar sağlaması nedeniyle damping uygulamaları rekabete aykırı kabul edilmektedir.¹⁰⁵

Bu tanımlara dayanarak damping kavramı açıklanacak olursa; damping, bir firmanın doğrudan doğruya, ya da kamu kurumlarından gördüğü destekle, iç fiyatları düşürmemek ve uluslararası piyasalarda rekabet gücünü arttırmak amacı ile, malını iç piyasadaki satış fiyatı veya üretim maliyetinin altında bir fiyatla satarak haksız rekabet ortamı yaratması olarak tanımlanabilir.

Firmaları uluslararası piyasalara, üretim maliyetleri ve iç fiyatın altında bir fiyatla çıkmaya iten bir takım etkenler vardır. Bu etkenler aşağıdaki gibi sıralanabilir:

aa) Bir malın yurtiçinde satış imkanı kalmamış ve bu nedenle stok fazlalığı oluşmuş ise, dış piyasalardaki talebi etkilemek için fiyatlar maliyetin altına düşürülerek stoklar eritilebilir.

bb) Bir malı dış ülkelerde tanıtmak ve yeni pazarlar elde etmek düşüncesi ile dampinge başvurulabilir.

cc) Rakip mallar üzerinde baskı unsuru olarak damping uygulanabilir ve böylece dış piyasalardaki rakipler safdışı edilerek pazar payı genişletilebilir.

¹⁰³BOLAT Ömer, "AET Karşısında Türk Tarımının Durumu", İktisadi Kalkınma Vakfı Dergisi, Yıl Ocak 1986, Sayı 45, s.3.

¹⁰⁴DAVENPORT M., çeviren: Sami DEMİRBİLEK, Murat SUNGUR, Anti-Damping Uygulamaları-AT'ın Yeni Bir Sanayi Politikası-, DPT Yayınları, Bursa, 1990, s.1.

¹⁰⁵İKV, AET'nin Ortak Dış Ticaret Politikası'nın (ODP) Uygulanması-Üçüncü Ülkelerle Ticarete Geçerli İthalat ve ihracat Kuralları, Y.No:23, Ankara, Temmuz 1986, s.88.

dd) Sabit üretim giderlerini, yurtiçi satış gelirleriyle karşılayan tekelleci firmalar, üretim hacmini genişletip malını dış piyasalarda marjinal maliyetin üstünde bir fiyattan satarak ölçek ekonomilerinden yararlanma ve toplam karı arttırma isteklerine dumping yoluyla kavuşabilmektedir.

ee) Savaş ekonomisi döneminde zorunlu malların ithalini genişletmek için gerekli döviz gelirini elde etmek amacıyla, zarara bakmaksızın bazı mallarda dumpinge gidilebilir.

Korumacılık önlemleriyle, kendi ülke pazarlarında ayakta durması sağlanan tekel durumundaki bir firmanın, kendi marjinal maliyeti altında dış pazara satış yaparak karını yükseltmesi mümkündür. Dolayısıyla firma ihracatta zarar etmek pahasına dış pazarda dumping yoluna giderek üretimini sürdürecektir. Ancak fiyat farkı gözönünde tutularak yapılan bu dumping yanında, bazı durumlarda, iç pazarda da marjinal maliyetin altında satış yapılabilir.

Firmanın üretimine olan talep düştüğü zaman, ülkedeki işsizlik yardımları hiç yok veya çok kısıtlı ise, işçilerin yer değişimini minimuma indirmek ve işletmecilerin sabit maliyetlerinin bir kısmını karşılamak için, firma marjinal maliyetinin altında satış yapacak ve dumping oluşacaktır. Burada dumping ya talep tahminindeki güçlükler ve stoklama maliyetinin bir sonucu olarak ya da periyodik iniş çıkışlar dolayısıyla, değişken girdilerin maliyetine karşı oluşan bir reaksiyon olarak ortaya çıkabilir. her iki yaklaşım da iç pazar fiyatlarının altında fiyatlarla dumpinge neden olabilir.¹⁰⁶

Dış piyasalarda dumping nedeniyle uğranılan kayıplar, genellikle iç piyasalardaki yüksek satış fiyatlarından sağlanan karlarla kapatılmaktadır. Liberal iktisatçılar dumping olayında, zarar edilen miktar kadar milli servetten kayıp olduğunu, diğer ülkelerin üretim masraflarının düşeceğini ve ekonomik güçlerinin artmasına yardım edilmiş olacağını öne sürmüşlerdir.

2. Damping Türleri

Bilinen dumping türleri yanında, AT 'ın korumacı politikalarının gittikçe sertleşmesi sonucu, yeni dumping kavramları da literatürde yerlerini almıştır. Bu dumping türlerini aşağıdaki gibi incelemek mümkündür:

a) Arızı (sporadic) dumping

Ekonomide başgösteren talep düşüklüğü, zevk ve tercihlerdeki değişimler gibi geçici nedenlerle iç satışların yavaşlaması, stoklarda aşırı birikmelere yol

¹⁰⁶DAVENFORT M., age, s.5.

açabilir. Bu gibi durumlarda üreticiler bu stok fazlalarını, sadece değişken giderlerini karşılayacak bir fiyattan dış piyasalarda satmak isteyebilir.¹⁰⁷ Bu ortamda ortaya çıkan arızı damping amacı, ürünün yurtiçi fiyatındaki düşmeleri önlemektir.

b) Saldırgan (predatory) damping

Saldırgan damping uygulamasında, ihracatçının ürününü, geçici bir süre için ve rakiplerini piyasadan silmek amacı ile maliyetinin altında (veya ülke içinde sattığı fiyatın altında) bir fiyatla ihraç etmesi sözkonusudur. Rakipler piyasadan silinince, piyasada tek güç olarak kalan ihracatçı, tekel karları elde etmek amacıyla fiyatı yeniden yükseltebilecektir.¹⁰⁸

c) İnatçı (persistent) damping

Bu tür dampingte, ulusal tekelin ürününü yurtiçinde, yurtdışına ihraç ettiği fiyat üzerinden bir fiyatla satarak toplam karını maksimize etmeye çalışması görülmektedir. Tekelci firma, dış piyasada rekabet sözkonusu olduğundan, ürününü daha düşük bir fiyatla satmak zorunda kalmakta, fakat iç piyasa, ticaret engelleri ve yüksek taşımacılık maliyetleri gibi nedenlerle dış dünyadan tamamen korunduğundan, yurt içinde daha yüksek bir fiyat uygulayabilmektedir. Sürekli damping monopolcünün normal kar maksimizasyonu davranışının bir uzantısı görülmünündedir. Burada monopolcü ölçek ekonomisinden yararlanmak için üretim hacmini genişletmek düşüncesindedir.¹⁰⁹

İnatçı damping özü itibariyle uluslararası fiyat farklılaştırması esasına dayanmaktadır.¹¹⁰ Buna dayanarak bu tür dampingin ekonomik analizi Şekil 1 yardımı ile açıklanabilir.

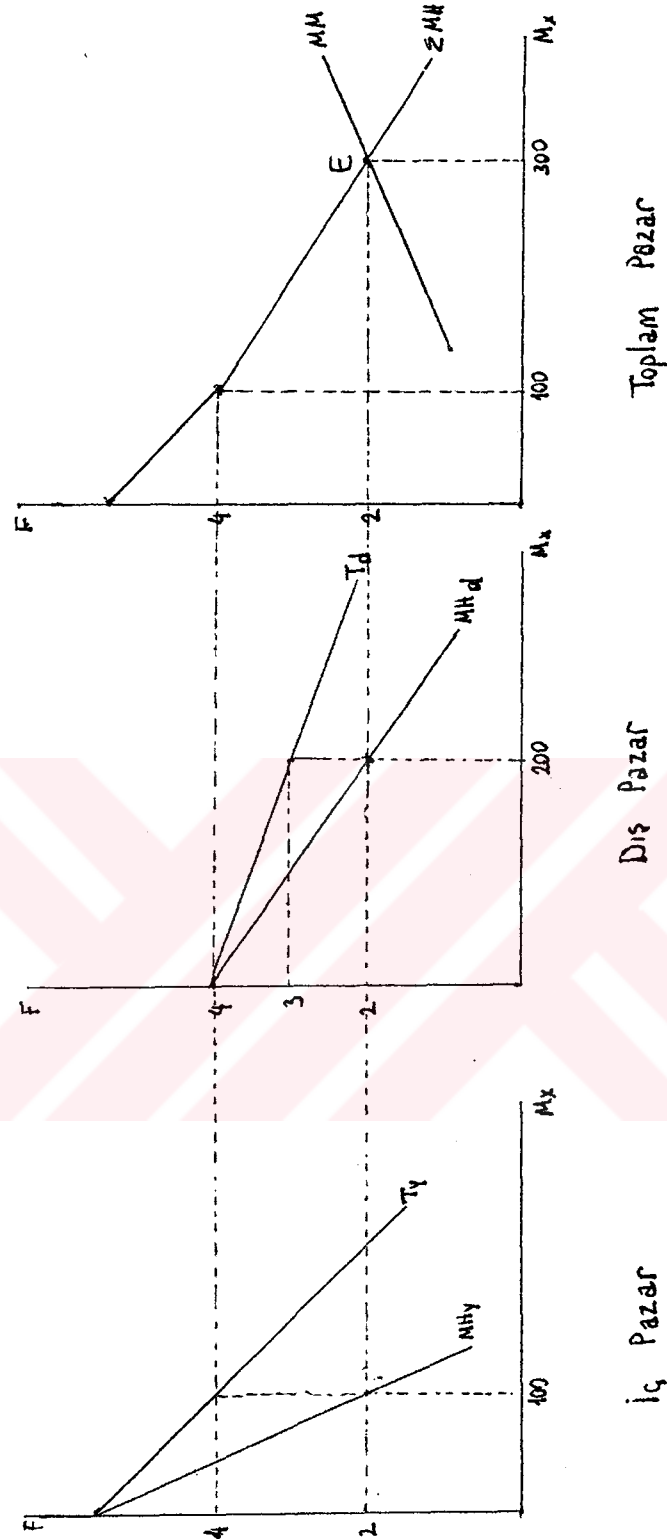
¹⁰⁷SEYİDOĞLU Halil, age, s.88.

¹⁰⁸ENGİN Nazım, age, s.122.

¹⁰⁹SEYİDOĞLU Halil, age, s.88.

¹¹⁰ENGİN Nazım, age, s.123.

ŞEKİL 1. İNATÇI DAMPİNG TÜRÜNÜN EKONOMİK ANALİZİ

Şekilde de görüldüğü gibi monopolcü malını, biri iç diğeri dış pazar olmak üzere iki pazarda satmaktadır. T_y ve MH_y eğrileri iç pazarda söz konusu malın sırasıyla talep ve marjinal hasıla eğrilerini göstermektedir. T_d ve MH_d eğrileri ise, sırasıyla dış pazardaki yabancı talep ve marjinal hasılayı göstermektedir. Şekildeki E noktası, tekelcinin maksimum kara ulaştığı noktayı göstermektedir. 300 birim malın ne kadarının iç pazarda ne kadarının dış pazarda ve hangi fiyatla satılacağını

bulabilmek için E noktasından yatay eksene çizilen paralel doğrunun MHy ve MHd eğrilerini hangi noktalarda kestiğine bakılmaktadır.

Bu durumda, iç pazarda 4 birim fiyatla 100 birim mal satılırken dış pazarda 3 birim fiyatla 200 birim mal satılmıştır. Görüldüğü gibi, fiyat farklılaştırması uygulayan tekelci firma, yurtiçinde yüksek fiyatla sattığı malı, yurtdışında daha düşük bir fiyattan satarak dumping uygulamaktadır.

d) Sosyal damping

Haksız rekabetin bir biçimi olarak ortaya konan sosyal dampingin iki yönlü bir sorun olduğu ileri sürülmektedir.¹¹¹

aa) Sosyal damping; bir yönden, işgücü maliyetinin ortalamadan daha az, sendikalaşma oranının düşük ve koruyucu iş mevzuatının diğer ülkelere göre daha geri olmasına dayanan bir rekabet sayesinde, pazar payı olarak ve yatırımları çekerek yarar sağlama kaygısını ifade etmektedir.

bb) Diğer yandan sosyal damping, bu rekabet gereğince, en ileri sosyal koşullara sahip ülkelerde, rekabetin durdurulması ve hatta mevcut sosyal koşullarda (ücretler, sosyal yardımlar, v.b.) bir gerilemenin kaçınılmazlığı kaygısı olarak dile getirilmektedir.

Bu durumda, ihracatçı ülkedeki sosyal standartların üye ülkelerdekine göre daha düşük olduğu görüşünden hareket ederek, özellikle AT ve ABD gibi gelişmiş ülkeler, bu damping türüne karşı korumacı önlemler almaya başlamışlardır.¹¹²

Sosyal damping daha çok işgücü yoğun sektörlerde görülmektedir. Tarıma dayalı besin sanayileri, kara ve denizyolu taşımacılığı, inşaat ve bayındırlık hizmetleri bu konuda örnek gösterilebilir. Bu sektörlerde kişi, mal ve hizmetlerin serbest dolaşimleri sosyal damping riskini arttırmaktadır. Toplulukta, başta sosyal damping sorununa çözüm bulmak amacıyla hazırlanan "Topluluk Temel Sosyal İşçi Hakları Şartı" oniki üye ülke tarafından onaylanmıştır. Şartın uygulamaya aktarılmasında ise, Komisyonun faaliyet programları hazırlaması yoluna gidilmiştir.¹¹³

¹¹¹Comission of the European Communities, Dimension Sociale, SEC (88), 1148/final, Brussels, 1988, s.65.

¹¹²BOLAT Ömer, Avrupa Topluluğunun Dış Ticaret Politikasının Değerlendirilmesi, İKV Yayınları, 1992, s.71.

¹¹³ERDUT Zeki, Avrupa Topluluğunda Tam Üyelik Bakımından Türk Endüstri İlişkilerinin Değerlendirilmesi, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1992, s.64.

e) Çevre dampingi

Koruma yatırımları olmadan üretim yapmanın maliyetler üzerinde pozitif etki yaptığı iddiası, Topluluk Çevre Politikası'nda damping olarak kabul edilmektedir.¹¹⁴ Topluluk ithal mallarının içinde çevreyi kirletici faktörlerin bulunduğunu iddia ederek, üçüncü ülkelerden yapılan ithalatı denetleyen bir kurum oluşturmayı ve böylece rekabet üstünlüğünü kaybeden sektörlerini canlandırmayı amaçlamaktadır.

Bu amaçla harekete geçen ilk Topluluk üyesi olan Almanya, yaptığı mevzuat değişikliği ile DSD (Duales System Deutschland) denilen bir sistem kurarak, sanayici ve ticari dağıtım şebekelerini, sattıkları malların tüketiminden arta kalan ambalaj artıklarını geri toplayıp, çevre koşullarına uygun olarak yok etmekle yükümlü kılmıştır.¹¹⁵

Pratikte, DSD üyeleri bir yeşil nokta satın alarak ambalajların üstüne yapıştıracaklardır. Her yapıştırılan yeşil nokta için üyeler DSD'ye prim ödeyecektir. Toplanan primler ise, atıkların yeniden değerlendirilmesinde kullanılacaktır.

Diğer AT üyeleri de bu gibi kurumlara olumlu yaklaşmaktadır. Burada hedeflenen, DSD gibi Topluluk ölçeğinde bir kurum kurarak, zaman içerisinde, üçüncü ülkeleri bu kuruma üyeliğe zorunlu kılmak, yüksek üyelik primi, ambalaj standartı gibi yollarla pazara giren ürünlerin fiyatlarını arttırmaktır.

¹¹⁴İktisadi Kalkınma Vakfı Dergisi, "AT Yeni Korumacılık Arayışlarına Doğru Yöneliyor", Sayı 95-96, Eylül-Ekim 1991, s.14.

¹¹⁵İbid, s.14.

B.DAMPİNGE KARŞI ALINAN ÖNLEMLER

Damping uygulamaları, ithalatçı ülkede gümrük tarifelerinin etkinliğinin kaybetmesine yol açarak yerli üreticileri korumadan yoksun bırakmaktadır. Bu olumsuz etkiyi gidermek amacıyla hükümetler anti-damping uygulamalarına başvurmaktadır.

Anti-damping vergisi, dampingli ithalattan zarar gören yerel sanayicinin zararını ortadan kaldırmak için, dampingle gerçekleştirilen fiyat indirimine eşit tarife dışı bir vergidir. İthalatçı ülkenin teşvikli ihracat sonucunda bozulan fiyat yapısını düzeltmek ve sübvansiyonun kendi sanayine zarar verici etkisini ortadan kaldırmak üzere uyguladığı vergi ise telafi edici vergi olarak adlandırılmaktadır.¹¹⁶

Anti-damping vergisi ve telafi edici vergi soruşturmalarında kullanılan yöntemler hemen hemen aynı olmasına rağmen, anti-damping prosedürlerinin kullanımındaki kolaylık, açıklık ve etkinlik, anti-damping uygulamalarının daha fazla tercih edilmesine yol açmaktadır.

Anti-damping vergisi ile telafi edici vergi arasındaki farklılık; anti-damping soruşturmaları yabancı ülkelerdeki ihracatçı firmaların faaliyetlerine karşı açılırken, telafi edici vergiler yabancı hükümetlerin ihracatçılarına ve sanayicilerine verdiği sübvansiyonlara karşı uygulanmaktadır.

İkisi arasındaki ortak noktalar ise, aşağıdaki gibi belirtilebilir:¹¹⁷

1. Her iki uygulama da belirli sektörlerle yöneliktir. Anti-damping telafi edici vergi uygulamalarından yararlanan başlıca sanayiler iki grupta toplanabilir:

a) Bir kısım sanayi bu önlemlerin yanında, diğer koruma araçlarından da yararlanmaktadır. Demir-çelik sanayi ve elektronik ürünlerde iradi ihracatı sınırlama anlaşmaları uygulanırken, tekstil-giyim sanayilerinde miktar sınırlama anlaşmaları uygulanırken, tekstil-giyim sanayilerinde miktar sınırlama anlaşmaları yapılmaktadır.

b) Kimya ve daha küçük boyutta elektronik ürünler gibi sanayiler ise anti-damping ve telafi edici vergi uygulamalarını, başlıca koruma aracı olarak

¹¹⁶BALKIR Canan, age, s.3.

¹¹⁷MESSERLİN P., "Sübvansiyonlar ve Fark Giderici Vergiler Hususundaki Uruguay Round Müzakereleri: Geçmiş ve Gelecekteki Sınırlamalar", Sanayide Devlet Yardımları ve Teşvikler GATT Kodu, AT ve EFTA Kuralları ve Uygulama Konulu Sempozyum (20-21 Mayıs 1992) İçin Seçilmiş Okuma Parçaları, Marmara Üniversitesi AT Enstitüsü, Yenilik Basımevi, İstanbul, s.40.

kullanmaktadır. Bu gruptaki sanayilerin ticareti anti-damping ve telafi edici vergi prosedürleriyle "gözetilen" ticaret olarak değerlendirilebilir.

2. Her iki uygulama da birbiri yerine ikame edilebilir: Her iki prosedürün birbirinden bağımsız oldukları görüşü yaygın olmasına rağmen, uygulamalar incelendiğinde, telafi edici vergi uygulanabilecek birçok olayda anti-damping prosedürlerinin tercih edildiği ortaya çıkmaktadır.

Anti-damping önlemleri, ticareti saptırıcı etkiler meydana getirebilir. Bu durum, özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ihracatlarını etkilediğinde ortaya çıkmaktadır. Gelişmiş ülkeler fiyat konusunda işbirliği yapmak amacıyla hem iç piyasalarda hem de dünya piyasalarında anti-damping uygulamalarına başvurmaktadır.

Bir ülkenin anti-damping uygulaması açmasının diğer ülkeler tarafından da izlenmesi gerçeği "domino etkisi" olarak tanımlanmaktadır. Yani anti-damping uygulamaları dünya genelinde uygulamalara yol açabilmektedir. Çünkü aynı ürünlerle ilgili soruşturmalar değişik gelişmiş ülkeler tarafından açılabilir. Domino yani yayılma etkisine örnek olarak Meksika'daki durum gösterilebilir. Meksika'da antidamping mevzuatının kabulünden sonra açılan 39 soruşturmanın yarısı AT ve ABD'deki anti-damping ve telafi edici vergi uygulamalarıyla ilgili mallara açılmıştır.¹¹⁸ AT ve ABD'nin anti-damping önlemleri aldığı mallar üzerinde Meksika'da bu uygulamalara gitmiştir.

Anti-damping uygulamaları genellikle, fiyat yükseltme taahhüdü, gönüllü ihracat kısıtlamaları ve bunları kontrol eden mekanizmalarla sonuçlandırıldığı için, anti-damping prosedürlerinin, ileride, ikili anlaşmalarla yönetilen, liberal olmayan ticaret ilişkilerine sebep olma riski vardır.¹¹⁹

¹¹⁸BALASSA Bela, "Sübvansiyonlar ve Fark Giderici Vergiler (Anti-Sübvansiyon Tedbirleri)", Sanayide Devlet Yardımları ve Teşvikler GATT Kodu, AT ve EFTA Kuralları ve Uygulama Konulu Sempozyum (20-21 Mayıs 1992) İçin Seçilmiş Okuma Parçaları, Marmara Üniversitesi AT Enstitüsü, Yenilik Basımevi, İstanbul, s.6.

¹¹⁹DAVENPORT M., age, s.28.

III . GATT ' TA DAMPİNG UYGULAMALARI ve BUNA KARŞI ALINAN ÖNLEMLER

A . GATT ' TA DAMPİNG UYGULAMALARI

1. Damping Tanımı

GATT ' a göre; " bir mal, bir ülkeden diğerine ihraç edildiğinde ihraç fiyatı, ithalatçı ülkede tüketime sunulan benzer bir mal için, normal ticari işlemler sırasında uygulanan karşılaştırılabilir fiyatın altında ise, bu mal dampinge konu olmuş, yani başka bir ülkenin pazarına, normal değerinin altında bir fiyatla sokulmuş olduğu kabul edilir."¹²⁰ GATT damping kavramını yalınlaştırarak, bir malın normal değerinin altında bir fiyatla başka bir ülkeye sokulmasını damping saymıştır.¹²¹

Damping bu kapsamlı tanımı, sübvansiyonlu ithalata karşı da anti-damping önlemlerinin uygulamasına imkan sağlamaktadır. Anti-Damping Kodu'nun ikinci maddesinin dördüncü paragrafında; ithalatçı ülkenin iç piyasada ticaretin normal akışı içerisinde satışlar olmaması durumunda, tam olarak karşılaştırılabilir bir iç fiyat olmadığı zaman; o mal için belirlenecek üretim değerinin, ihraç fiyatı ile karşılaştırılabilmesine izin verilmektedir. Böylece damping aynı ürünler arasındaki tam fiyat ayırmacılığı olmaktan çok, benzer ürünler arasındaki bir sübvansiyon gibi algılanmaktadır.¹²²

GATT'ın verdiği tanımlarda, dampingin sadece üreticiler üzerindeki etkisi incelenmiş, tüketiciler üzerindeki etkisi ise gözardı edilmiştir. Ayrıca, serbert ticareti engelleyen haksız rekabet uygulaması olarak kabul edildiği halde, açıkça hiçbir maddesinde belirtilmemiştir.

2 Sistemin Gelişimi

Dünya ticaretinde görülen haksız ticari uygulamalar, günümüze özgü bir gelişme değildir. 1904 ve 1921 yılları arasında Kanada, Yeni Zelanda, Avustralya,

¹²⁰The University of Nottingham Department of Economics, *Is The Anti-Dumping Policy of The European Community Anti-Competitive?*, Nottingham, September 1992, s.68.

¹²¹TOBB, *İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkındaki Mevzuatla İlgili İhtisas Toplantısı*, İzmir, 11 Ocak 1990, s.2.

¹²²MESSERLIN P., *age*, s.55.

Güney Afrika Birliği ve ABD'de çıkarılan kanunlar ile haksız ticari uygulamalara karşı anti-damping ve telafi edici vergi sistemleri geliştirilmiştir.¹²³ Bu ülkeler dampingli ithalat karşısında iç piyasaları korumak amacıyla kendi ulusal mevzuatlarını oluşturmuşlardır.

1947'de imzalanan GATT'ın VI.maddesi ile, genel olarak ilk kez anti-damping ve telafi edici vergilerle ilgili hükümler getirilmiştir. Ancak GATT'ın uygulanması ile ilgili Protokol uyarınca, Anlaşma maddesinin uygulanmasının mecburi olmaması, madde metninin yeterince açık olmaması ve uygulama prosedürü konusunda kurallar bulunmaması karışıklığa yol açtığından GATT 'ı imzalayan ülkelerin uyguladıkları anti-damping mevzuatları arasında önemli farklılıklar meydana gelmiştir.

Kennedy Rounds sonucunda, 30 Haziran 1967 de, GATT 'ın VI. maddesinin uygulanmasına ilişkin anlaşmaya varılarak bir Anti-Damping Kodu imzalanmıştır. Söz konusu Kod ile anti-damping yasası tarife dışı bir engel biçimini almış, ülkeleri bağlayıcı nitelikte hüküm ve düzenlemeler getirilmiştir. Ancak devlet sübvansiyonları ile ilgili hükümleri içermemesi ve bazı kavramların açık olmaması nedeniyle, ABD gibi bazı üyeler tarafından onaylanmadığından anti-damping ve anti-sübvansiyon uygulamaları uluslararası alanda bir bütünlük kazanamamıştır.

Tokyo Round'ta imzalanan Yeni Anti-Damping Kodu ile ülkeler arasındaki uygulama farklılıkları geniş ölçüde giderilmiş, anti-damping ve telafi edici vergiler arasındaki benzerlikler dikkate alınarak, Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Vergi Kodu ile uyum sağlanmıştır. Bu Kod ile hiçbir ülke damping durumunu tesbit etmede ve dampingli ithalata karşı önlemler almada dilediği gibi hareket edemez hükmü gelmiş ve uluslararası bütünlük sağlanmıştır.

B. GATT ANTİ-DAMPİNG KODU

Tokyo Rounds'ta imzalanan Anti-Damping Kodu ile GATT Anlaşmasının VI. maddesi üzerinde değişiklikler yapılmıştır. Yeni Kod'a göre, dampinge karşı vergi koyulması, ancak GATT Anlaşması'nın VI. maddesinde öngörülen soruşturmalar sonucunda alınacak bir önlem olarak kabul edilmiştir.¹²⁴ GATT 'ın VI. maddesi tüm anti-damping kurallarında rastlanan dört öge üzerine kurulu bir prosedürü

¹²³ALPAR Cem, ONGUN M.Tuba, age, s.184.

¹²⁴BALKIR Canan , age, s.4.

zorunlu kılınmaktadır. Bir sanayinin şikayeti üzerine soruşturma başlatılması, yabancı ihracatçılar tarafından damping yapıldığının belirlenmesi, yerli firmaların uğradıkları zarar belirlenmesi ve dampingle zarar arasında bir neden sonuç ilişkisinin bulunması.

1 Ocak 1980'de yürürlüğe giren GATT Anti-Damping Kodu üç bölüm altında onaltı maddeden oluşmaktadır:

Birinci bölümde; damping durumunun varlığına ilişkin koşullar belirlenmekte, damping sözkonusu olduğu durumlarda, yapılacak işlemler ve soruşturma ile ilgili hususlar açıklanmıştır. İkinci bölümde; damping durumlarında görevli kuruluş ve organizasyon düzenlenmiş, üçüncü kısımda ise; son hükümler anlatılmıştır.

Kod damping durumunun tesbitine ilişkin bazı kavramlar tanımlamıştır:

a) Benzer mal: GATT Anti-Damping Kodu'na göre benzer mal, herşeyden önce, dampinge konu mala özdeş, yani her yönden bu malın benzeri olan malı ifade eder. Böyle bir malın bulunmaması halinde, her bakımdan benzeri olmasa bile, sözkonusu malın özelliklerine çok benzer özelliklere sahip bir başka mal da benzer mal kabul edilir.¹²⁵

b) Normal değer: GATT Anti-Damping Kodu'nda normal değer tanımı dampingin tanımından hareketle ortaya çıkmakta ve normal değer, ihracatçı veya menşe ülkede tüketime konu olacak benzer bir ürün için normal ticari işlemler çerçevesinde reel olarak ödenmiş veya ödenecek, karşılaştırılabilir fiyat olarak tanımlanmaktadır. Bu metod, benzer ürünün iç piyasada normal ticari işlemler çerçevesinde karşılaştırılabilir satışının olması halinde mümkündür. Burada, benzer ürünün karşılaştırılabilir büyüklükte satışının yapılması, fiyatları etkileyici bir anlaşmanın veya ortaklığın bulunmaması ve üretim değerinin altında fiyatların uygulanmaması koşullarının gerçekleşmesi aranır.

Ancak, ihracatçı ülkenin iç pazarında normal ticari işlemler sırasında benzer malın hiçbir satışı yoksa veya pazarın özel durumu nedeniyle bu tür satışlar geçerli bir karşılaştırmaya imkan vermiyorsa; normal değer bir üçüncü ülkeye ihraç edilen benzer bir ürünün, temsil niteliğini haiz karşılaştırılabilir fiyatı veya menşe ülkede, normal ticari işlemler çerçevesinde, ürünün üretim maliyetine makul oranlı bir kar marjının eklenmesi ile bulunan üretim değeri olmaktadır.¹²⁶

c) İhraç fiyatı: Anti-Damping Kodu'nda ihraç fiyatı, bir ülkeden diğerine ihraç edilen ürünün fiyatı olarak tanımlanmıştır. İhraç fiyatına ilişkin olarak Kod'un ikinci

¹²⁵TOBB, age, s.3.

¹²⁶İbid, s.3.

maddesinin beşinci paragrafında getirilen hükümler çerçevesinde; ihraç fiyatının olmadığı veya ihracatçı ve ithalatçı veya üçüncü bir taraf arasında, bir çıkar ortaklığının veya düzenlenmesinin varlığı dolayısıyla ihraç fiyatına itibar edilmeyeceği sonucuna varılması halinde, ihraç fiyatının ithal edilen malların ilk kez bağımsız bir alıcıya tekrar satıldığı fiyata dayalı olarak hesaplanabileceği düzenlenmiş, malların bağımsız bir alıcıya tekrar satılmadığı veya ithal ettikleri biçimde satılmadıkları durumlarda ise, ihraç fiyatının tesbit edilecek herhangi bir makul esasa göre hesaplanabileceği belirtilmiştir.¹²⁷

d) Karşılaştırma işlemi: İhraç fiyatı ve normal değer yani ihracatçı veya menşee ülkedeki yerel fiyat arasında adil bir karşılaştırma yapılabilmesi için, karşılaştırmanın ticari aşamada (normal olarak fabrika çıkış aşamasında) uygulanan ve mümkün olduğu kadar yakın tarihlerdeki satışlara ait fiyatlar üzerinden yapılacağı hükme bağlanmıştır.¹²⁸

e) Damping marjı: Damping marjı, Normal değer in ihraç fiyatını aştığı tutardır. Fiyatların değiştiği durumlarda, damping marjı tek tek işlem bazında veya ağırlıklı ortalama fiyatlar üzerinden hesaplanabilir.¹²⁹

f) Zarar tesbiti: GATT 'ın VI. maddesinde zarar kavramından, ulusal bir üretim dalında verilen önemli bir zararın, ulusal bir üretim dalı için önemli bir zarar tehdidinin veya ulusal bir üretim dalının yaratılmasında hissedilir bir gecikmenin anlaşılması gerektiği ifade edilmiştir.

Bir zarar halinin saptanması, olumlu kanıtların varlığına dayandırılacak bu zararın olup olmadığı;¹³⁰

aa) damping konusu ithalatın hacmi ve bunun iç pazardaki benzer malların fiyatları üzerindeki etkisi ile,

bb) bu ithalatın sözkonusu malların ulusal üreticilerin üzerindeki etkisi objektif olarak incelendikten sonra bulunacaktır.

İlgili üretim dalının etkilenmesinin incelenmesi, üretimde, satışlarda, pazar payında, karlarda, verimlilikte, yatırımların karlılığında veya kapasitelerin kullanımında fiili veya olası azalma, dahili fiyatları etkileyen unsurlar, nakit hareketleri, stoklar, istihdam, ücretler, büyüme, sermaye sağlama imkanı gibi bu

¹²⁷The University of Nottingham Department of Economics, age, s.70.

¹²⁸TOBB,age, s.4.

¹²⁹BALKIR Canan, age, s.5.

¹³⁰The University of Nottingham Department of Economics, age, s.71.

üretim dalının durumu üzerinde etkili olan tüm ekonomik göstergeler ve unsurların bir değerlendirmesini içerecektir.

g) Üretim dalı: Kod'a göre ulusal üretim dalı, benzer malları üreten üreticilerin tümünü veya bunlardan, üretimleri sözkonusu malların toplam ulusal üretimin büyük bir kısmını oluşturanları ifade etmektedir.¹³¹ Ancak, ihracatçılara veya ithalatçılara bağlı olan yada damping konusu yapılan malın bizzat ithalatçısı olan üreticiler, üretim dalı kapsamı dışında tutulmuşlardır.

h) Nedensellik bağı: Dampinge karşı önlemlerin alınabilmesi için, damping konusu ithalat ile zarar arasında nedensellik bağının bulunması yani, zararın dampingli ithalat nedeniyle ortaya çıktığının saptanması gereği hükme bağlanmıştır.¹³²

ı) Soruşturma: GATT Anti-Damping Kodu, dampingin varlığının, derecesinin ve etkisinin tesbit edileceği bir soruşturmanın, normal olarak, etkilenen üretim dalı tarafından veya onun adına yazılı bir başvuru ile başlatılacağını belirtmiştir. Başvuru dampingi, zararı ve dampingli ithalat ile zarar arasındaki nedensellik bağını ortaya koyucu yeterli delil içermelidir. Diğer taraftan, yetersiz deliller, damping marjı, damping konusu fiili veya muhtemel fiyatın hacmi veya zararın önemsiz olduğu durumlarda soruşturmaya son verilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Eğer deliller yeterli bulunursa soruşturma başlatılır. yetkili makamlar, malları soruşturma konusu yapılan taraf veya taraflara; soruşturma ile ilgili olarak soruşturma yapan makamlarca kabul edilen ihracat ve ithalatlara ve başvuruda bulunana bir bildirimde bulunur, soruşturma kamuya duyurulur. Bu duyuru Türkiye'de de olduğu gibi Resmi Gazete'de yayınlanarak yapılır.¹³³ Bir anti-damping soruşturmasının başlatılması, soruşturma konusu olan malın gümrükten geçişini engellemeyecektir.

GATT Anti-Damping Kodu, anti-damping önlemlerini dört başlık altında incelemektedir:

a) Geçici Önlemler: Kodun onuncu maddesinde hükme bağlanan geçici önlemler bir damping ve zararın varlığını ortaya koyan olumlu bir ön tesbit yapıldıktan sonra alınan ve soruşturmanın devamı süresince bir zararın meydana gelmesini önlemek amacıyla güden önlemlerdir. Geçici önlemler, dampinge karşı

¹³¹İbid, s.72.

¹³²BALKIR Canan, age, s.5.

¹³³TOBB, age, s.5.

vergi tutarına eşit geçici bir vergi biçiminde olabileceği gibi, bir teminat istenmesi şeklinde de olabilir. Bu önlemlerin mümkün olduğu kadar kısa bir süre ile sınırlı olması gerekmektedir. Sadece dört aylık süre için uygulanabilirler, bu sürenin iki ay daha uzatılması mümkündür ve geçici olarak tahmin edilen damping marjını aşmayacağı hükme bağlanmıştır.¹³⁴

b) Taahhütler: İhracatçının fiyatlarını yeniden gözden geçireceği ve damping yapılan bölgeye damping fiyatları ile ihracat yapmayacağı yolunda kendi isteği ile inandırıcı bir biçimde taahhütte bulunması halinde yetkililer, dampingin zararlı etkilerinin ortadan kalktığı kanısına varırlarsa, geçici önlemler almaksızın veya dampinge karşı bir vergi konulmaksızın soruşturma askıya alınabilir veya sona erdirilebilir.¹³⁵ Taahhütlerin süresi, dampinge karşı alınacak vergilerin süresini aşamayacaktır. Açılan bir damping soruşturması taahhüt alınması nedeniyle askıya alınır veya sona erdirilirse, bu durumun resmen bildirilmesi ve ilan edilmesi gerekmektedir.

c) Vergi Konulması: Dampingin varlığının kabul edilmesi ve damping nedeniyle bir zarar meydana geldiğinin saptanması halinde, dampinge karşı bir verginin konulup konulmayacağına ilişkin kararın, ithalatçı ülke veya gümrük bölgesi makamlarına ait olduğu belirtilmiş, damping marjının tamamına veya bir kısmına eşit bir seviyede alınacak verginin miktarın belirleme yetkisinin de yine söz konusu makamlara ait olacağı hükme bağlanmıştır.¹³⁶

Herhangi bir mal için, dampinge karşı bir vergi konulduğunda, miktarları her defasında ayrı ayrı ve her olaya uygun olarak tesbit edecek olan bu vergi, bir damping konusu yapıldığı ve bir zarara neden olduğu tesbit edilen söz konusu malın ithali üzerine, ithalat nereden yapılsa yapılsın ve çıkışı neresi olursa olsun ayırım gözetmeksizin uygulanacaktır.

d) Geriye Dönük Uygulama: GATT Anti-Damping Kodu, kural olarak dampinge karşı vergilerin ve geçici önlemlerin, bu önlemlere ilişkin alınmış kararların yürürlüğe giriş tarihinden sonra, tüketime arz edilmiş mallara uygulanacağı hükme bağlanmış, ancak, Kodun onbirinci maddesinde düzenlenen belirli şartların varlığının ilgili makamlarca tesbit edilmesi halinde, verginin, geçici

¹³⁴Ibid, s.5.

¹³⁵The University of Nottingham Department of Economics, age, s.74.

¹³⁶Ibid, s.75.

önlemlerin alındığı tarihten 90 gün öncesine kadar tüketime arz edilmiş mallar üzerine geriye dönük uygulanabileceği belirtilmiştir.¹³⁷

Kod'un onüçüncü maddesi geliştirmekte olan ülkelere ayrıcalık tanımış; gelişmiş ülkelerin Kod'da öngörülen dampinge karşı önlemlerin uygulanmasını tasarladıkları zaman, gelişme yolundaki ülkelerin kendine özgü durumlarını gözönüne almaları gerektiği belirtilmiştir. Dampinge karşı alınan vergiler, gelişmekte olan ülkelerin çabalarına zarar verecek ise, bu vergilerin uygulanmasından önce, Kod'da öngörülen yapıcı çözüm imkanlarına başvurulması gerekmektedir.

Ondördüncü maddede ise, dampinge karşı uygulamalarla görevli olarak, tarafların herbirinin temsilcilerinden oluşan "Dampinge Karşı Uygulamalar Komitesi"nin olacağı belirtilmiştir. Bu Komite yılda en az iki kere toplanmaktadır. Ayrıca, herhangi bir tarafın isteği üzerine de toplanabilir. Taraflar her altı ayda bir, Dampinge karşı önlemler hakkında Komiteye bilgi vermekle yükümlü tutulmuşlardır.

C. DÜNYA TİCARET ORGANİZASYONU (WTO)

1993 yılı sonunda Uruguay Rounds görüşmeleri sonucunda 15 Aralık 1993'te Cenevre'de kabul edilen GATT Anlaşması ile dünya ticaretinde, korumacı politikaların kalkacağı, gümrük duvarlarının yıkılacağı döneme doğru önemli bir adım atılmıştır. Bu anlaşma korumacı bloklar sisteminden küreselleşmeye doğru geçiş sürecini hızlandıracaktır.¹³⁸ 1947 yılında 47 ülke GATT Anlaşması'nı imzaladıklarında ortalama koruma oranı %40 dolaylarında iken, bu anlaşma ile 117 ülke koruma oranını %3 dolaylarına indirmek için anlaşmaya varmıştır.¹³⁹ Bu anlaşmanın getirdiği yeniliklerin başında tekstil ve hazır giyim sektöründe tüm ülkeleri ilgilendiren, Çok Elyafılar Anlaşması kapsamındaki kotaların, 10 yıllık bir süre içinde kaldırılması kararı gelmektedir. Sanayi mallarında gümrük tarifelerinde 1/3 oranında indirime gidilecektir. Böylelikle bu ülkelerin ithal ettikleri sanayi ürünlerinin %40'tan fazla bir kısmı gümrük vergisiz girecektir.¹⁴⁰

¹³⁷TOBB, age, s.7.

¹³⁸İktisadi Kalkınma Vakfı Dergisi, XXXI. Genel Kurul, Yıl: Haziran 1994, s. 3.

¹³⁹Yeni Asır Gazetesi, 26 Aralık 1994, s.7.

¹⁴⁰BONNAZ Hervé, age, s.61.

Ülkelerin dış rekabete karşı kesin olarak koruduğu hizmetler sektöründe, haksız rekabetin önlenmesi ilkesi açıkça kabul edilmiştir. Fikri mülkiyet hakları konusunda kapsamlı bir anlaşmaya varılmıştır.

Bu anlaşmaya dayanarak 1 Ocak 1995 tarihinden itibaren GATT 'ın yerini alan Dünya Ticaret Organizasyonu (WTO), yukarıdaki kararları gözönünde tutarak dünya ülkeleri arasında ticareti organize etme görevini üstlenmiştir. Dünya ticaret kanunlarını kontrol etme ve gerekli kanunları çıkarma konusunda WTO en üst yetkili olarak kabul edilmektedir. GATT sadece uluslararası ticarete düzeni sağlama görevini üstlenmişken, onun yerini alan WTO, uluslararası ticaret yanında bankacılık, sigorta, turizm, telekomünikasyon, patent ve telif hakları gibi alanlarda da gözetleme ve düzenleme görevlerini üzerine almıştır.¹⁴¹

---

¹⁴¹Yeni Asır Gazetesi, 6 Şubat 1995, s.7.

BÖLÜM III

AVRUPA TOPLULUĞU'NDA DAMPİNG UYGULAMALARI VE BUNA KARŞI ALINAN ÖNLEMLER

I. AT 'TA DAMPİNG UYGULAMALARI

A. AVRUPA TOPLULUĞU

1. AT 'ın Kuruluşu

Bugün aşama aşama yürürlüğe konulmaya çalışılan " Avrupa Bütünleşmesi" hareketinin kökenleri çok eskilere dayanmaktadır. Gerçekten bu konuyla ilgili olarak ilk düşünce, 1949 yılında yazdığı bir eseriyle Victor Hugo tarafından ortaya atılmıştır. Hugo eserinde, ilk kez bir "Avrupa Birleşik Devletleri"nden söz etmektedir.¹⁴²

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından ekonomik yönden büyük yaralar almış olan Avrupa ülkeleri, bu tür yıkımlara bir daha uğramamak düşüncesiyle, Avrupa'da bir birlik oluşturma gereği duyarak, bunun için çalışmalara girişmişlerdir. Bu çalışmalar belirli bazı nedenlere dayanmaktadır.

aa) Geleneksel düşmanlık ve uzun süreli savaşlar sonucunda Avrupa'nın yüzyıllardan beri sürdürdüğü dünyanın merkezi olma özelliğini yitirerek, önceliğini ABD ve SSCB'ye kaptırması, Topluluk çalışmalarının politik yanını ortaya koymaktadır.¹⁴³

bb) Marshall Yardımı adı altında Avrupa'ya akan ABD sermayesinin kendilerini giderek ABD'ye bağımlı kılacağını gören ufak ve güçsüz Batı Avrupa ülkeleri, Avrupa menşeli yeni bir sermaye piyasası oluşturmak istemişlerdir.¹⁴⁴ Bu amaçlarına bireysel olarak ulaşmaları mümkün olmadığından, bu ülkelerin

¹⁴²ALPAR Cem, ONGUN M. Tuba, age, s.26.

¹⁴³SEYİDOĞLU Halil, age, s.368.

¹⁴⁴BHDTM, Avrupa Topluluğu Koordinasyon Genel Müdürlüğü, s.2.

ekonomik potansiyellerinin bir araya getirilmesi ve böylece güçlü bir Avrupa Ortak Pazarı oluşturulması planlanmıştır.

Bu düşüncelere dayanarak ekonomik, askeri ve siyasi boyutlarda çeşitli örgütler ortaya çıkmıştır. 1984 yılında OEEC (Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatı), 1949'da NATO kurulmuştur. Yine 1949'da kurulan Avrupa Konseyi siyasi nitelik taşıyan ilk örgüttür. Üye ülkelerin siyasi egemenlik haklarını koruduğu, hükümetler arası işbirliğini sağlamayı amaçlayan bir örgüttür.

AT 'a varan çalışmalar ise, geçtiğimiz yetmiş yıl boyunca üç kez birbiriyle savaşmış olan Fransa ve Almanya'nın bundan böyle tekrar savaşmalarını önleyecek bir bütünleşmenin koşullarını yaratmayı amaçlayan, istisnai bir uluslararası işbirliği girişimi olarak başlamıştır.¹⁴⁵ 9 Mayıs 1950'de Fransa Dışişleri Bakanı R. Schuman, savaş sanayinin ana maddeleri olan kömür ve çeliğin üretim ve kullanımının uluslarüstü bir organın sorumluluğunda yönetilmesi için Almanya'ya çağrıda bulunmuş, buna Belçika, Lüksemburg, Hollanda, İtalya da katılmışlardır. Bir yıl süren görüşmelerden sonra 18 Nisan 1951'de Paris anlaşması ile AKÇT-Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu Anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma Avrupa Topluluğu'na doğru atılan ilk adımdır.

Bunu 1952'de Avrupa Savunma Topluluğu ve 1953'te Avrupa Politik Birliği adı altında iki başarısız girişim izlemiştir. Askeri ve politik bütünleşme girişimlerindeki bu başarısızlıklar karşısında Avrupa ülkeleri önceliği ekonomik bütünleşme çabalarına vermişlerdir.

Bu çalışmalar sonucunda 25 Mart 1957 Roma Anlaşması'yla; atom enerjisinin barışçı amaçlarla kullanımını amaçlayan EURATOM-Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu ile kömür ve çelikteki başarıdan sonra bütünleşme hareketini ekonominin diğer kesimlerine yaymayı amaçlayan AET-Avrupa Ekonomik Topluluğu kurulmuştur.

Roma Anlaşması'nın temelinde, birbirlerine ortak ekonomik hedeflerle bağlanmış bir Avrupa Devletleri Birliği yatmaktadır. Bu ekonomik hedefler Roma Anlaşması'nın ikinci maddesinde düzenlenmiş olup, bu maddeye göre Topluluk bir Ortak Pazar oluşturmakla görevli kılınmıştır.¹⁴⁶ Anlaşma 1958'de yürürlüğe girmiş, 1 Temmuz 1968'de üyeler arası gümrük birliğine geçilmiştir.

¹⁴⁵EC News, 21 Ekim 1991, Yıl 6, Sayı 3, s.1.

¹⁴⁶İNECİ Barboros, "AET Rekabet Politikası'nın Temel Prensipleri", İktisadi Kalkınma Vakfı Dergisi, Haziran 1986, Sayı 46, s.23.

Topluluğa yeni üyelerin katılması 22 Ocak 1972'de İngiltere, İrlanda ve Danimarka ile olmuştur. 1981'de Yunanistan ile üye sayısı on olmuş, 1 Ocak 1986'da Portekiz ve İspanya'nın katılmasıyla da üye sayısı onikiye yükselmiştir.

Bu ülkelerin ardından, son olarak 1994'te İsveç, Finlandiya ve Avusturya'nın Topluluğa katılmasıyla üye sayısı onbeş olmuştur. Norveç ise yaptığı halk oylaması ile Topluluğa katılmaktan vazgeçmiştir.

Türkiye'nin yanı sıra AT 'a üyelik için sırada bekleyen ülkeler arasında Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Bulgaristan, Romanya, Slovenya ile Baltık Cumhuriyetleri Estonya, Litvanya ve Letonya da bulunmaktadır. Malta ve Kıbrıs Rum Kesimi'nin de üyelik talebi bulunmaktadır.¹⁴⁷

Günümüzde, AKÇT, EURATOM ve AET tek bir kuruluş gibi düşünülmekte ve hepsini ifade etmek üzere AT kavramı kullanılmaktadır. Topluluğu oluşturan üç kuruluşun üyeleri de aynı üyelerdir ve tamamı aynı zamanda GATT 'a da üyedir.

Avrupa Bütünleşmesi açısından 1993 yılı, birçok önemli gelişmelere sahne olmuştur. Kişilerin, malları, hizmetleri ve sermayenin serbest dolaşımını sağlayan Tek Senet çerçevesinde öngörülen Tek Pazar hedefinin gerçekleşmesi, Maastricht Anlaşması'nın uygulamaya konulması çalışmaları, GATT Uruguay Round müzakerelerinin sonuca ulaştırılması 1993 yılında gündemin temel maddelerini oluşturmuşlardır. Bunların yanında Avrupa Para Sistemi'ne dönüş çalışmaları da geçtiğimiz yılın önemli gelişmeleri arasında yer almıştır.¹⁴⁸

Maastricht Anlaşması, 12 Ekim 1993'te Almanya'nın da onaylaması ile 1 Kasım 1993'te yürürlüğe girmiştir.¹⁴⁹ Anlaşmaya göre, başlangıçta kurulmuş olan üç Avrupa Topluluğu da yani AKÇT, EURATOM ve AET varlıklarını ayrı hukuki birimler olarak sürdüreceklidir. Yalnızca Anlaşmanın G maddesine göre AET 'nin adı AT olarak değiştirilmiştir.¹⁵⁰

Bu Toplulukların üçünün ortak yürütme organı olan Avrupa Komisyonu, Avrupa Toplulukları Komisyonu adını korurken; Avrupa Konseyi Anlaşma'nın onaylanmasından sonra aldığı bir kararla adını Avrupa Birliği Konseyi olarak değiştirmiştir. Konsey aynı zamanda, ortak dış politika ve güvenlik politikası

¹⁴⁷Günaydın Gazetesi, 2 Ocak 1995, s.11.

¹⁴⁸İktisadi Kalkınma Vakfı Dergisi, 31. Genel Kurul, Haziran 1994, s.5.

¹⁴⁹EC News, 1 Kasım 1993, Yıl 8, Sayı 19, s.1.

¹⁵⁰EC News, 9 Ekim 1992, Yıl 7, Sayı 2, s.3.

çerçevesinde beyanlarda bulunduğunda "Avrupa Birliği" adını kullanmaya karar vermiştir.¹⁵¹

2. AT 'ın Dünya Ticareti'ndeki Yeri

Dünya ticareti özellikle 1950 yılından itibaren başlayarak, 1960'lı ve 1980'li yıllarda büyük bir ivme kazanarak devamlı bir gelişme göstermiştir.¹⁵² AT dünyanın en büyük ticari bloku olarak, dünyada en fazla ihracat ve ithalat yapan grup konumundadır. üye ülkelerin kendi aralarındaki ticaret te dahil olmak üzere, dünya ihracatındaki payı 1994'te tahmini olarak %54.3 iken, dünya ithalatındaki payı %41.8'dir.¹⁵³

Topluluk korumacı politikaların etkisiyle dış ülkelerle olan ticaretinde oldukça tedbirli davranmaktadır. Bu nedenle üye ülkelerin Topluluk dışındaki ülkelerle olan dış ticareti, Topluluk içi ticaret kadar gelişme göstermemekle birlikte; Topluluk ekonomisi açısından oldukça önemlidir. Tablo 4.te Topluluğun üye olmayan ülkelerle olan ticareti görülmektedir.

¹⁵¹EC News, 15 Mart 1994, Yıl 9, Sayı 3, s.1.

¹⁵²BOLAT Ömer, age, s.4.

¹⁵³OECD, Economic Outlook, No:55, June 1994, s.A 41.

TABLO 4. AT'IN ÜYE OLMAYAN ÜLKELERLE DIŞ TİCARETİ

ÜLKE	Ülkelerin toplam ithalatı içinde AT'nin payı %			Ülkelerin toplam ihracatı içinde AT'nin payı %		
	1980	1991	1992	1980	1991	1992
I.OECD Ülkeleri						
İsviçre	68.4	70.2	72.2	53.4	58.8	59.0
ABD	15.8	17.6	17.6	26.7	24.4	23.0
Kanada	8.4	10.5	9.5	13.2	7.9	7.0
Japonya	5.9	13.5	13.5	14.0	18.9	18.5
Avustralya	22.7	20.9	20.1	13.9	11.8	12.7
II.Diğer Avrupa Ülkeleri						
Bulgaristan	11.7	50.9	53.6	15.0	39.7	41.3
Türkiye	35.2	43.8	43.7	45.9	51.6	51.7
Çekoslavya	14.1	32.1	24.8	13.1	20.8	11.4
Macaristan	23.1	40.4	42.4	20.9	46.7	46.5
Romanya	17.3	27.4	7.5	25.4	34.2	32.5
III.Afrika Ülkeleri						
Libya	68.4	62.9	59.0	44.2	84.7	82.5
Mısır	42.0	39.0	38.2	47.4	38.1	42.6
Sudan	39.1	43.8	38.2	31.1	30.8	32.6
Gana	41.6	46.1	45.1	42.4	60.1	56.6
GüneyAfrika C.	36.0	41.4	37.1	19.1	28.4	25.3
IV.Ortadoğu Ülkeleri						
Irak	44.3	18.5	21.8	42.0	42.4	32.9
İran	42.0	45.6	48.8	32.1	43.9	41.8
S.Arabistan	36.8	34.4	37.2	38.0	20.7	21.9
Kuveyt	32.9	18.9	39.4	26.1	33.9	26.3
Suriye	38.6	36.8	38.1	64.0	47.9	61.5

ÜLKE	1980	1991	1992	1980	1991	1992
V.Güneydoğu Asya ve Uzakdoğu Ülkeleri						
Pakistan	21.9	25.6	25.5	19.8	29.5	28.1
Hindistan	21.8	28.3	30.9	23.0	27.1	27.5
Endonezya	13.6	18.2	20.1	6.5	12.9	13.8
Çin	14.4	13.3	12.0	13.0	9.5	8.9
Güney Kore	7.3	12.1	11.8	15.0	13.7	12.3
VI.Latin Amerika						
Ülk.	14.9	12.5	12.5	15.3	8.5	7.8
Meksika	23.6	22.5	22.2	17.4	10.3	10.5
Venezuela	16.5	22.6	22.4	30.5	31.2	29.6
Brezilya	29.7	21.5	22.5	30.4	31.9	30.7
Arjantin	14.5	36.6	32.2	10.2	31.0	24.9
Küba						
VII.Diğer Ülkeler	14.3	15.0	15.9	12.3	9.3	5.5
Trinidad ve Tobago	7.6	4.9	7.5	36.8	13.5	14.2
Papua Yeni Gine	20.2	18.0	17.9	23.6	14.6	14.9
Yeni Zelanda	11.4	13.5	9.8	25.3	27.6	24.0
Jamaika	7.4	15.7	23.2	21.5	25.6	22.6
Bahama						

KAYNAK: Eurostat, Basic Statistics of the Community comparison with the principal partners of the Community, 31.st edition, 1994,s.320-321.

Tablo incelendiğinde Topluluğun; ABD, Kanada, Japonya gibi gelişmiş ülkelerin yanında; Trinidad ve Tobago, Papua Yeni Gine gibi az gelişmiş ülkelerle de ticari ilişkilerde bulunduğu görülmektedir.

1992 verileri incelendiğinde; özellikle eski Doğu Bloku ülkelerinin ithalat ve ihracatında Topluluğun önemli paylara sahip olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu durumun Topluluk ülkelerinin eski sömürgeleri olan Afrika ülkeleri ve Güneydoğu Asya ülkeleri için de geçerli olduğu tablodan açıkça görülmektedir.

Dış ticarete konu olan mal grupları açısından da üye ülkeler arasında büyük farklılıklar bulunmaktadır. Tablo 5. ve Tablo 6. ihracat ve ithalatın mal grupları açısından dağılımını göstermektedir.

TABLO 5. AT TA İHRACATIN MAL GRUPLARINA GÖRE
DAĞILIMI-1992(%)

SITC:Standart Milletlerarası Ticaret Sınıflaması

İHRACATÇI ÜLKE	Toplam İhracat	Gıda Ürünleri içecekler ve tütün ürünleri (SITC 0+1)	Yakıtlar (SITC 3)	Hammad deler (SITC 2+4)	Makin e ve taşıt araçlar 1 (SITC7	Diğerleri (SITC 5+6+8+9)
	(milyon ECU)	%	%	%	%	%
AT 12'ler (iç+dış)	1.136.487	10.6	3.2	2.8	39.3	44.1
Belçika-Lüksemburg	95.412	10.4	3.5	2.7	27.0	13.5
Danimarka	31.063	25.2	3.4	4.2	26.7	40.5
Almanya	331.009	5.1	1.2	2.0	49.7	41.9
Yunanistan	7.338	27.8	5.4	9.7	4.9	52.2
İspanya	53.032	14.3	2.9	3.5	41.6	37.7
Fransa	192.361	13.9	2.2	2.7	43.1	38.2
İrlanda	21.838	24.3	0.6	2.9	26.9	45.0
İtalya	137.581	6.6	2.1	1.4	36.8	53.0
Hollanda	108.614	20.4	8.5	6.4	23.8	40.8
Portekiz	13.727	7.1	2.6	7.1	21.7	61.5
İngiltere	144.522	8.1	6.4	1.8	40.0	43.7

KAYNAK: EUROSTAT, Basic Statistics of the Community Comparison with the
Principal Partners of the Community, 31st Edition, Brussels, 1994, s.319.

1992 verilerine göre, Topluluk toplam (iç+dış) ihracatının mal gruplarına göre dağılımına bakıldığında; gıda ürünleri ve tütün ürünlerinde %27,8 ile Yunanistan, yakıtlarda %8,5 ile Hollanda, hammadde ihracatında %9,7 ile Yunanistan ile makinelerde %49,7 ile Almanya ilk sırayı almaktadır. Toplam ihracat içinde ise; 331.009 milyon ECU ile Almanya ilk sırayı alırken, bunu 192.361 milyon ECU ile Fransa ve 144.522 milyon ECU ile İngiltere izlemektedir.

Tablo 6.da görülen 1992 verilerine göre, Topluluk toplam (iç+dış) ithalatının mal gruplarına göre dağılımına bakıldığında; % 13.7 ile Yunanistan gıda ürünlerinde, % 9.9 ile İspanya yakıtlarda, % 7.2 ile İtalya hammaddelerde, % 39.3 ile Fransa makinelerde birinci sırada yer almaktadır. Toplam ithalatta da yine, 315.745 milyon ECU ile Almanya ilk sırayı alırken, bunu 199. 360 milyon ECU ile Fransa ve 171.410 milyon ECU ile İngiltere izlemektedir.

TABLO 6.AT 'TA İTHALATIN MAL GRUPLARINA GÖRE
DAĞILIMI-1992(%)

İTHALATÇI ÜLKE	Toplam İhracat	Gıda Ürünleri içecekler ve tütün ürünleri (SITC 0+1)	Yakıtlar (SITC 3)	Ham maddeler (SITC 2+4)	Makine ve taşıt araçları (SITC 7)	Diğerleri (SITC 5+6+8+9)
	(milyon ECU)	%	%	%	%	%
AT 12'ler (iç+dış)	1.207.269	105.0	7.6	4.8	34.5	42.5
Belçika-Lüksemburg	101.890	10.0	7.2	5.2	26.5	51.0
Danimarka	26.753	12.2	4.6	4.1	30.1	48.9
Almanya	315.745	9.6	7.5	4.7	34.6	43.6
Yunanistan	17.951	13.7	9.5	3.5	34.1	38.9
İspanya	74.862	11.1	9.9	5.4	37.4	36.2
Fransa	199.360	9.4	8.0	3.5	39.3	39.8
İrlanda	16.808	11.5	5.3	2.6	33.4	47.2
İtalya	145.777	11.8	8.4	7.2	31.9	40.6
Hollanda	113.973	12.4	9.3	5.5	31.8	41.1
Portekiz	22.739	11.1	8.2	4.6	38.0	38.1
İngiltere	171.410	10.4	5.5	4.0	36.4	43.5

KAYNAK: EUROSTAT, Basic Statistics of the Community Comparison with the
Principal Partners of the Community, 31st Edition, Brussels, 1994, s.317

Tablo7. ve Tablo 8. de ise, AT'n ihracat ve ithalattaki başlıca ticari ortakları görülmektedir. Tablolara göre; Topluluk üyelerinin ithalatı ve ihracatında ABD en önemli paya sahiptir. 1992 verilerine göre, Topluluk toplam dış ihracatının %6.5'ini ABD ile gerçekleştirmiştir. Yine 1992 verilerine göre toplam dış ithalatın %7.2'si ABD'den yapılmıştır.

TABLO 7. AT 'IN BAŞLICA TİCARİ ORTAKLARI(%) -İHRACAT-1992

İHRACATÇI ÜLKE	Toplam İhracat	AT 12'ler (iç+ dış)	ABD	Japonya	Diğer ülkeler	ACP ülkeleri
	milyon ECU	%	%	%	%	%
AT 12'ler (iç+dış)	1.136.487	61.3				
AT 12'ler (dış)	439946		6.5	1.8	30.4	1.5
Belçika-Lüksemburg	95.412	74.8	3.9	1.0	20.3	1.1
Danimarka	31.063	54.5	5.0	3.6	36.9	1.3
Almanya	331.009	54.0	6.4	2.2	37.3	0.8
Yunanistan	7.338	62.2	4.0	0.9	30.9	1.3
İspanya	53.032	66.3	4.5	0.7	28.5	1.9
Fransa	192.361	63.0	6.2	1.7	29.0	2.8
İrlanda	21.828	74.2	8.2	2.9	14.7	0.7
İtalya	137.581	57.7	7.0	1.9	33.4	1.1
Hollanda	108.614	75.4	4.1	0.9	19.6	1.2
Portekiz	13.727	74.6	3.5	0.8	20.9	6.0
İngiltere	144.552	55.5	11.5	2.1	30.9	2.0

KAYNAK: Eurostat, Basic Statistics of the Community comparison with the principal partners of the Community, 1994, 31st edition, 313.

TABLO 8. AT 'TN BAŞLICA TİCARİ ORTAKLARI(%) - İTHALAT - 1992

İTHALATÇI ÜLKE	Toplam ithalat	AT 12'ler (iç+dış)	ABD	Japonya	Diğer ülkeler	ACP ülkeleri
AT 12'ler (iç+dış)	1.207.269	59.3				
AT 12'ler (dış)	491.272		7.2	4.3	29.3	1.5
BelçikaLüksemburg	101.890	71.2	5.8	3.8	191.1	2.1
Danimarka	26.753	55.4	5.1	3.3	36.3	0.4
Almanya	315.745	54.7	6.0	5.0	34.2	0.9
Yunanistan	17.951	62.7	3.6	6.4	27.2	0.9
İspanya	74.862	60.3	7.4	4.4	28.0	2.7
Fransa	199.361	65.6	7.3	2.9	24.2	2.0
İrlanda	16.808	71.9	11.9	3.3	12.9	0.9
İtalya	145.777	58.8	5.3	2.3	33.6	1.1
Hollanda	113.973	58.8	8.2	5.4	27.5	1.5
Portekiz	22.739	73.6	3.0	3.1	20.4	3.2
İngiltere	171.410	50.7	11.7	5.7	31.9	1.5

KAYNAK: Eurostat, Basic Statistics of the Community comparison with the principal partens of the Community, 1994, 31st edition, 311.

Son yıllarda Japonya'nın gösterdiği performans ta, Topluluk ile ticari ilişkilerinde dinamik bir gelişme sağlamasına yol açmıştır. 1992 verilerine göre, Toplam dış ihracatın %1.8'i Japonya ile gerçekleşirken toplam dış ithalatın % 4.3'ü Japonya'dan yapılmıştır.

ABD ile en fazla ihracat yapan Topluluk üyeleri; %11.5 ile İngiltere, % 8.2 ile İrlanda, % 7.0 ile İtalya'dır. ABD'den en fazla ithalatta bulunan Topluluk üyeleri ise; %11.9 ile İrlanda, %11.7 ile İngiltere, %8.2 ile Hollanda 'dır.

Japonya'ya en fazla ihracat yapan Topluluk üyeleri; %3.6 ile Danimarka, %2.9 ile İrlanda ve %2.2 ile Almanya'dır. Japonya'dan en fazla ithalatta bulunan Topluluk üyesi ülkeler ise; %6.4 ile Yunanistan, %5.7 ile İngiltere ve %5.4 ile Hollanda'dır.

B. TOPLULUK' TA REKABET KAVRAMI

AT ' ın temelini oluşturan Roma Anlaşması'na ekonomik açıdan bakıldığında, bu anlaşmanın serbest rekabet sistemini ele alarak serbest ticareti savuduğu söylenebilir. Serbest ticaret denilince; gümrük tarifeleri ve eşdeğer etkili tüm ticari engellerin ortadan kaldırılması, serbest rekabet denilince de; özel sektör veya kamu sektöründeki kuruluşların serbest ticareti engelleyecek davranışlarının (örneğin; piyasayı paylaşma anlaşmaları, fiyatları ortaklaşa belirleme, ortaklık kararları, üretimi, piyasayı, teknik gelişmeyi, yatırımları sınırlama veya kontrol etme gibi davranışlar) ortadan kaldırılması anlaşılmaktadır.¹⁵⁴

Topluluğun Ortak Rekabet Politikası'na ilişkin hükümler, Roma Anlaşması'nın 85-94. maddeleri arasında yer almaktadır. Bu maddeler incelendiğinde, genel olarak, özel sektörde firmalar arası rekabeti kısıtlamaya yönelik anlaşmaların önlenmesi ve kamu sektöründe ise devlet yardımlarının bir koruma aracı olarak kullanılmaması amacını taşıdığı görülmektedir.

Ortak Ticaret Politikası'na ilişkin hükümler ise, Roma Anlaşması'nın 110-116. maddeleri arasında yer almaktadır.

1. Roma Anlaşması'nda Serbest Rekabetin Korunması ile İlgili Kurallar

Topluluk serbest rekabeti bozabilecek uygulamaları üç bölümde inceleyerek, Roma Anlaşması'nda bunlarla ilgili denetim ve kısıtlamalara yer vermiştir. 85. maddeden 90. maddeye kadar olan bölüm, işletmelere uygulanacak kurallara yer vermektedir.

¹⁵⁴YENER Müjde, " Avrupa Topluluğu ve Devlet Yardımları", Sanayide Devlet Yardımları ve Teşvikler GATT Kodu, AT ve EFTA Kuralları ve Uygulama Konulu Sempozyum (20-21 Mayıs 1992) İçin Seçilmiş Okuma Parçaları, Marmara Üniversitesi AT Enstitüsü, Yenilik Basımevi, İstanbul, 1992, s.118.

85.maddeye göre; üye devletler arasındaki ticareti etkileyebilecek ve Ortak Pazar içindeki rekabeti önleyecek, sınırlayacak ya da bozacak etkileri olan işletmeler arası tüm anlaşmalar, işletmelerin ortaklık kararları ve diğer yatay ve dikey anlaşmalar yasaklanmıştır.¹⁵⁵

86. maddede ise, işletmelerin , piyasadaki hakim durumdan usulsüz şekilde yararlanmalarını önlemeye yönelik olup, monopol ve oligopollerin piyasayı bütünüyle ele geçirmesini engelleme amacını taşımaktadır.

87., 88., 89. ve 90. maddelerde ise Konsey, Komisyon ve diğer organlara verilen yetkiler açıklanmaktadır.

91. maddede özel bir konu olan dumping uygulamalarına ker verilmiştir. Bu madde ile; Topluluk içinde dumping uygulamaları yasaklandığı gibi aynı zamanda, zarar gören devlet her türlü önlemleri almaya yetkili kılınmıştır. Maddede dumping uygulamalarının neden yasaklandığı konusunda ise herhangi bir açıklamaya rastlanmamıştır. Ayrıca sadece dumping uygulamaları kavramına yer verilmiş kavramı tanımlayıcı bir açıklama yapılmamıştır.

92.,93. ve 94. maddelerde ise devlet yardımları ile ilgili kurallar belirlenmiştir.

92/1'de; bazı ürünleri ya da işletmeleri üstün duruma getirerek, rekabeti bozan veya bozma tehlikesi yaratan, devletler tarafından ya da her ne şekilde olursa olsun devlet kaynakları aracılığıyla yapılan yardımların üye devletler arasındaki alışverişleri etkilediği ölçüde Ortak Pazar ile bağdaşmayacağı belirtilmiştir.

Bu katı tutum 92/2 ile biraz yumuşatılmıştır. Bu paragrafa göre; ürünlerin kaynağına bağlı olarak bir ayrıcalık yapılmamak koşuluyla tüketicilere verilen sosyal nitelikteki yardımlar, doğal afetler ya da öteki olağanüstü olaylar nedeniyle ortaya çıkan zararları kapatmaya ayrılan yardımlara istisna getirilmiştir.

92/3.te belirtilen yardımların ise, belirli koşulları yerine getirdikleri ölçüde Ortak Pazar ile bağdaşabilir olacağı belirtilmektedir. Buna göre;¹⁵⁶

aa) Yaşam düzeyi anormal derecede düşük olan ya da önemli bir işsizliğin hüküm sürdüğü bölgelerin ekonomik kalkınmasını kolaylaştırmaya ayrılan yardımlar,

¹⁵⁵GÜNUĞUR Haluk,AET' nu Kuran Anlaşma (Roma Anlaşması),Genişletilmiş II. Baskı, Barışcan Yayıncılık, Ankara,1988, s.65.

¹⁵⁶ibid, s. 69.

bb) Avrupa'nın ortak yararına olan önemli bir projenin gerçekleştirilmesini kolaylaştırmaya ya da bir üye devlet ekonomisindeki önemli bir bozukluğu düzeltmeye ayrılan yardımlar,

cc) Alış veriş koşullarını ortak yarara aykırı olduğu ölçüde bozmadıkça, bazı faaliyetlerin veya bazı ekonomik bölgelerin kalkınmasını kolaylaştırmaya ayrılan yardımlar,

dd) Komisyon'un önerisi üzerine Konsey'in nitelikli çoğunlukla alacağı kararla belirlenen başkaca yardım kategorileri,

Komisyon tarafından incelendikten sonra Ortak Pazar ile bağdaşır olarak nitelendirilirse, üye devletlerin verebileceği yardımlar olarak kabul edilmektedir. Burada, Topluluğun ortak çıkarları açısından devlet yardımlarının takdiri konusunda son sözün Komisyon'a verilmesi ile, üye devletlerin kendi çıkarlarını göz önünde tutarak Topluluk içi rekabetin bozulmasına yol açması önlenmiş olmaktadır.

93. maddede Komisyon devlet yardımlarını denetleme ve üye devletlerin yükümlülüklerini yerine getirmelerini sağlamakla görevlendirilmiştir. Bu maddeye göre Komisyon; üye devletlerin sunduğu yardım planlarını bütünü ile inceleyip karar vermekte; üye devletleri onaylanmış plan çerçevesinde ve sınırları aşmamak koşulu ile bireysel yardımların verilmesi konusunda serbest bırakmaktadır. Ancak Topluluğun hassas sektörler olarak kabul ettiği sektörlerde de Komisyon'a inceleme yetkisi verilmiştir.

94. maddede de Konsey'in yetkileri belirtilmektedir.

Yukarıdaki maddelerde de görüldüğü gibi; devlet yardımlarının rekabeti bozduğu, her türlü koruyucu önlem ortadan kaldırıldığında başvurulacak tek dayanak olacağı göz önüne alındığı halde, Topluluk devlet yardımlarını kesin bir şekilde yasaklamaktan kaçınmakta bu konuda esnek davranmaktadır. Topluluk yasaklama getirmekten çok, Topluluk çıkarlarını gözeterek ve Topluluk içi rekabet ve ticarete olan etkisinin en aza indirilmesi için etkin bir kontrol mekanizması kurarak, devlet yardımlarının kontrollü bir şekilde verilmesini sağlamayı amaçlamaktadır.

Ancak Topluluğun devlet yardımlarını istenen ölçüde azaltamadığı, bu konuda tam bir kontrole sahip olamadığı da açıkça görülmektedir. Özellikle son yıllarda, Tek Pazar'a uyum sağlama, yeniden yapılanma ve diğer gelişmiş ülkelerle

teknolojik açıdan başa çıkabilme ve Ar-Ge faaliyetlerini arttırma gibi nedenlerle, üye devletlerin kendi ulusal sanayilerine yaptıkları yardımlar daha da artmıştır.

Üye ülkelerin çoğunda bu yardımların, en çok vergi indirimi ve hibe şeklinde yapıldığı, hisse senedi alımı yolu ile sermayeye katkı ve garantiler ve ucuz kredi yolu ile yapılan yardımların da azımsanmıyacak ölçüde olduğu; yardım rejimlerinin, sektörel veya bölgesel amaçlı olmaktan çok Komisyon'un değerlendirmesini güçleştiren genel yardımlar olarak verildiği gözlemlenmektedir.¹⁵⁷

2. Roma Anlaşması'nda Serbest Ticaretin Korunması ile İlgili Kurallar

Anlaşma'nın 3. maddesi; Topluluğun üçüncü ülkelere karşı ortak bir dış ticaret politikası oluşturacağını belirtmektedir. 110.-116. maddeler ise bu politikanın uygulanması ile ilgilidir.

110. maddede belirtildiğine göre; üye devletler aralarında bir gümrük birliği kurarak ortak çıkarlarına, dünya ticaretinin uyumlu gelişmesine, uluslararası alışverişlerdeki sınırlamaların giderek kaldırılmasına ve gümrük engellerinin indirilmesine katkıda bulunmak konusunda anlaşmaktadır. Ortak Ticaret Politikası, üye devletler arasında vergilerin kaldırılmasının, bu devletler işletmelerinin rekabet gücünün yükseltilmesine olabilecek olumlu etkilerini hesaba katmaktadır.¹⁵⁸ Bu maddede de açıkça görüldüğü gibi, Topluluk serbest ticareti engelleyerek dünya ticaretinin gelişmesini sınırlayacak her türlü etkinin karşısında yer almaktadır.

111. ve 112. maddeler, geçiş dönemi sırasında üye ülkelerle üçüncü ülkeler arasındaki ticari ilişkiler üzerinde Konsey ve Komisyon'un yetkilerini açıklamaktadır.

113. maddede ise Ortak Dış Ticaret Politikası'nın dayanakları anlatılmaktadır. Bu maddede ortak ticaret politikası için; gümrük tarifesi değişiklikleri, gümrük tarifesi ve ticaret anlaşmaları, liberasyon önlemlerinin tek düzene bağlanması, ihracat politikası ile sübvansiyon ve damping uygulamalarında alınacak ticareti koruyucu önlemler gibi beş uygulama alanı belirlenmiştir.

114. madde ile, belirtilen alanlarda yapılacak anlaşmalar için Konsey'e yetki verilmiştir. 115. maddede, Komisyon, üye devletleri gerektiği durumlarda, alınan

¹⁵⁷YENER Müjde, age, s.126.

¹⁵⁸GÜNUĞUR Haluk, age, s. 85.

ticaret politikası önlemlerinin uygulanması için gerekli koruma önlemlerini almaya yetkili kılınmıştır.¹⁵⁹

C. AT 'TA DAMPİNG UYGULAMALARI

1. Damping'in Tanımı

Toplulukta geçerli olan damping tanımı, GATT 'ın VI. maddesi referans alınarak yapılmıştır. 11 Temmuz 1988'de kabul edilen, 2423/88 sayılı Konsey Tüzüğü'nün II. maddesinde; "Toplulukta ihraç fiyatı, benzer ürünün normal değerinden daha düşük olan bir ürün dampingli kabul edilir" demektir.¹⁶⁰

Son olarak 15 Nisan 1994'te Avrupa Komisyon'u tarafından yayımlanan Madde VI'nın Yürütülmesi Anlaşması'nın 2. maddesinde yer alan damping tanımı, Topluluk içinde geçerlilik kazanmıştır. Bu tanıma göre; "bir ülkeden diğerine ihraç edilen ürünün ihraç fiyatı, ithal eden ülkedeki tüketime sunulduğunda, benzer ürünlerin normal değerinden daha düşük ise bu ürün dampingli kabul edilir".¹⁶¹

II. maddede damping tanımı içinde yer alan normal değer, ihraç fiyatı ve benzer ürün kavramlarına da sırasıyla yer verilmektedir.¹⁶² Buna göre;

a) Normal değer: ihracatçı ülkede veya menşe ülkede tüketime konu olacak benzer ürün için normal ticari işlemler çerçevesinde uygulanacak fiyattır. Eğer söz konusu mal iç piyasaya verilmiyorsa bu fiyat, ihracatçının başka ülkelere uyguladığı fiyat, o da yoksa üretim maliyeti esas alınarak belirlenen fiyattır.

¹⁵⁹Ibid, s.87.

¹⁶⁰Council Regulation (EEC) No:2423/88 of 11 July 1988, 10 protection against dumped or subsidized imports from Countries not members of the European Economic Community, s.3.

¹⁶¹Commission of the European Communities, COM(94) 143 final, 94/0114/AVC proposal for a Council Decision concerning the conclusion of the results of the Uruguay Round of Multilateral Trade Negotiations (1986-1994), Brussels, 1994, s.145.

¹⁶²Ibid, s.145-148.

b) İhraç fiyatı: Topluluğa ihracat amacıyla satılan ürün için ödenen fiyat olup, bunun hesaplanmasında sözkonusu satışlarla doğrudan ilgisi olan bütün vergiler ile yapılan iskontalar ve kısmi geri ödemeler çıkarılmaktadır.

c) Benzer Ürün: Sözkonusu ürünün aynısını, yani ona bütün yönlerden benzer olan ürünü veya böyle bir ürünün olmaması durumunda sözkonusu ürünün özelliklerinin yakın özellikleri olan bir başka ürünü ifade etmektedir.

2. AT 'ın İdari Yapısı İçinde Damping ile İlgili Kuruluşlar

a) Bakanlar Konseyi: Üye ülkelerin Dışışleri Bakanlarından oluşmakla birlikte, ele alınacak konuya göre ilgili bakanlardan da oluşabilmektedir. 10 Aralık 1974'teki Paris Zirvesinden itibaren Avrupa Konseyi adı altında düzenli olarak bir araya gelen Konseyde Başkanlık üye ülkeler tarafından dönüşümlü olarak 6 aylık sürelerle üstlenilmektedir. Konsey içinde Daimi Temsilciler Komitesi ve Daimi Temsilci Yardımcıları Komitesi olmak üzere iki Coreper vardır. Bunun dışında tarım alanında çalışmalar yapan özel bir Komite de bulunmaktadır.¹⁶³

Konsey kararlarını basit çoğunluk, nitelikli çoğunluk veya oybirliğiyle almaktadır. Nitelikli çoğunlukta en az 8 ülkenin olumlu oy kullanması gerekmektedir. Yani toplam 54 oy olmalıdır. Ülkeler; Almanya, Fransa, İtalya ve İngiltere 10'ar ay; İspanya 8 ay; Belçika, Yunanistan, Hollanda ve Portekiz 5'er ay; Danimarka ve İrlanda 3'er ay ve Lüksemburg 2 ay ile Konsey'de yer almaktadır.

Avrupa Konseyi, Topluluğun karar alma organıdır. Anti-damping uygulama yetkisini elinde tutmaktadır. Son alınan karara göre; anti-damping konusundaki kararlar geçmişte olduğu gibi nitelikli çoğunluk oyuyla değil, üye devletlerin basit çoğunluk oyuyla alınacaktır.¹⁶⁴

b) Komisyon: Üye devletler hükümetlerince karşılıklı ortak anlaşmayla, dört yıllık süre için atanan ve genel niteliklerine göre seçilen, bağımsız 17 Komiser'den oluşmaktadır. Almanya, İngiltere, Fransa, İtalya ve İspanya 2'şer üye; İrlanda, Belçika, Hollanda, Lüksemburg, Danimarka, Yunanistan ve Portekiz 1'er üye ile

¹⁶³BHDTM, Avrupa Topluluğu Koordinasyon Genel Müdürlüğü, age, s.8.

¹⁶⁴EC News, 15 Mart 1994, Yıl 9, Sayı 3, s.8.

Komisyonu oluşturmaktadır. Komisyon Başkanı Konsey tarafından, Komiserler arasından iki yıllık bir süre için atanmaktadır. Komisyon idari teşkilat olarak, bir Hukuk Servisi ve bir İstihbarat Ofisi'nin yanısıra 23 Genel Müdürlük ve diğer servislerden oluşmaktadır. Komiserlerin herbirinin bir kabinesi bulunmakta, bu kabine, Komiser'le İdare arasındaki bağlantıyı temin etmektedir. Komisyon ayrıca, hükümet temsilcilerinden oluşan İstisari, İdari ve Düzenleyici Komitelerle de işbirliği içindedir. Komisyonun görevlerini iki başlık altında incelemek mümkündür.¹⁶⁵

aa) Komisyon, Kurucu Anlaşmanın koruyucusudur. Kurucu Anlaşmanın ve organların almış olduğu kararların usulünce uygulanıp uygulanmadığı, ilgili tarafların yükümlülüklerini yerine getirip getirmediğini izlemekle görevlendirilmiştir.

bb) Yürütme organıdır. Roma Anlaşması'ndan kaynaklanan yürütme yetkilerinin yanısıra, ortak politikaların oluşturulması ve yürütülmesi görevini de üstlendiğinden, bu yetkilerinde bir artış olmuştur. Topluluğu hukuken temsil eder. Topluluk fonlarının idaresi görevi de Komisyon'a aittir.

Anti-Damping Kodu'nda Komisyonun görevi damping ve yol açtığı zararlara ilişkin delilleri incelemek ve soruşturma başlatılıp başlatılmamasına karar vermek olarak belirlenmiştir. Komisyon soruşturma açılmasına yol açan şikayette yer alan damping ya da sübvansiyon ve zarar iddiasına ilişkin bilgileri Resmi Gazete'de soruşturma bildirimlerinde yayımlamaktadır.¹⁶⁶ Komisyon bir anti-damping olayını incelerken, tıpkı rekabet politikasında olduğu gibi, bir ölçüde yargı organı konumu edinmektedir.¹⁶⁷ Komisyon'da Anti-damping vergisi kararı, basit çoğunluk oylaması ile alınmaktadır.¹⁶⁸

c) Ekonomik ve Sosyal Komite: Konsey ve Komisyon'a yardım etmek üzere danışma organı niteliği taşımaktadır. Komisyon, ekonomik ve sosyal kesimlerden, özellikle üreticiler, çiftçiler, taşımacılar, işçiler, küçük esnaf ve zenaatkarlar, serbest meslek sahipleri ve kamu yararına çalışan küçük ve orta ölçekli işletmelerin temsilcileri ile tüketiciler, çevreciler ve dernek temsilcilerinden oluşmaktadır. Komitenin 4 yıl süreyle seçilen 189 üyesi vardır. Belçika 12, Almanya 24, İspanya 21, İrlanda 9, Lüksemburg 6, Potekiz 12, Danimarka 9, Yunanistan 12, Fransa 24, İtalya 24, Hollanda 12 ve İngiltere 24 üye ile Komiteye katılmaktadır. Komite bir danışma organı olduğundan çalışma düzeni görüş bildirme biçimindedir. Anlaşmanın tesbit ettiği durumlarda, Komite'ye zorunlu olarak danışılmakta ve görüş bildirilmesi için 10 günlük süre tanınmaktadır. Sözlü olarak ta görüşlerde bulunabilecek danışmanların kapsadığı alanlar;

¹⁶⁵BHDTM, Avrupa Topluluğu Koordinasyon Genel Müdürlüğü, age, s.10.

¹⁶⁶EC News, 22 Mart 1991, Yıl 6, Sayı 12, s.7.

¹⁶⁷EC News, 25 Şubat 1994, Yıl 9, Sayı 2, s.5.

¹⁶⁸European Commission, Bulletin of the European Union "Common Commercial Policy", Brussels, 1.2.1994, s.21.

aa) damping veya sübvansiyonun varlığı, marjı ve miktarı,
 bb) zararın varlığı ve boyutu,
 cc) dampingli veya sübvansiyon edilen ithalat ile zarar arasındaki nedensellik bağı,

dd) dampingli veya sübvansiyon edilen ithalatın zarara yol açmasını önlemek veya düzeltme için alınacak tedbirler ve bu tedbirleri yürürlüğe koyma vasıtaları, olarak sıralanabilir.¹⁶⁹

d) Adalet Divanı: Üye ülkelerin oybirliği ile 6 yıllık bir süre için seçilen 13 yargıçtan oluşan AT'nin yargı organıdır. Topluluk rekabet kurallarının üçüncü ülkelerle olan anlaşmalarda uygulanabilmesine olanak sağlamaktadır.¹⁷⁰ Konsey'in anti-damping vergisi uygulamasını başlatması veya anti-damping uygulamasının durdurulmasına dair aldığı kararlara karşı, bu kararlardan etkilenen firmaların AT Adalet Divanı'na başvurma hakları vardır. Anti-damping uygulamasındaki karar metninde yer alan ve soruşturmaya dahil edilen ihracatçı üreticiler de bu hakkı kullanabilirler.¹⁷¹

II AT 'TA ANTİ-DAMPİNG UYGULAMALARI

A. AT 'TA ANTİ - DAMPİNG

1. Sistemin Gelişimi

Roma Anlaşması'nın imzaladığı 1 Ocak 1958'den 1 Temmuz 1968'e kadar olan geçiş dönemi süresince, 6 üye ülke anti-damping ile ilgili kendi ulusal mevzuatlarını uygulama kararı almışlardır. Roma Anlaşması'nın 113.maddesi, değişik uygulamaların geçiş dönemi sonunda gerçekleştirilecek gümrük birliği ve malların serbest dolaşımı ilkesini bozması kaçınılmaz olduğundan, geçiş döneminden sonra damping ve sübvansiyonla ilgili yasal düzenlemelerde üye ülkeler arasında paralellik sağlamasını öngörmüştür. Bu dönemde anti-damping ile ilgili yasal düzenlemeler sadece Batı Almanya, Fransa ve İtalya'da görülmektedir.

Üyelerin yasal düzenlemelerinde paralellik sağlayan ortak kurallar 113. madde doğrultusunda, Kennedy Rounds Görüşmeleri sonucunda 30 Haziran

¹⁶⁹BALKIR Canan, ÜNAL Hülya, Uluslararası Ticarete Haksız Rekabet ve Anti-Damping Uygulamaları, Dış Ticaret Derneği Araştırma Merkezi, No:1986/1, Ankara, Eylül 1986, s.16.

¹⁷⁰European Commission, Community Competition Policy in 1993, Brussels 1994, s.58.

¹⁷¹BİLEK Zuhale, Aydın Emine, Avrupa Topluluğu Anti-Damping Mevzuatı ve Uygulamaları, Uluslararası Mal Dolaşımına İlişkin Kurallar, İGEME, İstanbul 1990, s.3.

1967'de kabul edilerek ilk anti-damping Kodu imzalanmıştır.¹⁷² Böylece 459/68 sayılı tüzük ve topluluk içinde GATT Anti-Damping Kodu'nun kuralları işlemeye başlamıştır. 1973'te bu tüzükte değişiklikler yapılarak Topluluğa katılan yeni üyelerin ulusal mevzuatlarının değiştirilmesi veya iptali konusunda Komisyon'a yetki verilmiştir. 5 Nisan 1977'de ECSC No:329/77'deki Komisyon tavsiyesi ile kömür ve çelik ürünlerinde anti-damping vergisi uygulanmaya başlanmıştır.

1978 yılında ise, 459/68 sayılı tüzükte değişiklikler yapılarak, damping soruşturmalarının gizliliği ve yayınlanması ile ilgili düzenlemeler getirilmiştir.

3017/79 sayılı Konsey tüzüğü ve 3018/79 sayılı komisyon tavsiyesi ile daha önce kömür ve çelik ürünlerine uygulamaya başlanan anti-damping ürünlerine yasal düzenlemeler getirilmiştir. 1982'de ise, 3017/79 sayılı tüzüğe, yeniden incelemenin soruşturmanın sonuçlandırılmasından 1 yıl geçmeden yapılmaması hükmü getirilmiştir.

1984'te kömür ve çelik ürünleri için 2177/84 sayılı tüzük, diğer ürünler için de 2176/84 sayılı tavsiye kararı çıkarılmıştır. Bu tüzüğe uygulanan ve değiştirilen son verginin 5 yıl sonra otomatik olarak düşmesini öngören yeni bir hüküm konmuştur.¹⁷³

2176/84 sayılı tüzük AET ve EURATOM için, 2177/84 sayılı tavsiye kararı da AKÇT için kabul edilen hükümlerdir. AKÇT Anlaşması'nın 71. ve 74. maddeleri uyarınca Komisyon, dampingli ve sübvansiyonlu ihracata karşı yetkilerini kullanıp gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür. 71. madde de ayrıca Komisyon' un sözkonusu yetkilerini kullanmaması durumunda üye ülkelerin kendilerinin harekete geçecekleri öngörülmüştür.¹⁷⁴ Topluluğun en yeni üyeleri İspanya ve Portekiz ile Topluluk arasında geçiş döneminde sözkonusu olan anti-damping uygulamaları ile ilgili mevzuat, 812/86 sayılı Konsey tüzüğü ve 813/86 sayılı Komisyon kararına dayanmaktadır.¹⁷⁵ Genişleme ile ilgili Anti-Damping Mevzuatı'nın hükümleri,

¹⁷²BOLAT Ömer, "GATT ve AET'de Anti-Damping Politikası," İktisadi Kalkınma Vakfı Dergisi, Sayı 45, Ocak 1986, s.4.

¹⁷³BALKIR Canan, age, s.6.

¹⁷⁴İKV, age, s.90.

¹⁷⁵BOLAT Ömer, Avrupa Topluluğunun Dış Ticaret Politikasının Değerlendirilmesi, İKV Yayınları, Ankara, 1992, s.56.

birkaç istisna dışında, 2176/84 sayılı Konsey tüzüğü ile 2177/84 sayılı Komisyon kararının hükümleriyle aynıdır.

2176/84 sayılı tüzükte yer alan teknik detaylar yeterince açık ve aydınlatıcı olmadığından uygulamada zorluklarla karşılaşmıştır. Bu mevzuata GATT Anti-Damping Kodu'nda yer almayan bir hüküm 22 Haziran 1987'de yürürlüğe konarak eklenmiştir ve böylece Topluluk içinde gerçekleştirilen montaj ve üretimde kullanılmak üzere ithaledilen malzeme ve parçalardan da üç koşulun gerçekleşmesine bağlı olarak anti-damping vergisi alınabilmesi olanağı getirilmiştir. Bunlar;

aa) Montaj işleminin anti-damping soruşturmasının açılmasından sonra başlatılması veya büyük ölçüde artırılması,

bb) Montaj veya üretim işleminin, benzer ürün ihracatı kesin anti-damping vergisine tabi herhangi bir üretici ile bağlantısı veya ortaklığı olan bir tarafça yapılması,

cc) Montaj veya üretim işleminde kullanılan ve anti-damping vergisine tabi olan ürünün ihraç edildiği ülke menşeli olan parçalar veya malzemelerin değerinin, kullanılan diğer bütün parçalar veya malzemelerin değerini en azından %50 oranında aşmasıdır.¹⁷⁶

Karşılaşılan güçlükler ve yapılan itirazlar sonucu 11 Temmuz 1988 tarih ve 2423/88 sayılı yeni bir tüzükle mevzuat genişletilmiş ve açıklamalar getirilmiştir.¹⁷⁷ AKÇT için 29 Temmuz 1988 tarih ve 2424/88 sayılı Komisyon kararı alınmıştır. Burada yeni hükümler koyulurken, eski mevzuattaki bazı hükümler de daha belirgin hale getirilmiştir.

Yeni mevzuatla getirilen ve Topluluk anti-damping politikasının gittikçe sertleştirilmekte olduğunu gösteren en önemli hükümler aşağıdaki gibi belirtilebilir.¹⁷⁸

aa) Anti-Damping vergisine tabi olan bir ürünün parçalarının o ürün için damping vergisinin konulduğu üye olmayan ülkelere Topluluktaki bir üye ülkeye (veya ülkelere) ithal edilerek orada montajı yapılmak suretiyle anti-damping önlemlerinin aşılmasını önlemek amacıyla, ithal edilen parçaların değerinin, üretimde kullanılan bütün parçaların değeri içindeki payı belirli bir oran sınırlı

¹⁷⁶TOBB, age, s.9.

¹⁷⁷BİLEK Zuhâl, AYDIN Emine, age, s. 1.

¹⁷⁸BOLAT Ömer, "Avrupa Topluluğu'nun Anti-Damping Mevzuatında Yapılan Değişikliklerin İncelenmesi", İKV No: 69, Ankara, 1989, s.2.

aşarsa, montaj işlemi Toplulukta yapılan bitirilmiş ürün üzerinden kesin anti-damping vergileri alınması kararlaştırılabilir.

bb) ikinci olarak anti-damping vergisinin Topluluk'taki ihracatçı yerine üçüncü ülkedeki ihracatçı tarafından verilmesi yoluyla bu vergilerin etkisiz hale getirilmesi yanında sözkonusu ürünün ithalatından ilave bir anti-damping vergisi kararlaştırılabilir.

Son olarak ise, Uruguay Round Görüşmeleri sonucunda GATT'ın VI. maddesinde Yürütme Anlaşması kabul edilmiştir.

2. AT Anti-Damping Kodu ile GATT Anti-Damping Kodu Arasındaki Farklılıklar

AT ve GATT 'ın anti-damping politikaları içerik ve ilkeler açısından tam bir uyum içindedir. AT birçok hükmünde GATT hükümlerini referans olarak almaktadır. AT 'daki anti-damping uygulamaları uluslararası ticareti azaltma tehlikesine rağmen, GATT 'tan ayrı olarak ek bazı önlemlerde içermektedir. Bu farklılıklar ana hatlarıyla aşağıdaki gibi belirtilebilir:

a) AT 'taki anti-damping uygulamalarında, başvuruları azaltmak amacı ile bir hasar testinin yapılması koşulu getirilmiştir. Bu uygulama dampingin yalnızca çok önemli hasara neden olması durumlarında ve hasarın ortadan kaldırılmasını sağlamak üzere koruyucu önlemlere başvurulabilmesi şeklindedir.¹⁷⁹ GATT Anti-Damping Kodu'nda ise, olumlu kanıtların varlığına dayandırılan bir zarar halinin saptanması yeterlidir. Bu zarar dampingin konusu ithalatın hacmi ve bunun iç piyasadaki benzer malların fiyatları üzerindeki etkisi ile bu ithalatın sözkonusu malların ulusal üreticileri üzerindeki etkisi objektif olarak incelendikten sonra saptanır.¹⁸⁰

b) GATT kuralları daha çok üreticiler lehine işlemektedir. GATT Sözleşmesi'ne göre damping, normal değer altındaki fiyatlardan yapılan ithalatın gerek miktar gerekse satış koşulları yönünden ithalatçı ülkelerdeki üreticiler aleyhine artış göstermesidir.¹⁸¹ Toplulukta ise, üretici çıkarları kadar tüketicilerin

¹⁷⁹ENGİN Nazım, age, s.40.

¹⁸⁰TOBB, age, s.4.

¹⁸¹BALKIR Canan, age, s.3.

çıkarları da gözetilmekte ve ikisi arasında bir denge oluşturulmaya çalışılmaktadır.¹⁸²

c) GATT serbest rekabetin bozulmasını önlemek amacıyla anti-damping uygulamalarına izin vermektedir. Anti-damping uygulaması başladığı zaman, değişik firmalar için hesaplanan danping marjına göre ihracatlara farklı oranda vergi uygulamak normal kabul edilmektedir.¹⁸³ Bu uygulamalar yine kendi içindeki eşit muamele ve ayrımcılık yapmama ilkesiyle çelişmektedir. AT kurallarında ise böyle bir durum sözkonusu değildir ve AT ancak çıkarlarının zarar görmesi durumunda anti-damping uygulamalarına gitmektedir.

d) AT Anti-Damping Kodu, şikayetçiler kadar şikayet edilenlerin çıkarlarında gözetmektedir. Komisyona sunulan bilgiler açık bir biçimde incelenebilir. Taraflardan birinin, Komistona sunduğu bilgilerin gizli olduğunu ileri sürmesi durumunda, konuyla ilgili anlamlı ve gizli olmayan bir özet sunmakla yükümlüdür.¹⁸⁴ Ayrıca kurallar savunma için belirli bir süre de tanımaktadır. GATT Anti-Damping Kodu'nda ise bu tür ayrıntılı yükümlülükler ele alınmamıştır.

e) AT, dampingten olumsuz etkilenen Topluluk sanainin büyük bir bölümünün şikayeti ile ve üye ülkelere de danışarak soruşturma başlatmaktadır. GATT Anti-Damping Kodu ise belli koşullar sağlandığında ilgili birimleri anti-damping sruşturması için yetkili kılmıştır.

f) GATT Anti-Damping Kodu'ndan ayrı olarak Topluluk mezuatında koruma önlemlerinin yürürlükten kalkmaları konusunda belli bir zaman öngörmüş ve koruma önlemlerinin yürürlüğe girdikleri veya iradi gözden geçirme sonucunda tadil veya teyid ettikleri tarihten itibaren beş yıl sonra hükümsüz kalacakları hükme bağlanmıştır.¹⁸⁵

3. Anti-Damping Uygulaması Süresince Başlıca Aşamalar

Anti-damping önlemlerinin uygulanması süresince başlıca aşamalar aşağıdaki gibi incelenebilir:

¹⁸²ENGİN Nazım, age, s.40.

¹⁸³DAVENFORT M., age, s.2.

¹⁸⁴ENGİN Nazım, age, s.41.

¹⁸⁵TOBB, age, s.9.

a) Topluluk sanayini temsil eden kişiler ithalatın sözkonusu nedenlere dayalı olarak kendilerine zarar verdiği gerekçesiyle Komisyon'a şikayette bulunurlar.¹⁸⁶ Komisyon'un ilgili bölümüne iletilen şikayetin ciddi bulunması halinde, konu bir sonraki Anti-Damping Komitesi'nin gündemine alınır. Karar toplantısından sonraki birkaç hafta içinde, Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi'nde yayımlanan bir ilanla soruşturma resmen başlatılır.

b) İlanın yayımlanması ile birlikte Komisyon tarafından tüm ilgili taraflara soru formları gönderilir. Kendilerine soru formu gönderilmeyen ihracatçı veya imalatçılar İlanda belirlenen süre içinde Komisyon'a başvurma süretiyle yazılı veya sözlü olarak görüşlerini belirtebilecekleri gibi, soru formu da talep edebilirler.¹⁸⁷ Burada Komisyon yalnızca ilanı yayımlamakla dahi duyuru yapmış sayılmaktadır.

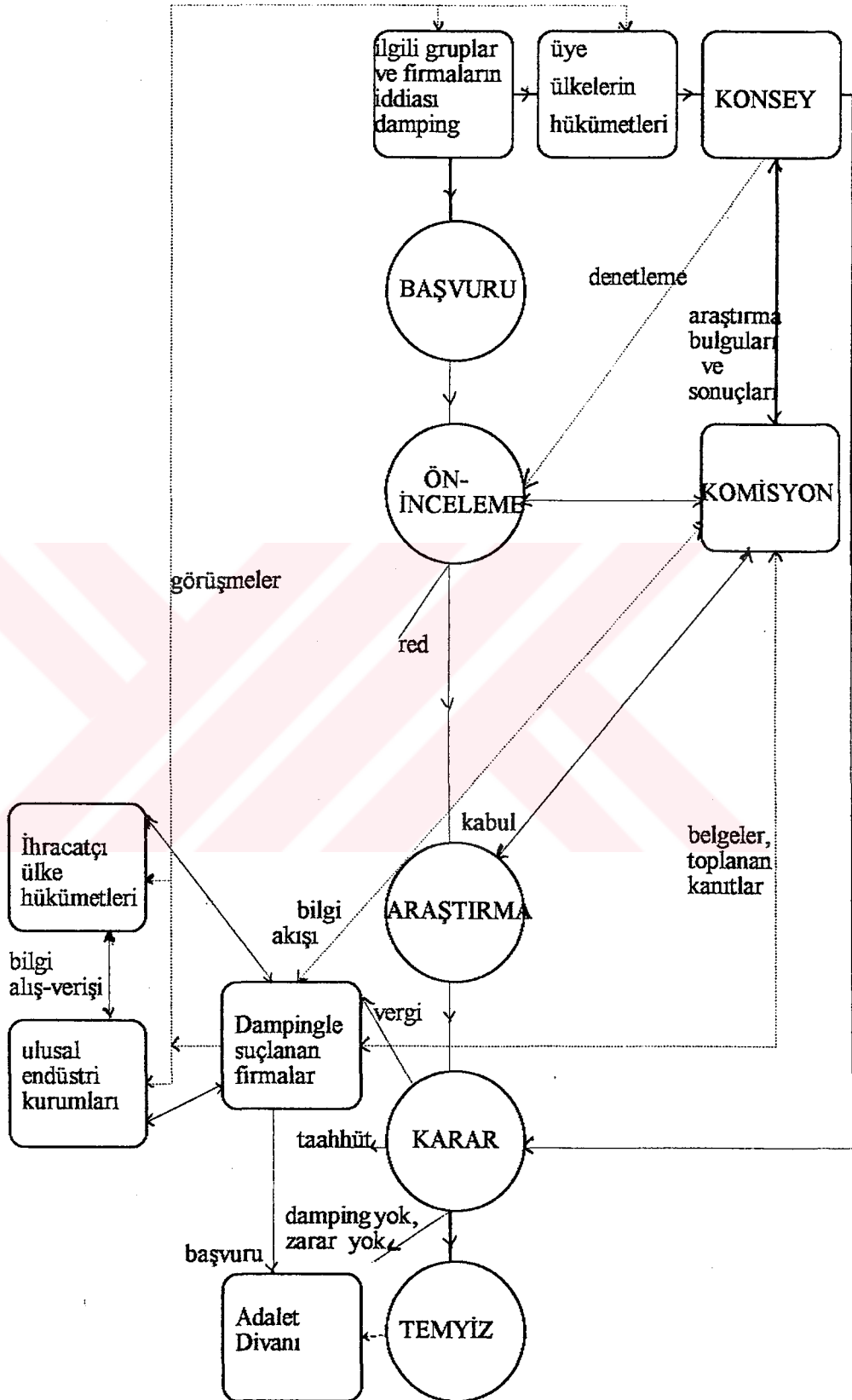
c) Soru formlarının yanıtlanmasından sonra, yetkili uzmanlar tarafından soruşturma sürdürülür. İlk veriler derlendikten sonra, uzmanlar tarafından iki yönlü bilgi akımı sağlanarak, hem Komisyon'un gerek duyduğu ek bilgiler alınır hem de taraflara bilgi verilir.¹⁸⁸ Ön sonuçların Anti-Damping Komitesi'nde tartışılmasından sonra eğer damping belirlenmişse Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi'nde yayımlanarak, geçici vergi uygulaması başlatılabilir. Soruşturma sonucunda damping marjı belirlenemez veya damping ile zarar arasındaki illiyet bağı saptanamaz ise, soruşturma durdurulur. Ancak geçici vergi dört aylık bir süre için konulduğundan (altı aya kadar uzatılabilir) bu süre içinde soruşturma sonuçlarının Konsey'e sunulması ve sürekli vergi uygulamasının başlatılması gerekmektedir.

¹⁸⁶KUYUMCU Teoman, "İthalata Karşı Topluluk Korunma Sistemi", İktisadi Kalkınma Vakfı Dergisi, Sayı 75, Ocak 1990, s.22.

¹⁸⁷BHDTM, Avrupa Topluluğu Koordinasyon Genel Müdürlüğü, s.47.

¹⁸⁸The University of Nottingham Department of Economics, age, s.79.

ŞEKİL 2. AT' TA ANTI-DAMPİNG PROSEDÜRÜ

KAYNAK: Is The Damping Policy of the European Community Anti-Competitive? The University of Nottingham Department of Economics, 1992, s.78.

d) Soruşturma sonucunda yetkili uzmanların verdikleri kararlarda üç olası durum söz konusudur.¹⁸⁹

aa) Soruşturma sonucunda damping marjı belirlenemez veya damping ile zarar arasındaki illiyet bağı saptanamaz yada çok düşük oranda belirlenirse soruşturma durdurulur.

bb) Damping marjı belirlenirse, Komisyon, saptanan marjları Konsey'e iletilir ve Konsey'in belirleyeceği oranda anti-damping vergisi kesin olarak yürürlüğe konur.

cc) Damping marjı belirlenir ve soruşturma açılan ihracatçılar ürünlerini belli bir fiyatın altında satmayacaklarını garanti eden bir fiyat taahhüdünde bulunurlarsa, öncelikle Komisyon tarafından incelemeye alınır. Eğer olumlu karşılırsa, Konsey'e taahhüdün kabul edilmesi yönünde öneride bulunulur. Konsey'in taahhüdü kabul etmesi durumunda, ithalat fiyat taahhüdüne uygun olarak sürdürülür.

Yukarıdaki açıklamalar Şekil 2'de daha detaylı bir biçimde anlatılmaktadır. Şekilde de görüldüğü gibi damping yaptığı iddia edilen firmaların, Topluluğun Adalet Divanı'na başvurarak kararı temyiz etme hakları vardır.

Anti damping vergisi Topluluğun dış sınırında tahsil edilir; başka bir deyişle ithalat için ek bir vergi teşkil eder ve uygulanan gümrük vergisine ek olarak tahsil edilir.¹⁹⁰

Kesin anti-damping vergisi de, fiyat taahhüdü de yürürlüğe giriş tarihinde itibaren 5 yıl için geçerlidir. Bu süre zarfında her yıl şikayetçi olan taraf ya da vergi alınan taraf, mevcut uygulamanın yeniden gözden geçirilmesi hakkında başvuru hakkına sahiptir. Kesin vergi ya da fiyat taahhüdü yürürlüğe girdikten sonra 5 yıl içinde herhangi bir yeni karar alınmazsa, bu süre sonunda uygulama kendiliğinden sona erer.¹⁹¹

¹⁸⁹BHDTM, Avrupa Topluluğu Koordinasyon Genel Müdürlüğü, age, s.48.

¹⁹⁰KUYUMCU Teoman, age, s.22.

¹⁹¹The University of Nottingham Department of Economics, age, s.79.

4. Anti-Damping Önlemlerine İlişkin Yargısal Başvuru

AT Anti-Damping Kodu, GATT Anti-Damping Kodu'nu referans olarak 14.madde ile, dampinge karşı alınan önlemlere ilişkin tarafların yargısal başvuru imkanlarını hükme bağlamıştır. 14.madede anti-damping vergisi alınmasının kararlaştırıldığı Tüzüklerin ve taahhütlerin, gerektiği durumlarda tamamen veya kısmen gözden geçirilebileceğini belirtmiştir. İlgili taraflarca Komisyon'a yapılacak bir gözden geçirme talebi, iki şartla sınırlandırılmıştır. Gözden geçirme için; soruşturmanın sonuçlandırılmasından itibaren 1 yıl geçmesi ve şartların değiştiğine dair yeterli kanıtların sunulması gerekmektedir.

Anti-Damping önlemlerine ilişkin yapısal başvuru iki yoldan yapılabilir: ¹⁹²

aa) Anti-damping önlemleri ile ilgili olarak doğrudan ve bireysel olarak ilgisi olan ihracatçılar, dolaysız olarak veya varsa, Topluluk'ta kurulu bulunan, kendilerine bağlı şirketler aracılığı ile, alınan kararlar aleyhine Topluluk Adalet Divanı'na başvurabilirler.

bb) Topluluk'taki bağımsız bir ithalatçı, doğrudan Adalet Divanı'na başvuramaz. Ancak, sözkonusu ithalatçı anti-damping vergisini gümrükte ödediği zaman, ilgili gümrük belgesini delil olarak göstererek, Topluluğun anti-damping vergisi konulması kararına karşı, bulunduğu ilgili ülkedeki İdare Mahkemesi'ne dava açabilir. Konu Topluluğu ilgilendirdiği için İdari Mahkeme davayı Adalet Divanı'na intikal ettirebilir.

5. Yeniden Değerlendirme

Topluluğun giderek gümrük vergileri yoluyla korumacılıktan uzaklaşması, elindeki en etkin silahlardan biri olan anti-damping önlemlerine daha sık başvurmasına, rekabet politikasını bu araç üzerinde yoğunlaştırmasına yol açmaktadır. ¹⁹³

Anti-damping önlemlerinin, Topluluk pazarında rekabet etmeye çalışan yabancı firmaları tedirgin etmeye yönelik kullanılması dikkat çekicidir. İlgili taraflar

¹⁹²TOBB, age, s.10.

¹⁹³European Communities Economic and Social Committee, OPINIONS and REPORTS CES(92) 1335 final, Opinion on the XXIIst. Report on Competition Policy (DOC (92)756 final), Brussels, 25.11.1992, s.20.

soruşturmanın sonuçlandırılmasından 1 yıl sonra, yeterli kanıtlarla, şartların değiştiğine dair bir taleple yeniden değerlendirme için Komisyona başvurabilir. Yeniden değerlendirme, Topluluk sanayileri, yabancı firmalar veya Topluluk ithalatçıları tarafından başlatılabilir.

Yeniden değerlendirmelerin çoğunluğu Topluluk firmaları tarafından başlatılmış ve pek çoğu ilk kararda bazı değişikliklerle neticelendirilmiştir. 1980 ile 1987 arasında 114 yeniden değerlendirmenin 93'ü daha önce koyulan verginin veya yapılan taahhüdün değişmesi şeklinde son bulmuş, 18'inde ise vergi veya taahhüt tamamen kalkmıştır.¹⁹⁴

Son dört yıllık incelemede ise sadece iki kez yeniden değerlendirmeye rastlanılmıştır.

22 Ekim 1992 tarihli Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesinde; Romanya, Tayvan, Türkiye, Sırbistan ve Karadağ Cumhuriyetleri ile eski Yugoslavya - Makedonya Cumhuriyeti'-nden ithal edilen sentetik polyestere uygulanan anti-damping önlemlerinin yeniden değerlendirme soruşturması ve ABD ile Meksika için de bulunan ithal edilen sentetik polyesterin yeniden değerlendirme soruşturmasının sona erdirilmesini kabul eden EEC 3017/92 nolu Konsey Kanunu yayımlanmıştır.

Konsey soruşturma sonucunda;

aa) Tayvan'dan ithal edilen polyester için %13 (Uzakdoğu Tekstil Ltd %6.8, Nan Ya Plastik A.Ş. %5.9, Shinkong Sentetik maddeleri A.Ş. %19.0 ile bu üç şirkete farklı vergiler konularak %13'ten hariç tutulmuşlardır).

bb) Sırbistan ve Karadağ Cumhuriyetleri ve eski Yugoslavya-Mekodonya Cumhuriyetler-inden ithal edilen polyester için %15.6,

cc) Romanya'dan ithal edilen polyester için ise %14.1,

dd) Türkiye'den ithal edilen polyester için ise %11.4 oranında anti-damping vergisi uygulamasını kabul etmiştir.

ABD ve Meksika'dan ithal edilen polyestere uygulanan anti-damping vergisi ise kaldırılmıştır.¹⁹⁵

Yeniden değerlemeye konu olan anti-damping kararları ve 17 Aralık 1988'de, EEC No.3946/88 Konsey kararı'nda açıklanarak Avrupa Toplulukları Resmi

¹⁹⁴DAVENFORT M., age, s.24.

¹⁹⁵Official Journal, L 306, Vol 35, 22.10.1992, p.1-9.

Gazetesi'nde yayımlanmıştır. Bu kararda uygulanmaya karar verilen anti-damping oranları ABD için %6.2, Meksika için %22.1, Romanya için %23.4, Tayvan için %15.8, Türkiye için %11.9, Yugoslavya için ise %18.7'dir.¹⁹⁶

Görüldüğü gibi, ilk uygulanan anti-damping vergileri oranları yeniden değerlendirme sonucunda değişikliğe uğrayarak oldukça aşağı çekilmiştir.

Son olarak Topluluk 22 Şubat 1994 tarihli Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi'nde yeniden değerlendirme duyurusunda bulunmuştur. Bu duyuruda Romanya ve Eski Yugoslavya'dan ithal edilen üre için, bu ülkelerden alınan fiyat taahhüdünün, 2423/88 no.lu Kanun'un 15. maddesine göre yeniden değerlendirmeye alınacağı belirtilmiştir.¹⁹⁷ Yeniden değerlendirmeye konu olan fiyat taahhüdü 24 Şubat 1989'da EEC 143/89 no. ile Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi'nde yayımlanmıştır.¹⁹⁸

B. MADDE VI.'NİN YÜRÜTÜLMESİ ANLAŞMASI

Uruguay Rounds, görüşmelerinde Topluluk Komisyonu, ticaretle ilgili sermaye önlemleri (TRIMs), ticaretle ilgili mülkiyet haklarının durumları (TRIPs), hizmetler, koruma önlemleri, para yardımları ve telafi edici önlemler konuları üzerinde aktif görüşmelerde bulunmuştur.¹⁹⁹ İthalat ve ihracatçıların yasal çıkarları arasındaki dengeyi korumayı gözönünde tutan anti-damping uygulamaları üzerinde çalışılmıştır.²⁰⁰

¹⁹⁶Council of the European Communities, Compilation of Texts V Association EEC-CYPUS, EEC- Malta, EEC-Turkey 1.Jan -31 Dec 1988, Brussels 1990, s.54-55.

¹⁹⁷Official Journal, C 54, Vol. 37, 22.2.1994, s.9.

¹⁹⁸Official Journal, L 52, Vol.32, 24.2.1988, s.5.

¹⁹⁹Commission of the European Communities XXth Report on Competition Policy (Published in Conjunction with the XXIV the General Report on the Activities of the European Communities 1990), General Competition Policy, Brussels, 1991, s.28.

²⁰⁰Office for Official Publications of the European Communities, The Uruguay Round Global Agreement Global Benefits, Brussels, 1994, s.20.

Bu görüşmeler sırasında en çok üzerinde durulan konu GATT 'ın VI.maddesi ile ilgili kararlar olmuştur. Uruguay Round'daki görüşmeler sonucunda Tokyo Round'daki eksiklikler giderilmiş ve Komisyon bu kararlara dayanarak, madde VI'nın yürütülmesinde anlaşmaya varmıştır.²⁰¹

15 Nisan 1994'te Avrupa Topluluğu Komisyonu tarafından yayımlanan bu anlaşma, 3 bölüm altında 18 maddeden oluşmaktadır. Anlaşmanın I.maddesinde prensiplere yer verilerek, diğer maddelerde açıklanan koşulların, anti-damping yasa ve yönetmeliklere göre belirlenen 1994 GATT 'taki madde VI'nın uygulanmasında kullanılacağı belirtilmiştir.

2.madde de damping tanımına yer verilerek; "bir ülkeden diğerine ihraç edilen ürünün ihraç fiyatı, ürün ithal eden ülkedeki tüketime sunulduğunda, benzer ürünlerin normal değerinden daha düşük ise bu ürün dampingli kabul edilir."²⁰²

Maddede ayrıca damping marjı, normal değer, karşılaştırma işlemi, benzer ürün kavramları da tanımlanmaktadır. Anlaşmaya göre damping marjı normal değer in ihraç fiyatını aştığı tutar olarak tanımlanmaktadır. Damping marjı; "İhracatçı ülkelerin iç piyasasındaki düşük satışlar veya belirli pazar koşulları nedeniyle benzer ürünün satışı yapılmadığı durumlarda benzer ürünün üçüncü bir ülkeye ihracatındaki karşılaştırılabilir fiyat olmaktadır."²⁰³

Normal değer ise; "ihracatçı ülkenin iç piyasasındaki benzer ürünlerin satışları, bunun olmaması durumunda idari, satış ve genel giderlerin belirlediği birim başına (sabit ve değişir) üretim maliyetleri, ya da sözkonusu malın üçüncü bir ülkedeki satış fiyatı" tarafından belirlenmektedir.²⁰⁴

Karşılaştırma işleminin ise, ihracat fiyatı ile normal değer arasında adil bir şekilde olacağı hükme bağlanmıştır. "Karşılaştırma aynı ticari aşamada (normal olarak fabrika çıkış aşamasında) ve mümkün olan en yakın tarihlerdeki satış fiyatlarına göre yapılacaktır".²⁰⁵ Satış işleminde para değişimi sözkonusu ise, karşılaştırma işleminde, satış tarihinde geçerli olan değişim oranı hesaplanacaktır.

²⁰¹The World Economy, The Final Act of the Uruguay Round, Vol. 17 No:3 May 1994, s.376.

²⁰²Commission of the European Communities COM(94) 143 final, 94/0114/AVC, Proposal for a COUNCIL DECISION concerning the conclusion of the results of the Uruguay Round of Multilateral Trade Negotiations (1986-1994), s.145.

²⁰³Ibid, s.145.

²⁰⁴Ibid, s.146.

²⁰⁵Ibid, s.147.

Burada değişim oranındaki düzensiz değişikliklere önem verilmeyecek ve yetkililer soruşturma süresince değişim oranlarını gözönünde tutacak bir fiyatın belirlenmesi için en az 60 gün süre tanıyacaktır.

Eğer menşe ülke farklıysa, karşılaştırma bu ülkenin fiyatlarıyla yapılacaktır; ya da bu ürünler için ihracatçı ülkede karşılaştırma işlemi gerçekleştirilecektir.

Benzer ürün kavramı da "sözkonusu malla her yönden aynı olan bir ürün" olarak tanımlanmaktadır.²⁰⁶

3. maddede, Anlaşma, zarar kavramına yer vermiştir. Maddeye göre zararın sözkonusu olup olmadığına;

aa) Dampingle ithalatın miktarı ve bunun benzer ürünler için geçerli olan fiyatlar üzerindeki etkileri,

bb) Bu ithalat karşısında ulusal üreticilerin vereceği tepkileri, incelendikten sonra karar verilecektir.

Yetkililer dampingle ithalatın etkilerini; satılar, kar, pazar payı, çıktı, verimlilik; yatırımlarda geri dönüş veya kapasite kullanımındaki gerçek veya potansiyel azalmalar; yerli faktör fiyatlarındaki değişmeler; nakit akışı, stoklar, istihdam, ücretler, sermaye yükselmesindeki negatif etkiler, ve damping sınırının büyüklüğünü gözönüne alarak belirleyecektir.²⁰⁷

4.maddede, ulusal sanayinin tanımı yapılmaktadır. Ulusal üretim dalı, benzer malları üreten üreticilerin tümünü ya da büyük bir bölümünü oluşturmaktadır. Gelişmekte olan ülkelere GATT'ın 24. maddesinin 8(a) paragrafındaki önlemler uygulanacaktır. Ulusal üretim dalı kavramı, bu maddeye göre, gelişmekte olan ülkelerin pazarları için de geçerli olacaktır.

5. maddede başvuru ve soruşturma ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Soruşturma, dampingle ithalat ile zarar arasındaki nedensellik bağını karan kanıtlar üzerinde duracaktır. Başvuru halinde yetkililer soruşturma açılacağını ihracatçı ülkelerin hükümetlerine bildireceklerdir. Özel durumlar hariç, soruşturmanın 18 aydan fazla olmayacak şekilde sonuçlandırılması gerekmektedir. Bir önceki Kod'da soruşturmanın sonuçlandırılması için verilen süre, 9 ay olarak kabul edilmişti.²⁰⁸ Bu Kod'da ise süre 9 ay daha uzatılmaktadır.

²⁰⁶Ibid, s.148.

²⁰⁷Ibid, s.149.

²⁰⁸Dünya Gazetesi, 24 Ocak 1994, s.3.

Soruşturmalarla ortaya konan kanıtlar karşısında, dampingle suçlanan ihracatçılara 30günlük süre tanınarak, savunma hakkı verilmektedir. İhracatçıların bu süreyi uzatma hakları da vardır. Kanıtlarla ilgili diğer bilgiler madde VI da incelenecektir.

Geçici önlemlerle ilgili açıklamalar 7. maddede ele alınmıştır. Bu maddeye göre geçici önlemler soruşturmanın başlangıç tarihinden itibaren 60 günden önce uygulanamayacaktır. Uygulanması ise 4 aydır, Bu süre 2 ay daha uzatılabilir.²⁰⁹ Ayrıca bu önlemlerin geçici olarak tahmin edilen dumping marjını geçemeyeceği hükme bağlanmıştır.

8. madde fiyat taahhütleri ile ilgili açıklamaları içermektedir. İthalatçı ülke yetkilileri, taahhütleri kabul edilen ihracatçılardan, taahhütlerin yerine getirilmesi konusunda dönemsel olarak bilgi isteme ve ilgili verilerin incelenmesi talep etme hakkına sahiptir. Taahhüdün ihlali durumunda, geçici önlemler uygulanmaya konabilir.²¹⁰

Anti-dumping vergisinin konulması ve toplanması ile ilgili koşullar 9. maddede incelenmiştir.

Anti-dumping vergilerinin ve geçici önlemlerin, bu önlemlere ilişkin alınmış kararların yürürlüğe giriş tarihinden sonra tüketiciye sunulan ürünlere de uygulanabileceği 10. maddede belirtilmektedir. Ancak, bu maddede belirtilen belirli koşulların varlığının tesbit edildiği durumlarda, kararın alındığı tarihten 90 gün öncesine kadar, tüketiciye sunulan ürünler için geriye dönük uygulamanın yapılabileceği belirtilmektedir.

11. maddede anti-dumping vergileri ve fiyat taahhütlerinin yeniden değerlendirmesi ele alınmaktadır.

12. maddede genel açıklamalar yapılırken, 13.madde hukuki yönden yeniden değerlendirme konusunu incelemektedir.

Üçüncü ülkeler için anti-dumping işlemleri 14. maddede, gelişmekte olan üye ülkeleri ilgilendiren durumlar ise 15. maddede açıklanmaktadır.

Madde 16'da anti-dumping uygulamaları ile ilgili komiteler anlatılmaktadır. Bu maddeye göre, dampinge karşı uygulamalarla görevli olan Komite,

²⁰⁹Commission of the European Communities COM (94) 143 final, age.,s.156.

²¹⁰İbid.,s.157.

Anti-Damping Uygulamaları Komitesi'dir. Bu komite tarafların temsilcileri tarafından oluşturulmaktadır.

Son iki madde de ise, son olarak gerekli olan koşullar ele alınmıştır.

C. AT 'TA ANTİ - DAMPİNG UYGULAMALARI

1. Topluluğun Anti-Damping Soruşturmaları

Tablo 9'da, Topluluğun 1981-1991 yılları arasındaki anti-damping faaliyetleri görülmektedir. Tablo incelendiğinde, bir yıl içinde açılan soruşturma sayısı itibarıyla düşme gözlenmektedir. 1981'de 48 soruşturma açılmışken, 1990'da 43, 1991'de 20 soruşturma açılmıştır. Ancak bu düşüş, Toplulukta korumacılığın azaldığı şekilde değerlendirmemelidir.

TABLO 9. ANTİ-DAMPİNG FAALİYETLERİ (1981-1991)

YILLAR	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91
Dönembaşında sürmekte olan soruşturmalar	29	46	53	33	40	44	21	39	53	60	59
Dönem içinde açılan soruşturmalar	48	58	38	49	36	24	39	40	27	43	20
Dönem boyunca sürmekte olan soruşturmalar	77	104	91	82	76	68	60	79	80	103	79
Bitirilen soruşturmalar											
-kesin bir vergi getirilmesi	10	7	20	5	8	4	9	18	10	18	19
-bir fiyat taahhüdünün kabulü	7	35	27	27	4	25	8	-	5	9	3
-damping bulunmadığının saptanması	-	-	-	6	2	4	-	-	-	-	1
-sübvansiyon bulunmadığının saptanması	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-
-zararın olmadığının saptanması	6	6	8	-	15	7	4	5	5	13	6
-diğer nedenler	8	3	3	4	2	7	-	3	-	5	4
Dönem içinde sonuçlanan toplam sor.sayısı	31	51	58	42	32	47	21	26	20	45	33
Dönem sonunda devam eden sor.sayısı	46	53	33	40	44	21	39	53	60	58	46
Dönem içinde getirilen geçici vergiler	10	18	22	11	9	6	13	28	10	23	19

KAYNAK: EC News, 28.6.1991, Yıl:6, Sayı:18,s.6. ;

EC News,3.12.1993, Yıl:8, Sayı:21,s:4'tan derlenmiştir.

Tablo incelendiğinde, bitirilen soruşturmalarda 1987'ye kadar önceliği fiyat taahhüdünün kabulü alırken, 1987'den sonra soruşturmaların çoğu anti-damping vergilerinin getirilmesi ile sonuçlanmıştır.

Açılan soruşturmaların sonuçlandırılmasında ise, yükselme sözkonusudur. 1981'de 31 soruşturma sonuçlandırılırken, 1990'da 45, 1991'de 33 soruşturma sonuca ulaştırılmıştır. Getirilen geçici vergilerde de bir artış sözkonusudur. 1981'de 10 soruşturmada geçici vergi uygulanırken, bu sayı, 1990'da 23, 1991'de 19 olmuştur.

2. Soruşturmaların İhracatçı Ülkelere Göre Dağılımı

Toplulukla ticari ilişkisi olan, ihracatçı ülkedeki üreticiler, özellikle herhangi bir önlem alındığında, mallarını ihraç edebilmek amacıyla çok sıkı bir rekabete girmektedirler.²¹¹ sonuçta ortaya çıkan düşük fiyatlı rekabet nedeniyle, Topluluk temel ilkelerinden biri olarak savunduğu, uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi ilkesinden gittikçe uzaklaşmış ve özellikle gelişmekte olan ülkelerin uyguladığı bu durum karşısında ithalatını kısıtlamaya yönelmiştir. Açtığı soruşturmalarla da bu gibi uygulamalarla Topluluk pazarında avantaj sağlamaya çalışan ihracatçı ülkeleri tedirgin etmeyi amaçlamaktadır.

Tablo 10. 1980-1994 yılları arasında Topluluk'ta açılan anti-damping soruşturmalarının ülkelere göre dağılımını vermektedir. Tabloda da görüldüğü gibi, Topluluğun anti-damping uygulamaları, gelişmiş veya gelişmekte olan birçok ülkeyi; Latin Amerika, Uzakdoğu, Kuzey Avrupa ve Akdenize kadar olan kuşaklarda yer alan çok sayıda ülkenin ihracatını ilgilendirmektedir.

²¹¹DPT, Türk Tekstil Sektörü Yapısal Değişme Çalışması Uluslararası Tekstil Ticareti Ortaklığı, Cilt 9, 31.12.1985, s.98.

TABLO10. TOPLULUK ANTI-DAMPİNG SORUŞTIRMALARININ İHRACATÇI ÜLKELERE GÖRE DAĞILIMI (1980-1994)

ihracatçı ülke	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	top
Arnavutluk	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1
Cezayir	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
Arjantin	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	3
Avusturya	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	2
Beyaz Rusya	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	3
Brezilya	2	1	6	1	2	2	2	1	-	-	4	-	1	2	3	27
Bulgaristan	-	1	-	-	2	1	-	-	1	1	-	-	-	-	-	6
Kanada	1	1	1	1	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	6
Çin H. C.	1	2	4	2	2	1	2	-	7	5	4	4	8	8	7	57
Çekoslovakya	-	8	5	3	4	1	2	-	1	1	-	1	-	-	1	27
DAC	-	6	6	2	3	2	3	-	-	-	-	-	-	-	-	22
Mısır	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	2	1	-	-	-	4
Finlandiya	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1
Gürcistan	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1
Hong Kong	-	-	-	-	-	-	-	1	3	2	-	-	1	-	1	8
Macaristan	1	5	1	1	4	1	-	1	1	1	-	1	-	-	-	17
Hindistan	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	-	-	2	6
Endonezya	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	1	-	-	1	4	8
İsrail	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Japonya	1	1	3	4	4	2	1	7	4	2	3	5	-	7	6	50
Kazakistan	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	3	-	4
Güney Kore	-	1	-	-	-	1	1	5	5	1	5	1	3	4	2	29
Kuveyt	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Libya	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Litvanya	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	2
Makao	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1
Malezya	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	2	-	2	6
Meksika	-	-	-	-	-	1	1	3	-	-	-	-	-	-	-	5
Norveç	-	-	1	1	1	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	5
Polonya	-	6	1	1	4	1	-	-	1	1	-	2	1	-	3	21
Portekiz	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Romanya	-	4	3	3	2	2	1	2	2	2	-	-	1	-	1	23
Rusya	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	4	8	15

Singapur	2	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	3	3	1	11
Güney Afrika	-	-	1	1	1	-	-	1	-	-	-	-	2	1	-	7
İspanya	2	1	3	5	8	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	21
İsveç	1	-	1	-	1	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	5
İsviçre	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	3	-	4
Tayvan	-	-	-	1	-	2	-	3	1	1	1	2	1	1	-	13
Tayland	-	-	-	-	1	1	-	-	3	-	2	-	1	-	5	13
Trinidad-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	1	-	-	-	-	3
Tobago	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1
Tunus	-	-	1	1	-	2	1	3	-	4	7	1	2	1	2	25
Türkiye	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1
Türkmenistan	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	4	4	10
Ukrayna	8	6	7	1	1	-	-	2	-	-	1	-	1	1	-	28
ABD	1	3	3	3	4	1	1	2	1	1	2	1	-	-	1	24
SSCB	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1
Özbekistan	-	-	2	-	-	1	-	1	-	1	-	-	-	1	-	6
Venezüella	-	2	2	3	4	5	4	3	3	2	3	1	-	-	1	33
Yugoslavya	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1
İrlanda	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	2
Pakistan	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1
Hırvatistan	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1
Slovak Cum.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1
İşgal Bölgeleri	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1
Belarus																
TOPLAM	21	48	53	37	49	36	24	38	37	27	42	21	39	48	60	580

KAYNAK: EC Official Journal'ın çeşitli sayılarından derlenmiştir.

1980-1994 arasında, Topluluk toplam 580 anti-damping soruşturması açılmıştır. Bu soruşturmaların özellik son yıllarda artış göstermesi, Topluluk için anti-damping uygulamalarının korumacı bir araç olarak kullanıldığını ortaya koymaktadır.

1980'lerin başlarından itibaren ABD ve Japonya'nın rekabetin her zamankinden çok daha bir ciddi bir tehlike olutmaya başlaması, Topluluğu bu uygulamalara itmiştir.²¹²

Son yıllarda ise Güneydoğu Asya ve Doğu Avrupa ihracatçıları anti-dumping işlemlerine maruz kalmaktadır.²¹³

Topluluğun ticaretinde en büyük paya sahip olan ABD'ye 1980'den 1994'e kadar toplam 28 soruşturma açılmıştır. Bununla birlikte 1994'e göre toplam olarak, Çin'e 57, Hong Kong'a 8, Japonya'ya 50, Güney Kore'ye 29, Tayvan'a 15, Singapur'a 11 anti-dumping soruşturması açılmıştır. Özellikle Uzakdoğu kökenli ürünlere açılan soruşturmaların yanında; trinidad ve Tobago, Makao gibi piyasa payı oldukça düşük olan ülkeler bile anti-dumping soruşturmalarına konu olmuştur.

Beyaz Rusya, Gürcistan, Rusya, Ukrayna, Özbekistan gibi eski Sovyetler Birliği Üyelerinin ve Macaristan, Romanya gibi Doğu Avrupa ülkelerinin de piyasa ekonomisine geçmeleri, bu ülkeler menşeli ürünlerin Topluluk pazarına girerek Topluluk ürünleriyle rakip olmalarına yol açmıştır. Dolayısıyla bu ülkelere açılan anti-dumping soruşturmaları da tablo da önemli yer tutmaktadır.

Türkiye ise 1992 sonuna göre 22 soruşturma ile karşı karşıya kalırken, Toplulukla hiçbir bağı olmayan Brezilya'ya da 22 soruşturma açılması, Türkiye'nin AT karşısında sahip olduğu statü ile çelişkili bir durum ortaya koymaktadır.²¹⁴ Son iki yılda açılan soruşturma sayısı arasında çok az bir fark vardır. Toplam olarak Brezilyaya 27, Türkiye'ye 25 soruşturma açılmıştır.

3 Açılan Soruşturmalarının Sektörlere Göre Dağılımı

Tablo 11.de 1994 verilerine göre, anti-dumping soruşturmalarının sektörlere göre dağılımı incelenebilir.

Tablo da ilk göze çarpan nokta kimya ürünleri, elektronik ve demir-çelik sektörlerinin soruşturma sayısındaki paylarıdır. Kimya ürünlerinin payı %34.6,

²¹²Dış Ticarete Durum Dergisi, "Tek Pazarı ABD ve Japonya Yarattı",Türktrade,Eylül-Ekim 1988, s.6.

²¹³Commission of the European Communities COM(90) 229 final, Seventh Annual Report of the Commission on the Communities Anti-Dumping and Anti-Subsidy Activities,Brussels, 13.4.1990,s.14.

²¹⁴Dünya Gazetesi,14.3.1993,s.12.

elektronik sektörünün payı %16.3, ve demir-çelik sektörünün payı ise %12.9dur. Topluluk zaten iradi kısıtlama anlaşmaları çerçevesinde kotalarla sınırlandırıldığı tekstil-giyim ürünleri, demir-çelik ürünleri ve kimya ürünleri ile elektronik sektörlerinde anti-damping soruşturmaları arttırılmıştır.

Çelik sektörü , kapasite fazlasından ve Orta Avrupa'dan ucuz çelik ithalatının yarattığı rakabetin artışından olumsuz yönde etkilenmektedir.²¹⁵ AT ülkelerin toplam çelik ithalatının yaklaşık %70'i zaten Topluluk ülkelerinden yapıldığından ²¹⁶, açılan anti-damping soruşturmaları mevcut korumacılık politikalarının etkisini arttırmak amaçındadır. 1980- 1994 yılları arasında çelik sektöründe toplam 75 soruşturma açılmıştır.

TABLO 11. SEKTÖRLERE GÖRE ATTA AÇILAN ANTI-DAMPİNG SORUŞTIRMALARI (1980-1994)

ÜRÜN	80-82	83-85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	top	%
Kimya ürünleri ve ilgili sanayiler	60	35	11	11	13	6	8	4	10	23	21	201	34.6
Tekstil ürünleri ve ilgili sanayiler	3	5	4	10	-	9	14	-	-	3	12	60	10.3
Ahşap ve kağıt	8	13	1	2	2	-	-	1	-	-	-	26	4.4
Elektronik	26	22	-	-	4	4	1	5	13	13	7	95	16.3
Diğer makina	-	-	4	10	6	3	6	4	-	4	2	37	6.3
konstrüksiyon	17	13	2	5	4	2	9	6	3	-	14	75	12.9
Çelik	6	8	2	1	10	2	3	-	5	-	-	36	6.2
(AETveAKÇB)	11	27	-	-	1	1	2	-	8	5	4	50	8.6
Diğer metaller													
Diğer													
TOPLAM	122	122	24	38	37	27	42	21	39	48	60	580	100

KAYNAK: EC Official Journal 'ın çeşitli sayılarından derlenmiştir.

²¹⁵EC News, 13 Mart 1993, Yıl:7, Sayı:8, s.7.

²¹⁶KOCATÜRK Birsen, ONUR Gülsevin, İGEME Ürün Profili, Döküm Sanayi, Sayı:9, 1990, s.5.

Tekstil endüstrisinin özellikle gelişmekte olan ülkelerde; sanayileşme süreci içindeki önemi ile, dünya ticareti içinde büyük boyutlara ulaşması, uluslararası ciddi rekabete yol açmıştır. Tekstil-giyim ihracatı özellikle gelişmekte olan ülkeler için büyük önem taşımaktadır. Ancak bu ülkelerin büyük bir bölümü GATT 'ın tek yasal istisnası durumundaki MFA'nın öngördüğü kota rejimlerine tabidir.²¹⁷ Bu engelin yanında ihracatçı ülkeler bir de Topluluğun anti-damping soruşturmalarıyla karşılaşmaktadır. 1980-1994 yılları arasında toplam 60 anti-damping soruşturması açılmıştır. Tekstil sektöründeki soruşturma artışı özellikle polyester olmak üzere sentetik elyaf üretimindeki artıştan kaynaklanmaktadır.²¹⁸

Maden sektörü incelendiğinde; Topluluğun tüm endüstriyel hammadde ihtiyacını ithalatla karşıladığı görülmektedir.²¹⁹ Bu sektörde toplam 36 soruşturma açılmıştır. Geçmiş yıllara göre, açılan soruşturma sayısında düşüş görülmektedir. Son iki yılda ise soruşturma açılmamıştır.

1994 yılında en fazla soruşturma açılan sektör kimya sektörü olmuştur. (toplam 21 soruşturma) 1980-1994 yılları arasında ise toplam 201 soruşturma açılmıştır. Toplam olarak ta Topluluğun en fazla anti-damping soruşturması açtığı sektör kimya sektörüdür. Geçmiş yıllara göre, özellikle son iki yılda açılan soruşturma sayısında artış görülmektedir.

Bunların yanında, Kasım 1986'da kabul edilen deniz taşımacılık ticareti hususundaki kurallar uyarınca hizmetler sektöründe ilk defa olarak bir anti-damping soruşturması açılmıştır. AT Komisyonu Güney Kore'li bir deniz taşımacılık firmasının, Topluluktan yapılan deniz taşımacılığında nakliye ücreti için damping yaparak, Toplulukta kayıtlı deniz taşımacılık firmalarına zarar verdiği yolundaki şikayetler üzerine anti-damping soruşturması açmış ve soruşturma sonunda oldukça yüksek anti-damping vergilerinin konulması istenmiştir.²²⁰

²¹⁷BOLAT Ömer, "GATT-Uruguay Görüşmelerinde Son Durum", İSO Dergisi, Ekim 1993, s.43.

²¹⁸DAVENPORT M., age, s.14.

²¹⁹ÇEKİNMEZ Vural, Ürün Profili: Maden Sanayi, sayı:5, İGEME, 1989, s.6.

²²⁰BOLAT Ömer, Avrupa Topluluğunun Dış Ticaret Politikasının Değerlendirilmesi, İKV Yayınları, Ankara, 1992, s.58.

4. Anti-Damping Vergilerinin Aşılması

Geçen on yıllık süre içerisinde Japonya'nın ihracatındaki etkileyici gelişim ilgili bütün ülkeleri, özellikle ABD ve AT 'ı yakından etkilemiştir.²²¹ Hemen her yönü ile dış ticarete bir süper güç olduğu artık kabul edilen Japonya, 1980'de yaşadığı çok küçük miktardaki dış ticaret açığından, hemen 1981'de dış ticaret fazlasına geçmiş ve muntazam artışlarla büyük bir ticaret fazlalığına sahip olmuştur.²²² Aynı zamanda Japonya kökenli ürünlerin teknoloji içeriğinin yüksekliği de Avrupa menşeli ürünler için tehlike olarak kabul edilmektedir. Bu gelişmeler karşısında AT çareyi anti-damping önlemlerini arttırarak korumacılık politikasının sertleştirilmesinde bulmuşlardır. 11. Anti-Damping Raporu'na göre yürürlükteki önlemlerden etkilenen ithalatın toplam değerinin %70'i Japonya'ya aittir.²²³ Bu durumda Japonya yatırımı karşılaştığı engelleri aşarak topluluk pazarına girmeyi sağlayan değişik bir yola başvurmuşlardır.²²⁴ Özellikle Japon ÇUŞ'ı, Toplulukta sattıkları ancak anti-damping vergilerine tabi olan ürünlerin parçaların Topluluğa ihraç ederek ve bir üye ülkede kurdukları tesislerde montajını yapıp satarak anti-damping vergilerini aşmaya çalışmışlardır. Bu konu ile ilgili olarak 1 Eylül 1987'den Mart 1991'e kadar 32 montaj faaliyeti antidamping soruşturmasına maruz kalmıştır.²²⁵ Tablo 12'te ileri teknoloji ürünlerine karşı açılan soruşturmalar incelenebilir. Özellikle son yıllarda Topluluk üretimi ile rekabette üstün gelen ithal mallarına karşı menşe şartı bir dış ticaret aracı olarak kullanılmaya başlanmıştır.²²⁶

Topluluğun üçüncü ülkeden ithalatında, antidamping vergisi uyguladığı ürünün parçalarının ithal edilip, orada montajı yapıp, satışa sunulmak suretiyle anti-damping vergilerinin aşıldığı durumlarda da; bu ürünlere de anti-damping vergisi koyarak ürünler o ülke menşeli kabul edilmektedir. Topluluğun anti-damping mevzuatında yer alan bu hüküm, Japon Hükümetinin şikayeti üzerine

²²¹European Communities Economic and Social Committee, Opinions and Reports, Brussels, 20.9.1990, s.6.

²²²Dış Ticarete Durum Dergisi, Türktrade, Eylül 1987, Sayı:6, s.41.

²²³EC News, 3.12.1993, Yıl:8, Sayı:21, s.3.

²²⁴The World Economy, "Japanese Direct Investment in the EC", Vol.6, No:3, May 1993, s.306.

²²⁵BOLAT Ömer, Avrupa Topluluğunun Dış Ticaret Politikasının Değerlendirilmesi, İKV Yayınları, Ankara 1992, s.58.

²²⁶BOLAT Ömer, Avrupa Topluluğunda Menşe Kuralları, İKV Yayınları, İstanbul 1992, s.1.

incelenerek, GATT 'in hükümlerine aykırı olduğuna karar verilmiştir. Fakat buna rağmen Topluluk uygulamalarını sürdürmektedir.

TABLO 12. İLERİ TEKNOLOJİ ÜRÜNLERİNE UYGULANAN ANTI-DAMPİNG SORUŞTIRMALARI (1994)

YIL	ÜRÜN	ÜLKE	SONUÇ
1984	Elektronik daktilolar	Japonya	kesin vergi*
1985	Elektronik daktilolar	Tayvan	kapatıldı
	Fotokopi üniteleri	Japonya	kesin vergi
	Rulmanlar	Japonya	kesin vergi
1986	Mikro dalga fırınlar	Japonya	kapatıldı
		Güney Kore	kapatıldı
		Singapur	kapatıldı
1987	Dot matrix printerler	Japonya	kesin vergi
	Daisy wheel printerler	Japonya	kesin vergi
	EPROM semi kondaktörler	Japonya	soruşturma sürüyor
	DRAM semi kondaktörler	Japonya	soruşturma sürüyor
	Mobil telefonlar	Japonya	damping yok
		Kanada	damping yok
	Compact disk	Güney Kore	soruşturma sürüyor
	Elektronik daktilo parçaları	Japonya	kesin vergi, fiyat taahhüdü*
	Elektronik daktilo üniteleri	Japonya	kesin vergi, fiyat taahhüdü
	Videolar	Güney Kore	kesin vergi
		Japonya	kesin vergi
		Güney Kore	soruşturma sürüyor
	Video kasetleri	Hong Kong	soruşturma sürüyor
	Fotokopi makinaları	Japonya	kesin vergi, fiyat taahhüdü
1988	Mobil telefonlar	Hong Kong	damping yok
	renkli TV	Güney Kore	soruşturma sürüyor
		Hong Kong	soruşturma sürüyor
	Fotokopi üniteleri	Japonya	fiyat taahhüdü
	Elektronik daktilo makineleri	Japonya	fiyat taahhüdü

1989	Videolar Fotokopi makineleri	Japonya Güney Kore Japonya	kesin vergi, fiyat taahhüdü kesin vergi, fiyat taahhüdü fiyat taahhüdü
1990	Rulmanlar(minyatür) Küçük ekran renkli TV. Compact disk Video kasetleri DRAMs elektronik mikro devre çeşitleri Rulman(>30mm)	Japonya Singapur Tayland Güney Kore Japonya Kore Cumhuriyeti Kore Cumhuriyeti Hong Kong Japonya Tayland	kesin vergi kesin vergi fiyat taahhüdü kesin vergi kesin vergi kesin vergi kesin vergi kesin vergi geçici vergi kesin vergi
1991	EPROM semi kondaktörler Küçük ekran renkli TV	Japonya Güney Kore Hong Kong	kesin vergi, fiyat taahhüdü kesin vergi kesin vergi
1992	Rulmanlar(>30mm) DRAMs elektronik mikro devreler	Japonya Japonya	kesin vergi kesin vergi

1993	Manyetik disk(3.5"mikrodisk)	Japonya	geçici vergi
		Tayvan	geçici vergi
		Çin Halk Cumhuriyeti	geçici vergi
		Singapur	geçici vergi
	Elektronik teraziler	Kore Cumhuriyeti	geçici vergi
		Japonya	kesin vergi
	Compact disk player'lar	Kore Cumhuriyeti	kesin vergi
		Singapur	kesin vergi
	Rulman	Japonya	kesin vergi
		Japonya	kesin vergi
	EPROMs elektronik mikro devreler	Singapur	kesin vergi
	Elektronik teraziler	Kore Cumhuriyeti	kesin vergi
		Japonya	kesin vergi
	Manyetik disk(3.5"mikrodisk)	Tayvan	kesin vergi
		Çin Halk Cumhuriyeti	kesin vergi
1994	TV ekranı	Japonya	geçici vergi
	Rulman	Japonya	kesin vergi
	Rulman	Japonya	kesin vergi
	TV kamera sistemleri	Japonya	kesin vergi
	Elektronik teraziler	Singapur	geçici vergi

KAYNAK: EC Official Journal ın çeşitli sayılarından derlenmiştir.

* kesin vergi: Açılan soruşturma, Komisyonun anti-damping kopyulması kararı ile sonuçlanmıştır.

*fiyat taahhüdü: Açılan soruşturma, ihracatçı ülkenin sözkonusu ürünün fiyatını taahhüt etmesi ile sonuçlanmıştır.

5.1990-1994 Yılları Arasında Topluluğun Üçüncü Ülkelere Karşı Açtığı Anti-Damping Soruşturmaları

11.Anti-Damping Raporu'na göre, yürürlükte anti-damping önlemleri Topluluk ithalatının %0.6'sını oluşturmaktadır.²²⁷ Son yıllarda, ürünlerin niteliği itibariyle soruşturmaların yükünün artması nedeniyle, soruşturmaların sonuçlandırılma süreleri gittikçe uzamaktadır.²²⁸ Bu soruşturmaların korumacılık politikalarının etkisiyle ülke sayısı ve ürün çeşidinde artış görülmektedir.

Aynı zamanda, son yıllarda, sözkonusu soruşturmaların içerdiği ülke ve ürün yelpazesi, bu prosedürlerin diğer ticaret konularından bağımsız olarak adil ve objektif kıstaslara göre yürütüldüğünü ortaya koymaktadır.²²⁹

Ayrıca Topluluğun, haksız ticaret uygulamalarına karşı sürdürdüğü anti damping önlemlerinin kapsamını, Topluluk çıkışlı ürünlere göre karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olan ürünlere karşı genişletmesi, bu konuda Topluluğun tavizsiz olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Tablo 13. 1990-94 yılları arasında Topluluğun anti-damping faaliyetlerinin dökümünü yapmaktadır. Yukarıdaki açıklamalar Tabloda açıkça görülmektedir.

²²⁷EC News, 3.12.1993, Yıl:8, Sayı:21, s.3.

²²⁸BOLAT Ömer, Avrupa Topluluğun Dış Ticaret Politikasının Değerlendirilmesi, İKV Yayınları, İstanbul, 1992, s.57.

²²⁹EC News, 10.7.1992, Yıl:7, Sayı:17, s.9.

TABLO 13. ATIN TOPLULUK DIŞI ÜLKELERE KARŞI ANTI-DAMPING UYGULAMALARI (1990-1994)

1990 YILI

ÜRÜN	ÜLKE	ÖNLEM	KARAR	YAYIN
Compact disk	Japonya	kesin anti-damping vergisi	EEC N.2140/89	COM(89)659fin
Karbit volfram ve eriyen karbit volfram	Kore Cumhuriyeti	geçici vergi	18.7.1989	5.1.1990
	Çin Halk Cumhuriyeti	kesin anti-damping vergisi	EEC N.2127/90	COM(90)402fin
			26.7.1990	12.9.1990
Potasyum permanganat	Çekoslavakya	kesin anti-damping vergisi	EEC N.763/90	COM(90)38fin
		geçici vergi	30.3.1990	1.2.1990
Küçük ekran renkli TV alıcıları	Kore Cumhuriyeti	kesin anti-damping vergisi	EEC N.3844/89	COM(90)113fin
		geçici vergi	22.12.1989	20.3.1990
Video kasetleri	Kore Cumhuriyeti	EEC No 1768/89'un kesinleşmesi (kesin anti-damping)	EEC N.3232/89	L 343, Vol 33
	Hong Kong		28.10.1989	7.12.1990
Vinil rayon monover	ABD Kanada	EEC No.1282/81 ve EEC No.1826/84 ün kesinleşmesi	EEC N.374/90	COM(90)10fin
			15.2.1990	26.1.1990
Demir ve karışimsız çelikten kaynatma tüpleri	Yugostavya Romanya	kesin anti-damping vergisi	EEC N.1768/89	COM(90)96fin
		geçici vergi	22.6.1989	16.3.1990
			EEC N.3522/90	
			4.12.1990	
DRAMs elektronik mikro devre çeşitleri	Japonya	geçici verginin uzatılması	EEC N.1282/81 ve EEC N.2357/87	COM(90)152fin
			4 8.1987	24.4.1990
Baryum klorid	Çin Halk Cumhuriyeti	kesin anti-damping vergisi	EEC N.342/90	COM(90)223fin
			10.2.1990	5.7.1990
Tungstenli oksid ve tungstenli asid	Çin Halk Cumhuriyeti	geçici verginin uzatılması	EEC N.3074/89	COM(90)192fin
			13.10.1989	26.9.1990
DRAMs elektronik mikro devre çeşitleri	Japonya	kesin anti-damping vergisinin uzatılması	EEC N.165/90	COM(90)419fin
			25.1.1990	6.9.1990
Tungstenli oksid ve tungstenli asid	Çin Halk Cumhuriyeti	kesin anti-damping vergisinin uzatılması ve geçici vergi	EEC N.2402/89	COM(90)403fin
			4.8.1989	10.10.1990
			EEC N.3555/89	
			30.11.1989	
Rulman(>30mm)	Tayland	kesin anti-damping ve geçici vergi	EEC N.762/90	COM(90)404fin
			30.3.1990	14.10.1990
			EEC N.2112/90	
			25.7.1990	
Potasyum permanganat	SSCB	geçici verginin uzatılması	EEC N.2126/90	COM(90)422fin
			26.6.1990	11.10.1990

1991 YILI

ÜRÜN	ÜLKE	ÖNLEM	KARAR	YAYIN
Demir veya karışimsız çelikten kaynatma tüpleri	Türkiye	kesin anti-damping vergisi	EEC N.3617/90 15.12.90	COM(91)80fin 15.3.1991
Espadril	Venezüella	geçici vergi	EEC N.3798/90 28.12.1990	COM(91)114fi n
	Çin Halk Cumhuriyeti	geçici verginin uzatılması	EEC N.2054/91 13.7.1991	26.3.1991 COM(91)352fi
Dihidro-streptomisin	Çin Halk Cumhuriyeti	kesin anti-damping vergisi	EEC N.3090/91 24.10.1991	n 23.9.1991 COM(91)538fi n
Dihidro-streptomisin				6.12.1991

1992 YILI

ÜRÜN	ÜLKE	ÖNLEM	KARAR	YAYIN
Pamuk İpliği	Brezilya	kesin anti-damping vergisi	EEC N.2818/91 23.9.1991	COM(92)67fin 28.2.1992
	Türkiye	geçici vergi	EEC N.171/92 25.1.1992	
Monosodyum gulatamat	Endonezya	kesin anti-damping vergisinin uzatılması	EEC N.1798/90 30.6.1990	COM(92)402fi n 15.9.1992
Geniş elektronik alüminyum kondansatör	Japonya	geçici verginin uzatılması	EEC N.2848/92 23.9.1992	L 286, Vol 35 1.10.1992
Rulman(>30mm)	Japonya		EEC N.1451/92 4.6.1992	
		kesin anti-damping vergisinin uzatılması	EEC N.2849/92 23.9.1992	L 286, Vol 35 1.10.1992
Polyester	Romanya, Tayvan	vergisinin uzatılması	EEC N.3017/92 19.10.1992	L 306, Vol 35 22.10.1992
	Türkiye	yeniden değerlendirme ile anti-damping vergisinin hafifletilmesi ve kaldırılması	EEC N.1031/92 28.4.1992	COM(92)419fi n
Potasyum klorid	Sırbistan ve Karadağ Cum. Yugostavya-Mekadonya Cum. ABD, Meksika	kesin antidamping vergisi	EEC N.2442/92 25.8.1992	6.10.1992
	Rusya, Ukrayna, Belarus		EEC N.1956/92 16.7.1992	
Sentetik lif	Hindistan	geçici anti-damping vergisinin uzatılması	EEC N.2966/92 12.10.1992	COM(92)427fi n 7.10.1992
Monosodyum gulamat	Endonezya	kesin anti-damping vergisi	EEC N.2967/92 12.10.1992	L 299, Vol 35 15.10.1992
DRAMs elektronik mikro devreler	Japonya	kesin antidamping vergisi, geçici anti-damping vergisi	EEC N.3263/92 9.11.1992	L 299, Vol 35 15.10.1992
Makaralı yatak halkaları	Hindistan	geçici verginin uzatılması	EEC N.3264/92 9.11.1992	L 326, Vol 35 12.11.1992
Sentetik lif	Kore Cumhuriyeti	geçici verginin uzatılması	EEC N.1808/92 3.7.1992	L326, Vol 35 12.11.1992
Demirli silisyum	Polonya	kesin anti-damp. v. geçici anti-damping vergisinin kesinleşmesi	EEC N.2778/92 25.9.1992	COM(92)426fi n 16.11.1992
	Mısır			

1993 Y14

Bisikletler	Çin Halk Cum.	geçici verginin uzatılması	EEC N.550/93 11.3.1993	COM(93)257fin 28.5.1993
Elektronik teraziler	Singapur	geçici verginin uzatılması	EEC N.1103/93 6.5.1993	COM(93)288fin 16.6.1993
Manyetik disk (3.5"mikrodisk)	Japonya,Tayvan	geçici verginin uzatılması	EEC N.920/93 21.4.1993	COM(93)335fin 9.7.1993
Termal paper	Çin Halk Cum. Japonya	kesin anti- damping vergisi	EEC N.729/92 26.3.1992	COM(93)397fin 29.4.1993
Düşük karbonlu (max %0.5)	Kazakistan	geçici verginin uzatılması	EEC N.797/93 2.4.1993	COM(93)336fin 9.7.1993
demirli-krom	Rusya			
Dokunmuş	Ukrayna			
polyelefin	Çin Halk Cum.	kesin anti- damping vergisi	EEC N.3508/90 17.11.1990	COM(93)166fin 20.7.1993
Compact disk	Japonya	kesin anti- damping vergisi	EEC N.819/92 2.4.1992	COM(93)373fin 23.7.1993
player'lar	Kore Cumhuriyeti	kesin anti- damping vergisi	EEC N.2089/84 21.7.1984	COM(93)311fin 28.7.1993
Rulman	Singapur	kesin anti- damping vergisi	EEC N.512/91 2.10.1991	COM(93)369fin 28.7.1993
Suni zımpara	Japonya	kesin anti- damping vergisi		
	Rusya			
	Federasyonu			
	Ukrayna			
Rulman(>30mm)	Çin Halk Cum. Japonya	anti-damping vergisinin hafifletilmesi	EEC N.2849/92 1.10.1992	COM(93)401fin 4.8.1993
Monosodyum glamat	Tayvan, Tayland Endonezya	kesin anti- damping vergisi	EEC N.1798/90 30.6.1990	COM(93)395fin 6.8.1993
Magnesit	Kore Cumhuriyeti Çin Halk Cum.	kesin anti- damping vergisi	EEC N.2799/92 26.9.1992	COM(93)413fin 13.8.1993
EPROMs	Japonya	kesin anti- damping vergisi	EEC N.577/91 12.3.1991	COM(93)431 21.10.1993
elektronik mikro devreler				
Demirli krom	Kazakistan	kesin anti- damping vergisi	EEC N.797/93 2.4.1993	COM(93)428fin2 1.10.1993
	Rusya, Ukrayna			
Elektronik	Singapur	kesin anti- damping vergisi	EEC N.1103/93 6.5.1993	COM(93)429fin2 8.10.1993
teraziler	Kore Halk Cum.	kesin anti- damping vergisi	EEC N.2409/87 8.8.19	COM(93)447fin 1.10.1993
Demirli silisyum	Rusya, Kazakistan Ukrayna, İzlanda, Norveç, İsveç Venezuela Brezilya		EEC N.2650/87 5.12.1987 EEC N.341/90 10.2.1990	
Mekanik disk (3.5"mikrodisk)	Japonya	kesin anti- damping vergisi	EEC N.920/93 21.4.1993	COM(93)448fin 7.10.1993
	Tayvan	geçici vergi	EEC N.2206/93 5.8.1993	COM(93)508fin 26.10.1993
	Çin Halk Cum.			
Pamuk ipliği	Brezilya	kesin anti- damping vergisi	EEC N.738/92 27.3.1992	COM(93)419fin 12.10.1993
Taze çilek	Türkiye		EEC N.1134/91 4.5.1991	COM(93)535fin 8.11.1993
	İşgalBölgeleri			
Etanolamin	ABD	geçici verginin uzatılması	EEC N.2172/93 20.9.1993	COM(93)569fin 10.11.1993
Demirli silisyum	Güney Afrika	geçici verginin uzatılması	EEC N.2581/93 22.9.1993	COM(93)585fin 17.11.1993
Kalsiyum florürü	Çin Halk Cum.	geçici verginin uzatılması	EEC N.2463/93 7.9.1993	COM(93)596fin 23.11.1993
Magnesit	Çin Halk Cum.	kesin anti- damping vergisi	EEC N.	

1994 YILI

ÜRÜN	ÜLKE	ÖNLEM	KARAR	YAYIN
Yassai demir ve alaşımsız çelik	Yugostavya	kesin anti-damping vergisi	ECSC N2031/89 8.7.1989	OJ, C7 11.1.1994
Hematit külçe	Brezilya, Polonya	kesin anti-damping vergisi	ECSC N.67/94 12.1.1994	OJ, C12 15.1.1994
demir	Rusya, Ukrayna	oruşturma sürüyor		OJ,C17 20.1.1994
Pamuklu dokuma	Çin Halk Cum.			
	Hindistan			
	Endonezya			
	Pakistan			
	Türkiye			
Sentetik elyaf	Hindistan	oruşturma sürüyor		OJ, C17 20.1.1994
	Endonezya			
	Pakistan			
	Tayland			
İzobutanol	Rusya	geçici vergi	EC N.162/94 24.1.1994	OJ, L24 29.1.1994
Bisiklet	Federasyonu	oruşturma sürüyor		OJ,C35 3.2.1994
	Endonezya			
	Malezya			
Demir ve çelikten tüp ve boru tesisatları	Tayland	oruşturma sürüyor		OJ, C35 3.2.1994
	Çin Halk Cum.			
	Hırvatistan			
	Slovak Cum.			
Televizyon ekranı	Tayvan, Tayland	geçici anti-damping vergisi	EC N.301/94 7.2.1994	OJ, C40 11.2.1994
Üre	Japonya	yeniden değerlendirme talebi	EEC N.143/89 24.2.1989	OJ, C54 22.2.1994
Üre	Romanya			
	Eski Yugostavya	oruşturma sürüyor		OJ, C47 15.2.1994
Fuel gazı ve doldurmasız çakmak	Çekoslavakya	geçici anti-damping vergisi	EC N.5/94 1.1.1994	COM(94)30fin 9.3.1994
	Eski SSCB			
	Japonya			
	Çin Halk Cum.			
	Kore Cum.			
Geniş alüminyum elektronik kondansatör	Tayland	geçici anti-damping vergisi	EC N.371/94 17.2.1994	L48 19.2.1994
Kalsiyum florür	Kore Cum.			
	Tayvan			
	Çin Halk Cum.	geçici anti-damping vergisi	EEC N.486/94 4.3.1994	L62 5.3.1994
İzobütanol		kesin anti-damping vergisi	EEC N.2720/93 28.9.1993	COM(94)72fin 8.3.1994
silisyum karbit	Rusya	kesin anti-damping vergisi	EC N.5/94 1.1.1994	COM(94)30fin 9.3.1994
	Federasyonu			
	Çin Halk Cum.			
	Polonya			
Polyester pamuk ipliği	Rusya	kesin anti-damping vergisi	EEC N.830/92 3.4.1992	C74 12.3.1994
Bilyeli yatak	Federasyonu	anti-damping vergisinin düzenlenmesi	EEC N.2849/92 1.10.1992	COM(94)72fin 14.3.1994
	Ukrayna			
	Endonezya			
Potasyum klorid	Japonya	kesin anti-damping vergisinin düzenlenmesi	EC N.643/94 21.3.1994	OJ, L104 23.4.1994
Bilyeli yatak	Belarus	kesin anti damping vergisinin	EEC N.2985/90 20.7.1990	OJ, L101 20.4.1994
	Rusya			
	Ukrayna			

ÜRÜN	ÜLKE	ÖNLEM	KARAR	YAYIN
TV kamera sistemleri	Japonya	kesin anti-damping vergisi	EEC N3029/93 30.10.1993	COM94)115fin 6.4.1994
Kalsiyum metal	Çin Halk Cum. Rusya	geçici anti-damping vergisi	EEC N.301/94 11.2.1993 EEC N.2808/89 11.6.1992	OJ, I 104/5 23.4.1994
Pik demir	Brezilya Polonya Rusya Ukrayna	geçici anti-damping vergisi	EEC N.67/94 15.1.1994	OJ, C 112 3.5.1994
Disumil peroksit	Japonya	taahhüt	EEC N.89/573 31.10.1989	OJ, C 121 3.5.1994
Saat parçaları	Malezya Tayland	geçici anti-damping vergisi	EEC N.1076/94 6.5.1994	OJ, C 120 11.5.1994
Elektronik teraziler	Singapur	geçici anti-damping vergisi	EEC N.1103/93 6.5.1993	OJ, C 129 11.5.1994
Kumarin	Çin Halk Cum.	soruşturma açıldı		OJ, C 138/9 20.5.1994
Video kasetleri	Kore Cumhuriyeti Hong Kong	yeniden belirlenmesi oran	EEC N.1768/89 22.6.1989 EEC N.376/89 22.6.1989	OJ C 142 25.5.1994
Amonyum nitrat	Litvanya Rusya	soruşturma sürüyor	EC/293/94 21.5.1994	OJ, C 158 9.6.1994
Demir silisyum	Brezilya	yeni oranların belirlenmesi	EC N.3359/93 9.12.1993	OJ, C 165 17.6.1994
Polyester pamuk ipliği	Tayvan Türkiye	kesin anti-damping vergisi	EEC N.3905/88 16.12.1988	OJ, C 164 16.6.1994

KAYNAK: EC Official Journal'ın çeşitli sayılarından derlenmiştir.

Tablo incelendiğinde, son 4 yıl içerisinde soruşturmalara en fazla konu olan ürünlerin kimya ürünleri olduğu görülmektedir. Çin Halk Cumhuriyeti 11 soruşturma ile ilk sırada yer almaktadır. Çin'den ithal edilen kalsiyum florür, karbit volfram, baryum klorid, tungstenli oksid ve tungstenli asid, dihidrostreptomisin ve magnefit ürünleri bu soruşturmalara konu olmuştur.

Rusya 7 soruşturma ile ikinci sırada yer almaktadır. Soruşturmalara konu olan ürünler; potasyum permanganat, potasyum klorid, demirli silisyum, izobutanol, silisyum karbit ve amonyum nitratdır.

Bu ülkeyi 2'şer soruşturma ile Endonezya, Kore, Ukrayna, Japonya, Tayvan ve Tayland izlemektedir. Bu ülkelerden ithal edilen ürünlerde monosodyum gulatamat, magnefit, potasyum klorid, demirli silisyum ve disumil peroksit soruşturmalara konu olmaktadır.

Kazakistan, Romanya, Polonya ve Litvanya'ya da birer soruşturma açılmıştır. Bu ülkelerden ithal edilen demirli silisyum, üre ve amonyum nitrat soruşturmalara konu olmuştur.

Görüldüğü gibi, soruşturmalar genelde çeşitli ürünlerde Uzakdoğu, Güneydoğu Asya ve Doğu Avrupa ülkelerine açılmıştır. Çoğuna kesin anti-damping vergisi getirilmesiyle soruşturmalar kapatılmıştır.

BÖLÜM IV

TÜRKİYE'DE DAMPİNG UYGULAMALARI VE BUNA KARŞI ALINAN ÖNLEMLER

I. TÜRKİYE'DE DAMPİNG UYGULAMALARI

A. TÜRKİYE-AT İLİŞKİLERİ

1. Tarihsel Gelişim

Roma Anlaşması'nın 1958'de yürürlüğe girmesinin ardından, 1959 yılı Haziran ayında Yunanistan, 31 Temmuz'da da Türkiye Avrupa Ekonomik Topluluğu'na katılmak için resmen başvuruda bulunmuştur. Türkiye'nin aynı ölçüde cazip sayılabilecek EFTA seçeneği yerine AET ile bütünleşmeyi yeğlemesi, bu başvuru ile resmiyet kazanmıştır.²³⁰ Bu başvurulardan sonra 11 Eylül'de AET Bakanlar Konseyi, ortaklık başvurularını kabul etmiştir.

Bundan sonra devam eden görüşmeler neticesinde, 20-21 Mart 1961'de AET Bakanlar Konseyi Komisyon'un önerisini dikkate alarak Türkiye'ye iki seçenekli bir öneride bulunmuştur. Bu öneride;

aa) 5 yıllık bir ticaret anlaşması sonucunda, Türk ekonomisi istenen düzeye ulaşırsa gümrük birliği anlaşması,

bb) Bir yardım anlaşması,

seçenekleri sunulmuştur. Bu öneri karşısında ise, Türkiye 4-5 Mart 1962'de bir memorandum vererek, AET'yi resmi görüşmelere çağırmış ve hedefinin gümrük birliği olduğunu vurgulamıştır. Bunun üzerine AET resmi görüşmelere başlamayı kabul etmiştir. Bir yıl süren görüşmeler sonucunda, Türkiye ile AET'yi bir gümrük birliğine götürecek ve ileride de tam üye durumuna sokabilecek olan ortaklık anlaşması Ankara'da imzalanmış (12 Eylül 1963), 1 Aralık 1964'te resmen yürürlüğe girmiştir.²³¹

²³⁰Dış Ticarete Durum Dergisi, "Türkiye ve AT", Sayı:2, Mayıs 1987,s.31.

²³¹İKV,Avrupa Topluluğu ve Türkiye - AT İlişkileri, İstanbul , 1992, s.37.

2. Ankara Anlaşması

Ankara Anlaşması'nın ekonomik ve siyasi yönlü olmak üzere iki amacı bulunmaktadır.²³²

aa) Ekonomik amaç; Türk halkı ile AET içinde birleşmiş halklar arasında gittikçe sıklaşan ilişkiler kurmak ve Türk ekonomisi ile Topluluk üyesi devletlerin ekonomileri arasındaki farkı kapatmak olarak belirtilmiştir. Anlaşmada ekonomiler arasındaki farkın kapatılması için, belirli sürelerde Türkiye'ye ekonomik yardımda bulunma zorunluluğu da kabul edilmiştir.

bb) Siyasi amaç ise, Anlaşma'nın 5.paragrafında, AET'yi kuran Anlaşma'nın temelinde yatan düşünce'yi birlikte kollayarak, barış ve özgürlüğü koruma ve güçlendirmede kararlılık olarak belirtilmiştir. Öte yandan "Türk halkının yaşam düzeyini iyileştirmeye yönelik çabalarına AET 'ce verilecek desteğin, Türkiye'nin daha sonraki bir tarihte topluluğa katılmasını kolaylaştıracağı" ifadesi de, siyasi bütünleşmenin, tıpkı Roma Anlaşması'ndaki gibi, ekonomik bütünleşmeden geçtiği görüşünü yansıtmaktadır.

Ankara Anlaşması, ikili ve eşitliğe dayalı bir anlaşma olup Türkiye'nin ulusal egemenlik haklarından vazgeçmesini gerektirmektedir. Anlaşma; 33 maddeden oluşan Esas Anlaşma, 11 maddeden oluşan Geçici Protokol, 9 maddeden oluşan Mali Protokol ve Son Senet'ten oluşmaktadır. Bundan başka bir Niyet Bildirisi, iki adet Yorum Bildirisi ve F.Almanya'ya ait iki Bildiri gibi ek protokollerle geliştirilmiştir.

Ankara Anlaşması, Türkiye'nin Topluluğa tam üyeliğini, 3 aşamada tamamlanacak bir yapıya bağlamıştır. Bu aşamalar hazırlık, geçiş ve son dönemdir.

Hazırlık dönemi, Türkiye'ye herhangi bir sorumluluk getirmemektedir. Bu dönemde üstleneceği yükümlülüklerini yerine getirebilecek biçimde Topluluğun da yardımıyla güçlendirmesi öngörülmüştür. Hazırlık dönemi 5 yıl olarak düşünülmüş ancak uzatılabileceği kabul edilmiştir.

1967'de toplanan beşinci Ortaklık Konseyi toplantısında Türkiye, Anlaşma'nın ikinci aşamasına geçmek istediğini açıklamış, ancak Avrupa Komisyon'u 29 Nisan 1969'da yayınladığı resmi bir raporla, Türkiye'nin ikinci

²³²GÖKDERE Ahmet, Gümrük Birliği Açısından Avrupa Topluluğu ve Türkiye ile İlişkileri, Ankara Üniversitesi Araştırma ve Uygulama Merkezi, Y.No:2, Ankara 1989, s142.

aşamaya geçmiyerek, hazırlık döneminin uzatılmasının daha yararlı olacağını belirtmiştir.

Uzatılan süre içinde, Türkiye'nin isteği ile geçiş dönemi ile ilgili görüşmeler yeniden başlatılmış ve 23 Kasım 1970'te Katma Protokol imzalanmıştır. Katma Protokol'ün üye ülkelerin Parlamentolarında onaylanana kadar ticari hükümleri işletecek Geçici Anlaşma 1 Eylül 1971'de yürürlüğe girmiştir. Ancak geçiş döneminin hukuken başlaması, Katma Protokolün 1 Ocak 1973 günü yürürlüğe konmasıyla olmuştur.

Gümrük birliği için önemli bir adım olan bu dönemde Türkiye, Topluluk ile arasındaki gümrükleri azaltma ve ortak dış tarifeye uyum sağlama gibi sorumluluklarla karşı karşıya gelecektir. Ancak bu aşamaya geçiş zorunlu olmadığından, taraflar, gerçekte bir gümrük birliğine gidip gitmeme konusunda kendilerini serbest bırakmışlardır. Geçiş Aşaması'nın 12 yılı aşmaması öngörülmüş; ancak karşılıklı anlaşma halinde bu sürenin uzatılacağı belirtilmiştir. Bu dönemin 22 yıl sonunda yamamlanması ile Son Dönem başlamıştır. Anlaşma Son Dönem için bir süre saptamamış, bunu taraflara bırakmıştır.

Türkiye ile AET arasında imzalanan Türkiye'nin Topluluğa tam üyeliğini amaçlayan Ankara Anlaşması çerçevesinde, taraflar arasında kurulan gümrük birliğinin gerçekleştirilme usul ve şartlarını belirleyen Katma Protokol'de damping ile ilgili maddeler de yer almaktadır.²³³

46. Maddede; akit tarafların, Ortaklık Konseyi 'nin 43. maddenin 1. paragrafında belirtilen şart ve usulleri tesbit eden bir karar almamış olmasından ve bu kararların veya 44. veya 45. maddelerde öngörülen hükümlerin uygulanmamasından doğacak güçlükleri gidermek için gerekli gördükleri koruma tedbirlerini alabilecekleri belirtilmiştir.

1970'te imzalanan Katma Protokol'ün 47. maddesinde; ²³⁴

aa) 22 yıllık bir dönem içinde Ortaklık Konseyi, akit taraflardan birinin istemi üzerine, Türkiye ile Topluluk arasındaki ilişkilerde damping uygulamaları bulunduğunu tesbit ederse, dampinge sebep olan veya olanlara bu uygulamaya son vermeleri amacıyla tavsiyelerde bulunur.

²³³İKV, AET nin Ortak Dış Ticaret Politikasının (ODP) Uygulanması Üçüncü Ülkelerle Dış Ticarete Geçerli İthalat ve İhracat Kuralları, Y.No:23, Ankara, Temmuz 1986, s.99.

²³⁴DPT, Ankara Anlaşması ve Katma Protokol Avrupa Topluluklarına İlişkin Tüm Belgeler, Cilt 2, Ankara, Ağustos 1993, s.71.

b) Zarar gören taraf:

aa) Ortaklı Konseyinin, 1. fıkra uyarınca, istemin yapıldığı tarihten itibaren 3 aylık bir süre içinde hiçbir karar almaması,

bb) 1.fikrada öngörülen tavsiyelerin yapılmasına rağmen dumping uygulamalarının devam etmesi,

hallerinde Ortaklık Konseyi'ne haber verildikten sonra, uygun gördüğü koruma tedbirlerini alabilir.

Ayrıca zarar gören tarafın çıkarı derhal bir eylemi gerektiriyorsa, bu taraf çıkarını korumak amacıyla, Ortaklık Konseyi'ne haber verdikten sonra, dumpinge karşı konulacak vergiler de dahil olmak üzere koruyucu nitelikte geçici tedbirler alabilir. Bu tedbirlerin uygulama süresi, istemin yapıldığı veya zarar gören tarafın yukarıdaki bb hükmü uyarınca koruma tedbirlerini aldığı tarihten başlayarak 3 ayı geçemez.

c) 2. fıkranın 1. bendinin a hükmü veya 2. bendinde belirtilen hallerde koruma tedbirleri alındığı takdirde, Ortaklık Konseyi, 1. Fıkroda öngörülen tavsiyeler yapıncaya kadar, Bu korunma tedbirlerinin geriye bırakılmasını heran kararlaştırabilir.

2. Fıkranın 1. bendinin b hükmünde belirtilen halde korunma tedbirleri alındığı takdirde Ortaklık Konseyi, Bu korunma tedbirlerinin kaldırılması veya değiştirilmesini tavsiye edebilir.

d) Akit taraflardan biri kaynaklı veya akit taraf ülkesinde serbest dolaşım durumunda bulunan ve diğer bir akit tarafa ihraç edilen mallar, 1.akit taraf ülkesine tekrar ithal edildiğinde, hiçbir gümrük vergisi, miktar kısıtlaması veya aş etkili tedbir uygulanmaksızın kabul olunur.

Ortaklık Konseyi, bu fıkra hükümlerinin uygulanması amacıyla, bu alanda Topluluğun edindiği tecrübeden esinlenerek, her türlü yararlı tavsiyede bulunabilir.

Bu maddelere dayanarak, TürkiyeAET ilişkilerinde dumping uygulamalarına karşı getirilen özel korunma mekanizmaları tüm akit taraflarla uygulanabilecek iki taraflı bir hak olarak işlemektedir.²³⁵ Ancak, Her iki taraf arasında bugüne kadar görülen anti-dumping uygulamalarında, Topluluk bu esaslara uymamaktadır.

²³⁵KUYUMCU Teoman, "Toplulukta ve Türkiye -AET Ortaklığında Dampinge Karşı Uygulama", İktisadi Kalkınma Vakfı Dergisi, Temmuz-Ağustos 1981, Sayı 5-6, s.61.

Topluluk bu maddeler yerine, Topluluk üyesi olmayan üçüncü ülkelerden dampingli veya devlet yardımlarından yararlanan ithalata karşı korumaya ilişkin prosedürü işletmiştir.²³⁶

Bu durum, Ortaklık Konseyi'nin uzun süre Türkiye'nin siyasi durumu nedeniyle toplanamamış olmasına dayandırılabilir.

Ortaklık Konseyi, Ankara Anlaşması'nın yürürlüğe girmesinden 16 Eylül 1986 tarihine kadar 31 toplantı gerçekleştirmiş, 31. Dönem toplantısı Yunanistan'ın tutumu nedeniyle tamamlanamamıştır. Kesilen görüşmeler 30 Eylül 1991'de bakanlar düzeyindeki bir toplantı ile yeniden canlandırılmış; bundan sonra 9 Kasım 1992'de ve 13 Nisan 1993'te kik toplantı daha gerçekleştirilmiştir. Son iki toplantıda görüşmeler Türkiye'nin Gümrük Birliği'ne katılması üzerinde yoğunlaşmış, "Ortaklık Anlaşmasının İşleyişi" adı altında ticari konular, anti-damping ve kotalar ile ilgili görüşmelerde bulunulmuştur.

8 Kasım 1993'te yapılan 34. Ortaklık Konseyi'nde ise gümrük birliğinin gerçekleşmesi bakımından olumlu gelişmeler kaydedilmiştir. Bu toplantının önemi gümrük birliğinin 1995'te tamamlanması yönünde tarafların siyasi iradelerinin teyid edilmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca Konsey 1980'den beri ilk kez karar alma prosedürünü işleterek gümrük birliğinin desteklenmesine ilişkin karar almıştır. Yine 1994-1995 döneminde yapılacak gümrük birliği çalışmalarıyla ilgili bir çalışma programının uygulanması konusunda da anlaşmaya varılmıştır.²³⁷

3. Gümrük Birliği Anlaşması

Türkiye'ye Avrupa Topluluğu'na tam üyelik yolunu açan Gümrük Birliği Anlaşması, 6 Mart 1994 tarihinde Brüksel'de imzalanmıştır. Gümrük vergilerinin karşılıklı olarak sıfırlanmasını kabul eden bu Anlaşma'nın içeriğine bakıldığında, Türkiye'nin ilk kez bu kadar yüklü bir mali yardım alacağı görülmektedir. Türkiye'nin beş yıl içinde AT 'tan alacağı kredilerin toplamı 2.5 milyar ECU(yaklaşık 3.2 milyar dolar) olacaktır.

Türkiye'ye verilecek kredilerin dağılımı şu şekilde gerçekleşecektir.²³⁸

²³⁶BOURGEOIS M.J., "AETde Damping Mevzuatı", Avrupa Toplulukları Gümrük Birliği Semineri, İstanbul, 12-16 Ocak 1987, s. 11.

²³⁷İstanbul Mülkiyeliler Vakfı, Avrupa Topluluğu'yla Gümrük Birliği (Getirdiği Olanaklar ve Taşıdığı Riskler), 2-3 Aralık 1993, İstanbul, s. 167.

²³⁸Hürriyet, 6 Mart 1995, s. 8.

aa) AT bütçe kaynaklarından karşılanacak olan ve 1 Ocak 1996 tarihinden itibaren yürürlüğe girmek üzere 375 milyon ECU(476 milyon dolar).

bb) Halen yürürlükteki Topluluk Akdeniz Programı'ndan 400 milyon ECU(508 milyon dolar).

cc) Avrupa Yatırım Bankası fonlarından 1 Ocak 1996 tarihinden başlamak üzere beş yıllık bir devre içinde 750 milyon ECU(952 milyon dolar) proje kredisi.

dd) 1996 yılından itibaren yürürlüğe girecek yeni Akdeniz Programı fonlarından yaklaşık 700 milyon ECU 'luk (888 milyon dolar) kredi.

ee) IMF Programı'na ek olarak makro ekonomik yardım olarak yaklaşık 300 milyon ECU(381 milyon dolar) kredi.

Ancak; daha önce Topluluğa katılan Portekiz ve Yunanistan gibi ülkelerin daha fazla yardım aldığı ve yalnızca Toplu Konut Fonu'ndan 2.8 milyarlık kaybı gibi Türkiye'nin uğrayacağı kayıplar göz önüne alındığında; verilecek 3.2 milyarlık yardımın az olduğu belirtilebilir.²³⁹

Anlaşma incelendiğinde, Avrupa Topluluğu'na, Gümrük Birliği'ni tek taraflı olarak erteleme imkanı tanıdığı görülmektedir. Bu hüküm Ankara Anlaşması'na aykırıdır.²⁴⁰

Bu anlaşma ile, Türkiye'nin üçüncü ülkelere uygulayacağı ithalat ve ihracat politikasının AT mevzuatına uyum şartı getirilmiştir. Burada Türkiye AT 'ın, üye olmayan ülkelere uyguladığı koruma oranlarını devreye sokabilecektir. Aynı zamanda Türkiye'ye, AT 'tan vergi oranlarının yükseltilmesi ve anti-damping soruşturması açılmasını talep etme hakkı da verilmiştir.²⁴¹

Ancak AT 'ın Türkiye'ye yönelik anti-damping soruşturmaları ortadan kalkmayacaktır. Türkiye'nin AT 'ın rekabet politikasını kabul etmesi halinde ise, bu uygulamalara yer verilmeyecektir.²⁴²

Anlaşmada bu konuların yanında çeşitli konulara da yer verilmiştir. AT sağlıklı bir Gümrük Birliği için Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakları konusunda uyum talep etmiştir. Bu nedenle Türkiye, Fikri ve Sınai Mülkiyet ve Patent Hakları konusunda üç yıl içinde AT mevzuatına uyacağını kabul etmiş, devlet tekellerinin de iki yıl içinde kaldırılması konusunda uyuma gireceğini belirtmiştir.²⁴³

²³⁹Yeni Asır, 28 Nisan 1995, s.8.

²⁴⁰Yeni Asır, 28 Mart 1995, s.5.

²⁴¹Hürriyet, 6 Mart 1995, s.3.

²⁴²Yeni Asır, 15 Mart 1995, s.7.

²⁴³Hürriyet, 6 Mart 1995, s.3.

Ayrıca taraflar ithal mallara, dolaylı veya dolaysız olarak, milli mallara uyguladıklarından daha fazla vergi uygulayamayacaktır. Bunun yanında sınai işbirliği, ulaşım, telekomünikasyon, yol, petrol, bilgisayar, bilim, istatistik, adalet, kültür, vb. konularda işbirliğine gidilecek ve Türkiye, bu konularda AT olanaklarından yararlanma imkanına kavuşacaktır.²⁴⁴

Türkiye'nin Gümrük Birliği'ne girmesiyle ekonominin değişik sektörlerinde ortaya çıkabilecek yeni fırsatlar aşağıdaki gibi sıralanabilir:²⁴⁵

aa) İhracattaki artış: AT alım gücü yüksek ve büyük bir pazar konumundadır. Özellikle lokomotif konumdaki tekstil ve gıda sektörlerinde Türkiye'nin rekabet üstünlüğü, bu alanda ciddi bir ihracat artışı sağlayabilir.

bb) İşsizlikte azalma: Türkiye'nin rekabet gücünün yüksek olduğu sektörler genel olarak emek yoğun sektörlerdir. Gümrük birliği ile bu sektörlerin göstereceği büyüme, Türkiye'nin en ciddi sorunlarından birisi olan işsizlik konusunun çözümüne katkıda bulunabilir.

cc) AT dışındaki ülkelerle ticaret: Birçok ülke, yaptığı özel anlaşmalarla AT 'a bazı ithalat ve ihracat avantajları tanımış durumdadır. Ortak gümrük tarifeleri ile Türkiye bu avantajlardan yararlanmaya başlayacaktır. Böylece Türkiye, bazı girdileri daha ucuza ithal ederek AT pazarlarındaki rekabet gücünü arttırabilecektir. Öte yandan Türkiye, elde edeceği yeni ihracat avantajları ile yeni pazarlara açılarak, AT ile dış ticaretinde artan açığı bir ölçüde telafi etme olanağına kavuşabilecektir.

dd) Yabancı sermaye girişi: Türkiye'nin rekabet gücüne sahip sektörlerinin Avrupa pazarlarındaki avantajlarından yararlanmak isteyen Avrupa sermayesi, Türkiye'de bu sektörlere yatırımını arttırabilir. Bunların dışında, Avrupapazarlarına daha kolay girmek isteyen Japonya ve ABD gibi bazı üçüncü ülkeler açısından da Türkiye'nin yatırım cazibesi artabilir.

ee) Teknolojik gelişme: Avrupa ile girişilen rekabet, Türk şirketlerini teknolojik yatırımlarını arttırmaya yönleltecektir.

Bunlarla birlikte ortaya çıkabilecek sorunlar aşağıdaki gibi sıralanabilir:

aa) İşsizlik: AT mallarının gümrüksüz gelmesiyle değişik sektörlerde birçok şirket zorlanarak krize girebilir. Bu da işçi çıkarımlarına yol açabilir. Özellikle işçilerin serbest dolaşım hakkı olmadığından bu sorun daha da büyüyecektir.

²⁴⁴İbid, s.3.

²⁴⁵2000'e 5 Kala Ekonomisi, Yeni Asır Eki, 30 Aralık 1994, s.9.

bb) Vergi kaybı: Gümrük birliğine geçilmesiyle Türkiye büyük bir vergi kaybına uğrayacaktır. Bunun yanında ortak gümrük tarifeleri nedeniyle, AT dışındaki ülkelerden yapılan ithalattan alınan gümrüklerde de bir azalma meydana gelecektir. Bu durumda Türkiye'nin vergi kaybı daha da artacaktır.

cc) İkili anlaşmalarda sorunlar: AT ile ortak gümrük tarifesine girmesi Türkiye'nin ikili anlaşmalarla ticaretini kolaylaştırmaya çalıştığı bazı ülkelere tanıdığı tavizleri kaldırmasını gerektirebilir. Bunun sonucunda karşı ülke de Türkiye'ye tanıdığı tavizleri kaldırabilir.

dd) Döviz açığı: Türkiye ile AT arasındaki dış ticarete varolan açık, gümrük birliğine geçilmesiyle daha da büyüyebilir. Bu da Türkiye'nin döviz ihtiyacını arttıracaktır.

ee) Tek taraflı kararlar: Gümrük birliği ile ortaya çıkabilecek en önemli sakıncalardan biri de, henüz tam üye olmayan Türkiye'nin AT 'ın karar alma süreçlerine tam olarak katılamayacak olmasıdır. Bu yüzden Türkiye AT 'ın dış ticarete kendi çıkarlarına ters kararlar almasını önlemekte güçsüz kalacak ve bu kararları uygulamak zorunda kalacaktır.

B. TÜRKİYE-AT DIŞ TİCARETİ

1. Türkiye'nin AT ile Ticaretinin Genel Olarak Gelişimi

Türkiye ile AT birbirine büyük ölçüde bağımlıdır. AT, Türkiye'nin ihracatının yaklaşık yarısı için bir pazar oluşturmaktadır; ithalatının da yaklaşık yarısı AT 'den yapılmaktadır.²⁴⁶

Avrupa Topluluğu, Türkiye'nin dış ticaretinde birinci sıradadır. Tablo 14.de görüleceği üzere, Türkiye'nin AT 'yle olan ticaretinde sürekli bir artış gözlemlenmektedir. Özellikle 1980'den sonraki artış son derece belirgindir. 1980'de 1.3 milyar dolar ihracatımız 5.5 katlık bir artışla 1993'de 7.2 milyar dolara yükselmiştir.

Aynı zamanda, AT 'dan yapılan ithalat da artarak, 1980'de 2.4 milyar dolardan 3 katlık bir artışla 1993'te 12.9 milyar dolara çıkmıştır.

Türkiye'nin toplam ithalatı içinde, AT 'ın payı ise %40'lar civarında olduğu görülmektedir. 1971-1973 yıllarında gözlenen artış, bir ölçüde Katma Protokol'ün

²⁴⁶EC News, 8.7.1994, Yıl:9, Sayı:9, s.6.

ticari hükümlerinin yürürlüğe girmesiyle açıklanabilir. Daha sonra bu pay, gözle görülür bir düşme eğilimine girmiş; 1982'de %29'a kadar düşmüştür. Bu dönemde Türkiye'nin ihracatı teşvik politikasını uygulamaya başlamasıyla beraber, KEİB çerçevesinde yeni Türki Cumhuriyetler ve Uzakdoğu pazarlarına yönelmesi, AT ile dış ticarete düşüşe neden olmuştur.

1993 yılına kadar az miktarlarda seyreden artış, 1994 yılında %44 ile en yüksek düzeyine ulaşmıştır. Genel olarak, AT ile ilişkilerimizin canlı olduğu dönemlerde bu canlılığın ticari ilişkilere de yansıdığı söylenebilir.²⁴⁷

---

²⁴⁷BHDTM Avrupa Koordinasyon Genel Müdürlüğü, age.,s.225.

TABLO 14 . TÜRKİYE - AT DIŞ TİCARETİNİN GELİŞİMİ (MİLYON dolar, %)

YIL	AT 'na ihracat	toplam ihr.payı(%)	AT 'tan ithalat	toplam ith.payı(%)	ihr./ith. oranı(%)	AT ile dış tic.dengesi
1967	234.1	44.8	333.7	48.7	70.2	-99.6
1968	225.5	45.4	392.9	51.5	57.4	-167.4
1969	266.7	49.7	393.0	49.1	67.9	-126.3
1970(1)	294.4	50.1	426.9	45.1	68.9	-132.5
1971(2)	329.4	48.7	581.5	49.7	56.6	-252.1
1972	428.0	48.4	581.0	54.5	50.3	-423.0
1973(3)	652.1	49.5	1160.9	55.7	56.2	-508.8
1974	761.0	49.7	1747.6	46.3	43.5	-986.6
1975	644.6	46.0	2377.5	50.2	27.1	-1733.3
1976	1016.5	51.9	2411.4	47.0	42.2	-1394.8
1977	896.5	51.2	2558.9	44.2	35.0	-1662.4
1978	1127.2	49.3	1930.7	42.0	38.4	-803.5
1979	1131.5	50.1	1941.8	38.3	58.3	-810.3
1980(4)	1299.7	44.7	2360.3	29.8	55.1	-1060.6
1981(5)	1564.0	33.3	2632.4	29.5	59.4	-1068.4
1982	1801.6	31.4	2565.8	29.5	70.2	-764.2
1983	2066.3	36.1	2755.4	30.1	74.4	-709.1
1984	2780.4	39.0	3314.3	30.8	83.9	-533.9
1985	3204.0	40.3	3895.1	34.3	82.3	-691.1
1986(6)	3263.1	43.8	4564.9	41.1	71.5	-1301.8
1987	4867.7	47.8	5665.8	40.0	85.9	-798.1
1988	5098.3	43.7	5895.1	41.1	86.5	-996.8
1989	5407.8	46.5	6055.2	38.3	89.3	-647.4
1990	6892.8	53.2	9328.3	41.8	73.9	-2435.5
1991	7042.0	52.3	9221.4	42.6	78.8	-2179.4
1992	7602.0	51.6	10049.0	43.9	75.6	-2447.0
1993	7289.0	47.4	12950.0	44.0	56.2	-5661.0
1994(O-Ş)	1183.0	-	1811.0	-	-	-

KAYNAK: Avrupa Topluluğu ve Türkiye AT İlişkileri, İstanbul, 1992, s.31;

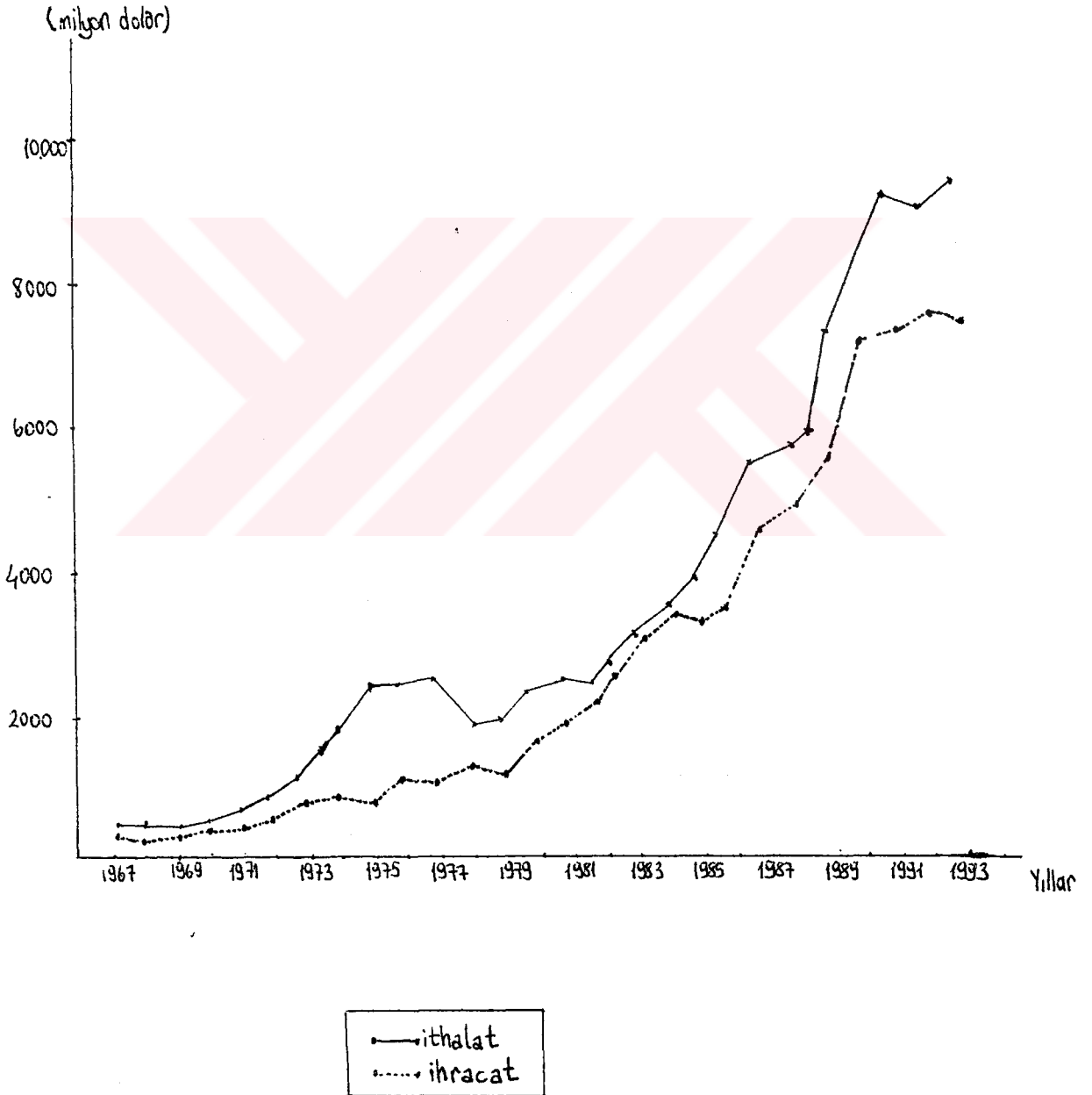
AB ile Gümrük Birliği Rekabet Şartları ve Topluluk Mevzuatı, İzmir, 1994, s.9;

Dış Ticaret Müsteşarlığı, Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirme Müdürlüğü, Aylık Dış Ticaret Bülteni, Ankara, Ocak-Şubat 1994, s.58.,70.'den derlenmiştir.

- 1.Katma Protokol imzalandı.
2. K.P'nin ticari hükümleri Geçici Anlaşma ile yürürlüğe girdi.
3. K.P yürürlüğe girdi. İngiltere, İrlanda ve Danimarka Topluluğa katıldı.
4. 24 Ocak kararları yürürlüğe kondu.
5. Yunanistan Topluluğa katıldı.
6. İspanya ve Portekiz Topluluğa katıldı.

Türkiye'nin toplam ihracatı içinde AT 'ın payı 1981'e kadar %40'lar civarında dolaşırken, 1981'de Yunanistan'ın Topluluğa katılması ile %30'lara inmiştir. Bu durum 1986'da İspanya ve Portekiz'in Topluluğa katılarak, Topluluk pazarını genişletmesi ile son bulmuş; Topluluğa yapılan ihracatta yeniden artış sağlanmıştır. 1993'te AT 'a yapılan ihracatın toplam ihracattaki payı %47.4'tür.

ŞEKİL 3. TÜRKİYE - AT DIŞ TİCARETİ

Dış ticaretin gelişimi şekil 3.te açıkça görülmektedir. İhracatın ithalatı karşılama oranı 1986 da %71.5 iken 1987 de %87.5 e çıkmıştır. Bu büyük artışa, İspanya ve Portekiz'in Topluluğa katılması ile sağlanan pazar genişlemesi ortamı hazırlamıştır.

Son yıllarda ise ihracatın ithalatı karşılama oranı düşme eğilimine girmiş; 1991 de %78.8 i, 1992 de %75.6 olmuştur. 1993 verilerine göre %56.2 ye düşmüştür.

2. Türkiye-AT Dış Ticareti'nin Üye Ülkelere Göre Dağılımı

Tablo 15.de Türkiye'nin Topluluk üyeleriyle olan dış ticareti görülmektedir.

Tabloloda da görüldüğü gibi, AT ile dış ticaretimizde en büyük payı, 1992 verilerine göre ithalatta %36.8 ihracatta %47.9 ile B. Almanya almaktadır. Bunu sırasıyla İtalya (ihracat %12.7, ithalat %19.2), Fransa (ihracat %10.4, ithalat %13.5), İngiltere (ihracat %10.7, ithalat%12.1) ve Hollanda (ihracat %6.5, ithalat %6.9) izlemektedir.

Türkiye'nin en az ticarete bulunduğu Topluk üyeleri ise İrlanda (ihracat %0.3, ithalat%0.5) ve Portekizdir (ihracat %0.5, ithalat %0.2).

TABLO.15. TÜRKİYE-AT DİŞ TİCARETİNİN ÖYE ÜLKELERE GÖRE DAĞILIMI 1988-1992 (Milyon Dolar)

Ülke	1988						1989						1990						1991						1992					
	İhracat	İhr. dağ. (%)	İthalat	İth. dağ. (%)	İhracat	İhr. dağ. (%)	İthalat	İth. dağ. (%)	İhracat	İhr. dağ. (%)	İthalat	İth. dağ. (%)	İhracat	İhr. dağ. (%)	İthalat	İth. dağ. (%)	İhracat	İhr. dağ. (%)	İthalat	İth. dağ. (%)	İhracat	İhr. dağ. (%)	İthalat	İth. dağ. (%)	İhracat	İhr. dağ. (%)	İthalat	İth. dağ. (%)	İhracat	İhr. dağ. (%)
Almanya	2148.9	42.2	2151.6	36.5	2175.7	40.2	2204.0	36.4	3063.6	44.4	3496.8	37.5	3413.0	49.2	3231.7	35.0	2630.5	47.9	2633.3											
Belçika	264.5	5.2	265.2	4.5	261.5	4.8	443.1	7.3	311.7	4.5	522.7	5.6	287.5	4.1	537.2	6.0	207.5	3.8	395.0											
Luxemburg	56.9	1.1	50.9	1.0	74.4	1.4	39.2	0.6	86.6	1.3	101.9	1.1	86.2	1.2	95.3	1.0	65.2	1.2	78.6											
Ocunimarka	498.5	9.8	433.3	8.5	594.8	11.0	744.8	12.3	736.8	10.7	1340.6	14.4	689.2	9.9	1226.7	13.3	570.6	10.4	965.8											
Fransa	351.0	6.9	305.8	6.0	406.9	7.5	445.2	7.4	433.6	6.3	572.9	6.1	474.9	6.8	641.6	7.0	359.5	6.5	490.7											
Hollanda	576.1	11.3	499.6	9.8	616.1	11.4	727.7	12.0	744.8	10.8	1013.7	10.9	676.0	9.7	1165.5	12.6	585.8	10.7	868.3											
İngiltere	19.2	0.4	15.2	0.3	19.3	0.4	19.1	0.3	24.9	0.4	61.4	0.7	19.2	0.3	42.6	0.5	18.3	0.3	34.1											
İtalya	954.7	18.7	825.8	16.2	978.1	18.1	1070.9	17.7	1106.3	16.1	1727.3	18.5	971.6	14.0	1845.3	20.0	695.9	12.7	1374											
Yunanistan	95.8	1.9	81.5	1.6	124.9	2.3	100.9	1.7	139.4	2.0	128.6	1.4	143.8	2.1	77.2	0.8	102.3	1.9	63.5											
İspanya	107.5	2.1	91.7	1.8	131.5	2.4	250.4	4.1	199.3	2.9	345.3	3.7	238.1	3.4	319.9	3.5	228.3	4.2	239.7											
Portekiz	24.9	0.5	20.3	0.4	25.1	0.5	9.6	0.2	44.6	0.6	17.5	0.2	42.5	0.6	18.5	0.2	26.5	0.5	14.9											
AET TOPLAM	5098.0	43.7	3915.1	41.1	5408.3	46.5	6054.9	38.4	6892.7	53.2	9328.3	41.8	7042.0	51.8	9221.5	43.8	5490.1	52.0	7158.5											
GENEL TOPLAM	11662.0	100.0	14335.4	100.0	11627.0	100.0	15762.6	100.0	2959.3	100.0	22302.1	100.0	13588.2	100.0	21046.8	100.0	10554.4	100.0	16283.3											

KAYNAK: Avrupa Topluluğu ve Türkiye ilişkileri, BHDİM Avrupa Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Ankara, 1993, s.228-229.

3 Türkiye-AT Dış Ticaretinin Sektörlere Göre Dağılımı

Türkiye-AT arasındaki ihracat ve ithalatın, sektörler ve mal grupları itibarıyla dağılımı Tablo 16 ve 17 de görülmektedir.

Tablo 16'da Türkiye'nin AT'a ihracatının sektörler ve mal gruplarına göre dağılımı görülmektedir. Tabloya göre, tarım sektöründe AT 'a yönelik ihracatın payı 1990 da %15.2 iken 1992 de %9.5 e düşmüştür. Sanayi sektöründe ise 1990 da %82.7 iken 1992 de %88.8 ile artış görülmüştür.

TABLO 16. TÜRKİYE'NİN AT 'A İHRACATININ SEKTÖRLER ve MAL GRUPLARINA GÖRE DAĞILIMI (1000 dolar)

	1990		1991		1992 (O-E)	
	ithalat	%	ithalat	%	ithalat	%
AT'A İHRACAT	6 892874	100.0	7 042007	100.0	5 490403	100.0
Sektörler:						
Tarım	1 047640	15.2	1 072484	15.2	523693	9.5
Madencilik ve Taşocakçılığı	147008	2.1	136376	1.9	91353	1.7
Sanayi	5 698226	82.7	5 833147	82.8	4 875358	88.8
Mal Grupları:						
Dokumacılık mamülleri	3 017613	43.8	3 273607	46.5	2 855600	52.0
Deri Kösele mamülleri	584298	8.5	487421	6.9	294918	5.4
Gıda sanayi mamülleri	317763	4.6	407946	5.8	277576	5.1
Meyveler	581854	8.4	541384	7.7	269443	4.9
Sanayi bitkileri	226126	3.3	286944	4.1	96054	1.7
Demir-çelik sanayi mamülleri	363842	5.3	174414	2.4	150426	2.7
Kimya sanayi mamülleri	173182	2.5	134709	1.9	104669	1.9
Lastik-plastik sanayi mamülleri	89660	1.3	106998	1.5	99645	1.8
Makina-sanayi mamülleri	111243	1.6	103426	1.5	113797	2.1
Demir dışı metal sanayi mamülleri	102320	1.5	84927	1.2	68111	1.2

KAYNAK: Avrupa Topluluğu ve Türkiye, BHDTM; Avrupa Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Ankara 1993, s.230'dan derlenmiştir.

Aynı dönemde AT'tan yapılan ithalatın yapısal durumunda ise fazla bir değişiklik görülmemiştir. Sanayi sektöründe 1990 da %96.2 olan ithalat payı, 1992 de %97.5'e yükselmiştir. Tarım sektöründe ise 1990 da AT' tan yapılan ithalatın payı %3.5 iken, 1992 de bu oran %2.1'e düşmüştür.

Bu rakamlardan da anlaşılacağı üzere, Türkiye- AT dış ticaretinde, sanayi sektörü önemli bir yer tutarken, tarım sektörü ikinci planda kalmaktadır.

TABLE 17. TÜRKİYE'NİN AT 'TAN İTHALATIN SEKTÖRLER ve MAL GRUPLARINA GÖRE DAĞILIMI (1000 dolar)

	1990		1991		1992 (O-E)	
	ithalat	%	ithalat	%	ithalat	%
ATTAN İTHALAT	9 328313	100.0	9 221499	100.0	7 158866	100.0
Sektörler:						
Tarım	326824	3.5	165420	1.8	150258	2.1
Madencilik ve Taşocakçılığı	31715	0.3	91349	1.0	31398	0.4
Sanayi	8 969775	96.3	8 964731	97.2	6 977209	97.5
Mal Grupları:						
Makine sanayii mamülleri	2 523116	27.0	2 556432	27.7	1 877772	26.2
Kimya sanayii mamülleri	1 363053	14.6	1 349242	14.6	1 107569	15.5
Demir-çelik sanayi mamülleri	908902	9.7	1 049907	11.4	807846	11.3
Elektrik ve elektronik eşya	800485	8.6	961282	10.4	705480	9.9
Taşıt araçları malzeme ve parçaları	883396	9.5	794608	8.6	640182	8.9
Lastik-plastik sanayi mamülleri	497437	5.3	501402	5.4	444058	6.2
Dokumacılık mamülleri	242441	2.6	227941	2.5	231823	3.2
Demir dış metal sanayii mamülleri	232876	2.5	194042	2.1	152154	2.2
Gıda sanayii ürünleri	379069	4.1	166213	1.8	124986	1.7
İşlenmiş petrol ürünleri	129650	1.4	146877	1.6	69631	1.0

KAYNAK: Avrupa Topluluğu ve Türkiye, BHDTM; Avrupa Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Ankara 1993, s.230'dan derlenmiştir.

Tablolar mal grupları açısından incelendiğinde göze çarpan diğer bir olguda dış ticaretin hemen hemen tamamının sanayi ağırlıklı ürünler ile topluluğa yapılan ihracatta en büyük payı, 1992 verilerine göre %52 ile tekstil ürünleri almaktadır. Bunu %5.4 ile dericilik ürünleri, %5.1 ile gıda sanayi ürünleri izlemektedir.

İthalatta Türk sanayi büyük ölçüde AT'a bağımlıdır. Sanayi girdileri açısından da, yapılan ihracatın büyük bir kısmı yatırım mallarıdır ve AT'a bağlıdır.* Makine sanayi ürünleri, ithalattan aldığı

%26.2' lik payla ilk sırada yer almaktadır. Bunu %15.5 ile kimya sanayi ürünleri, %11.3 ile demir-çelik sanayi ürünleri izlemektedir. Görüldüğü gibi Türk-AT dış ticareti, sektörler ve mal gruplarına göre incelendiğinde, dış ticaretin sanayi ağırlıklı olduğu ortaya çıkmaktadır.

C. TÜRKİYE'DE DAMPİNG UYGULAMALARI

1.Dampingin Tanımı

Bir yandan ithalatta liberasyon öteki yandan Türkiye'nin ihracata yönlendirilmesi ile ortaya konan dış açılma çabaları, Türkiye nin damping tartışmaları ile uğraşmasına yol açmıştır.

Türkiye ihracatında, dış pazarlarda sürekli damping yaptığı iddialarıyla karşılaşmakta ve özellikle AT ve ABD den kısıtlamalarla karşılaşmaktadır.

Öte yandan ithalatın libere edilmesiyle birlikte, yerli üreticiler sık sık damping uygulamalarıyla karşılaşmaktadır.²⁴⁸ Özellikle G. Doğu Asya ve Doğu Avrupa ülkelerinin dampingli fiyatlarıyla rekabet etmek zorunda kalınmaktadır. İthalatta özellikle otomotiv endüstrisinde büyük şikayetler alınmaktadır.²⁴⁹

Halen yürürlükte olan 1.7.1989 tarih ve 20212 sayılı İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Kanun'un 2. maddesinde yer alan tanımda; damping, bir ülkeden Türkiye'ye ihrac edilen bir malın aynı veya benzer bir malın normal değerinin altında bir ihraç fiyatı ile Türkiye'ye sokulmasını ifade etmektedir.²⁵⁰

2.Damping ile İlgili Kuruluşlar

a) Bakanlık : İthalat Genel Müdürlüğü'nün bağlı olduğu Bakanlık; Kurul'un, geçici önlemlerin alınması, soruşturma sonuçlarının değerlendirilmesi ve bunun gerektirdiği önlemlerin alınması, damping marjı ve/veya sübvansiyon miktarının belirlenmesi için sunduğu kararları değerlendirerek sonuca bağlar.

b) İthalat Genel Müdürlüğü: Kanun'un direkt olarak ithalatı ilgilendirmesi ve ithalat ile ilgili konularda yetkili olması nedeniyle, damping veya sübvansiyon soruşturmalarında çalışmakla görevlendirilmiştir.

²⁴⁸TÜSİAD, Dış Ticaret Raporu-İthalat ve İhracatta Sorunlar ve Öneriler, İstanbul, 1986, s.31.

²⁴⁹TOBB, Haksız Rekabete Karşı Önlemler Semineri, Y.No: 1986/5, İstanbul, 16 Ekim 1986, s.16.

²⁵⁰TOBB, İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkındaki Mevzuatla İlgili İhtisas Toplantısı, İzmir, 1990,s.16.

c) İthalatta Haksız Rekabeti Değerlendirme Kurulu: İthalat Genel Müdürü veya görevlendireceği genel müdür yardımcısının başkanlığında, Maliye ve Gümrük Bakanlığı, Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Devlet Planlama Müsteşarlığı, Türkiye, Ticaret, Sanayi, Deniz, Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları Birliğinin ve Türkiye Ziraat Odaları Birliğinin birer yetkili temsilcisi ile İthalat Genel Müdürlüğünün ilgili Daire Başkanından oluşmaktadır.²⁵¹ Kurul, soruşturma konusunun özelliklerine göre, üniversitelerden ve diğer kamu kurul ve kuruluşlarından da bilgi alabilir.

3. Türkiye' nin AT ' a Yaptığı İhracatta Damping İddiaları

Gelişmekte olan ülkelerin uluslararası pazarlara mal ve hizmet sunabilmeleri halen kaliteden çok fiyat düşüklüğüne dayanmaktadır. Bu nedenle bu ülkelere yapılan ithalatın sık sık dumping tartışmalarına konu olacağı açıktır.²⁵²

Türk ihracat ürünleri de; ihracatta vergi iadesi, ihracat kiredileri (özellikle İhracat Fonu, İhracatı Teşvik Fonu, Selektif Kredi Fonu, Faiz Farkı İade Fonu), Konut Fonu Muafiyeti, Vergi, Resim ve Harç İstisnası, Döviz tahsis ve İhraç Ürünlerinin İthal Girdilerine Gümrük Vergisi Muafiyeti, İstihsal Vergisi ve KDV Muafiyeti, Kurumlar Vergisi İstisnası, DFIF Ödemeleri, v.b.teşvikler nedeniyle yabancı piyasalarda ve özellikle AT 'ta sık sık haksız rekabet ve dumping soruşturmalarına maruz kalmaktadır.²⁵³

Tablo 18.de AT'da, Türkiye aleyhine açılan anti-dumping soruşturmaları görülmektedir. Tabloda da görüleceği gibi, Türk ihracatında büyük pay sahibi olan tekstil ürünleri, AT'ın karşılaştırmalı üstünlüğünü yitirdiği bir alan olarak, dumping iddiaları ile karşılaşmaktadır. Ancak çıkarılan engellere rağmen, Topluluğa göre karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olan Türk tekstil ürünleri Topluluk pazarındaki payını genişletmeye devam etmektedir.²⁵⁴ AT'ın Türkiye'ye dumping iddiaları ile soruşturma açtığı diğer sektör de demir-çelik sanayidir.

²⁵¹İbid, s.18

²⁵²BALKIR Canan, ÜNAL Hülya, age, s.23

²⁵³AKTAN H. Okan, Tebliğ "GATT ve AT Mevzuatı Karşısında Türkiye'nin ihracatı Teşvik Politikası'nın Geçmişi ve Geleceği", 3. İzmir İktisat Kongresi Dış Ekonomik İlişkiler, İzmir, 4-7 Haziran 1992, s.10-16

²⁵⁴DPT AET ile İlişkiler Dairesi Başkanlığı, Türkiye-AET Arasındaki Dış İlişkiler Çerçevesinde Tekstil Ticareti ve Bu Sektörde AET ile Ortaya Çıkan Sorunlar, Ankara, Şubat 1983, s.20

1979-1994 arasında açılan 25 soruşturmada 8'i kesin anti-damping vergisi konulmuş; 6'sında fiyat taahhüdü, zarar oluşmadığı ya da şikayetçinin şikayetini geri alması, yeterli kanıt bulunamaması gibi nedenlerle soruşturma kapatılmıştır. Türkiye'nin lehine sonuçlanan soruşturma sayısı ise sadece 2 tanedir.

TABLO.18 ATTA TÜRKİYE'YE AÇILAN ANTI-DAMPİNG SORUŞTURMALARI(1979-1994)

ÜRÜN	SORUŞTURMA BAŞLAMA TARİHİ	SONUÇ
Pamuk ipiği	3.8.1979 (79/C 196)	%16.0 geçici anti-damping vergisi konulmuştur. (ATRG, 3.12.1981 L347) (Karar 2.4.1982,82/789/EEC) Daha sonra %12.0 oranında kesin vergiye dönüştürülmüştür. (ATRG, 3.4.1982 L901) (Karar 2.4.1982,82/789/EEC)
Sentetik el örgü yünleri	15.4.1983 (83/ C 102)	Firmaların fiyat taahhüdü üzerine soruşturma durduruldu. (ATGR, 9.3.1984, L67) 1989'da yeni bir soruşturma açılışta lehimize sonuçlanmıştır. (ATRG 26.10.1989 1309) (Karar 26.10.1989, 89/568/EEC)
Düz cam	14.3.1985 (86/C66)	Sadece Yunanistan için bölgesel bazda başlatılan soruşturma firmaların fiyat taahhüdü üzerine iptal edilmiştir. (ATRG, 2.3.1991, C55) (Karar, 91/C55/03)
Akrilik elyaf Akrilik tops Akrilik tow	29.6.1985 (85/C 159)	Soruşturmaya konu olan firmalar fiyat taahhüdüde bulunduklarından soruşturma kapatıldı. (ATGR, 24.9.1986, L272) (Karar, 22.9.1986, 86/468/EEC) 28.3.1991 tarihinde fiyat taahhüdünün 6 ay sonra (22.9.1991) kaldırılacağı ilan edilmiştir. (ATRG, 28.3.1991, C84) Nihayet 26.9.1991 tarih ve C251 sayılı ATGR'de zaman aşımına uğradığı kesinleşmiştir.
Polyesterden sentetik tekstil elyafı	24.5.1986 (87 /C125)	Zarar oluşmadığı gerekçesiyle soruşturma kapatılmıştır.(ATRG, 15.4.1987, L103) (Karar, 10.4.1987, 87/236/EEC)
Polyester elyaf	1.7.1987 (87 /C173)	%12.4 geçici anti-damping vergisi konulmuştur Daha sonra %11.9 oranında kesin vergiye dönüştürülmüştür. İthalatçıların başvurusu üzerine review başlatılmıştır.

Polyester iplik	1.7.1987 (87/C173)	%2.7 ve %13.2 arasında değişen oranlarda geçici anti-damping vergisi getirilmiştir. Daha sonra bu oranlarda kesin vergiye dönüştürülmüştür.
Karbonağırlıklı 1 (%6'dan az) demir-çelik ürünleri	14.8.1987 (87/C216)	Soruşturmaya konu olan firmalara konan geçici anti-damping vergisi daha sonra firmaların taahhüdünde bulunmaları nedeniyle kaldırılmıştır. Fiyat taahhüdünde bulunan ihracatçı firmalar dışında kalanlara ECU/TON kesin anti-damping vergisi uygulaması devam etmiştir.
Düşük oranlı karbon ihtiva eden ferro- krom	1.3.1988 (88/C57)	Şikayetçi tarafın şikayetini geri alması ile soruşturma kapatıldı.
Polyester iplik	16.12.1988 (88/C164)	%7.2 ile %11.1 arasında değişen oranlarda kesin anti-damping vergisi getirilmiştir.
Denin	21.3.1989 (89/C73)	Soruşturma zarar oluşmadığı gerekçesiyle durduruldu.
Demir-çelik boru ve profiller	2.9.1989 (89/C226)	%18.5 geçici vergi getirildi. Fiyat taahhüdünde bulunan firmalar hariç tutularak %18.5'luk vergi kesinleştirildi.
Örme ve dokuma havlu ve bornozlar	10.2.1990 (90/C32)	Yeterli kanıt bulunamadığından soruşturma kapatıldı.
Asbest çimento borular	13.3.1990 (90/C63)	Fiyat taahhüdüyle soruşturma kapatıldı.
Pamuk ipliği	22.3.1990 (90/C72)	Geçici anti-damping vergisi olarak genel bazda %12.1, firma bazında ise %4.9 ile %12.1 arasında vergi konulmuştur. Daha sonra aynı oranlar kesin vergiye dönüştürüldü.
Polyester iplik	30.3.1990 (90/C80)	Geçici anti-damping vergisi olarak genel bazda %52.1 ve firma bazında %2.6 ile %10.1 arası vergi konulmuştur. %52.1 olan geçici vergi %10.1 kesin vergiye dönüştürüldü.
Alaşımlı çelikten çubuklar	14.6.1990 (90/C 144/04)	Şikayetin geri alınması ile soruşturma kapatıldı.
Alaşımlı çelikten yarı mamül ürünler (saçlar)	14.6.1990 (90/C 144/05)	
Filmaşın	11.12.1990 (90/C310)	%16 genel geçici vergi getirilmiştir. Fiyat taahhüdünde bulunanlar hariç tutularak %16'luk vergi kesinleştirildi.
		Soruşturma sürüyor

Demir veya karışimsız çelikten kaynatma tüpleri	15.12.1990 (90/C311)	Soruşturma sürüyor
Hematit demir pik	21.9.1991 (91 /C246)	Şikayetin geri alınması ile soruşturma kapatıldı
Portland çimentosu	22.4.1992 (92 /C100)	Soruşturma başlatılmıştır.
Televizyon ekranı(>15 cm)	25.11.1992 (92 /C307)	Soruşturma kapatılmıştır.
Pamuk ipliği	27.3.1992 (92 /C7380)	Kesin anti-daping vergisi getirildi
Pamuklu dokuma	20.1.1994 (94 /C17)	soruşturma başlatılmıştır.

KAYNAK: İktisadi Kalkınma Vakfı Dergisi, Ocak 1991, Sayı:87, s.37-39 ve
EC Official Journal'ın çeşitli sayılarından derlenmiştir.

II. TÜRKİYE'DE ANTI-DAMPİNG UYGULAMALARI

A. TÜRKİYE'DE ANTI -DAMPİNG

1. Sistemin Gelişimi

Türkiye'de, sistematik olmamakla birlikte, ithalatta damping uygulamaları ile ilgili olarak ilk yasal düzenlemelere; 19 Temmuz 1972 tarih 1615 sayılı Gümrük Kanununun 20. ve 21. maddelerinde rastlanmaktadır. Bu konudaki başlıca hükümler olan bu iki madde aşağıdadır.²⁵⁵

a) Madde 20: Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile ticaret anlaşması akdetmeyen veya akdedilmiş ticaret anlaşmalarını vaktinden önce tek taraflı olarak kısmen veya tamamen hükümsüz bırakan, Türk Kara, Deniz ve Hava nakil vasıtalarına karşı, yasaklık veya kısıntı hükümleri koyan veya bunlar hakkında farklı işlemler uygulayan memleketlerin malları ile kara, hava ve deniz nakil vasıtalarına karşılık olmak üzere yasaklık ve kısıntılar koymaya, farklı işlemler ve tarifeler tatbik etmeye Bakanlar Kurulu yetkilidir.

b) Madde 21: Malların Türkiye'ye girişini bu kanun ve gümrük giriş tarife cetveli ile takip olunan gayeyi halaldar edecek şekilde gizli veya açık olarak prim, damping veya benzeri tedbirlerle teşvik eden memleketlerin eşyası hakkında bu tedbirleri tesirsiz bırakacak yüksek tarifeler uygulamaya veya sair lüzumlu tedbirleri almaya Bakanlar Kurulu yetkilidir.

26.5.1985 tarih ve 18970 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanıp, 1986'da uygulamaya konulan İthalat Rejimi Kararı'nın 2. maddesinde ise "Türkiye ile ticari ilişkilerinde ticaret ve ödeme dengesini bozacak nitelikte kayıtlar koyan veya uygulama yapan, anlaşmalar ile kararlaştırılan yükümlülüklerini yerine getirmeyen, İthalat rejiminin genellik prensibi ile bağdaşmayacak şekilde ayrımcı işlemler uygulayan memleketler, kuruluşlar ve firmalar hakkında uygun görülecek gerekli tedbirler alınır.

İthalat Rejimi ile amaçlanan politikaya aykırı düşecek ve fiyat istikrarını bozacak nitelikte, gizli veya açık olarak prim, damping veya benzeri tedbirlerle

²⁵⁵BB Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü, Yürürlükteki Bazı Kanunların Mülga Hükümleri Külliyatı, Cilt 2, s.1170-1,1170-2.

teşvik edilen ithal malları için 1615 sayılı Gümrük Kanunu'nun 21. maddesine göre gerekli tedbirler alınabilir." ²⁵⁶ hükmüne yer verilmektedir.

Bu temel mevzuat hükümlerinin dışında, mecburi Türk Standartlarının ithalata da uygulanmasına ilişkin maddeler, İthalat Rejimi'ne ekli olarak yayımlanan;

a) Beşeri İlaç ve İlaç Hammaddeleri İthalatında Kalite Kontrolüne İlişkin 86/1 sayılı Tebliğ;

b) İnsan Sağlığı Yönünden Kontrole İlişkin 86/2 sayılı tebliğ;

c) Hayvan Hastalıklarına Karşı Kullanılan Aşı, Serum ve Biyolojik Madde İthalinde Kalite Kontrolüne İlişkin 86/3 sayılı tebliğ;

d) Canlı Hayvan ve Hayvan Müstahalları ile Tohum, Fide, Fidan ve Çiçek Soğanları İthalinde Kalite Kontrolüne İlişkin 86/4 sayılı tebliğ;

e) Veteriner ve Zirai Mücadele İlaçlarının İmalatında Kullanılan Hammaddeler ve İlaç Hammaddesi Üretiminde Kullanılan Maddelerin ve Hazır Olarak İthal Olunan Zirai Mücadele İlaçlarının İthalinde Kalite Kontrolüne İlişkin 86/5 sayılı tebliğ;

f) Gıda Maddeleri ve Tarım Ürünleri İthalatında Kalite Kontrolüne İlişkin 86/6 sayılı tebliğ;

g) İthalatla Yedek Parça, Bakım, Onarım Hizmeti Garanti Edilecek Mamüllere İlişkin 86/8 sayılı tebliğ; yine aynı konudaki 86/11 sayılı tebliğ; gibi dämpinge karşı uygulamalarda kullanılan hükümler de vardır. Ancak bu hükümlerin hiçbirisi dämping uygulamalarına karşı etkin bir önlem niteliğinde olamamıştır. ²⁵⁷ Yapılan çalışmalar sonucunda 14.6.1989 tarih 3577 sayılı ithalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Kanun, 1.7.1989 tarihinde 20212 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Bu kanun 1615 sayılı Gümrük Kanunu'nun 21. maddesini de yürürlükten kaldırmıştır.

1 Ocak 1993'te Türkiye'nin AT ile gümrük birliğini tamamlaması konusunda önemli bir etki yapacak İthalat Reformu kabul edilmiştir. Bu ithalat rejimi ile, Toplu Konut Fonu dışında ithalata uygulanan tüm vergiler tek bir gümrük tarifesine dönüştürülmüş ve üçüncü ülkelere uygulanır hale getirilmiştir. Yeni ithalat rejiminin en önemli yönü, Topluluğa yönelik korumaların büyük bir bölümünün

²⁵⁶TOBB, Dış Ticaret Mevzuatı-1987, Yayın No: Genel/17; TDB-2, Ankara, 1987, s.99.

²⁵⁷ÖZÜERGİN Şevket, 5. Tebliğ, "Türkiye'de Dämpinge Karşı Alınan Önlemler", Haksız Rekabet'e Karşı Önlemler Semineri, Y.No: 1986/5, İstanbul, 16 Ekim 1986., s.98.

kaldırılmasıdır.²⁵⁸31.12.1993 tarih ve 21805 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Kararın 3.maddesi"Dampinge ve/veya sübvansiyona konu olan ithalatın neden olacağı haksız rekabet,3577 sayılı Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Kanun'la ilgili mevzuat hükümlerine tabidir."demektedir.²⁵⁹1994'te de koruma oranlarında %3-5 oranında indirim yapılarak, aynı sisteme devam edilmiştir.²⁶⁰

1994 başında İthalat Genel Müdürlüğü tarafından yapılan çalışmalarda ithalatın gözetimi ve korunmasıyla ilgili bir yasa taslağı hazırlanmıştır.²⁶¹ Bu sistemle, ithalat Türk Sanayiisine zarar veriyorsa, sanayicilerin talebi ile HDTM İthalat Genel Müdürlüğü, ithalatı belli bir süre için gözetim altına alarak incelemeler yapabilecektir. Eğer, ithalatın yerli sanayiye zarar verdiği tesbit edilirse, koruma önlemlerine başvurulabilecektir.

Son olarak 7.12.1994'te 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun kabul edilmiştir.²⁶² Kanun'un birinci maddesinde;" Bu Kanunun amacı, mal ve hizmet piyasalarındaki rekabeti engelleyici, bozucu veya kısıtlayıcı anlaşma, uygulama ve kararları ve piyasaya hakim olan teşebbüslerin bu hakimiyetlerini kötüye kullanmalarını önlemek, bunun için gerekli düzenleme ve denetlemeleri yaparak rekabetin korunmasını sağlamaktır." demektedir. Bu Kanuna göre; Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'na bağlı Rekabet Kurumu'nun kurulması da kabul edilmiştir.

2.AT Anti-Damping Kodu İle Türk Anti-Damping Kanunu Arasındaki Farklılıklar

a) Türk Anti-Damping Kanunu madde 3'te, anti-damping önlemlerinin alınmasını gerektiren hallere, ithalatın piyasa bozulmasına neden olmasını da eklemiştir. Bu tanım yoruma açık olacağından açılan soruşturmaların içeriğinde yoruma açık olacaktır.

b) Kanunda yerli firmaların soruşturma açmaması da, Türk yetkililerinin anti-damping soruşturması açabileceği belirtilmektedir. Bu madde korumacı politikaların etkisinde kaldığı izlenimi yaratmaktadır.

²⁵⁸EC News, 12 Şubat 1993, Yıl 8, Sayı:6, s.1.

²⁵⁹Lebib Yalkın Yayınları, İthalat Rejimi Karar, Yönetmelikler, Listeler, Sirküler ve Tebliğler,k.93/5132, (c) md.1-4.

²⁶⁰EBSO, AB ile Gümrük Birliği Rekabet Şartları ve Topluluk Mevzuatı, Araştırma Seri No:8, İzmir, Mart 1994, s.8.

²⁶¹İbid, s.9.

²⁶²Resmi Gazete, 13 Aralık 1994, Sayı:22140,s.1.

c) AT Kodu'ndaki anti-dampington sorumlu idari organlar ile Türk Anti-Damping Kanunu'ndaki sorumlu idari organlar yapı olarak birbirine benzemektedir. Ancak AT'da olduğu gibi açık ve şeffaf bir görünüm sergilemekten uzaktır.

d) AT Kodu'nda dampingle suçlanan firmaların, Adalet Divanı'na başvurarak temyiz etme hakları vardır. Türk Anti-Damping Kanunu'nda ise; kararı temyiz edilmek istendiğinde nereye başvurulacağı için herhangi bir açıklık getirmemiştir.

e) Türk Anti-Damping Kanunu'nda, anti-damping vergisini ödemekle, dampingli malı ithal eden gerçek ve tüzel kişiler yükümlüdür. AT Anti-Damping Kodu'nda ise bununla ilgili bir açıklama yoktur.

f) Türk Anti-Damping Kanunu'nda yeniden gözden geçirme dikkate alınmamıştır.

3. Anti-Damping Uygulanması Sürecinde Başlıca Aşamalar:

a) Damping ve/veya sübvansiyona konu olan ithalatın sebep olduğu veya olacağı zararın izalesine ilişkin şikayetlerin Yönetmeliğin 1 nolu belirtilen bilgileri içerecek şekilde, yazılı olarak , İthalat Genel Müdürlüğüne yapılması gerekmektedir. Bazı hallerde ise, Genel Müdürlük, şikayetleri beklemezsizin re'sen incelemeye geçebilmektedir.

b) İthalat Genel Müdürlüğü ön incelemeyi, şikayetin müsteşarlığa giriş tarihinden itibaren 60 gün içerisinde yaparak, telifini "İthalatta Haksız Rekabeti Değerlendirme Kurulu"na sunar.

c) Kurul soruşturmaların açılıp açılmaması konusunu inceleyerek karara bağlar. soruşturmanın açılması yönünde alınan karar, Resmi Gazete'de yayımlanır.

d) Soruşturma resmen açılınca, Yönetmeliğin 2 nolu eki ithalatçıya ve 3 nolu eki de ihracatçıya gönderilerek geniş kapsamlı bilgi istenir. Bilgilerin gizli kalması istenebilir.

e) Soruşturma sırasında geçici önlemler alınabilir. Geçici önlemlerin süresi 4 ay olup bu süre gerektiğinde 2 ay daha uzatılabilir.

f) Soruşturma fiyat taahhüdü ya da şikayetin geri alınması ile sona erdirilebilir.

g) İthalat Genel Müdürlüğü, hazırladığı soruşturma sonuçlarını İthalatta Haksız Rekabeti Değerlendirme Kuruluna sunar.

h) Kurulun kararı damping ve zararın bulunmadığı, taahhütlerin kabul edilmesi ya da anti damping vergisi alınması biçiminde olabilir.

ı) İthalat Genel Müdürlüğü, Kurulun kararlarını, bağlı olduğu Bakanın onayına sunar. Kabul edilirse Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girer.

Yukarıdaki açıklamalar Şekil 3.te detaylı bir biçimde anlatılmaktadır. Şekilde de görüldüğü gibi, dampingle suçlanan firmaların kararı temyiz etmek için başvurabileceği yetkili bir organ yoktur.

B. TÜRK ANTİ-DAMPİNG KANUNU

HDTM İthalat Genel Müdürlüğü'nün koordinatörlüğünde sürdürülen çalışmalar sırasında; ABD, Japonya, Kanada, ve AT gibi gelişmiş ülke mevzuatları ve GATT Anti-Damping ve Anti-Sübvansiyon Kodu incelenmiş; İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Kanun 1.7.1989 tarih ve 20212 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak, 1 Ekim 1989 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu Kanuna dayalı Karar ve Yönetmelikler ise 27.9.1989 tarih ve 20295 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Kanun 19 maddeden meydana gelmekte ve 2 bölümden oluşmaktadır.

Birinci maddede Kanun'un; dampinge konu olan ithalatın sebep olacağı haksız rekabete karşı; bir üretim dalının korunması ve piyasanın bozulmasının önlenmesi amacını taşıdığı belirtilmektedir.

İkinci maddede damping tanımına yer verilerek, bununla ilgili kavramlarda tanımlanmıştır.²⁶³

a) Damping: Bir ülkeden Türkiye'ye ihraç edilen bir malın, aynı veya benzer bir malın normal değerinin altında bir ihraç fiyatı ile Türkiye'ye sokulmasını ifade eder.

b) İhraç Fiyatı: İhracat amacıyla satılan mal için fiilen ödenmiş veya ödenmesi gereken fiyattır.

c) Benzer Mal: Dampinge konu malın tamamen benzeri olan bir malı, böyle bir malın bulunmaması halinde sözkonusu malın özelliklerine benzer özelliklere sahip bir başka maldır.

d) Normal Değer:

aa) İhracatçı veya menşe ülkede tüketime konu olan aynı veya benzer mal için normal ticari işlemler sonucunda fiilen ödenmiş olan veya ödenmesi gereken karşılaştırılabilir fiyattır.

bb) Veya ihracatçı ülke veya menşe ülkenin iç piyasasında normal ticari işlemler çerçevesinde aynı veya benzer mal satışlarının olmaması yahut bu satışların uygun bir karşılaştırma yapılmasına elverişli bulunmaması durumunda, aynı veya benzer malın 3. bir ülkeye ihracatında temsil niteliğini haiz karşılaştırılabilir fiyatıdır.

cc) Veya üretim maliyetine makul bir marjın eklenmesiyle tesbit edilen fiyatı ifade etmektedir.

²⁶³Resmi Gazete, Sayı: 20212, 1. 7. 1989, s.7015-7016.

e) Karşılaştırılabilir Fiyat: Dampinge konu olan malın ihracat fiyatı ile karşılaştırılabilecek aynı veya benzer bir malın fiziksel özellikleri, satış miktarları ve şartları bakımından, aynı ticari aşamada, tercihen fabrika çıkış aşamasında, mümkün olduğu kadar yakın tarihler dikkate alınarak tesbit edilen fiyatıdır.

f) Damping Marjı: Normal değer in ihraç fiyatını aştığı miktardır.

g) Zarar: Dampinge konu olan ithalatın, damping yapılmasından dolayı maddi zarara yol açmasını veya zarar tehdidi oluşturmamasını veya piyasanın bozulmasına sebep olmasını veya bir üretim dalının kurulmasını fiziki olarak geciktirmesini ifade eder.

Üçüncü maddede önlem alınmasını gerektiren durumlara yer verilmektedir. Bu durumlar dampinge konu olan ithalatın Türkiye'de bir üretim dalında maddi zarara yol açması, maddi zarar tehdidi oluşturmaması, piyasa bozulmasına sebep veya yeni kurulan bir üretim dalının fiziki kuruluşunu geciktirmesi olarak belirtilmektedir.

h) Şikayet ve İnceleme: Şikayet ve İncelemenin anlatıldığı 4. maddeye göre Genel Müdür, şikayet üzerine veya gerektirdiğinde, re'sen damping incelemesi yapabilir veya yaptırabilir. Dampinge konu olan ithalattan maddi zarar gördüğünü, maddi zarar tehdidi altında bulunduğunu, piyasanın bozulduğunu veya bu tür ithalatın bir üretim dalının kurulmasını fiziki olarak geciktirdiğini iddia eden, ilgili gerçek veya tüzel kişiler veya ilgili meslek kuruluşları Genek Müdürlüğe yazılı olarak başvurabilirler.

Genel Müdürlüğün görevleri 27.9.1989 tarih ve 20295 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "İthalatta Haksız Rekabeti Önleme Hakkında Yönetmelik"te belirtilmektedir.

Beşinci maddede İthalat Genel Müdürlüğünün görevlerine yer verilmiştir. Bu maddeye göre Genel Müdürlüğün görevleri şunlardır:

a) Şikayet üzerine veya gerektiğinde re'sen verilen bilgi ve belgeler veya mevcut diğer bilgilerin ışığı altında ön incelemeyi yapmak,

b) Soruşturma açılıp açılmayacağı hususunda kurula teklif sunmak,

c) Soruşturma açılması kararı alınması halinde soruşturmayı yürütmek ve soruşturma sonucunu, alınabilecek önlemlerle ilgili önerisi ile birlikte Kurul'a sunmak,

d) Kurul'un sekreterlik hizmetlerini yürütmek ve Kurul'ca verilecek diğer görevleri yapmak

Altıncı maddede İthalatta Haksız Rekabeti Değerlendirme Kurulu ve Görevleri anlatılmaktadır. Kurul, soruşturma konusunun özelliklerine göre, üniversitelerden ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarından da bilgi alabilir. Kurul'un görevleri şunlardır: 264

a) Soruşturma açılıp açılmamasına veya açılmış bir soruşturmanın durdurulmasına karar vermek,

b) Soruşturmanın herhangi bir safhasında yeterli bir delil olması halinde geçici önlem alınmasını Bakanlığa teklif etmek,

c) Soruşturma sonuçlarını değerlendirmek, bunun gerektireceği tedbirleri almak, dumping marjını belirlemek ve alınacak nihai kararları gerekçesiyle birlikte Genel Müdürlük aracılığıyla Bakanlığın onayına sunmak,

d) Taahhütlerin yerine getirilmemesi durumunda gerekli önlemleri almaktır.

Soruşturmanın sonucunda dumpingin yapıldığına dair bir karar alınırsa, 7.maddeye göre onaylanan dumping marjı kadar ithalattan vergi alınması kabul edilmiştir. Geriye dönük uygulamanın ise geçici önlemlerin alındığından tarihten itibaren 90 günü geçemeyeceği kabul edilmiştir.

Madde 8 anti-dumping vergisi mükellefini,söz konusu dumpingli malı ithal eden gerçek veya tüzel kişiler olarak kabul ederken;madde 9 da bu vergilerin Gümrük İdareleri tarafından tahsil edileceği belirtilmiştir.

10. maddeye göre; re'sen veya şikayet üzerine dumpingli ithalatın zarar verdiği tesbit edildiğinde soruşturma açılır. Soruşturma sırasında, ihracatçının fiyat taahhüdü, dumpingli ithalatın zarar verici etkisinin ortadan kalkması ya da şikayetin geri alınması halinde Kurul 11.maddeye göre soruşturmayı kapatabilir. Soruşturmanın kapatılması, daha önce alınması kararlaştırılan geçici önlemlerin kesin vergiye dönüşmesini engellemez.

Soruşturma sırasında, geçici önlem olarak madde 12'ye göre,Kurulca belirlenen dumping marjı kadar veya zararı ortadan kaldırmaya yetecek oranda bir

teminat alınmasının kararlaştırılması halinde, bu durum Resmi Gazete'de yayımlanarak ilgililere duyurulur.

13. maddede soruşturmanın sonuçlandırılmasından sonra, kesin vergi alınacak durumlarda, daha önce teminat alınmış olması halinde madde14 e göre işlem yapılacağı belirtilmektedir. Bu maddeye göre; kesinleşen dampinge karşı vergi,daha önce alınan teminattan yüksek ise fark tahsil edilmez. Kesinleşen vergi , daha önce alınan teminattan düşük ise fark geri ödenir. Soruşturma sonucunda dampingin olmadığına karar verilmesi halinde geçici önlemler kaldırılır ve alınan teminat geri ödenir.

15. maddede; Gümrük Mevzuatının gümrük vergisiyle ilgili hükümlerinin anti-damping vergisi için de uygulanabileceği kabul edilmektedir. Maddeye göre; Gümrük Mevzuatının, gümrük vergisinin tahsiline, takibine ve teminata bağlanmasına ilişkin bu Kanuna aykırı olmayan hükümleri anti-damping vergisi için de uygulanır.Gümrük idareleri ödenmeyen anti-damping vergisi için, 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümlerine göre işlem yapabilir.²⁶⁵

Kanun'un 16. maddesi ise, daha önce dampingli ithalata karşı uygulanan 1615 Sayılı Gümrük Kanununun 21. maddesini yürürlükten kaldırmaktadır.

Son 3 maddede ise; Kanun ile ilgili karar ve yönetmeliklerin çıkarılması, yürürlüğe giriş tarihleri ve yürütme ile görevli kurumun Bakanlar Kurul'u olduğu belirtilmektedir.

Bu Kanuna dayanarak 27.9.1989 tarih ve 20295 sayılı Resmi Gazete'de İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Yönetmelik çıkarılmıştır. Yönetmelik 9 bölüm ve 34 maddeden oluşmaktadır. Yönetmelikte ayrıca 3 ek vardır.

Yönetmeliğin 3. maddesine göre dampingli ithalatla ilgili şikayetler, EK1'de belirtilen bilgileri içerecek şekilde yazılı olarak Genel Müdürlüğe yapılır.

Bir soruşturma açılabilmesi için, şikayetin yeterli delilleri içermesi gerekir. Yeterli delillerin bulunmaması halinde, bu durum şikayeti yapan tarafa bildirilir.

4. maddede; Genel Müdürlüğün en çok 60 gün içinde incelemeyi tamamlaması ve Kurula teklifte bulunması gerektiği belirtilmiştir.

Soruşturmanın açılması ile ilgili olan 5. maddede, 5 Kasım 1992 tarih ve 21396 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan yönetmelik ile değişiklik yapılmıştır. Bu değişikliğe göre incelemenin tamamlanmasından sonra Kurulca soruşturma açılıp

²⁶⁵ibid, s.7108.

açılmaması konusunda karar verilir. Karar soruşturmanın açılmaması yönünde ise, işlemlere devam edilmez ve durum ilgililere bildirilir.

Soruşturmanın açılmasına karar verilmesi halinde, bu karar Resmi Gazetede yayımlanır ve sözkonusu malın ithalatçılarına ve ihracatçılarına EK-2 ve EK-3'te yer alan soru kağıtları gönderilir. İlgililerin bunları gönderilme tarihinden itibaren 30 gün içinde Genel Müdürlüğe yazılı olarak ulaştırmaları gereklidir. Başvuru halinde bu süre 15 gün daha uzatılabilir.

2 Temmuz 1992 tarih ve 21272 nolu Resmi Gazetede yayımlanan yönetmelikle eklenen 11.madde ile;dampinge konu olan ithalata ilişkin kararın soruşturmanın açılması tarihinden itibaren bir yıl içinde verilmesi zorunluluğu getirilmiştir. Gerektiğinde bu süre 6 aya kadar uzatılabilir.

Soruşturma sırasında ortaya konan maddi zararın tesbit edilmesinde göz önüne alınan kriterler ise 28.maddede belirtilmektedir. Bu maddeye göre maddi zararın tesbitinde;

a) Türkiye deki üretim ve tüketime göre özellikle mutlak veya nisbi olarak önemli bir artışın olup olmadığını belirlemek amacıyla dampinge konu olan ithalatın hacmi,

b) Türkiye deki aynı veya benzer bir malın fiyatına göre önemli bir fiyat indirimi yapıp yapılmadığını belirlemek amacıyla,dampingli ithalatın fiyatları,

c) İlgili üretm dalı üzerindeki; üretim, kapasite kullanımı, stoklar, satışlar, piyasa payı, fiyatlar, karlar, yatırım hasılatı, nakit durumu ve istihdam gibi ekonomik göstergelerin etkis dikkate alınmaktadır.

C. TÜRKİYE'DE ANTI-DAMPİNG UYGULAMALARI

1. Türkiye'nin Anti-Damping Soruşturma Faaliyetleri

Tablo 19'da 1989 - 1994 yılları arasında Türkiye'de açılan anti-damping soruşturmaları görülmektedir. 1989'da antidamping kanununun kabulü ile anti-damping soruşturmaları açılmaya başlamıştır.

TABLO19. TÜRKİYE'DE ANTI-DAMPİNG FAALİYETLERİ
(1989-1994)

	1989	1990	1991	1992	1993	1994	TOPLAM
Açılan soruşturmalar	14	27	11	9	3	1	65
Devam etmekte olan soruşturma	-	-	-	4	3	1	8
Kapatılan soruşturma	3	7	4	2	-	-	16
Alınan önlemler:							
Geçici vergi	9	5	2	-	-	-	16
Kesin vergi	9	11	4	1	-	-	25

KAYNAK: Resmi Gazete'nin çeşitli sayılarında yayımlanan HDTM Tebliğlerinden derlenmiştir.

Tabloda da görüldüğü gibi, 1989'dan itibaren açılan soruşturma sayısı 65'tir. bu soruşturmaların 16 tanesi geçici vergi, 25 tanesinde kesin vergi konulmasıyla sonuçlanmıştır. 8 soruşturma devam etmektedir. Kapatılan soruşturma sayısı ise 16'dır.

2. Türkiye'de Anti-Damping Soruşturmalarının Ükelere Göre Dağılımı

Soruşturmaların ülkelere göre dağılımı, Tablo 20' de görülmektedir. Tablo incelendiğinde, dampire suılan ürünlerin çoğunlukla Doğu Avrupa ve Güneydoğu Asya çıkışlı ürünler olduğu açıkça görülmektedir.

TABLO 20. TÜRKİYE'DE ANTI-DAMPİNG SORUŞTIRMALARININ
ÜLKELERE GÖRE DAĞILIMI (1989-1994)

ÜLKE	1989	1990	1991	1992	1993	1994	TOPLAM
D.Almanya	2	-	-	-	-	-	2
Çin Halk Cum.	3	3	2	-	-	1	9
Romanya	3	4	-	2	-	-	9
Güney Kore	1	-	1	1	-	-	3
Tayvan	1	6	-	1	-	-	7
İtalya	1	-	1	-	-	-	2
Macaristan	1	2	1	-	-	-	4
Finlandiya	1	-	-	1	-	-	2
Yugoslavya	1	-	2	-	-	-	3
Polonya	-	1	-	-	-	-	1
Çekoslavya	-	1	1	-	-	-	2
SSCB	-	1	-	-	-	-	1
Mısır	-	1	-	-	-	-	1
ABD	-	1	-	-	-	-	1
Pakistan	-	3	-	1	-	-	4
Hindistan	-	3	-	-	-	-	3
Hong Kong	-	2	-	-	-	-	2
Brezilya	-	-	1	-	-	-	1
Endonezya	-	-	1	-	-	-	1
Hollanda	-	-	1	-	-	-	1
Bulgaristan	-	-	-	3	-	-	3
Rusya	-	-	-	-	2	-	2
Beyaz Rusya	-	-	-	-	1	-	1

KAYNAK: Resmi Gazete'de yayımlanan HDTM Tebliğlerinden derlenmiştir.

1989 'dan 1994 yılına kadar, en fazla soruşturma açılan ülkeler,9 ar soruşturma ile Çin Halk Cumhuriyeti ve Romanyadır. Bu ülkeleri 7 soruşturma ile Tayvan izlemektedir.

Türkiye AT üyelerinden İtalya ve Hollanda da anti-damping soruşturması açmıştır. İtalya'ya 1989 ve 1991'de 2 soruşturma açılmıştır. 1989'da sentetik devamsız lif (karde edilmemiş) için açılan soruşturma kapatılmış; 1991'de yine aynı ürün için açılan soruşturma sonucunda %9'luk geçici vergi konmuş, bu vergi 8.1.1993'te alınan karar ile kesin vergiye dönüştürülmüştür. Hollanda'ya ise benzoik asit ürünü için 1991'de soruşturma açılmış, bu soruşturma 1992'de kesin vergi kararı ile sonuçlanmıştır.

Bu örnekler olsa da Türkiye genelde, AT 'a karşı korumacı önlemler almakta çekingen davranmaktadır. Aslında Katma Protokol'de buna olanak tanıyan maddeler bulunmaktadır. Katma Protokol'ün 60. maddesinde bir sektörde ciddi tehlikeler ortaya çıktığı takdirde koruma imkanı getirilmiştir. Ancak bu tür maddeleri kullanma zorluğunu Türkiye hala damping uygulamalarında yaşamaktadır.²⁶⁶ Bazı AT ülkelerinin damping uygulamaları tesbit edildiği halde; Türkiye, AT tarafından karşı bir anti-damping uygulaması görme korkusuyla, AT ülkelere karşı, önlemler almaktan çekinmektedir.

3. Türkiye'de Açılan Anti-Damping Soruşturmalarının Sektörlere Göre Dağılımı

Tablo 21'de de görüldüğü gibi, Türkiye'de dampingli ithalattan en fazla rahatsız olan sektör tekstil sektörüdür. Güney Kore, Tayvan, Çin, Pakistan ve Hindistan gibi Uzakdoğu ve Güney Asya'dan ithal edilen ürünlere anti-damping soruşturmaları açılmıştır. Tekstil sektöründe açılan anti-damping soruşturma sayısı 24'tür. Bu soruşturmaların 6'sında kesin vergi getirilmiş, 12 soruşturma da kapatılmıştır. Halen devam eden soruşturma sayısı ise 6'dır.

TABLO 21 TÜRKİYE'DEKİ ANTİ-DAMPİNG
SORUŞTIRMALARININ SEKTÖRLERE GÖRE DAĞILIMI (1989-1994)

ÜRÜN	1989	1990	1991	1992	1993	1994	Top.
Kimya ürünleri ve ilgili sanayi	3	-	1	-	-	1	5
Tekstil ürünleri ve ilgili sanayi	5	12	1	4	2	-	24
Ahşap ve kağıt	2	-	-	1	-	-	3
Elektronik	-	-	-	-	-	-	-
Diğer makina ve konstrüksiyon	-	8	5	2	-	-	15
Demir-çelik	-	-	2	-	-	-	2
Cam	-	3	1	1	-	-	2
Diğer metaller	-	-	-	-	1	-	10
Diğer	4	4	1	1	-	-	6
TOPLAM	14	27	11	9	3	1	65

KAYNAK: Resmi Gazete'nin çeşitli sayılarındaki HDTM Tebliğlerinden düzenlenmiştir.

²⁶⁶KANMAZ Metin, "Sanayi Sektörü Açısından...", Avrupa Topluluğu'yla Gümrük Birliği (Getirdiği Olanaklar ve Taşıdığı Riskler), 2-3 Aralık 1993, İstanbul Mülkiyeliler Vakfı, İstanbul, s.93.

Bu sektörü cam ve ilgili sektörler izlemektedir.1989-1994 arası 6 anti-damping soruşturması açılmış, bu soruşturmaların 3'ünde kesin anti-damping vergisi getirilmiş, 1'i de kapatılmıştır. 2 soruşturma halen sürmektedir.

Türkiye, aynı zamanda, kimya ürünleri, otomotiv ve demir-çelik sektörlerinde de, Doğu Avrupa ülkelerinin yarattığı haksız rekabet baskısı ile karşı karşıyadır.

Türkiye'nin anti-damping önlemleri aldığı mal gruplarında AT 'in da aynı tür koruma önlemleriyle kendi pazarını koruduğu görülmektedir.²⁶⁷

En yüksek anti-damping vergileri % 158.7 ile polietilende Rusya'ya, %110 ile yine aynı üründe Bulgaristan'a uygulanmaktadır.²⁶⁸

---

²⁶⁷ÇİLLER Tansu, "Açış Konuşması", Dış Ekonomik İlişkilerde Yeni Ufuklar, Uluslararası Seminer, İstanbul, 1992, s.8.

²⁶⁸Hürriyet Gazetesi, 27 Ocak 1995, s.6.

4. 1989-1994 Yılları Arasında Türkiye'de Açılan Anti-Damping Soruşturmaları

Türk Anti-Damping Kanunu'nun 1989'da yürürlüğe girmesi ile dumping iddialarına karşı anti-damping uygulamaları da görülmeye başlanmıştır.

Açılan 65 soruşturmanın 16'sında geçici vergi ve 25'inde kesin anti-damping vergisi uygulanmış, 16 soruşturma da kapatılmıştır. Devam etmekte olan soruşturma sayısı ise 8'dir.

Tablo 22.de Türkiye'de açılan anti-damping soruşturmaları ve elde edilen sonuçlar görülebilir.

TABLO 22. TÜRKİYE'DE AÇILAN ANTI-DAMPİNG SORUŞTURMALARI(1989-1994)

ÜRÜN	ÜLKE	KARAR	GEÇİCİ ÖNLEM	KESİN ÖNLEM	SONUÇ	YAYIN
Kliniklerde veya veterinerlikte kullanılan termometre diğer termometreler	D.Almanya Çin Halk C.	7.12.1989 89/1	-	-	Soruşturma kapatıldı 11.10.1990 90/10	11.10.90 20662
Polyesterlerde n sentetik devamsız lifler (karde edilmemiş)	Romanya Güney Kore Tayvan İtalya	7.12.1989 89/2	Romanya%20 G.Kore %15 Tayvan %20 90/11	Romanya%20 G.Kore %15 Tayvan %20 90/17	İtalya için kapatıldı 90/11	28.11.90 20709
Polyesterlerde n sentetik devamsız lifler (karde edilmemiş)	Romanya	7.12.1989 89/3	Romanya%15 11.10.1990 90/12	Romanya%15 28.11.1990 90/18		
Mesnedi demir veya çelikten olan ve ısıya dayanıklı maddeyle kaplı kaynak işlerinde kullanılan elektrotlar	Romanya Macaristan Çin Halk C.	7.12.1989 89/4	Romanya%50 Macar. %50 ÇinH.C%100	Romanya%50 Macar. %50 ÇinH.C%100 28.11.1990		28.11.90 20709
Baskı ve yazı kağıtları	Finlandiya Yug.			Finland.%5 Yug.%20		28.11.90 20709
İmali bitirilmemiş şerit metreler	Tayvan	7.12.1989 89/5	Finland.%5 Yug.%20		Soruşturma kapatıldı. 23.11.1990 90/16	23.11.90 20704
Diğer şerit metreler	Tayvan	5.1.1990 90/1			Soruşturma kapatıldı. 23.11.1990	23.11.90 20704
Torna ayarları	Polonya Çekoslovak.			Polonya%100 Çek.%100		30.1.91 20277

Flotat cam ve yüzeyi cilalanmış cam	Romanya	21.3.1990 90/3			Soruşturma kapatıldı. 21.2.1991 91/1	21.2.91 20793
Makaralı zincir	Tayvan	21.3.1990 90/4		Tayvan%30 21.2.1991 91/2	İki şirket vergi kapsamı dışındadır.	21.2.91 20793
Porselen mutfak eşyası, diğer ev eşyası	Çin H.C	3.4.1990 90/5		Çin Halk C. 21.2.1991 91/3		21.2.91 20793
Pamuk ipliği	Mısır	8.5.1990 90/6			soruşturma kapatıldı. 7.5.1991	7.5.91 20864
Alüminyum tellerden ince ve kalın	Romanya	13.7.1990 90/7		Roman.%10 Macar. %10 9.7.1991 91/12		9.7.91 20924
halatlar, kablolar,örme halatlar, v.b.						
Kayarak işleyen fermuarlar	Tayvan	13.7.1990 90/8		Tayvan %1 9.7.1991 91/12		9.7.91 20924
Yalnız kamyonlarda kullanılan diferansiyel dişliler	Macaristan	21.9.1990 90/9	ABD %45 30.7.1991 91/14	Macar. %10 21.9.91 91/21		21.9.91 20988
Pamuk ipliği (dikış ipliği hariç)	ABD					
	Pakistan	14.12.90 90/21	Pakistan %20 25.9.1991 91/18	Pakistan %20 10.12.1991 91/21	Hindistan için kapatıldı	10.12.91 21077
Pamuklu Mensucat	Hindistan	14.12.90 90/22	Pakistan 25.10.91 91/19		10.12.1991 Soruşturma kapatıldı. Terminatlar iade edilecek.	10.12.91 21077
Pamuklu mensucat	Pakistan				Soruşturma kapatıldı. 10.12.1991 91/22	20.5.92 21233
Demir çelikten sıkıştırılmış gazlar için kaplar	Çin Halk C	14.12.90 90/22			Soruşturma kapatıldı. 20.5.1992 92/8	
	HongKong	22.5.91 91/5				
	Çek. Yug.					

Pistonlu motorlar için kurşun asitli starten akümülatörler (>5kg)	G. Kore	22.5.91/6		G.Kore%12 20.5.92 92/11		20.5.92 21233
Kütükler	Brazilya	22.5.91/7			Soruşturma kapatıldı 20.5.1992 92/7	20.5.92 21233
Mutfak v.b. işler için cam eşya	Endonezya	5.6.91/8		Endonezya 5.6.92 92/12	Bir şirket hariç	6.8.92 21307
Üniversal torna tezgahları	Çin Halk C	22.6.91/9	Çin H.C %90 22.10.91 91/20	Çin H.C %90 22.4.1992 92/2		20.5.92 21233
Otobüsler	Macaristan	22.6.91/10			Soruşturma kapatıldı 20.5.92 92/9	20.5.92 21233
Sentetik devamsız lifler	İtalya	9.7.1991/13	İtalya %9 19.8.92 92/14	İtalya %9 8.1.93 93/2		8.1.93 21459
Otobüsler		30.7.91/15	Uzat:17.12.92 92/19		Soruşturma kapatıldı.	20.5.92 21233
Benzoik asit	Çin Halk C	14.8.91/6		Hollanda 1.9.92 92/15	20.5.92 92/10	1.10.92 21362
Üniversal torna tezgahları	Yugostav. Hollanda	22.4.92/3		CİF%100 4.2.93 93/4		22.4.92 21207
	Bulgaris.					

Sentetik devamsız lifler	Romanya G. Kore	20.5.1992 92/4			Soruşturma sürüyor.
Sentetik devamsız lifler	Romanya	20.5.1992 92/5			Soruşturma sürüyor
Baskı ve yazı kağıtları	Finlandiya	20.5.1992 92/6			Soruşturma sürüyor
Cilalı ve sırlı seramikten döşeme veya kaplama karoları	Bulgar.	16.6.1992 92/13			Soruşturma kapatıldı. 12.6.1993 593/5
Çekme veya üfleme cam	Bulgar.	1.10.1992 92/16			Soruşturma sürüyor. Soruşturma kapatıldı
Kalıpçı freze cam	Tayvan	17.11.92 92/17			Soruşturma sürüyor.
Pamuk ipliği	Pakistan	11.12.92			Soruşturma sürüyor.
Çekme veya üfleme cam	Rusya Federasyonu	7.1.1993 93/1			Soruşturma sürüyor.
Polyester elyaf	Rusya	30.7.1993 93/6			Soruşturma sürüyor.
Sitrik asit	B.Rusya Çin	6.6.1994			Soruşturma sürüyor.
Polietilen	Rusya Bulgaris. Romanya	27.1.1995		Rusya%158.7 Bulg.%110 Rom.%55.5	

KAYNAK: İGEME Dış Ticaret ve Yatırım Mevzuatı'nın çeşitli sayıları ve Resmi Gazete' nin çeşitli sayılarından derlenmiştir.

Tablo incelendiğinde en fazla soruşturma açılan sektörün 24 soruşturma ile tekstil sektörü olduğu görülmektedir. En fazla soruşturma açılan ülke ise 3 soruşturma ile Pakistan'dır. Bunu 2'şer soruşturma ile Romanya, Hindistan ve Tayvan izlemektedir. Bu ülkelerden ithal edilen polyesterden sentetik lifler, pamuk ipliği, pamuklu mensucatlar, fermuar ve polyester elyaf dampingli oldukları iddiasıyla soruşturmalara konu olmaktadır.

İkinci sırada cam ve ilgili sektörler gelmektedir. Flotat cam ve yüzeyi cilalanmış cam, porselen mutfak eşyası, mutfak vb. işler için cam eşya, çekme ve üfleme cam ürünlerinde; Romanya, Çin, Endonezya, Bulgaristan ve Rusya'ya birer soruşturma açılmıştır.

Görüldüğü gibi Türkiye, Uzakdoğu, Güneydoğu Asya ve Doğu Avrupa ülkelerine dampingli mal ihraç ettikleri iddiasıyla soruşturma açmaktadır.

SONUÇ

Dünya ticaretini yönlendiren üç büyük güçten biri olan AT'nin, bir haksız rekabet ortamına yol açan damping ve buna karşı en etkin koruma aracı olan anti-damping konuları ile ilgili karar ve uygulamaları; Topluluk dışındaki ülkeleri yakından ilgilendirmektedir. AT'nin korumacı nitelikteki karar ve uygulamalarının, özellikle Topluluk'la ticari ilişkilerde bulunan gelişmekte olan ülkelere yansması büyük olmakta; neredeyse bu ülkelerin ticaretine yön verir hale gelmektedir.

Gelişmekte olan ülkeler, çoğunlukla kalite üstünlüğü yerine ürün fiyatlarını düşürerek rekabete girişmekte ve bunun sonucunda da haksız rekabet ortamı yaratılmaktadır. AT piyasası, gelişmekte olan ülkelerin en büyük ihrac pazarı durumundadır. Bu durumda, Topluluk haksız rekabeti önlemek amacıyla sık sık bu ülkelere karşı damping soruşturmaları açmakta ve getirdiği anti-damping vergileriyle, dampingli fiyatlarla sağlanan haksız kazancı önlemeye çalışmaktadır.

Ayrıca, bu ülkelerde devletin sağladığı yüksek oranlardaki sübvansiyonlar da, Topluluk yetkili organlarınca dikkate alınmakta ve sözkonusu ülkeler tarafından damping yapıldığı iddialarına yol açmaktadır.

AT, doğal olarak, gelişmekte olan ülkelerin dampingli rekabeti karşısında, öncelikle kendi sektörlerini düşünmek zorundadır. Özellikle, emek-yoğun sektörlerde doğabilecek işsizlik tehlikesine karşı, benzer ithal ürünlerine yüksek anti-damping vergileri koyarak, bu ürünlerdeki üstünlüğünü kaybetmemeye çalışmaktadır.

Diğer gelişmiş ülkeler gibi, AT ta bir topluluk olarak, gelişmekte olan ülkelere karşı, dış ticarete çifte standart uygulamakta, serbest dış ticaret yanlısı görünmesine karşın, katı korumacılık önlemleri almaktan çekinmemektedir. Gelişmiş ülkelerin bir çoğunda olduğu gibi AT'ta da, özellikle gıda, dokuma, giyim gibi emek-yoğun sektörlerde, çıkar gruplarının yoğun baskıları nedeniyle, katı korumacılık önlemleri sözkonusudur.

Gelişmekte olan ülkelerdeki çevre koruma standartları ve işgücü maliyetini etkileyen sosyal koşulların, kendisine göre daha düşük olduğu gerekçesiyle, AT, bu ülke ürünlerine karşı anti-damping soruşturmaları açmaktan çekinmemektedir. Soruşturmalarda özellikle son yıllarda gözle görülür artış, Topluluk açısından anti-damping uygulamalarının, bir araç olarak benimsendiğini açıkça ortaya koymaktadır.

Burada gözlemlenen en önemli nokta, korumacılık politikalarının etkisiyle, soruşturmalara konu olan ülke sayısı ve ürün çeşidinde büyük bir artış olmasıdır.

Buna yol açan nedenlerin başında; eski sovyetler Birliği ve Doğu Bloku ülkelerinin piyasa ekonomisine geçmesiyle, bu ülke ürünlerinin, AT pazarında giderek Topluluk ürünlerini tehdit etmeye başlaması yatmaktadır. Bu nedenle, bu ülkelerin Topluluk ülkelerine yaptığı ihracat, sık sık Topluluğun damping iddialarıyla karşılaşmakta ve yüksek oranlarda anti-damping vergileri ödemek zorunda kalmaktadır.

Ayrıca Güneydoğu Asya ve Uzakdoğu çıkışlı ürünlerin teknolojik üstünlüğü karşısında rekabet şansı iyice zayıflayan Topluluk, bu ürünlere karşı kendi ürünlerinin pazar payını korumak amacıyla sık sık anti-damping uygulamalarına gitmekten çekinmemektedir.

Bu ülkeler anti-damping vergilerinin aşmak için çeşitli girişimlerde bulunmaaktadır. AT ise, anti-damping uygulamalarının aşılmasını önlemek amacıyla aldığı kararlar ile, bu konudaki sert tutumunu açıkça ortaya koymaktadır. Topluluk bu konu ile ilgili son olarak, montaj işlemleriyle elde edilen ürünleri de o ülke çıkışlı kabul ederek, bu ürünlere anti-damping vergisi uygulama kararı almıştır. AT böylece anti-damping, bu gibi yollara başvurarak dampingli fiyatlarla Topluluk pazarında rekabet etmeye çalışan yabancı firmaları tedirgin etmeye yönelik kullanmaktadır.

Özellikle Japonya kökenli ürünlerin teknoloji içeriğinin yüksekliği, Avrupa çıkışlı ürünler için büyük bir dezavantaj olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle AT çareyi, bu ürünlere karşı yüksek anti-damping vergileri getirmekte bulmuştur. 11. Anti-Damping Raporu'na göre; yürürlükteki önlemlerden ithalatın, toplam değerinin % 70'i Japonya ya aittir. Bu nedenle anti-damping vergilerini aşmaya çalışan ülkelerin başında Japonya gelmektedir.

AT'ın montaj ürünlerine karşı getirdiği çıkış koşulu da, Japonya hükümetince şikayet edilmiş; inceleme sonunda kararın GATT hükümlerine aykırı olduğuna karar verilmiştir. Fakat buna rağmen Topluluk uygulamalarını sürdürmektedir.

Topluluğun en son yürürlüğe koyduğu ve 15 Nisan 1994'te yayımlanan Madde VI'nın Yürütülmesi Anlaşması ile, anti-damping uygulamaları yetkisini Avrupa Konseyi elinde tutmaktadır. Yine bu anlaşma ile, Topluluk yargıya başvuru yolunu açık bırakmaktadır. Damping yaptığı iddia edilen firmaların, Topluluğun Adalet Divanı'na başvurarak kararı temyiz etme hakları vardır. Böylece damping yaptığı iddia edilen firmalara, vergi koyarken, aynı zamanda söz hakkı da

tanınmıştır. Görüldüğü gibi Topluluk , şikayet edenler kadar şikayet edilenlerin hakkını da gözetmektedir.

Konu Türkiye açısından incelendiğinde ise iki boyutlu bir sonuçla karşılaşmıştır.

Bilindiği gibi, Türkiye de dış ticaretinin hemen hemen yarısını AT ile gerçekleştirmektedir. Türkiye ile AT arasındaki ilişkilerde, Ankara Anlaşması çerçevesinde imzalanan Katma Protokol 'ün 47. maddesine göre; damping uygulamalarına karşı getirilen özel koruma mekanizmaları akit taraflarca kullanılabilecek iki taraflı bir hak olarak işlemektedir. Ancak iki tarafarasında bugüne kadar görülen anti-damping soruşturmalarında, Topluluk 47. maddeye uymak yerine, Topluluk dışı ülkelere yapılan dampingli ithalata karşı uygulamaya ilişkin prosedürü işleterek Katma Protokolü gözardı etmektedir. Burada Yunanistan ın etkisi gözardı edilmemelidir.

Topluluğun aldığı korumacı önlemlerin, Türkiye /ye olan ekonomik yansımaları oldukça etkili olmaktadır. Özellikle Türk ihracatında büyük pay sahibi olan tekstil ürünleri ve demir-çelik sanayi, AT/ ın sıkı rekabet politikaları sonucunda, sık sık damping iddialarıyla uğraşmak zorunda kalmaktadır. Topluluk, hem emek-yoğun sektörlerde hem de sanayi ağırlıklı ürünlerde açtığı soruşturmalarla baskı yapmaya çalışarak, Topluluk dışı ülkelere uyguladığı katı korumacılık önlemlerine Türkiye'yi de dahil etmektedir.

Topluluğun katı politikaları nedeniyle, Türkiye Katma Protokol'den doğan haklarını kullanırken dahi temkinli davranmaktadır. Katma Protokol / ün 60.maddesine göre; taraflara, bir sektörde ciddi tehlikeler ortaya çıktığı takdirde koruma olanağı tanınmaktadır. Ancak, bu tür maddelerin kullanılmasında Türkiye'nin zorlandığı görülmektedir. Tesbit edilen bazı damping uygulamalarına rağmen, Türkiye AT tarafından karşı bir anti-damping uygulaması görme endişesiyle AT ülkelerine karşı önlemler alırken temkinli davranmaktadır.

Diğer yandan, AT gibi Türkiye de, kendi iç pazarında, Uzakdoğu çıkışlı ürünler ve Doğu Avrupa çıkışlı ürünlerin yarattığı haksız rekabet ortamı ile uğraşmak zorunda kalmaktadır.

Dampingli ithalattan en fazla rahatsız olan sektörün tekstil sektörü olduğu görülmektedir. Bu sektörde özellikle Uzakdoğu ve Güneydoğu Asya çıkışlı ürünler haksız rekabet ortamı yaratırken; kimya ürünleri, otomotiv ve demir-çelik sektörlerinde de Doğu Avrupa çıkışlı ürünler soruşturmalarla konu olmaktadır.

Türkiye'de damping ve anti-damping konularını yasal çerçeveye oturtan, 3577 sayılı İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Kanun henüz birkaç yıl öncesinde kabul edilmiştir. Kanun incelendiğinde çelişkiye yol açabilecek bazı ifadeler rastlanmıştır. Birinci maddede, dampingli ithalata karşı önlem alınmasını gerektiren durumlara, dampingli ithalatın piyasa bozulmasına neden olması gibi yoruma açık bir kavram eklenmiştir. Piyasa bozulmasına neden olacak durumların neler olduğu konusunda ise herhangi bir açıklama getirilmemiştir.

Bunun yanında anti-damping vergilerinin aşılması girişimlerine karşı alınacak önlemler hakkında herhangi bir açıklamaya rastlanmamıştır. Gözardı edilen bu durum karşısında Türkiye, Topluluğun montajlı ürünlere karşı getirdiği çıkış koşulunu, koşullara uygun hale getirerek uygulamaya koyabilir. Kanunda gözardı edilen diğer bir konu da yeniden değerlendirme durumudur. Kararda değişikliğe olanak tanıyan yeniden değerlendirme konusuna Türk Anti-Damping Kanunu'nda yer verilmemiştir.

Görüldüğü gibi, gerek AT ürünleri, gerekse Türkiye çıkışlı ürünler, eski Doğu Bloku ülkeleri ile Uzakdoğu ülkelerinin yarattığı haksız rekabet ile karşı karşıyadır. Türkiye aynı zamanda AT'ın damping iddialarıyla da uğraşmak zorunda kalmaktadır.

İlk Anti-Damping Kanunu'nun 1967'de imzalanmasından bu yana, AT, çok sesliliğin getirdiği avantajlar ve deneyimlerle eksik yanlarını gidererek, damping ve anti-damping konuları üzerinde açık vermeyecek şekilde uzmanlaşmıştır. Günümüzde uluslararası ticaretin getirdiği koşullar nedeniyle de, korumacı bir çizgide, rekabet politikasını anti-damping üzerinde yoğunlaştırmıştır.

Türkiye'de ise uygulamalar henüz birkaç yıl öncesine dayanmaktadır. Bu nedenle, herşeyden önce, iç pazarda, uygulamalarda karşılaşılan sorunlar gözönünde tutularak Kanun'daki boşlukları dolduracak ve haksız rekabet ortamını giderecek çalışmalar yapılabilir.

Gümrük Birliği Anlaşması ile Türkiye'de üretilen her mal AT malı kabul edileceğinden, Türkiye'nin herşeyden önce AT standartlarında üretim yaparak ve dampingli ihracattan mümkün olduğunca kaçınarak, fiyat düşüklüğünden doğan avantaj yerine kalite arttırımı ile rekabete girişmesi gerekmektedir. Bunun yanında, AT içinde korumacılığın daha düşük oranlarda varolduğu sanayilere yönelik ihracat olanakları aranabilir.

Anlaşmada da belirtildiği gibi, AT 'ın Türkiye'ye yönelik anti-damping uygulamaları ortadan kalkmayacaktır. Bu nedenle herşeyden önce, Topluluğun öne

sürdüğü rekabet mevzuatına uyum koşulu gözönünde tutularak bu konuya yönelik çalışmalar yapılmalı, böylece en kısa zamanda Topluluğun anti-damping uygulamalarına son vermesi sağlanmalıdır.

EK-1

**DAMPİNGE VE/VEYA SÜBVANSİYONA KONU İTHALATA
İLİŞKİN ŞİKAYET BAŞVURUSUNDA BULUNACAK BİLGİLER**

İlgili taraf bu kağıdı tam ve kesin bir şekilde cevaplamalı ve mümkün olduğu kada konu ile ilgili tüm belgeleri (faturalar, teklifler, ticari ve üretim istatistikleri, vs.) sunmalıdır. Şikayetin kısmen gizli bilgileri kapsamı halinde, söz konusu bilgiler ayrı bir gizli ekte verilmeli ve bu durumda şikayet, gizli bilginin gizli olmayan bir özetini ve niçin gizli olduğunu gösteren bir açıklamayı da içermelidir.

Aşağıda belirtilen hususlarda verilecek bilgiler, şikayetçi veya şikayetçiler tarafından kendi bilgileri ve görüşleri dahilinde tam ve doğru olarak verilmelidir. Başka firma veya firmalar adına hareket edilmesi halinde bu hususta yetkili olunduğu tastik edilmelidir.

1. Şikayetçi tarafın;
  - 1.1. Ünvanı ve adresi:
  - 1.2. Temsil ettiğı diğer üreticiler:¹
  - 1.3. Temsil ettiğı üreticilerin toplam Türkiye üretimi içindeki payı:²
2. Dampingly ve/veya sübvansiyonlu olarak ithal edilen malın;
  - 2.1. Tanımı (Teknik özellikleri, kullanım şekli, alanı, vb.):
  - 2.2. Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonu:
  - 2.3. İthalinde uygulanan gümrük vergisi:
  - 2.4. Menşé ülkesi:
  - 2.5. İhracatçı ülkesi:
  - 2.6. Menşé ülkedeki üreticileri:
  - 2.7. Türkiye ye satış yapan ihracatçıları:
3. Normal değeri ve ihraç fiyatı

¹Adresler açık olarak yazılmalı ve telefon, teleks, faks numaraları verilmelidir.

² Şikayetçinin yerli üretimin tamamını temsil etmemesi durumunda, diğer üreticilerin adları ve adresleri verilmelidir.

3.1. Dampinge ve/veya sübvansiyona konu olan malın normal değeri, İthalatta Haksız

Rekabetin Önlenmesi Hakkında Yönetmeliğin Dördüncü Bölümü Birinci Kısımında

yer alan maddelerde öngörülen hususlar çerçevesinde tespit edilmelidir. Normal değer

ile ihraç fiyatının adil bir şekilde karşılaştırılmasını teminen aynı Yönetmeliğin 22.

maddesinde yer alan hususlar dikkate alınmalıdır.

3.1.1. Normal değer:

3.1.2. İhraç fiyatı:

4. Zarar

Dampingly ve/veya sübvnsiyonlu ithal edildiği öne sürülen mal için aşağıdaki hususlarda bilgi verilmelidir. Bilgiler son üç takvim yılını ve içinde bulunulan yılı kapsamalıdır.

4.1. Yurt içi tüketimin gelişimi:

Miktar

19....

19...

19...

19...

4.2. Dampinge ve/veya sübvansiyona konu ithalatın yurt içi tüketimindeki payı:

Miktar

19...

19...

19...

19...

4.3. Yurt içi üreticilerin

4.3.1. Maliyet fiyatı:

4.3.2. Satış fiyatı:

4.4. Yerli üretim gelişimi:

Miktar

19...

19...

19...

19...

4.5. Kapasite kullanımının gelişimi:

4.6. Stoklardaki gelişim:

4.7. Satışlar (Miktar ve değer olarak).

4.7.1. İç pazarda:

4.7.2. Dış pazarda:

4.8. Yerli üreticilerin piyasa payı:

Miktar

19...

19...

19...

19...

4.9. Fiyatların gelişimi (özellikle iç pazarda geçerli fiyatların düşmesi veya

muhtemel fiyat artışlarının gerçekleşmemesi dahil).

4.10. Kar/zarar (vergiden önce % olarak):

4.11. İstihdam durumu:

4.12. Menşe veya ihracatçı ülkede mevcut veya yakın bir gelecekte gerçekleştirilecek

ihracat kapasitesi ve Türkiye ye yapılabilecek muhtemel ihracat:

EK-2

DAMPİNG VE/VEYA SÜBVANSİYON SORUŞTURMASINDA İTHALATÇILAR TARAFINDAN VERİLECEK BİLGİLER

Bilgiler, aksi belirtilmediği takdirde, soruşturmanın açıldığına dair tebliğin Resmi Gazetede yayımlandığı ayın ilk gününden itibaren oniki ay öncesine kadar olan dönemi kapsamalıdır.

Soru kağıdının ilgili bölümlerindeki cevap yerleri yetersiz ise, ekler düzenlenerek ayrıntılı bilgi verilmelidir.

1. Genel bilgiler:

1.1. Firmanın yasal statüsü ve açık adresi:

1.2. İlgili ihracatçı veya menşe ülke ile ticari menfaat ilişkisi var ise, şekli :¹

1.3. İthalatın hangi sıfatla yapıldığı (sanayici, ithalatçı, vb. gibi):

1.4. Damping ve/veya sübvansiyon konusu mal çeşitleri:

2. İthalata ilişkin bilgiler;

2.1. Soruşturmaya konu malın ülkeler itibarıyla son dört yıllık ve içinde bulunulan

yıldaki, ithalat miktarı:

Miktar	Ülke
19...	
19...	
19...	
19...	
19...	

2.2. Soruşturmaya konu malın ihracatçısına veya ihracatçılarına filen ödenmiş veya

¹ İhracatçı veya ihracatçılar ile bir menfaat ortaklığı veya benzeri bir düzenlemenin olduğu durumlarda, ithal edilen malın fiyat ve miktarı ile birlikte sözkonusu ilişkinin mahiyeti de açıklanmalıdır.

ödenmesi gereken fiyatlar :²

2.2.1. Birim fiyat:

2.2.2. Satış sözleşmesinde belirtilen para birimi:

2.2.3. Satış şekli (FOB,CIF, vs.):

2.2.4. Ödeme şekli (30,60 gün akreditif, vesaik mukabili, vs.):

2.2.5. Yukarıdaki fiyattan indirilen, iskonto, iade veya komisyon gibi uygulamalar ile

birlikte, bunların verilmesi için gerekli olan şartlar açıklanmalıdır.

2.2.6. Soruşturmaya konu malla ilgili gümrük giriş beyannamelerinin , bu

beyannamelere esas olan faturaların ve ithal müsadelerinin okunaklı birer örneği ekte

gönderilmelidir.

2.3. İthalat giderlerini oluşturan maliyet unsurlarının tutarı ve şekli aşağıdaki hususlar

dikkate alınarak ayrıntılı olarak belirtilmelidir.

2.3.1. Yurt dışı navlun:

2.3.2. Sigorta:

2.3.3. Gümrük vergisi:

2.3.4. Belediye hissesi:

2.3.5. Rıhtım resmi-damga resmi:

2.3.6. İthalattan alınan fonlar:

2.3.7. Gümrüklerdeki diğer giderler:

2.3.8. Banka giderleri:

2.3.9. Dahili nakliye

2.3.10. Diğer giderler (Ambalajlama, yükleme, depo v.b.)

3. Yeniden satışa ilişkin bilgiler :³

² Fiyatın , malın özelliklerine veya ihracatçılarına göre değişmesi halinde, mevcut fiyatlar belirtilmeli ve farklı fiyatlarla miktarlar da gösterilmeli ve tüm ayrıntılar verilmelidir.

3.1.Soruşturmaya konu malın ihracatçı ile ilişkisi bulunmayan üçüncü alıcılara satışı;

3.1.1. Birim fiyat:

3.1.2. Satış şekli (Depo teslim, müşteriye teslim, v.b.):

3.1.3. Ödeme şekli:

3.1.4. Yukarıdaki fiyattan indirilen iskonto, iade veya komisyon gibi uygulamalar ile

birlikte bunların verilmesi için gerekli olan şartlar açıklanmalıdır:

3.2. Satışların sonucu olarak üçüncü kişilere olan ödemelerin şekli ve miktarı (Komisyon

v.b.):

3.3. Satışların müşterilere göre dağılım yüzdesi (Toptancı, tüketici, hissedarlar, menfaat

ortaklığı olan şirketler v.s.):

4. Soruşturmaya konu malın birim başına net kar marjı hesaplanarak, kullanılan yöntemle

birlikte açıklanmalıdır:

---

³ Fiyatın, malın özelliklerine ve satıcının bulunduğu yere göre değişmesi durumunda mevcut fiyatların listesi açıkça belirtilmeli ve farklı fiyatlarla yapılan satışların fiyatları da tüm ayrıntılarıyla verilmelidir. Ayrıca, ithalatçı ile menfaat ortaklığı veya benzeri bir düzenlemenin olduğu müşterilerin listesi ile sözkonusu müşterilere yapılan satışların miktarı ve fiyatı açıkça belirtilmelidir.

EK-3

DAMPİNG VE/VEYA SÜBVANSİYON SORUŞURMASINDA İHRACATÇILAR

VE DİĞER İLGİLİ TARAFLARDAN İSTENECEK BİLGİLER

Bilgiler aksi belirtilmediği takdirde soruşturmanın açıldığına dair Tebliğin Resmi Gazete' de yayımlandığı ayın ilk gününden itibaren oniki aya kadar olan dönemi kapsamalıdır.

Bilgi ve belgelerin gizli olarak sunulması halinde, bunların gizli olmayan bir özeti verilmeli ve niçin gizli oldukları açıklanmalıdır.

Soru kağıdında talep edilen bilgileri ayrıntılı olarak yazmak için yeterli yer bulunmadığı takdirde, bu ilgili oldukları bölüm açıkça belirtilmek suretiyle soru kağıdına eklenmelidir.

Soru kağıdı bunu tebellüğ eden tüm ihracatçı ve üreticiler tarafından doldurulmalıdır. Ancak, soruşturma konusu malın üreticisi olmayanlar, soru kağıdının kendileri ile birlikte tedarikçileri tarafında doldurulmasını temin etmelidirler.

Soru kağıdı Türkçe olarak doldurulmalıdır.

1. Genel Bilgiler.

1.1. Firmanın yasal statüsü

1.2. Üretilen ve/veya pazarlanan mal çeşitleri:

1.3. Toplam satışlar;	Son muhasebe dönemi	İçinde bulunulan yıl
	değer-miktar (FOB)	değer-miktar (FOB)

1.3.1. Soruşturma konusu mal satışları:

1.3.2. Soruşturma konusu mal ihracatı:

1.3.3. Soruşturma konusu malın Türkiye'ye ihracatı:

1.4. Üretim kapasitesi:

1.4.1. Mevcut kapasite:

1.4.2. Kapasite kullanımı:

1.5. Mali ve muhasebe bilgileri :¹

2. Satılan mal miktarları:

Soruşturmaya konu olan malın türüne göre ayrıntılı bilgi verilmeli ve var ise, menfaat

ortaklığı bulunan firmalara olan ihracat belirtilmelidir.

19.. 19.. 19.. 19.. 19..

(içinde bulunulan yıl)

_____

2.1. Yurt içi satışlar:

2.2. Türkiye' ye ihracat:

2.3. Diğer ülkelere ihracat:

3. Soruşturma dönemindeki satışlar için soruşturma konusu malın Türkiye ye ihraç fiyatı ile birlikte bu fiyattan indirilen iskonto, iade veya komisyon gibi uygulamalar ve bunların verilmesi için gerekli olan şartlar açıklanmalıdır.:²

3.1. Müşteri tarafından fiilen ödenmiş veya ödenmesi gereken fiyat:

3.1.1. Birim fiyat:

3.1.2. Satış sözleşmesinde belirtilen para birimi:

3.1.3. Satış şekli (FOB, CIF, vb.)

3.1.4. Ödeme şekli

3.2. Yukarıda belirtilen fiyata dahil olan, fabrika çıkış aşamasından sonraki gider veya yüklemelerin şekli tutarı:

3.2.1. Navlun:

3.2.1.1. İhracatçı ülkede:

3.2.1.2. İhracatçı ülke dışında:

¹ Son üç yılın teftiş edilmiş veya yayımlanmış konsolide mali tabloları, yıllık raporları eklenmeli ve ilgili malın kar/zarar durumu ayrıca gösterilmelidir. Giderlerin, kurumsal birimler arasındaki dağılım yöntemi, örneğin; ana şirketin bağlı şirketlere yüklediği giderler, bir fabrikadaki belirli bölümlere dağıtılan yükler ve ilgili mal ile diğer faaliyetler arasındaki bölüşüm açıklanmalıdır.

² Fiyatın malın özelliklerine, türüne veya alıcının bulunduğu yere göre değişmesi durumunda, mevcut olan fiyatların dağılımı belirtilmeli ve farklı fiyatlarla satılan miktarların göstergesi de olmak üzere tüm ayrıntılar ayrıca verilmelidir.

3.2.2. Sigorta:

3.2.3. Ambalaj, kontrol, nakil, yükleme, boşaltma, depolama, gümrükleme giderleri vs. ayrı ayrı belirtilmelidir:

3.3. Satışların sonucu olarak üçüncü taraflara yapılan ödemelerin (Komisyon vb.) şekli ve miktarı ile birlikte bunların fiyata bağlı olup olmadığı belirtilmelidir:

3.4. Türkiye de herhangi bir alıcı ile dolaysız veya üçüncü bir taraf kanalıyla menfaat ortaklığı veya benzeri bir uygulamanın olup olmadığı yazılmalıdır:

4. Yurt içi satışlara göre normal değer

4.1. Soruşturmaya konu mal veya benzer mal için iç piyasada ihracatçı ile ilişkisi bulunmayan üçüncü bir alıcı veya alıcılar tarafından ödenmiş olan veya ödenmesi gereken fiyat :³

4.1.1 Birim fiyat:

4.1.2. Satış şekli (Fabrika çıkış, müşteriye teslim, satış veya benzeri vergilerin dahil olup olmadığı vs.) :

4.1.3. Ödeme şekli:

4.2. Firmanıza bağlı olan veya menfaat ortaklığına benzer bir uygulamanız olan müşterilerinizin listesi ile birlikte söz konusu taraflara uygulanan fiyatlar ve miktarlar hakkındaki bilgiler verilmelidir:

4.3. Yukarıda (4.1. ve 4.2.) belirtilen fiyata dahil olan, fabrika çıkış aşamasından sonraki gider veya yüklemelerin tutarı:

4.3.1. Navlun:

4.3.2. Sigorta:

³ Bu fiyattan indirilen iskonto, iade gibi uygulamalar ile bunların verilmesi için gerekli olan şartlar belirtilmelidir. Ayrıca, fiyatın, malın özelliklerine, türüne veya alıcının bulunduğu yere göre değişmesi durumunda, mevcut olan fiyatların dağılımı belirtilmeli ve farklı fiyatlarla satılan miktarların göstergesi de olmak üzere tüm ayrıntılar ayrıca verilmelidir. Fiyat listeleri mevcut ise ilgili dönem için geçerli olanların bir kopyası da verilmelidir.

4.3.3. Ambalaj, kontrol, nakil, yükleme, boşaltma, depolama, gümrükleme giderleri vs. ayrı ayrı belirtilmelidir:

4.4. Satışların sonucu olarak üçüncü taraflara yapılan ödemelerin (Komisyon vb.) şekli ve miktarı ile birlikte bunların fiyata bağlı olup olmadığı belirtilmelidir:

4.5. Değişik müşteri türlerine göre toplam yurt içi satışların yüzde olarak dağılımı (Hissedar, toptancı, tüketici, iç tüketim, menfaat ortaklığı olan şirketler vs.):

5. Üçüncü ülkelere yapılan ihracat veya üretim maliyeti esas alınmak suretiyle normal değer.

Bu bölüm aşağıdaki şartlarda doldurulacaktır ;

- a- Benzer bir malın yurtiçi satışlarının olması veya,
- b- Benzer bir malın yurtiçi satışlarının uygun bir karşılaştırmaya imkan vermemesi veya,
- c- Benzer malın yurtiçi satışlarının zararına yapılması veya,
- d- Tarafsız doldurulması talep edilmiş ise.

5.1. Üçüncü ülkelere ihracat:

Üçüncü ülkelere ihracatta, muhtelif ihraç pazarlarında fiilen ödenmiş veya ödenmesi gereken birim fiyattan indirilen iskonto, iade veya komisyon gibi uygulamalar ve bunların verilmesi için gerekli olan şartlar açıklanmalıdır. ayrıca, fiyatın malın özelliklerine, türüne veya alıcının bulunduğu yere göre değişmesi durumunda, mevcut olan fiyatların dağılımı belirtilmeli ve farklı fiyatlarla satılan malların göstergesi de dahil olmak üzere tüm ayrıntılar verilmelidir.

5.1.1 Birim fiyatı.

5.1.2. Satış sözleşmesinde belirtilen döviz cinsi:

5.1.3. Satış şekli: (FOB, CIF vb.):

5.1.4. Ödeme şekli:

5.2. Yukarıda belirtilen fiyata dahil olan, fabrika çıkış aşamasından sonraki gider veya

yüklemelerin şekli ve tutarı:

5.2.1. Navlun;

5.2.1.1. İhracatçı ülkede:

5.2.1.2. İhracatçı ülke dışında:

5.2.3. Ambalaj, kontrol, nakil, yükleme, boşaltma, depolama, gümrükleme giderleri vs. ayrı ayrı belirtilmelidir:

5.2.4. Satışların sonucu olarak üçüncü taraflara yapılan ödemelerin (Komisyon vb.) şekli ve miktarı ile birlikte bunların fiyata bağlı olup olmadığı açıklanmalıdır ;

5.3. Soruşturmaya konu malın üretim maliyeti ;

Rakamlar, soru kağıdında belirtilen dönemi kapsamalıdır. Bilgiler fiili maliyet

KAYNAKLAR

AKGÜÇ Öztin, Ekonomide Gerçeği Arayış, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 1991.

AKOL Gülçin, "AT, GATT ve Türkiye", Avrupa Toplulukları Konusunda Tebliğler 1989/1990 Dönemi Hizmet İçi Eğitim Çalışmaları, BHDTM Yayınları, Ankara, 1990.

AKTAN H.Oktan, "GATT ve AT Mevzuatı Karşısında Türkiye'nin İhracatı Teşvik Politikası'nın Geçmişi ve Geleceği", 3. İzmir İktisat Kongresi Dış Ekonomik İlişkiler, İzmir, 4-7 Haziran 1992.

ALKİN Erdoğan, Uluslararası Ekonomik İlişkiler, Filiz Kitapevi, İstanbul, 1990.

ALKİN Erdoğan, Gelir ve Büyüme Teorisi, Filiz Kitapevi, İstanbul, 1992.

ALKİN Erdoğan, İktisat, Filiz Kitapevi, İstanbul 1992.

ALPAR Cem, İktisat "İlkeler ve Kavramlar", Beta Basım Yayım, Y.No:91., İstanbul, 1986.

ALPAR Cem, ONGUN M.Tuba, Dünya Ekonomisi ve Uluslararası Ekonomik Kuruluşlar "Azgelişmiş Ülkeler Yönünden Değerlendirme", 2.Baskı, Türkiye Ekonomi Kurumu, Y.No:1985/3, Ankara, 1987.

ATAMAN Ümit, SÜMER Haluk, Dış Ticaret İşlemleri ve Muhasebesi, Geliştirilmiş 2. Baskı, İsmail Akgün Vakfı, Y.No:3, İstanbul, 1991.

AYHAN Rıza, Haksız Rekabet, Selçuk Üniversitesi, Y.No:80, Konya, 1990.

BALASSA Bela, Derleyen: H. Avni Hedili, Dışa Açık Ekonomi Üzerine Makaleler, Maliye ve Gümrük Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı Y.No:1986/270, Ankara, 1986.

BALKIR Canan, "İthalatta Haksız Rekabet ve Anti-Damping Uygulamaları", Egevizyon Dergisi, Yıl:1, Sayı:3, İzmir, Temmuz-Ağustos 1993.

BALKIR Canan, ÜNAL Hülya, Uluslararası Ticarete Haksız Rekabet ve Anti-Damping Uygulamaları, Dış Ticaret Derneği Araştırma Merkezi, Y.No:1986/1, Ankara, Eylül 1986.

BB Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü, Yürürlükteki Bazı Kanunların Mülga Hükümleri Külliyyatı, Cilt:2.

BHDTM, Avrupa Toplulukları Konusunda Tebliğler 1990-1991 Dönemi Hizmetiçi Eğitim Çalışmaları, Ankara, Nisan 1992.

BHDTM Avrupa Topluluğu Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Avrupa Topluluğu ve Türkiye, Genişletilmiş 2.Baskı, HDTM Matbaası, Ankara, Ocak 1993.

BATRA Ravi, Çeviren: Oya Argun Çakır, Kriz 1990 Yaklaşan Büyük Ekonomik Krizle Başetme Yolları, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1988.

BOLAT Ömer, "GATT ve AET'de Anti-Damping Politikası", İktisadi Kalkınma Vakfı Dergisi, Sayı:45, Ocak 1986.

BOLAT Ömer, Avrupa Topluluğunun Dış Ticaret Politikası'nın Değerlendirilmesi, İKV Yayınları, Ankara, 1992.

BOLAT Ömer, Avrupa Topluluğunun Anti-Damping Mevzuatı'nda Yapılan Değişikliklerin İncelenmesi, İKV, Y.No:69, Ankara, 1989.

BOLAT Ömer, "GATT-Uruguay Görüşmelerinde Son Durum", İSO Dergisi, Ekim Sayısı, 1993.

BOLAT Ömer, Avrupa Topluluğuna İhracatta Menşe Kuralları, İKV Yayınları, İstanbul, 1992.

BOURGEOIS M.Jacques, "AET'de Damping Mevzuatı" Tebliği, Gümrük Birliği Semineri, İstanbul, 12-16 Ocak 1987.

BRAINARD G., Çeviren: Osman Tekok, Uluslararası İlişkiler ve Dış Ticaret Teorileri, AİTİA Y.No:84, Kalite Matbaası, Ankara, 1975.

Comission of the European Communities, Demension Sociale, SEC(88) 1148 final, Brussels, 1988,

Comission of the European Communities, COM (90) 229 final, Seventh Annual Report of the Commission on the Community's Anti-Dumping and Anti-Subsidy Activities, Brussels, 13.4.1990,

Comission of the European Communities, XX th Report on the Competition Policy ("Published in Conjunction with the XXIV the General Report on the Activities of the European Communities, 1990"), General Competition Policy, Brusels, 1991.

Comission of the European Communities, COM (94) 143 final, 94/0114/AVC proposal for a Decision the conclusion of the results of the Uruguay Round of Multirateral Trade Negotiations (1986-1994), Brussels, 1994.

Council Regulation , (EEC) No:2423/88 of 11 July 1988 on protection, against dumped or subsidized imports from countries not Members of the European Economic Community, Brussels, 1988 .

Council of the European Communities, Compilation of Texts V Association EEC-CYPRUS, EEC-MALTA, EEC-TURKEY 1 Jan- 31 Dec 1988, Brussels, 1990.

ÇEKİNMEZ Vural, İGEME Ürün Profili: Maden Sanayi İGEME Sayı:5, Ankara, 1990.

ÇİLLER Tansu, "Açış Konuşması", Dış Ekonomik İlişkilerde Yeni Ufuklar, Uluslararası Seminer, İstanbul, 1992.

DAVENPORT Michael, Çeviren: Sami Demirbilek, Murat Sungur, Anti-Damping Uygulamaları-AT 'ın Yeni Bir Sanayi Politikası-,DPT, Bursa, 1990.

DPT, İhracatı Teşvik Tedbirleri ve Türkiye'de İhracatın Teşviki, Ankara, 1981.

DPT AET ile İlişkiler Dairesi Başkanlığı, Türkiye-AET Arasındaki Dış İlişkiler Çerçevesinde Tekstil Ticareti ve Bu Sektörde AET ile Ortaya Çıkan Sorunlar, Ankara, Şubat 1983.

DPT, Türk Tekstil Sektörü, Yapısal Değişim Çalışması, Uluslararası Tekstil Ticaret Ortaklığı, Cilt: 9, 31 Aralık 1985, İstanbul.

DPT, Ankara Anlaşması ve Katma Protokol, Avrupa Topluluklarına İlişkin Temel Belgeler, Cilt:2, Ağustos, 1993,

Dış Ticarete Durum Dergisi " Türkiye ve AT", Türktrade, Sayı.2, İstanbul, Mayıs 1987.

Dış Ticarete Durum Dergisi, Türktrade, Sayı:6, İstanbul, Eylül 1987.

Dış Ticarete Durum Dergisi," Tek Pazarı ABD ve Japonya Yarattı", Türktrade, İstanbul, Eylül-Ekim 1988.

DURA Nejat, İhracatın Finansmanı, DPT, Ankara, 1982.

Dünya Gazetesi'nin çeşitli sayıları.

EBSO,AB ile Gümrük Birliği Rekabet Şartları ve Topluluk Mevzuatı, Araştırma Seri No:8, İzmir, Mart 1994.

EBSO,Avrupa Birliği-Türkiye Anti-Damping Mevzuatı ve Uygulamaları (Özet Derleme), Araştırma Serisi:6, İzmir, Şubat, 1994.

EC Official Journal'ın çeşitli sayıları.

ENGİN Nazım, Uluslararası Ticarete Korumacı Eğilimler, Renk Ajans, İstanbul, 1992.

ERDUT Zeki, Avrupa Topluluğuna Tam Üyelik Bakımından Türk Endüstri İlişkilerinin Değerlendirilmesi, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara,1992.

ERKAN Hüsnü, Sosyal Piyasa Ekonomisinin Temelleri, S.P.E. Yayınları Serisi:1, Tükelmat A.Ş., İzmir, 1991.

European Commission, Bulletin of the European Union "Common Commercial Policy", Brussels 1.2.1994.

European Commission,Community Competition Policy in 1993, Brussels,1994.

European Commission, European Union Europe on the Move, Brussels,1994.

European Communities Economic and Social Committee, Opinions and Reports, Brussels, 20.9.1990.

European Communities Economic and Social Committee, Opinions and Reports,CES(92) Opinion on the XXI st. Report on Competition Policy (DOC Sec (92)756final) 25.11.1992.

EUROSTAT, Basic Statistics of the Community Comparison with the Principle Partens of the Community, 31st Edition, Brussels, 1994.

GÖKDERE Ahmet, Gümrük Birliği Açısından Avrupa Topluluğu ve Türkiye ile İlişkileri, Ankara Üniversitesi AT Araştırma ve Uygulama Merkezi, Y.No:2, Ankara, 1989.

Günaydın Gazetesi, 2 Ocak 1995.

GÜNUĞUR Haluk, AET 'nu Kuran Anlaşma (Roma Anlaşması), Genişletilmiş II.Baskı, Barışcan Yayıncılık, Ankara, 1988.

Hürriyet Gazetesi'nin çeşitli sayıları.

IKV, AET'nin Ortak Dış Ticaret Politikasının (ODP) Uygulanması-Üçüncü Ülkelerle Ticarete Geçerli İthalat ve İhracat Kuralları, Y.No:23, Ankara, 1986.

İktisadi Kalkınma Vakfı Dergisi, Sayı:75, Ocak 1990.

İktisadi Kalkınma Vakfı Dergisi, Sayı:95-96, Eylül-Ekim 1991.

İktisadi Kalkınma Vakfı Dergisi, XXXI. Genel Kurul, Nisan 1994.

IKV, Avrupa Topluluğu ve Türkiye AT İlişkileri, İstanbul, 1992.

İNECİ Barboros, "Teşebbüslere Uygulanan Rekabet Kuralları", İktisadi Kalkınma Vakfı Dergisi Sayı:46, Haziran 1986.

İYİBOZKURT M.Erol, Dış Ticaret-Teori ve Politika, Trabzon, İTİA Basımevi, Trabzon, 1990.

KANMAZ Metin, "Sanayi Sektörü Açısından...", Avrupa Topluluğu'yla Gümrük Birliği (Getirdiği Olanaklar ve Taşıdığı Riskler), İstanbul Mülkiyeliler Vakfı, İstanbul, 2-3 Aralık 1993.

KAZGAN Gülten, Ekonomide Dışa Açık Büyüme, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1985.

KAZGAN Gülten, İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi, 4.Basım, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1989.

KENNEDY Paul, Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri (1500'den 2000'e Ekonomik Değişmeler ve Askeri Çatışmalar), Çev: Birtane Karanakçı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 5.Baskı, Ankara, 1994.

KINDLEBERGER C.P., Çeviren: Nejdet Serin, Uluslararası İktisat, Doğan Yayınevi, Ankara, 1970.

KOCATÜRK Birsen, ONUR Gülsevin, Ürün Profili: Döküm Sanayi, İGEME, Sayı:9, Ankara, 1990.

KUMBARACIBAŞI Onur, Dış Ticaret Teorisi ve Uluslararası Teori, Ankara Üniversitesi İTİA, Y.No:103, Kalite Matbaası, Ankara, 1976.

KUYUMCU Teoman, "Toplulukta ve Türkiye-AET Ortaklığında Dampinge Karşı Uygulama", İktisadi Kalkınma Vakfı Dergisi, Sayı:5-6, Temmuz-Ağustos 1981.

Lebib Yalkın Yayınları, İthalat Rejimi Kararlar, Yönetmelikler, Listeler, Sirküler ve Tebliğler, Ankara, 1994.

Marmara Üniversitesi AT Enstitüsü, Sanayide Devlet Yardımları ve Teşvikler, GATT Kodu AT ve EFTA Kuralları ve Uygulaması Konulu Sempozyum, İstanbul, 20-21 Mayıs 1992.

OECD, Economic Outlook, No:55, June 1994.

Office for Official Publications of the EC, The Uruguay Round Global Aggrement Global Benefits, Brussels, 1994 .

ÖREN Mesut, Uluslararası İlişkiler Dersleri, Özkan Matb., İstanbul, 1988.

PEKİN Tevfik, ERGUN Temel, Türk Dış Ticaretinde Yapısal Değişme, Ege Üniversitesi Basın Yüksekokulu, y.No:6, İzmir, 1984.

Resmi Gazete'nin Çeşitli Sayıları.

SEYİDOĞLU Halil, Uluslararası İktisat Teori, Politika ve Uygulama, Geliştirilmiş 6. Baskı, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1988.

SMITH A., Çeviren: Ayşe Yunus, Mehmet Bakırcı, Ulusların Zenginliği, Alan Yayıncılık, İstanbul, 1985.

TEKELİ Mine, Uluslararası Bütünleşme Sürecinde, Özkan Matbaacılık, Ankara, 1990.

The University of Nottingham Department of Ecnomics, Is The Anti-Dumping Policy of The European Comminity Anti-Competitive, Nottingham, 1992

The World Economy, "The Final Act The Uruguay Round", Vol.17, No:3, May 1994.

The World Economy, "Japanese Direct Investment in the EC", Vol.16, No:3, May 1993.

TOBB, Haksız Rekabete Karşı Önlemler Semineri, Y.No:1986/5, İstanbul, 16 Ekim 1986.

TOBB, Dış Ticaret Mevzuatı-1987, Y.No:Genel/17, TDB-2, Ankara, 1987.

TOBB, İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkındaki Mevzuatla İlgili İhtisas Toplantısı, İzmir, 11 Ocak 1990.

ULUDAĞ Ramazan, Avrupa Topluluğu ve Türk Vergi Sistemi'nin Topluluk Modeline Uyumu, Maliye Gümrük Bakanlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu, Yayın No: 1988-302, Ankara, 1988.

Yeni Asır Gazetesi'nin çeşitli sayıları ve ekleri.

Yeni Yüzyıl Kitaplığı, 1994 Ekonomisi, İletişim Yayınları. La Decouverte, 1995.

YILDIRIM Şule, ÇAKIROĞLU Deniz, AET'de Tarife Dışı Engeller ve İç Piyasanın Tamamlanması, İGEME Yayınları, Ankara, 1988.

YILMAZ ERKÖK Şiir, Dış Ticaret Kuramlarının Evrimi, Gazi Üniversitesi, Y.No:178, Ankara, 1992.

DOĞRU - YANLIŞ CETVELİ

<u>Yanlış</u>	<u>Doğru</u>	<u>Sayfa</u>	<u>Satır</u>
girmete	girmeye	1	12
meselenin	konunun	10	16
-	Mill	18	18
Stopler	Stoper	20	27
Stopler	Stoper	20	28
hacimlerinin	hacimlerinin	24	12
İ bilançolarının	bilançolarının	28	17
değişik	-	31	1
tedbirler	önlemler	40	2
bazı	Bazı	43	17
her	Her	47	20
hasıla	hasılat	49	3
hasıla	hasılat	49	4
yetkili	Yetkili	58	19
üye	Üye	65	7
pekabet	rekabet	74	14
ker	yer	75	10
kaldırılmasının	kaldırılmasının	77	16
hasar	zarar	84	18
Komistona	Komisyonu	85	12
sonuçta	Sonuçta	96	12
sıklaşan	sıklaşan	114	5
Aynı	aynı	118	20
sektörlr	sektörler	126	2
İthalat	ithalat	129	6
sovyetler	Sovyetler	155	3

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ